

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**DOĞU GAZETESİ VE DOĞU GAZETESİNDE KADIN
DOĞU NEWSPAPER AND WOMEN IN THE DOĞU NEWSPAPER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
AKIN AKTAŞ**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. OKTAY KARAMAN**

Giresun-2022

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 30/06/2022 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Akın AKTAŞ'ın "Doğu Gazetesi ve Doğu Gazetesinde Kadın" başlıklı tezini incelemiş olup aday 30/06/2022 tarihinde, saat 11:00 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. İlhan EKİNCİ	
Üye	Doç. Dr. Oktay KARAMAN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZATA	
Üye		
Üye		

ONAY

..../..../2022

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Doğu Gazetesi ve Doğu Gazetesinde Kadın” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/06/2022

Akın AKTAŞ

ÖN SÖZ

Erzurum, Türk Basın Tarihi'nde müstesna bir konuma sahiptir. Envâr-ı Şarkıyye ile başlayan Erzurum Basın Tarihi, muhtevasında birçok süreli yayını ve yayınevini barındırmaktadır. Bu süreli yayınlar içerisinde yer alan Doğu gazetesi, şahsına münhasır bir yapıdadır. Üçüncü Umumi Müfettişliği yayın organı olan gazete, yer verdiği haberler ve içerikleri bakımından İstanbul gazeteleriyle eş değer bir kaliteye sahiptir.

Doğu gazetesi, muhtevası bakımından tarihsel bir hazine mahiyetindedir. Bu hazineyi ortaya çıkarmak amacıyla akademik bir çerçevede hazırlanan “Doğu Gazetesi ve Doğu Gazetesinde Kadın” isimli lisansüstü tez çalışmasının hazırlanma sürecinde desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen; Sayın Murat Küçükuşurlu, Sayın Selim Karakaş, Sayın Sezai Balcı, Sayın Murat Özata, Sayın Emrullah Kaleli, Sayın Ayşe Pul, Sayın Gülce Ceylan, Sayın Alparslan Kotan, Sayın İlhan Ekinci, Sayın Cihat Bıçakcı, Sayın Süleyman Gümüş’e, üniversite hayatım boyunca şahsıma her türlü desteği sağlayan danışman hocam Sayın Oktay Karaman’a ve aileme, birçok gazeteyi araştırmacıların hizmetine sunan İstanbul Üniversitesi ve Milli Kütüphane çalışanlarına, Giresun Üniversitesi Tarih Bölümü’nün kıymetli hocalarına teşekkürlerimi sunarım.

Akın AKTAŞ
Giresun-2022

ÖZET**DOĞU GAZETESİ VE DOĞU GAZETESİNDE KADIN****AKTAŞ, Akın****Yüksek Lisans Tezi****Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oktay KARAMAN****2022**

Erzurum, tarihi önemi itibariyle birçok özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Bu özelliklerinden biri de Türk Basın Tarihi'nin ilk özel Türkçe gazetesi olan Envar-ı Şarkıyye'nin Erzurum'da neşredilmesidir. Bu gazetenin yayımlanmasından sonra başta İstanbul olmak üzere birçok Osmanlı şehrinde özel Türkçe gazeteler yayımlanmaya başlamış, Türk halkı bilinçlendirilmek istenmiştir. Doğu gazetesi, bu maksatla Cumhuriyet döneminde devlet eliyle yayımlanan gazetelerden biridir. Üçüncü Umumi Müfettişi Hasan Tahsin Uzer'in projesi olan bu gazete, Erzurum merkezli olmak üzere 1937-1938 yıllarında Doğu Basımevi'nde çıkarılmış ve toplamda 288 sayı basılmıştır. Üçüncü Umumi Müfettişlik Bölgesi'nde yapılan yatırımların kamuoyuna duyurulması ve Müfettişlik bölgesinde yaşayan insanların dünyadan haberdar edilmesi gibi birçok önemli misyonu düstur edinen gazete, yazar kadrosu ve basım kalitesiyle İstanbul gazeteleriyle eş değer bir yapıya sahiptir.

Doğu gazetesinde birçok konu ele alınmakla beraber bu hususta dikkat çeken konulardan biri de kadındır. Gazetede kadınlar ile ilgili birçok konu irdelenmiş, başta din ve eğitim olmak üzere çeşitli alanlarda açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Türk kadınının Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlılığının sağlanması için birçok yazı dizisi yayımlanmıştır. Doğu gazetesi üstlendiği görevi, siyasi ve sosyal hayatın her alanında yerine getirmeye çalışmıştır.

Anahtar Sözcükler: Erzurum, Basın Tarihi. Gazete, Hasan Tahsin Uzer, Doğu.

III

ABSTRACT

DOĞU NEWSPAPER AND WOMEN IN THE DOĞU NEWSPAPER

AKTAŞ, Akın

Master Thesis

Thesis Advisor: Doktor Oktay KARAMAN

2022

Erzurum has many features due to its historical importance. One of these features is the publication of Envar-ı Şarkıyye, the first private Turkish newspaper of the Turkish Press History in Erzurum. After the publication of this newspaper, private Turkish newspapers began to be published in many Ottoman cities, especially in İstanbul, and it was aimed to raise awareness of the Turkish people. Doğu newspaper is one of the newspapers published by the state in the Republican period for this purpose. The newspaper, which is the Project of the Third General Inspector Hasan Tahsin Uzer, was published in Erzurum based Doğu Press in 1937-1938 and a total of 288 issues were printed. Adopting many important missions such as announcing the investments made in the Third General Inspectorate Region to the public and informing the people living in the Inspectorate region about the World, the newspaper has a structure equivalent to İstanbul newspapers with its writer staff and printing quality.

Although many issues are discussed in the Doğu newspaper, one of the issues that draw attention in this regard is women. In the newspaper, many issues related to women were examined, and explanatory information was given in various fields, especially religion and education. Many articles have been published in order to ensure the loyalty of Turkish women to the Republic of Turkey. Doğu newspaper tried to fulfill its task in all areas of politica and social life.

Key Words: Erzurum, Press History, Newspaper, Hasan Tahsin Uzer, Doğu.

IV
İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HASAN TAHSİN UZER'İN İDARİ VE SİYASİ HAYATI.....	9
1.1. Hasan Tahsin Uzerin'in Müfettişlik Görevine Giden Süreç	9
1.2. Hasan Tahsin Uzer'in Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne Atanması ve Görev Bölgesindeki Faaliyetleri	12
1.2.1. Atatürk'ün Doğu Gezisi Planı ve Trabzon'u Ziyareti.....	27
1.3. Hasan Tahsin Uzer'in Son Yılları ve Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin Kapatılması	37

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞU GAZETESİ.....	55
2.1. Doğu Gazetesinin Yayın Hayatına Başlaması	55
2.2. Doğu Gazetesinin Programı.....	66
2.3. Doğu Gazetesinin Yayınlanma Amaçları	67
2.4. Doğu Gazetesinin Yazarları.....	68
2.5. Doğu Gazetesinde Yazılan Tefrikalar ve Hatıratlar	69
2.6. Doğu Gazetesinin Reklam ve İlan Gelirleri	70
2.7. Doğu Gazetesinde Yer Alan Üçüncü Umumi Müfettişlikle İlgili Raporlar	71
2.7.1. Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında 6 Senelik Tütün Ekilişi ve Ürün Miktarı.....	72
2.7.2. Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında Öğretmen ve Öğrenci Durumu	72
2.7.3. Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında 1931-1936 Yıllarında İstihsal ve İhraç Olunan Fındık Miktarı ve Değeri.....	73
2.8. Doğu Gazetesindeki Önemli Yazılar.....	73
2.9. Doğu Gazetesinin Kapanması	149

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DOĞU GAZETESİNDE KADIN	155
---------------------------------	-----

3.1. Kadın Tarihine Bir Bakış	155
3.2. Doğu Gazetesinde Kadın Haberleri	169
3.2.1. Doğu Gazetesinde Kadına Yönelik Şiddet Haberleri	178
3.2.2. Doğu Gazetesinde Kadın Kaynaklı Şiddet Haberleri.....	180
3.3. Doğu Gazetesinde Eğitim Haberleri	181
3.4. Doğu Gazetesinde Moda Haberleri.....	181
3.5. Doğu Gazetesinde Sağlık Haberleri	181
3.6. Doğu Gazetesinde İmam Nikahı Konusu	182
3.7. Doğu Gazetesinde Evlilikler, Doğumlar ve Boşanmaların İstatistiksel Verileri.....	183
SONUÇ.....	185
KAYNAKÇA	187
EKLER.....	201

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
a.g.t.	:Adı Geçen Tez
Akt.	:Aktaran
ATAM.	:Atatürk Araştırma Merkezi
BCA.	:Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	:Bakınız
BOA.	:Başkanlık Osmanlı Arşivi
C.	:Cilt
CHP.	:Cumhuriyet Halk Partisi
Der.	:Derleyen
DH. SAİD	:Dahiliye Defterler
Ed.	:Editör
Haz.	:Hazırlayan
MV.	:Meclis-i Vükela Mazbataları
N.	:Numara
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TBMM.	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK.	:Türk Dil Kurumu
TDVIA.	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
T.S.	:Tanıtım Sayısı
TTK.	:Türk Tarih Kurumu
vb.	:Ve benzeri
Y.	:Yıl
Yay. Haz.	:Yayına Hazırlayan
Yay.	:Yayınları /Yayıncılık
ZB.	:Zabtiye
?	:Belli Olmayan

VII
TABLÖLAR

Tablo-1-	Osmanlı Dönemi'nde Erzurum'da Basılan Gazeteler	5
Tablo-2-	Cumhuriyet Dönemi'nde Erzurum'da Basılan Süreli Yayınlar	5-7
Tablo-3-	Doğu Gazetesinin İlan Tarifesi	71
Tablo-4-	Doğu Gazetesinin Yurt İçi Abone Tarifesi	71
Tablo-5-	Doğu Gazetesinin Yurt Dışı Abone Tarifesi	71
Tablo-6-	Doğu Gazetesinde Yer Alan Tütün Miktarı	72
Tablo-7-	Doğu Gazetesine Göre Öğretmen ve Öğrenci Sayısı	72
Tablo-8-	Doğu Gazetesinde Fındık Miktarı ve Değeri	73
Tablo-9-	Doğu Gazetesinde Yer Alan Önemli Haberlerin Listesi	74-148
Tablo-10-	Doğu Gazetesinde Kadın Haberleri	170-178
Tablo-11-	Doğu Gazetesinde Kadınlara Yönelik Şiddet Haberleri	178-180
Tablo-12-	Doğu Gazetesinde Kadın Kaynaklı Şiddet Haberleri	180

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Amaç

“Doğu Gazetesi ve Doğu Gazetesinde Kadın” isimli lisansüstü tez çalışmasında 2 amaç belirlenmiştir. Belirlenen ilk amaç, Türk Basın Tarihi’nde adı pek bilinmeyen Doğu gazetesi hakkında bilgiler vermek ve akademi dünyasına kazandırmaktır. İkinci amaç ise Doğu gazetesinde ele alınan Kadın konusunu açıklamak ve analiz etmektir.

Kapsam

Bu lisansüstü tez çalışmasında kapsam olarak, Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin yayın organı olan Doğu gazetesinin 1937-1938 yılları arasında neşredilen 288 sayısı belirlenmiştir. Üçüncü Umumi Müfettişliği ve Doğu gazetesi hakkında bilgi veren bütün arşiv vesikaları ve dönemin diğer gazeteleri, çalışmanın kapsamı içerisinde ana kaynak mahiyetinde değerlendirilmiştir.

Yöntem

Lisansüstü tez çalışmasında sırasıyla şu yöntemler uygulanmıştır;

İlk olarak Hasan Tahsin Uzer ve Doğu gazetesi hakkında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı’nda (BCA-BOA) belge taraması yapılmıştır. Akabinde, Hasan Tahsin Uzer ve Doğu gazetesi hakkında hazırlanan lisansüstü akademik tezler, Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi’nden taranmıştır.¹Sonrasında, Hasan Tahsin Uzer ve Doğu gazetesi hakkında geniş tabanlı bir bibliyografya taraması yapılmıştır.

¹ YÖK Tez Merkezi’nde Doğu gazetesiyle ilgili müstakil 1 lisansüstü tez çalışması bulunmaktadır. Bu tez, Doğu gazetesinin ilk 100 sayısı esas alınarak hazırlanmıştır. Tez çalışmasında Üçüncü Umumi Müfettişlik Bölgesi’ndeki imar faaliyetlerine ve Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin siyasi tarihçesi anlatılmıştır. Tez hakkında bkz. İbrahim Boz, **Doğu Gazetesine Göre Üçüncü Umumi Müfettişlik ve İmar Faaliyetleri (1937-1938)**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2018. ;YÖK Tez Merkezi’nde Umumi Müfettişlikler ile ilgili çok sayıda lisansüstü tez yapıldığı görülmektedir. Bu tezler şunlardır; Hüseyin Koca, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Dönemi Birinci ve İkinci Umumi Müfettişlikler**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 1994. ;Serap Taş, **Umumi Müfettişlikler**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1997. ;Fatma İnce, **İsmet İnönü’nün 1935 Yılı Trabzon ve Erzurum Gezisi ve III.Umumi Müfettişlik’in Kurulması**, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon 2008. ;Çağatay Arpaçay, **Birinci Umumi Müfettişlik ve Ağrı İsyanı**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010. ; Bahar Toparlak, **Dördüncü Umumi Müfettişlik: Kurulması, Çalışmaları ve Kaldırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013. ;Ferit Yücebaş, **I.Umumi Müfettişlik’in Kurulması ve Faaliyetleri: 1927-1952**, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 2012. ;Hakan Bacanlı, **Cumhuriyet Dönemi Olağanüstü Bölge Yönetimi Uygulamaları: Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2012. ;Volkan Han, **İktisadi ve İdari Yönleriyle Umumi Müfettişlikler (1863-1952)**, Doktora Tezi, Aksaray Üniversitesi 2017. ;Zişan Ataman Çelik, **Umumi Müfettişliklerde Nüfus Mühendisliği, Zorla Göçertme ve Yeniden İskan Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2019. ;Elmas İçyer Çiriş, **Birinci Umumi Müfettişlik Raporlarına Göre Bitlis (1927-1952)**, Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis 2021.

Taramalar neticesinde elde edilen belgeler, bilgiler ve eserler; tenkit, tahlil ve tasnif sürecinden geçirildikten sonra hazırlanan bilgi havuzuna aktarılmış ve tez yazım safhasına geçilmiştir.

Doğu Gazetesi ve Doğu Gazetesinde Kadın isimli lisansüstü tez çalışması genel hatlarıyla 3 ana bölüm altında oluşturulmuştur.

Birinci Bölüm’de Hasan Tahsin Uzer tarafından yazılan ve oğlu Celalettin Uzer tarafından yayımlanan “*Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*”², Mustafa Şahin tarafından kaleme alınan, “*Hasan Tahsin Uzer’in Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri*”³, Cemil Koçak tarafından neşredilen “*Umûmî Müfettişlikler (1927-1952)*”, Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından derlenen “*Büyük Tarih Trabzonda*” isimli çalışmalar, başvuru yaptığımız eserlerden bazılarıdır. Bu bölümde Hasan Tahsin Uzer’in siyasi hayatı, müfettişlik görevine atanması ve müfettişlik sürecinde yaşadıkları kronolojik olarak belgeler eşliğinde ele alınmıştır. Üçüncü Umumi Müfettişliğin açılmasına gerekçe olan İnönü’nün Doğu Gezisi üzerinde durulmuş, Atatürk’ün Doğu Gezisi kapsamındaki Trabzon’da yaşadıkları detaylı şekilde anlatılmıştır.⁴ Hasan Tahsin Uzer’in vefatı ve Umumi Müfettişliklerin kapatılmasıyla bu bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci Bölüm’de, Doğu gazetesini ortaya çıkaran süreç kapsamlı şekilde analiz edilmiştir. Doğu gazetesinin; sayı, sayfa, yayım tarih bilgileri, gazetede yer alan önemli haberler ve dikkat çeken köşe yazıları tablolar halinde gösterilmiştir.⁵ Gazetenin yayım hayatına başlaması, programı, yayımlanma amaçları, yazarları, tefrika ve hatıratları detaylı şekilde anlatılmıştır. Böylelikle Doğu gazetesinde tarama yapacak araştırmacılara kolaylık sağlanmıştır. Haberler ve köşe yazıları, gazetede yer

² Hasan Tahsin Bey, Malta sürgünlerinde kaleme aldığı bu eserin “Biyografım” kısmında özel hayatı hakkında önemli bilgiler vermiştir. Türk Tarih Kurumu Basımevi’nde basılan bu eserin 2 baskısı yapılmıştır. İlk baskısı 1979 yılında, ikinci baskısı 1987 yılında yapılmıştır. Eserin ön sözü, Hasan Tahsin Uzer’in oğlu Celalettin Uzer tarafından yazılmıştır. Ön söz şu şekildedir; “*Bu eserde hayatını milletine adanmış bir insanın tarihe mâl olan kişiliğini ve yönetim yaşantısını gerçek yönleriyle tanımış olacaksınız. Çok genç yaşta Sultan Abdülhamid yönetiminin acımasız darbesiyle Makedonya’nın en karışık ve tehlikeli döneminde Pürsıçan’a sürgün edilmek bahtsızlığına uğrayan Tahsin Uzer’in Malta adasında tutsak bulunduğu sırada kaleme aldığı bu anılar, Makedonya eşkiyalık tarihini ve son Osmanlı yönetimi süresinde işlenen hataları, çekilen çileleri, kurtuluş uğrunda dökülen kanları yansıtmaktadır.*”

³ Bu eser, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Mustafa Şahin tarafından 2010 yılında hazırlanan, “Hasan Tahsin Uzer’in Mülki İradeciliği ve Siyasetçiliği” isimli doktora tez çalışmasının kitaplaştırılmış halidir.

⁴ Atatürk’ün bu gezisi Üçüncü Umumi Müfettişlik Bölgesi’ni içine alan Doğu programı şeklinde hazırlanmıştır. Lakin Atatürk’ün Trabzon gezisini yeterli bulması neticesinde diğer bölgelere ziyaretler yapılmadı. Bu kapsamda, Atatürk’ün Trabzon gezisinin detaylı şekilde ele alınması uygun görülmüştür.

⁵ Gazetede yer alan haberlerin tamamına ve bütün köşe yazılarına yer verilmemiştir. Tarihi bir bilgi içeren haberler ve köşe yazıları, tablolar halinde gösterilmiştir.

aldığı gibi verilmiş, noktalama ve imlaya dokunulmamıştır. Sadece harf eksikliğinden kaynaklı bazı eksik ifadeler düzeltilmiştir. Yazım hataları yapılan haberler ise ilgili bölümlerin dipnotlarında gösterilmiştir. Doğu gazetesinin kapanması ve bu süreçte yaşananların anlatılmasıyla İkinci Bölüm sonlandırılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de, Kadın konusu Doğu gazetesinde yer alan bilgiler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kadınlar hakkında yazılan haberler için sayısal veriler hazırlanmıştır.

Sonuç kısmında, elde ettiğimiz veriler ve ulaştığımız bilgiler ışığında Doğu gazetesi ve Kadın konusu hakkında yorumlar ve analizler yapılmıştır. Ekler kısmında belgelere ve fotoğraflara yer verilmiştir. Böylelikle “Doğu Gazetesi ve Doğu Gazetesinde Kadın” isimli lisans üstü tez çalışması sonlandırılmıştır.

Tez içerisinde yer verilen fotoğraflar, teknik imkanlar çerçevesinde daha belirgin hale getirilmeye çalışılmıştır.

Çeşitli nedenlerden dolayı araştırmacılar tarafından gözden kaçırılan bu gazetenin akademik bir kimliğe kavuşturulması ve araştırmacıların hizmetine sunulması, lisansüstü tez çalışmamızın ana gayesidir. Bu amaçla, Doğu gazetesinin bütün nüshaları temin edilmiş, tenkit, tahlil ve tasnif süreçlerinden sonra akademik bir üslup ve yöntem eşliğinde tez yazım safhasına geçilmiştir.

Doğu gazetesinin bir sayısı hariç bütün sayıları İstanbul Üniversitesi’nin “Gazeteden Tarihe Bakış Projesi” kapsamında erişime açılan resmi internet sitesinden tedarik edilmiştir.⁶Tez çalışmasının ana kaynaklarını arşiv belgeleri ve Doğu gazetesinin bütün sayıları oluşturmaktadır. Doğu gazetesi ve Hasan Tahsin Uzer hakkında hazırlanan tezler, araştırma eserler ve makaleler, çalışmamızda faydalandığımız eserler içerisinde yer almaktadır. Faydalandığımız bütün kaynaklar ve akademik çalışmalar, bilimsel araştırma yöntemleri kapsamında etik kurallara uygun bir şekilde değerlendirilmiştir.

⁶ <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/> Erişim Tarihi 26.06.2021. Böyle mühim ve kıymetli bir hizmeti gerçekleştirdikleri için İstanbul Üniversitesi’ne teşekkür ederiz. ;Doğu gazetesinin bazı nüshalarına Erzurum Şehir Arşivi’nden ulaşmak mümkündür. <http://ersa.ersurum.edu.tr/giris.php#katalog> Erişim Tarihi 18.05.2021. ; İstanbul Üniversitesi’nin paylaşımına açtığı platformda 226. sayı eksiktir. Bu eksik sayı Milli Kütüphane’den temin edilmiştir.

Erzurum basın yayın tarihi, geneli itibariyle zengin ve tarihi bir geçmişe sahip olmasına rağmen bu konuda hazırlanan bilimsel ve akademik çalışmalar sınırlıdır. Erzurum basını hakkında müstakil bir lisansüstü tez çalışması bulunmamakla birlikte Erzurum yerel gazeteleri üzerine yapılan lisansüstü tezleri olduğu görülmektedir. Sayın Murat Küçükkuşurlu, danışmanlığını yaptığı 4 lisansüstü tez çalışmasıyla bu konuya öncülük etmektedir.⁷YÖK Tez Merkezi'nde yapılan tarama sonucunda Erzurum yerel tarihi ile ilgili şu lisansüstü tezlere ulaşılmıştır;

İkram Alpsoy tarafından hazırlanan “Erzurum Yerel ve Yaygın Basın Kuruluşlarında Çalışan Gazeteciler Üzerine Bir Alan Araştırması”, İbrahim Boz tarafından hazırlanan, “Doğu Gazetesine Göre Üçüncü Umumi Müfettişlik ve İmar Faaliyetleri (1937-1938)”, Erdem Gezder tarafından hazırlanan “Sportif Haberler Açısından Hürsöz Gazetesi Tahlili (1955-1985) (Fihrist-Seçilmiş Metinler)”, Sevdâ İzibüyük tarafından hazırlanan “Varlık Gazetesi'ne Göre Erzurum'da Parti Devlet Bütünleşmesi ve Yapılan Seçimler (1934-1936)”, Seda Hasdemir tarafından hazırlanan “Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Erzurum'a Yansıması (Erzurum Gazetesine Göre)”, Harun Çinici tarafından hazırlanan “Varlık Gazetesine Göre Cumhuriyet Döneminde Erzurum (1923-1950)”, Alparslan Eryılmaz tarafından hazırlanan “1940 Yılı Erzurum Gazetesi Ekseninde Erzurum”, İsmail Bingöl tarafından hazırlanan “Erzurum'daki Mahalli Basın Kuruluşlarının Birer İşletme Olarak İncelenmesi”, bahsi geçen konuda hazırlanan yüksek lisans tezleridir.⁸

Müstakil olarak Erzurum Basın ve Yayın Tarihi hakkında hazırlanan 3 araştırma eser olduğu bilinmektedir. Hikmet Barlıoğlu ve Celal Yazıcı tarafından hazırlanan Erzurum Matbuat Antolojisi⁹ isimli araştırma eser, Erzurum'da basın konusunun incelenmesi bakımından bilinen ilk örnektir. Halûk Harun Duman

⁷ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erişim Tarihi 15.04.2022

<https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/viewAuthorThesis.js> Erişim Tarihi 18.04.2022

⁸ İkram Alpsoy, **Erzurum Yerel ve Yaygın Basın Kuruluşlarında Çalışan Gazeteciler Üzerine Bir Alan Araştırması**, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2016. ;İbrahim Boz, **Doğu Gazetesine Göre Üçüncü Umumi Müfettişlik ve İmar Faaliyetleri (1937-1938)**, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2018. ;Erdem Gezder, **Sportif Haberler Açısından Hürsöz Gazetesi Tahlili (1955-1985)**, İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı 2021. ;Sevdâ İzibüyük, **Varlık Gazetesi'ne Göre Erzurum'da Parti Devlet Bütünleşmesi ve Yapılan Seçimler (1934-1936)**, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2021. ;Seda Hasdemir, **Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Erzurum'a Yansıması (Erzurum Gazetesi'ne Göre)**, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2019. ;Harun Çinici, **Varlık Gazetesine Göre Cumhuriyet Döneminde Erzurum (1923-1935)**, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2017. ;Alparslan Eryılmaz, **1940 Yılı Erzurum Gazetesi Ekseninde Erzurum**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2010. ;İsmail Bingöl, **Erzurum'daki Mahalli Basın Kuruluşlarının Birer İşletme Olarak İncelenmesi**, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995.

⁹ Hikmet Barlıoğlu; Celal Yazıcı, **Erzurum Matbuat Antolojisi**, Bar Yayınları, Erzurum 1963.

tarafından kaleme alınan Erzurum Basın Yayın Tarihi (1867-1997)¹⁰ isimli çalışma Erzurum'da basın konusunun geniş kapsamlı incelendiği bir diğer çalışmadır.¹¹ Duman'ın eserinde, Türk Basın Yayın Tarihi ve Erzurum Basın Yayın Tarihi hakkında kıymetli bilgiler bulunmaktadır. Erzurum'da basının ortaya çıkışı, basımevleri, haber ajansları, süreli yayınlar, basın cemiyetleri, eser içerisinde yer verilen bazı bölümlerdir.

Duman'a göre Erzurum'da 1867-1997 yılları arasında neşredilen süreli yayınlar şunlardır;

Tarih	Türkçe	Tür	Tarih	Farklı Dilde	Tür
1867	Envâr-ı Şarkıyye	Gazete	1909	Haraç-(Öncü) (Ermenice)	Gazete
1891	Erzurum'da Hadikatü'l Ahrar	Gazete	1910	Sird (Kalp) (Ermenice)	Gazete
1911	Bingöl-Necat	Gazete	-	-	-
1911	Sadâ-yı Şark	Gazete	-	-	-
1912	Fârık	Gazete	-	-	-
1913	Albayrak	Gazete	-	-	-
1913	Mektep Duyguları	Dergi	-	-	-

Tablo-1- Osmanlı Dönemi'nde Erzurum'da Basılan Gazeteler.¹²

Tarih	Türkçe Süreli Yayınlar	Tür	Tarih	Türkçe Süreli Yayınlar	Tür
1923	Özdilek	Dergi	1981	Gönül	Dergi
1924	Muallimler Birliği	Dergi	1981	Yeni Haber	Dergi
1926	Bizim Gazata	Dergi	1982	Genç Kuşak	?
1926	Türk Çocuğu	Dergi	1982	Kardeş Edebiyatlar	Dergi
1927	Karyuvası Mecmuası	Dergi	1985	Elif	Dergi
1927	Şenyayla	Dergi	1985	Hür Adalet	Gazete
1934	Yaylamız Erzurum	?	1985	Sancak	Dergi
1935	11 Mart Dergisi	Dergi	1985	Şark	Dergi
1936	Doğu	Gazete	1987	Huma Kuşu	Dergi
1939	Atayolu	?	1989	Ekonomide Erzurum	Dergi
1939	Erzurum	Gazete	1989	Mina	Dergi
1940	Ajans Haberleri	Gazete	1991	Doğuda Sağlık	Dergi
1943	Erzurum	Dergi	1991	İspir'de Çoruh	Dergi
1944	Yayla (Erzurum)	Dergi	1991	Kar Çiçeği	Dergi
1947	Yeni Erzurum	Gazete	1991	Nene Hatun	Dergi
1950	Demokrat Doğu	Gazete	1991	Sporcu Dadaş	Dergi
1950	Doğu	Gazete	1992	Erzurum	Gazete
1950	Pasinler	Gazete	1992	Palandöken	Dergi
1950	Şarkın Sesi	Gazete	1992	Talebe	Dergi
1951	Demokrat Doğu	Gazete	1992	Tohum	Dergi
1951	Hakimiyet	Gazete	1993	Anadolu Hakimiyet	Gazete
1951	Oltu	Gazete	1993	Birliğe Çağrı	Dergi
1952	Kale	Dergi	1993	Can Dadaş	Gazete
1952	Şenkaya	Gazete	1993	Erzurum Haber	Gazete
1952	Yeni Çağ	Gazete	1993	İspir'de Tarım	Dergi
1953	Aşkale Postası	Gazete	1993	Kalem ve Onur	Dergi
1953	Demokrat Doğu	Gazete	1993	Kırkgöze	Dergi
1953	Gayret	Dergi	1993	Nizâm-ı Alem Ocakları	Dergi
1953	Sesimiz	Dergi	1993	Son Söz	Gazete

¹⁰ Halûk Harun Duman, **Erzurum Basın Yayın Tarihi (1867-1997)**, Vira Matbaası, İstanbul 2000.

¹¹ Erzurum'un bölgesel gazeteleri hakkında bazı çalışmalar mevcuttur. Bizim amacımız, Erzurum Basın ve Yayın Tarihi'ni müstakil olarak ele alan çalışmaları sıralamaktır. Muammer Yaşar Bostancı tarafından kaleme alınan "Anadolu'da İlk Türk Gazetesi Envar-ı Şarkıyye" araştırma eser, Besin Yıldırım tarafından neşredilen "Doğu'dan Yükselen Işık: Envar-ı Şarkıyye Vilayet Gazetesi" isimli makale, Dursun Ali Akbulut'un Albayrak Gazetesi üzerine incelemeleri Erzurum'da yayımlanan gazetelerin incelenmesi bakımından kıymetli çalışmalardır.

¹² Tabloların tarih bölümlerinde gazetelerin kuruluş tarihleri verilmiştir.

1953	Yeni Aziziye	Gazete	1994	Büyük Erzurum (Palandöken)	Gazete
1954	Haber	Gazete	1994	Doğudan Haber	Gazete
1954	Horasan	Gazete	1994	Erzurum Barosu Dergisi	Dergi
1954	İnkılap	Gazete	1994	Kilim	Dergi
1954	Palandöken	Gazete	1994	Taraftarın Sesi	Gazete
1955	Erzurum Ticaret Sicili Gazetesi	Gazete	1995	Temmuz	Dergi
1955	Hürsöz	Gazete	1996	Akademik Araştırmalar	Dergi
1955	Şark Postası	Gazete	1996	Cemre	Dergi
1956	Davamız	Dergi	1996	Hakikat	Gazete
1956	Erzurum	Dergi	1996	Yenişehi Sanat	Dergi
1956	Hakikat	Gazete	1997	Gönülden Gönüle Sesleniş	Dergi
1956	Mefkûre	Gazete	1997	İkrâ	Dergi
1956	Milletin Sesi	Gazete	1997	Görünüm	Dergi
1957	Dadaş	Gazete	?	Erzurum Bayram	Gazete
1957	Doğu Ekspres	Gazete			
1957	Şafak	Gazete			
1957	Ufuk	Gazete			
1958	Demokrat Ilıca	Gazete			
1958	Karasu Kenarında	Dergi			
1958	Saksağan	Gazete			
1959	Aziziye	Gazete			
1959	Aziziye Postası	Gazete			
1959	Erzurum'un Sesi	Gazete			
1959	Serhat	Gazete			
1959	Tarih Yolunda Erzurum	Dergi			
1959	Yakutiye	Dergi			
1960	Çağlayan Aras	Dergi			
1960	Merhaba Gıdık	Dergi			
1960	Sabah	Dergi			
1961	Aşkale	Gazete			
1961	Hüryol	Gazete			
1962	Şelâle	Dergi			
1963	Yeni Ümit	Gazete			
1964	Albayrak	Gazete			
1964	Enerji	Gazete			
1964	Hakimiyet	Dergi			
1964	Hareket	Dergi			
1964	Hınıs'ın Sesi	Gazete			
1964	Pasinler'in Sesi	Gazete			
1965	Anadolu	Gazete			
1965	Çapa	Dergi			
1965	Devrim	Gazete			
1965	İmet	Dergi			
1965	Örgüt	Dergi			
1965	Yeni Şafak	Gazete			
1966	Aşkale'de Sabah	Gazete			
1966	Kahramanların Sesi	Dergi			
1966	Nene Hatun	Dergi			
1966	Uyanış	Dergi			
1967	Dadaş	Gazete			
1967	Deneme	Dergi			
1967	Kümbet	Dergi			
1967	Oltu	Gazete			
1968	Belediye	Dergi			
1968	Halkın Sesi	Gazete			
1968	Hamle	Dergi			
1969	Doğu İşin Sesi	?			
1969	Kandilli'nin Sesi	Gazete			
1970	Adımlar	Dergi			
1970	Homongolos	Dergi			
1970	Yeşil İspir	Gazete			
1971	Çiftçinin Sesi	Dergi			
1971	Doğu'da Ziraî Mücadele	Dergi			
1971	Erzurum Barosu Dergisi	Dergi			
1971	Hak Gör	?			
1972	23 Temmuz Doğu Fuarı	Dergi			
1973	Dadaş	Dergi			
1973	Gurbet	Gazete			

1973	Erzurum Fuarı	Gazete
1973	Oltu'nun Sesi	Gazete
1973	Rehberlik Eğitimi	Dergi
1974	İlica'nın Sesi	?
1976	Doğu	Gazete
1976	Talebe	Dergi
1976	Ülküdaş	Dergi
1976	Yaylada Tarım	Dergi
1977	Yağmur	Dergi
1978	Buşra	Dergi
1978	İntizar Teknizam	?
1978	Ülkü Ocakları	Dergi
1979	Köy Dergisi	Dergi
1979	Meşâle	?
1979	Vahdet	Dergi
1979	Yeni Aziziye	Dergi
1980	Ferman	Dergi
1980	Köz	Dergi
1980	Türk Tuğrası	Dergi
1981	Dergah	Dergi

Tablo-2-Cumhuriyet Dönemi'nde Erzurum'da Basılan Süreli Yayınlar.

Duman bu eserinde 169 süreli yayın hakkında bilgiler vermiştir.

Kemal Alyanak tarafından yazılan Erzurum'da Basın¹³ isimli araştırma eser, Erzurum Basın ve Yayın Tarihi hakkında müstakil olarak hazırlanan son çalışmadır. Eser, Duman'ın çalışması kadar geniş kapsamlı olmasa da Erzurum Basın Tarihi hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Erzurum Basın ve Yayın Tarihi hakkında hazırlanan lisansüstü tezler ve araştırma eserlerin yanı sıra çok kıymetli makaleler olmakla birlikte sayıları ne yazık ki azdır. Erzurum gazeteleri hakkında bilinen ilk müstakil makale, İzzet Deliçay tarafından kaleme alınan “Erzurum Gazeteleri” isimli çalışmadır. Deliçay yazısında, Envâr-ı Şarkıyye'den başlattığı Erzurum gazetelerini Doğu gazetesine kadar anlatmaktadır.¹⁴Sonrasında Fahri Fındıkoğlu'nun “Erzurum'un Esaslı Bir İhtiyacı¹⁵”, Cemaleddin Server'in “Erzurum Matbuatı”¹⁶, Fındıkoğlu'nun “Erzurum Şehirleşmesi ve İktisadî, Sosyolojik Meseleleri-Şehirleşme ve Gazeteleşme”¹⁷, Halûk Harun

¹³ Kemal Alyanak, **Erzurum'da Basın**, Erzurum 1999. Alyanak bu eserinde 1867-1998 yılları arasında neşredilen 181 süreli yayın hakkında bilgiler vermiştir. Eserde ayrıca, Erzurum Basın Tarihi hakkında kısa bilgiler verilmekle beraber Erzurum'da basının ve gazetecilerin genel sorunları üzerine bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

¹⁴ İzzet Deliçay, “Erzurum Gazeteleri”, **Doğu**, S.218,16 Ağustos 1938.

¹⁵ Fahri Fındıkoğlu, “Erzurum'un Esaslı Bir İhtiyacı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.1,1959.

¹⁶ Cemaleddin Server Revnakoğlu, “Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.1,1959. ;“Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.3, 1959. ;“Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.4, 1959. ; “Erzurum Matbuatı ve ÖZDİLEK”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.5-6,1960. ;“Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.7-8,1961. ;“Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.9-10,1961.

¹⁷ Fahri Fındıkoğlu, “Erzurum Şehirleşmesi ve İktisadî, Sosyolojik Meseleleri”, **Doğu Kalkınması ve Erzurum Şehirleşmesi İle İlgili Sosyolojik Meseleler**, Tortum Kalkınma Derneği Yay. ,İstanbul 1970, s.131-198.

Duman'ın "1908-1928 Yılları Arasında Erzurum Basını"¹⁸, Zeki Başar'ın "Basın ve Erzurum Basını"¹⁹ isimli makaleleri gelmektedir.

1989 yılında neşredilen Milletin Sesi isimli gazetede Kemal Alyanak'ın Erzurum Basın Tarihi hakkında makale tarzında yazıları mevcuttur.²⁰ Aslı Köseoğlu tarafından yazılan "Erzurum Yerel Gazetelerin Haber İçeriklerine Yönelik Bir İnceleme" isimli makalede Erzurum'da neşredilen süreli yayınların bilgileri verilmiştir.²¹

Yukarıda ayrıntılarıyla anlatılan akademik çalışmalara bakıldığında Erzurum Basın Tarihi hakkında yapılan akademik çalışmaların sayısal olarak az olduğu dikkat çekmektedir.

¹⁸ Halûk Harun Duman, "1908-1928 Yılları Arasında Erzurum Basını", N.42, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 1990,s.42-49.

¹⁹ Zeki Başar, "Basın ve Erzurum Basını", **Erzurum'da Basın**, Erzurum 1999, s.92-95.

²⁰ Halûk Harun Duman, **a.g.e.** ,s.3.;Bu tefrika 20 Nisan 1989 ile 27 Haziran 1989 tarihleri arasında neşredilmiştir.

²¹ Aslı Köseoğlu, "Erzurum Yerel Gazetelerin Haber İçeriklerine Yönelik Bir İncelemesi", **Atatürk İletişim Dergisi**, S.13,2017,s.149-164.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HASAN TAHSİN UZER'İN İDARİ VE SİYASİ HAYATI

1.1. Hasan Tahsin Uzerin'in Müfettişlik Görevine Giden Süreç

Türk Siyasi Tarihi'nin önemli simalarından biri olan Hasan Tahsin Uzer, askeri ve siyasi yaşamıyla yakın dönem Türk Tarihi'nde önemli bir konumda bulunmaktadır. İstiklal Madalyası sahibi olan²², hayatını devletine ve milletine adayan Hasan Tahsin, 29 Ağustos 1877 tarihinde (Hicri-1294) Selanik'te doğduğunu belirtmiştir.²³Uzer hakkında en kapsamlı çalışmayı hazırlayan Mustafa Şahin, Uzer'in 1 Temmuz 1878 tarihinde doğduğunu nüfus kayıtlarına dayanarak ifade etmektedir.²⁴Hasan Tahsin Uzer'in babası Arnavut Hacı İbrahim Ağa²⁵, annesi Hatice Hanım'dır.²⁶İbrahim Bey ve Hatice Hanım 1859 yılında evlendiler. Bu evlilikten 12 çocuk dünyaya geldi. Çocuklardan 9'u, 10 ile 12 yaşlarında vefat ettiler. Hayatta kalan çocukları; Hüseyin, Emine ve Hasan Tahsin'di. Hasan Tahsin Bey, Hatice Mediha Hanım ile evlendi. Mustafa Şahin'e göre bu evlilik 1904 yılında gerçekleşti.²⁷

Evliliklerinden İbrahim Selahattin ve İbrahim Celalettin²⁸ isimleriyle 2 erkek; Halide Nimet ve Fatma Mefkûre isimleriyle 2 kızları oldu.²⁹Hatice Mediha Hanım 9 Nisan 1941 tarihinde, oğlu İbrahim Selahattin 14 Ağustos 1941 tarihinde, diğer oğlu İbrahim Celalettin 13 Eylül 1997 tarihinde vefat etti.³⁰Babası İbrahim Bey 1883

²² “Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Devre-i intihabiyesi azasından olup davai muhik ve meşruumuzu ihzar ve bunu müdafaa eylediğinden dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 24 Teşrinievvel 1339 tarihinde vuku bulan 1. içtima senesi 41. içtimanın 1. celsesinde 1. devre İzmir Mebusu Tahsin Bey'e 1 Kıt'a Yeşil şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir. Gazi Mustafa Kemal.”, Tahsin Uzer, **Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK Yay. ,(2.Baskı), Ankara 1987, s.347.

²³ Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.1-2.

²⁴ Mustafa Şahin, **Hasan Tahsin Uzer'in Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , Ankara 2015, s.15. Ayrıca Hasan Tahsin Uzer'in vukuatlı nüfus kayıt örneği için bkz. s.357.

²⁵ Devlet Arşivler Başkanlığı Başkanlık Osmanlı Arşivi, **BOA**. Fon: DH. SAİDd....,150/279.

²⁶ Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.1-2. ;Mustafa Şahin, **a.g.e.** , s.32-35. ;Hasan Tahsin Uzer'in annesi Hatice Hanım, İttihat ve Terakki Partisi'ne üye olan kadınlardan biridir. Sema Ok, **İttihat ve Terakki'nin “Yemin”siz Kadınları**, Destek Yay. , İstanbul 2012, s.26.

²⁷ Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.32.

²⁸ Celalettin Bey, Oxford Üniversitesi'nde açılan bir müsabakada ikinciliği kazanmıştır. Bu hususta Doğu gazetesi yönetimi, Celalettin Uzer'i tebrik etmiştir. Haber hakkında bkz. **Doğu**, S.46, 25 İkinci Kânun 1938.

²⁹ Hasan Tahsin Uzer, Nedime ve Şucaettin isimli 2 çocuğunun vefat ettiği hakkında bilgiler vermektedir. Bu hususta bkz. Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.3.

³⁰ Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.33.

yılında Selanik'te, annesi Hatice Hanım ise 1912 yılının Temmuz ayında Cuma günü İstanbul'da vefat etti.³¹Uzer, özel hayatını geneli itibariyle şöyle aktarmaktadır;

“Dedemiz İbrahim Kethüda, İskender Bey'in torunlarından. Babası, Yahya Kethüda'dır. Babamın adı İbrahim'dir. Radomir nahiyesinin Serin Köyü'nde doğan babam, ticaret için Balıkesir'e gitmiş daha sonra Selanik'e yerleşmiştir. Annemin ismi Hatice'dir. Annem'in babası Selanik Kale Komutanı Mahmut Bey'di. Annem ile babam 1859 yılında evlendiler. Ben, 1877 senesinin 29 Ağustos'unda Selanik'te dünyaya geldim. Valideden kız ve erkek olmak üzere 12 evlat dünyaya gelmiş, ilk çocuğa Büyük Babam'ın Yahya ismini vermişler. Zavallı validemin 9 evladından hepsi 10 ile 12 yaşları arasında ölmüşler. Babam 1883 yılında Selanik'te, annem 1912 yılında 72 yaşında İstanbul'da vefat etti.”³²

Hasan Tahsin'in aldığı eğitim geleceğinin şekillenmesinde önemli dönüm noktalarından biri oldu. Yusuf Paşa Medresesi'nde eğitim hayatına başlayan Hasan Tahsin sırasıyla; Horhorsu'da Hamidiye İptidasi, Askeri Rüştîye, Alaca İmaret'te Mülkiye Rüştîyesi, İdadi Mektebi, Askeri Rüştîye ve Mülkiye Mektebi'nde eğitim aldı.³³Mülkiye Mektebi'nin son yıllarında İttihat Terakki Cemiyeti'ne tıbbiyeli arkadaşlarının tavsiyesi üzerine dahil oldu.³⁴Bir müddet bu cemiyette etkin olan Hasan Tahsin, siyasi iktidara muhaliflik suçlamasıyla İstanbul'da göz altına alındı. Mabeyn Şifre Katibi Boşnak Kamil Bey ve Cinayet Mahkemesi Reisi Hafız Emin Bey tarafından sorguya çekildikten sonra, 29 gün hapiste kaldı. Hapisten çıktıktan sonra Sultan II.Abdülhamid'in iradesinde Pürsiçan Müdürlüğü'ne tayin edildi.³⁵

Hayatı geneli itibariyle devlet görevlerinde geçen Hasan Tahsin Bey sırasıyla; Pürsiçan Nahiye Müdürlüğü (17 Ekim 1897-19 Haziran 1898), Çiç Nahiye Müdürlüğü (29 Haziran 1898-18 Kasım 1898), Pürsiçan Nahiye Müdürlüğü (19 Kasım 1898-25 Şubat 1901), Ağnus Nahiye Müdürlüğü (7 Mart 1901-29 Ekim 1901), Yenice-i Vardar Kaymakamlığı Vekâleti (24 Ağustos 1901-3 Ekim 1901), Razlık Kaymakamlığı (11 Nisan 1902-28 Aralık 1904), Gevgili Kaymakamlığı (9 Ocak 1905-21 Şubat 1906), Florina Kaymakamlığı (2 Mart 1906-17 Mart 1908), Kesendire Kaymakamlığı (29 Mart 1908-6 Ekim 1908), Selanik Merkez Kaymakamlığı ve Selanik Vilayeti Polis Müdürlüğü Vekâleti (7 Ekim 1908-22 Eylül 1909), Drama Mutasarrıflığı (23 Eylül 1909-15 Eylül 1912), Beyoğlu Mutasarrıflığı

³¹ Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.4.

³² Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.1-4.

³³ Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.4-10. ; Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.18-22.

³⁴ Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.10.

³⁵ Uzer'e göre bu bir tayin değil sürgündü. Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.20-21.; Uzer, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne nasıl girdiğini ve II.Abdülhamid'e karşı olan düşüncelerini notlarında ayrıntılarıyla anlatmıştır. Bu hususta bkz. Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.10-16.

ve Beyoğlu Polis Müdürlüğü (25 Ocak 1913-9 Nisan 1913), Bursa Valiliği Vekâleti (10 Nisan 1913-15 Mayıs 1913), Van Valiliği (16 Mayıs 1913-5 Ekim 1914), Erzurum Valiliği (4 Kasım 1914-27 Temmuz 1916), Suriye Valiliği (12 Eylül 1916-10 Haziran 1918), Vilayat-ı Müstehlasa Müfettişliği (23 Ağustos 1918-23 Eylül 1918)³⁶, Suriye Valiliği (23 Eylül 1918-22 Ekim 1918), Aydın Valiliği (9 Kasım 1918-28 Kasım 1918) görevlerinde bulundu.³⁷Hasan Tahsin Bey, Aydın Valiliği'nden sonra siyasi hayata atıldı.

Sırasıyla Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda İzmir Mebusluğu (12 Ocak 1920-11 Nisan 1920), TBMM'de İzmir Milletvekiliği (23 Nisan 1920-10 Ağustos 1923), Ardahan Milletvekiliği (26 Kasım 1925-27 Ekim 1927), Erzurum Milletvekiliği (1 Kasım 1927-4 Mayıs 1931)³⁸, Konya Milletvekiliği (8 Mayıs 1933-23 Aralık 1934) ve son olarak Erzurum Milletvekiliği (7 Mart 1935-8 Kasım 1935) görevlerinde bulunan Hasan Tahsin Uzer, 8 Kasım 1935 tarihli istifasına kadar milletvekiliği görevlerini layıkıyla yerine getirdi.³⁹Uzer'in 8 Kasım 1935 tarihindeki istifasından sonra yerine 1 vekil seçilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Başvekâlet'e bir yazı gönderildi. Böylece yeni bir mebus seçilme sürecine gidildi.⁴⁰8 Kasım 1935 tarihinde Uzer'in istifası ve 14 Aralık 1935 tarihinde Necip Asım Yazıksız'ın vefatından dolayı⁴¹ Erzurum için 2 mebus seçilmesi gerekiyordu. Bu nedenle Saim Ali Dilemre ve Sait Pertev Demirhan, yapılan seçimler neticesinde

³⁶ Ferit Yücebaş, **Doğu ve Güneydoğu'da Cumhuriyet Hükümetlerinin Temsiliyet Mekanizması: Birinci Umumi Müfettişlik (1927-1952)**, Gece Kitaplığı, Ankara 2021, s.38.

³⁷ Tahsin Uzer, **a.g.e.** ,s.24-80,119-161. ;Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.1-182. ;Hasan Tahsin Bey, merkezi İzmir olan Aydın Valiliği görevine 30 Ekim 1918 tarihinde atandı ve 9 Kasım 1918 tarihinde görevine resmen başladı. Mustafa Şahin, Cemile Şahin, "Osmanlı'nın Son Döneminde Partizanlık ve İç Çekişmeler Sebebiyle Azledilen Tahsin (Uzer) Bey'in-İşgal Öncesi-20 Günlük İzmir Valiliği", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.10, 2011, s.22. ;20 Kasım 1918 tarihinde valilik görevinden alındı ve yerine Ethem Bey tayin edildi. Tahsin Bey'in azliyle ilgili belgeye bkz. **BOA.MV.249.218**. ;Hasan Tahsin Bey'in azline ilişkin mazbata 21 Kasım 1918 tarihinde düzenlendi. Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.181.

³⁸ Uzer'in siyasi hayatında kısa bir dönem (8 Ağustos 1930-17 Kasım 1930) Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi oldu. Atatürk'ün isteği doğrultusunda Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer alan Uzer, bu partinin kapatılması sonucunda tekrar Cumhuriyet Halk Fırkası'na döndü. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülhamit Avcı, **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul 1998.

³⁹ Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.183-263. ;Cemil Koçak, Umumi Müfettişlikler (1927-1952) isimli eserinde Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne Konya Milletvekili Hasan Tahsin Uzer'in atandığını ve çıkarılan kararnamede yanlışlıkla Erzurum sayılabı olarak yazıldığını ifade etmiştir. Cemil Koçak, **Umûmî Müfettişlikler (1927-1952)**, İletişim Yay. ,İstanbul 2003, s.159. ;Gerek Mustafa Şahin tarafından gerek tarafımızca yapılan araştırmalar neticesinde bu bilgiyi teyit edecek herhangi bir belgeye rastlanmamıştır.

⁴⁰ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **BCA.30-10-0-0/75-494-3**.

⁴¹ **BCA.30-10-0-0/75-494-4**.

Erzurum mebusluğuna seçildiler. İkisinin de seçim tutanakları 22 Ocak 1936 tarihinde onaylandı.⁴²

Fotoğraf-1-Hasan Tahsin Uzer ve Ailesi.⁴³

1.2. Hasan Tahsin Uzer'in Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne Atanması ve Görev Bölgesindeki Faaliyetleri

Cumhuriyet Türkiye'si'nin kurulmasından sonra devlet bir yapılanma sürecine girdi. Geri kalmış, fayda sağlamayan, tehlike arz eden, uygulanmayan kanunlar ve uygulamalar kaldırıldı. Buradaki asıl amaç, geri kalmışlığın giderilmesi, asayişin sağlanması, bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi, isyanların bastırılması, hukukun uygulanması, merkezi yönetim ile taşra arasında kordinasyonun sağlanması, Cumhuriyet rejiminin halk tarafından benimsenmesini sağlamaktı. Bu amaçlarla gerçekleştirilen uygulamalardan biri de Umumi Müfettişliklerin tekrar kurulması oldu.⁴⁴ 30 Ocak 1927 tarihinde görüşülen Umumi Müfettişlik kanun tasarısı⁴⁵, 8

⁴² İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-V.Dönem 1935-1939 (Özgeçmişler)**, C.II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay. ,N.26, 2000, s.261,266.

⁴³ İhsan Ünüvar, **Erzurum Vilâyeti**, Duygu Matbaası, İstanbul 1954, s.9.

⁴⁴ Umumi Müfettişlikler Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan uygulamalardan biridir. Umumi Müfettişlik ilk olarak Osmanlı Devleti'nde uygulandı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) neticesinde Balkan Coğrafyası'nda çok ciddi toprak kayıpları yaşandı ve elde kalan diğer bölgelerde asayişsizlik baş gösterdi. Bu kötü durumun önüne geçilmesi için Rumeli ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde Umumi Müfettişlik uygulaması başlatıldı. Bu doğrultuda 27 Haziran 1895 tarihinde Ekrem Müşir Ahmed Şakir Paşa, "Anadolu Vilayat-ı Umum Müfettişi" olarak atandı ve geniş yetkilerle donatıldı. Paşa'nın vefatına kadar aktif şekilde devam eden müfettişlik, 20 Ekim 1899 tarihine kadar çalışmalarına devam etti. Paşa'nın vefatından sonra bu müfettişlik fiilen son buldu. 18 Nisan 1900 tarihinde Sultan II.Abdülhamid Han'ın iradesiyle müfettişlik hukuken

Şubat 1927 tarihli yazıyla 12 Şubat 1927 tarihinde TBMM'ye sevk edildi, lakin 6 ay sonra bu yasa tasarısı görüşülebildi.⁴⁶Uzun görüşmelerden sonra Umumi Müfettişliklerin Vazife ve Selahiyetlerine dair yönetmelik, 27 Haziran 1927 tarihli kararname ile yürürlüğe girdi. Cumhurbaşkanı Atatürk imzalı kararname şu şekildeydi;

“Umûmi Müfettişlik Kanûnı mucibince, Umûmi Müfettişlik vazife ve selâhiyetleri hakkında, Dâhiliye Vekâlet-i Celîlesince tanzim ve tevdîl kılınmış olan merbut ta'limatnâmenin mer'iyeye vaz'ı, Vekâlet-i muşârün-ileyhânın 27 Teşrin-i

kaldırıldı. Bir süre sonra Kasım ayının 1902 yılında Sultan II.Abdülhamid Han'ın emriyle, Makedonya ve çevresinde Vilâyet-ı Selâse Rumeli Üçüncü Umumi Müfettişliği kuruldu. Hüseyin Hilmi Paşa, 1902 yılında Umumi Müfettiş olarak atandı. 1908 yılına kadar bu müfettişlik varlığını devam ettirdi. Huzursuzlukların yaşandığı bölgelerde Umumi Müfettişlikler etkin rol oynadı. Bu kurumlar Batılı devletler tarafından desteklendi. Çünkü bu kurumlar aracılığıyla Batılı devletler, azınlık haklarını bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahil olabiliyorlardı. II.Meşrutiyet'in ilanı ile Rumeli Üçüncü Umumi Müfettişliği, İttihatçılar tarafından kaldırıldı. I.Dünya Savaşı arafesinde Anadolu bölgesinde özellikle Doğu Anadolu'da yaşanan sorunların çözümü için Vilayet-i Şarkıye Umumi Müfettişliği projesi oluşturulsa da Avrupalı devletlerin müdahalesi sonucu bu proje uygulanamadı. I.Dünya Savaşı'nın getirdiği asayişsizlik ortamının giderilmesi için 1918 yılında Vilayet-i Müstahsile Müfettişi Umumiliği ismiyle kurulan kurumunun başına Hasan Tahsin Bey getirildi. Hasan Tahsin Bey'in Suriye Valiliği'ne atanması neticesinde bu kuruma 1920 yılına kadar herhangi bir atama yapılmadı. Umumi Müfettişlik, 28 Nisan 1920 tarihinde Anadolu Fevkalâde Müfettişliği ismiyle yeniden aktif hale getirildi. Müşir Zeki Paşa, müfettiş olarak aynı tarihte atandı. Bu yapının amacı işgalcilere karşı direnen Milli Mücadele ekibiyle çarpışmaktır. Lakin başarılı olamadıkları için bu müfettişlik kurumu da kaldırıldı. 6 Ekim 1921 tarihinde, Umumi Müfettişliklerin kurulması hakkında kanun lahiyası tekrar oluşturuldu. Lakin meclisteki görüşmeler neticesinde kabul edilmedi. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Şeyh Said isyanıyla tekrar gündeme gelen Umumi Müfettişlik Kanunu, 25 Haziran 1927 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek oylamaya sunuldu. 198 vekilden 194'ünün kabul oyu vermesi neticesinde kabul edilen kanun, 16 Temmuz 1927 tarihinde neşredildi ve yürürlüğe girdi. 27 Kasım 1927 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti'nin toplantısında Umumi Müfettişlik talimnamesi kabul edildi. Böylelikle görev ve yetki dağılımı belirlendi. Sultan II.Abdülhamid Han döneminde başlayan Umumi Müfettişlikler, 1952 yılına kadar varlığını değişik adlar altında devam ettirdi. Cumhuriyet Dönemi'ndeki Umumi Müfettişliklerin kurulmasında Şeyh Sait İsyanı etkili oldu. Umumi Müfettişler, bölgelerindeki en yetkili kişi oldu. Başta valiler olmak üzere bütün memurların ve amirlerin üst amiriydiler. Tek Parti Dönemi'nin ürünü olan Umumi Müfettişlikler, Demokrat Parti Dönemi'nde çıkarılan kanunla kaldırıldı. Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan Umumi Müfettişlikler ile Osmanlı Devleti'nde kurulan Umumi Müfettişlikler, misyon ve karakter bakımından farklılık göstermektedir. Umumi Müfettişlikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ferit Yücebaş, **Doğu ve Güneydoğu'da Cumhuriyet Hükümetlerinin Temsilîyet Mekanizması: Birinci Umumi Müfettişlik (1927-1952)**, Gece Kitaplığı, Ankara 2021. ;Murat Burgaç, **Türkiye'de Umumi Müfettişliklerin Kurulması ve Trakya Umumi Müfettişliği**, ATAM Yay. ,Ankara 2013. ;Cemil Koçak, **Umûmî Müfettişlikler (1927-1952)**, İletişim Yay. ,İstanbul 2003. ;Gerçek adı Ahmet Şakir olan Ekrem Müşir Ahmed Şakir Paşa, 30 Mayıs 1838 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Çapanzade Ömer Hulusi Efendi'dir. Kendisi Çapanoğulları ailesine mensuptur. Konar göçer bir yapı olan bu aile zaman içerisinde Yozgat'ın Boğazlayan ve Budaközü kazalarına yerleştiler. Bu aileye mensup olan Şakir Paşa zaman içerisinde Petersburg Elçiliği (1878-1889), Girit Valiliği (1889-1890) Yaver-i Ekremliği (1890-1895) gibi önemli görevlere atandı. Ermeni Meselesi'nin uluslararası bir boyut kazanması, başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerin Osmanlı devletine baskı yapması gibi birçok nedenden dolayı Osmanlı topraklarında bazı ıslahat hareketleri yapılması amaçlandı. Bu amaçla bir Umumi Müfettişlik kuruldu. II.Abdülhamid Han bu müfettişliğe, 27 Haziran 1895 tarihinde Yaver-i Ekrem Müşir Ahmet Şakir Paşa'yı Anadolu Vilayâtı Umûm Müfettişi olarak atadı. Böylelikle beklentilere bir cevap verilse de Avrupalı devletler, Ekrem Müşir Ahmed Şakir Paşa'nın bu göreve atanmasından hoşnut olmadılar. Üstlendiği vazifeleri hakkıyla yerine getirmeye çalışan Ekrem Müşir Ahmed Şakir Paşa görevi başında 20 Ekim 1899 tarihinde kalp krizi neticesinde vefat etti. Anadolu Vilayâtı Umûm Müfettişliği ve Ekrem Müşir Ahmed Şakir Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Karaca, **Anadolu Islahâtı ve Ahmet Şakir Paşa (1838-1899)**, Eren Yay. ,İstanbul 1993. ;Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulan Umumi Müfettişlikler kuruluş gayesi bakımından farklıdır. Umumi Müfettişliğin kurulmasına yönelik yasa tasarısı 30 Ocak 1927 tarihinde görüşülmüştür. Başvekalet Kalem-i Mahsus Müdürriyeti'nden İsmet Paşa imzalı olarak ilgili kurumlara gönderilmiştir. **BCA.30-18-1-1/22-87-18.**

⁴⁵ **BCA.30-18-1-1/22-87-18.**

⁴⁶ Cemil Koçak, **a.g.e.** ,s.55.

sânî 927 tarihli tezkiresiyle vukûb bulan teklifi üzerine İcra Vekîlleri Hey'etinin 27 Teşrin-i sâni 927 târihli ictimâtında tasvîb ve kabul olunmuştur."⁴⁷

Böylelikle, kurulacak olan Umumi Müfettişliklere selâhiyetler verilmiş oldu. 1164 Sayılı Kanun gereğince; 25 Aralık 1927 tarihinde kurulan Birinci Umumi Müfettişliği (Elaziz, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Siird, Bitlis, Hakkâri, Van)⁴⁸, 19 Şubat 1934 tarihinde kurulan Trakya Umumi Müfettişliği yani İkinci Umumi Müfettişliği (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale)⁴⁹, 23 Ağustos 1935 tarihinde kurulan Üçüncü Umumi Müfettişliği (Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı)⁵⁰, 6 Ocak 1936 tarihinde kurulan Dördüncü Umumi Müfettişliği (Tunceli, Elaziz, Bingöl)⁵¹, 24 Haziran 1947 tarihinde kurulan Beşinci Umumi

⁴⁷ BCA.30-18-1-1/26-64-7.

⁴⁸ Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin, Van illeri Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde kalan iller olarak belirlendi. 25.12.1927. BCA.30-18-1-1/27-70-7. "1164 numrolu Kânun mucibince, Elâziz, Urfa, Bitlis, Hakkâri, Diyerbakır, Siird, Mardin, Van Vilâyetlerini ihtiva etmek üzere teşkil ve kadrosu ikmâl edilmiş olan Umûmî Müfettişlik ünvânının "Birinci Umumi Müfettişlik" suretinde ta'dili, Dâhiliye Vekâlet-i Celilesinin 22 Kânûn-ı evvel 927 tarih ve 1/3261 numrolu tezkiresiyle vukû bulan teklifi üzerine, İcra Vekîlleri Hey'etinin 25 Kânûn-ı evvel 927 tarihli ictimâtında taayib ve kâbul olunmuştur. 25 Kânûn-ı evvel 1927."; İlerleyen süreçte Ağrı da (Beyazıt) Birinci Umumi Müfettişlik bölgesine dahil edildi. Sonrasında Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesine alındı. Bu müfettişliğin merkezi Diyarbakır olarak belirlendi. 1927 yılında kurulan müfettişlik, 1928 yılının Ocak ayı itibarıyla faaliyete geçebilmiştir. Sırasıyla, İbrahim Tali Öngören (1928-1932), Ahmet Hilmi Erganlı (1933-1935), Abidin Özmen (1935-1943), Avni Doğan (1943-1947), Umumi Müfettişlik görevinde bulunmuşlardır. 25 Aralık 1927 tarih ve 5777 Sayılı kararnameyle Umumi Müfettişliğin ünvanı, "Birinci Umumi Müfettişlik" şeklini aldı. 1952 yılında çıkarılan kanun neticesinde diğer Umumi Müfettişlikler gibi Birinci Umumi Müfettişlik de kaldırıldı. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Ferit Yücebaş, **Doğu ve Güneydoğu'da Cumhuriyet Hükümetlerinin Temsilîyet Mekanizması: Birinci Umumi Müfettişlik (1927-1952)**, Gece Kitaplığı, Ankara 2021. ; "Birinci Umumi Müfettişliği'nin kuruluşunun 10.Yılında Osman Etî tarafından bir eser kaleme alınması planlandı". **Doğu**, S.49, 28 İkinci Kânun 1938.

⁴⁹ 19-2-1934 tarih ve 2/150 sayılı kararname ile kabul edilen Trakya Umumi Müfettişliğine İstanbul Milletvekili İbrahim Tali, Dahiliye Vekaleti'nin aldığı karar neticesinde 18/3/1934 tarih 3626 tezkeresiyle ile atanmıştır. BCA.30-18-1-2/43-15-7. ;Trakya Umumi Müfettişliği'nin merkezi Edirne olarak belirlenmiştir. Sırasıyla; İbrahim Tali Öngören (1934-1935), Kazım Dirik (1935-1941), Abidin Özmen (1943-1947) Trakya Umumi Müfettişliği görevlerinde bulundular. Trakya Umumi Müfettişliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Burgaç, **Türkiye Umumi Müfettişliklerinin Kurulması ve Trakya Umumi Müfettişliği**, ATAM Yay. ,Ankara 2013. ;İbrahim Tali'nin istifa haberi için bkz. **Tan**, S.103-3406,3 Ağustos 1935. ; "İbrahim Tali istifa etti". **Tan**, S.104-3407,4 Ağustos 1935. ; Trakya Umumi Müfettişliği adayları için bkz. **Tan**, S.107-3410, 7 Ağustos 1935. ;Trakya Umumi Müfettişliğine Kazım Dirik'in seçilmesi hakkında bkz. **Tan**, S.109-3412, 9 Ağustos 1935. ;Kazım Dirik'in görevine başlaması hakkında bkz. **Tan**, S.113-3416,13 Ağustos 1935. ;**Tan**, S.128-3431, 28 Ağustos 1935.

⁵⁰ Üçüncü Umumi Müfettişliği kurulduğuna yönelik kararnamede net bir tarih mevcut değildir. Bu nedenle tarafımızca arşivdeki belge tarihi baz alınarak 23 Ağustos 1935 tarihi verilmiştir. "1)25 Haziran 1927 tarih ve 1164 numaralı kanunun Birinci maddesi mucibince ve Erzurum,Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı vilâyetlerini ihtiva etmek üzere Üçüncü bir Umumî Müfettişlik kurulması tensip edilmiştir. 2)Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur." BCA.30-18-1-2/57-70-15. ;**Resmî Gazete**, S.3103, 11 Eylül 1935. ; Ersoy Zengin, **Tek Parti Döneminde Erzurum Vilayetinde Sosyal ve Ekonomik Hayat (1930-1946)**, Kitabevi Yay. , İstanbul 2021, s.15. ;Erzincan, Dördüncü Umumi Müfettişliği'nin kurulmasından sonra Üçüncü Umumi Müfettişlik mıntkasından Dördüncü Umumi Müfettişlik mıntkasına bağlanmıştır. Mustafa Şahin, **a.g.e.**, s.277.

⁵¹ 6 Ocak 1936 tarihinde Dördüncü Umumi Müfettişliğin kurulmasına dair kararname neşredildi. 10 Ocak 1936 tarihinde Hüseyin Abdullah Alpdoğan, Umumi Müfettişlik göreviyle atandı. "Yeni kurulan Tunçeli Valiliğine 2884 sayılı kanunun I.inci maddesinin son fıkrasına göre Dördüncü Umumi Müfettişlik de uhdesinde bulunmak üzere Sekizinci Kolordu Komutanı Korgeneral Hüseyin Abdullah Alpdoğan'ın tayini; Dâhiliye Vekilliğinin 10/1/1936 tarih ve 229 sayılı tezkere üzerine İcra Vekilleri Heyetince 10/1/1936 da onanmıştır."BCA.30-18-1-2/61-2-12 Dosya Ek:71-408. ;BCA.30-18-1-2/61-1-8.

Müfettişliği (İçel, Adana, Hatay, Maraş, Antep)⁵², çözüme yönelik ortaya konulan uygulamalardan bazıları oldu.⁵³

25 Haziran 1927 tarih ve 1164 Sayılı Kanun'un 1. Maddesi'yle⁵⁴ oluşturulan Umumi Müfettişlikler'den⁵⁵ biri olan Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin kurulmasında dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün 1935 yılındaki Doğu gezisi⁵⁶ ve bu gezi esnasında hazırladığı rapor etkili oldu.⁵⁷ Bu raporda Doğu Anadolu'da merkezi Erzurum olmak üzere bir Genel Müfettişlik (Enspektörlük) kurulmasının mecburiyeti yazmaktaydı. Rapora göre Ağrı, Kars, Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan ve Erzurum bu müfettişliğe bağlanacaktı.⁵⁸ Ağrı ve civarının Birinci Umumi Müfettişlik ile pek ilgisi kalmadığını, bu bölgelerin yeni kurulacak Umumi Müfettişlik himayesine devredilmesinin gerekliliğini Doğu gezisinde bizzat gördü. Ankara üzerinden Doğu bölgesinin sorunlarının çözülemesinin mümkün olmadığını

⁵² “Hatay Valisi Nizamettin Ataker'in Beşinci Genel Müfettişliğe tayini İçişleri Bakanlığının 27/6/1947 tarihli ve 1/286 sayılı yazısı üzerine, 1164 sayılı kanunun 1 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunun 27/6/1947 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.” BCA.30-18-1-2/114-46-11. Dosya Ek: 76-681. Beşinci Umumi Müfettişliği (Genel Müfettişlik), diğer müfettişlikler gibi etkin bir şekilde çalışmamıştır. Hukukî varlığı kısa sürmüştür. Öyleki Müfettişliğin bilindiği kadarıyla 1 adet yayımlanmış raporu bulunmaktadır. Rapor hakkında bkz. BCA.30-1-0-0/128-831-2. Ek: P2. Bu müfettişliğin merkezi Adana olarak belirlendi.

⁵³ Birinci Umumi Müfettişliği, İkinci Umumi Müfettişliği, Üçüncü Umumi Müfettişliği ve Dördüncü Umumi Müfettişliği'ne yapılan üst düzey atamalar için bkz. Cemil Koçak, *a.g.e.*, s.295-299.

⁵⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/> Karar No: 5858, 05.12.1927. ;Karar No: 1164, 16.07.1927.

Erişim Tarihi 04.03.2021.

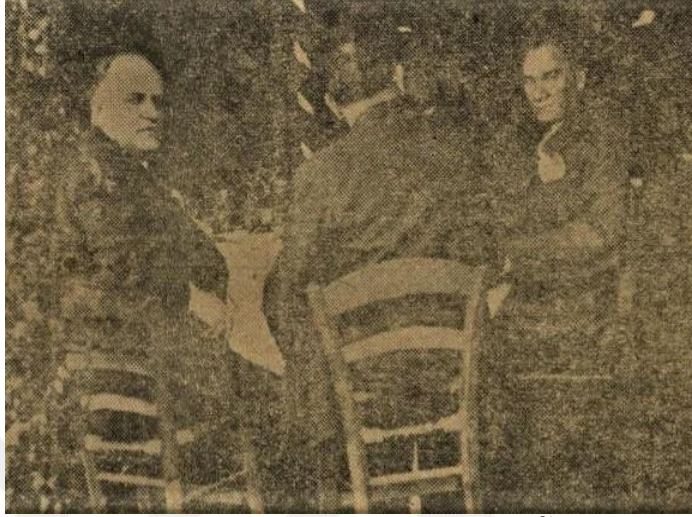
⁵⁵ 1927 yılında teşkil edilmeye başlayan Umumi Müfettişlikler, kurulduğu bölgelerde Cumhuriyet rejiminin tesisi ve güvenliğini sağlanması amacıyla kurulmuştur. Bu maksatla süreç içerisinde; Birinci Umumi Müfettişliği (1927), İkinci Umumi Müfettişliği (1934), Üçüncü Umumi Müfettişliği (1935), Dördüncü Umumi Müfettişliği (1936), Beşinci Umumi Müfettişliği (1945) kuruldu. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, *a.g.e.*, s.275-279.

⁵⁶ Ersoy Zengin, *a.g.e.*, s.142. ;İsmet İnönü, Doğu gezisinde sadece Erzurum'u değil Adana, Gaziantep, Elazığ, Diyarbakır, Mardin, Bitlis, Tatvan, Van, Muş, Ağrı, Iğdır, Kars, Ardahan, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun illerini kapsayan bir gezi programı gerçekleştirmiştir. İsmet İnönü'nün Erzurum gezisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fatma İnce, *İsmet İnönü'nün 1935 Yılı Trabzon ve Erzurum Gezisi ve III.Umumi Müfettişlik'in Kurulması*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon 2008. ; İnönü'nün Doğu gezisi hakkında haberler için bkz. *Tan*, S.104-3407, 4 Ağustos 1935. ;*Tan*, S.96-3399, 27 Temmuz 1935. ;*Tan*, S.98-3401,29 Temmuz 1935. ;“İnönü'yu Erzurum sayıtları ve Erzurum İlbayı, Hopa'da karşılamışlardır. İnönü, İstanbulkapısı'nda toplanan Erzurumluların alkışları arasında otomobilden inmiş ve karşılamaya gelenlerin ayrı ellerini sıkarak hatırlarını sorduktan sonra İlbaylık merkezine gelmiştir”. *Tan*, S.100-3403, 31 Temmuz 1935. ;*Tan*, S.101-3404, 1 Ağustos 1935. ;*Tan*, S.102-3405,2 Ağustos 1935. ;*Tan*, S.104-3407, 4 Ağustos 1935. ;*Tan*, S.105-3408,5 Ağustos 1935. ;*Tan*, S.106-3409, 6 Ağustos 1935. ;*Tan*, S.107-3410, 7 Ağustos 1935. ;İnönü, Doğu gezisini bitirip Samsun üzerinden denizyoluyla İstanbul'a döndü. *Tan*, S.108-3411, 8 Ağustos 1935. ;İsmet İnönü'nün Doğu Gezisi 30 Haziran 1935 tarihinde Ankara'dan başlamış, 8 Ağustos 1935 tarihinde İstanbul'a dönmesiyle son bulmuştur. Bu gezide gördüklerini rapor halinde 8 Ağustos 1938 tarihinde Atatürk'e sunmuştur. İnönü'nün bu raporu Doğu Anadolu bölgesinin yeniden şekillenmesi için çok önemlidir. İnönü'nün Doğu gezisi Ankara'da çok önemli etkiler yaratmıştır. İnönü'nün Doğu gezisi ve Erzurum'daki etkileri hakkında bkz. Murat Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2012.

⁵⁷ Erdal Aydoğan,“Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin Kurulması ve III.Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, 2004, s.4, 1-14. ;Mustafa Şahin, *a.g.e.*, s.279. ;Bu rapor Kürt Raporu olarak da bilinmektedir.

⁵⁸ Saygı Öztürk, *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu*, Doğan Yay. , İstanbul 2008, s.54.

notlarına kaydetti.⁵⁹Erzurum gezisinde, Erzurum milletvekili Hasan Tahsin Uzer de bulunmaktaydı.⁶⁰Doğu gezisinde Üçüncü Umumi Müfettişliğin kurulması için fikri alt yapı oluşturuldu. Üçüncü Umumi Müfettişlik için akla gelecek ilk isim daha önce de Erzurum’da görev yapan Hasan Tahsin Uzer olacaktı.

Fotoğraf-2-Atatürk ve Tahsin Uzer.⁶¹

İnönü, Doğu gezisini bitirip Karadeniz üzerinden Güneysu Vapuru’yla 8-9 Ağustos 1935’de İstanbul’a döndü. Kendisini General Kazım Özalp, Ali Çetinkaya, milletvekilleri ve siyasiler karşıladı. Zaman kaybetmeden Atatürk ile bir görüşme gerçekleştirdi.⁶²Bu görüşmeden sonra bir müddet dinlenen İnönü, daha sonra Ankara’ya geçti ve Atatürk ile geniş kapsamlı bir görüşme yapılması kararlaştırıldı. Lakin bu görüşme planı 1 hafta ertelendi. Görüşmenin ana konusu Doğu illerinde alınacak yeni kararlardı.⁶³Ankara’da yapılması planlanan toplantı çeşitli nedenlerden dolayı İstanbul’a alındı. Atatürk başkanlığında toplanacak kuruldan önce İsmet İnönü ve Atatürk, Florya’da bir görüşme gerçekleştirdiler ve istişarede bulundular.⁶⁴

Atatürk başkanlığında 20 Ağustos 1935 tarihinde Florya Köşkü’nde bakanların da olduğu bir toplantı gerçekleştirildi. Bu toplantıda Başbakan İsmet İnönü, Doğu gezisinde gördüklerini rapolar halinde anlattı.⁶⁵Uzun süren bu görüşmelerin temel konusu, Doğu bölgesinde gerçekleştirilecek uygulamaların planlı

⁵⁹ İsmet İnönü, **Defterler (1919-1973)**, C.I, Haz. Ahmet Demirel, YKY Yay. , (3.Baskı), İstanbul 2008, s.173.

⁶⁰ Hasan Tahsin Uzer, Başbakan İsmet İnönü’nün Doğu gezisi hakkında Tan gazetesinde “Doğu İllerinde Başbakan” isimli bir makale kaleme aldı. Yazının tamamı için bkz. **Tan**, S.129-3432, 29 Ağustos 1935.

⁶¹ **Doğu**,S.3, 9 İkinci Teşrin 1938.

⁶² “İnönü, Atatürk’e izahat verdi. ”, **Tan**, S.109-3412, 9 Ağustos 1935.

⁶³ **Tan**, S.110-3413, 10 Ağustos 1935. ;**Tan**, S.111-3414, 11 Ağustos 1935.

⁶⁴ **Tan**, S.120-3423, 20 Ağustos 1935. ;**Tan**, S.121-3424, 21 Ağustos 1935.

⁶⁵ **Tan**, S.122-3425,22 Ağustos 1935. ;**Tan**, S.123-3426, 23 Ağustos 1935.

bir hale getirilmesiydi. Yapılan bu görüşmeden sonra alınan kararlar neticesinde Doğu Anadolu Bölgesi'nde yeni bir Umumi Müfettişliği kurulması için yol haritası oluşturuldu ve gerekli hukuki işlemler başlatıldı.⁶⁶ Ayrıca Artvin'in yeni bir idari teşkilat haline getirilmesi de bu Umumi Müfettişlik konusu çerçevesinde değerlendirildi.⁶⁷

Yeni bir umumi müfettişlik bölgesi oluşturma kararının alınmasından sonra Üçüncü Umumi Müfettiş kadrosu tahsis edildi. Bu kadroya Hasan Tahsin Uzer 23 Ağustos 1935 tarihinde⁶⁸, 150 lira maaşla atandı.⁶⁹ Bölgenin taksimatı için etüd çalışmaları oluşturuldu.⁷⁰ Üçüncü Umumi Müfettişliğin masraflarına karşılık olarak 1935 yılı bütçesinden 54.760 Lira, 23 Aralık 1935 tarihinde İcra Vekilleri heyetince onaylandı ve Cumhurbaşkanı Atatürk imzasıyla neşredildi.⁷¹

20 Ağustos 1935 tarihli Bakanlar toplantısında alınan kararlar neticesinde Doğu Anadolu Bölgesi ziyaretlerine ağırlık verildi. İlk olarak, Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya, Sivas-Erzurum Demiryolu hattını incelemek için Sivas'a gitti. Çetinkaya'nın yanında bürokratlar da vardı.⁷² Bu gezide ilk olarak, İran'a kadar gidecek olan transit demiryolu için incelemelerde bulundu. Sivas'tan Erzurum'a geçen Çetinkaya, basın mensuplarına verdiği demeçte Doğu Anadolu'nun eksikliklerinin giderileceğini⁷³, Erzurum ile İran arasında otobüs seferlerinin yapılması için hazırlıklar yapıldığını söyledi.⁷⁴ Erzurum incelemelerinden sonra Bayburt'a geçen Çetinkaya, Halkevi binasını ve Hükümet Konağı'nı ziyaret edip onuruna verilen yemeğe katıldı. Akşam Bayburt'ta kaldıktan sonra denetlemelerde bulunmak için Gümüşhane'ye geçen Çetinkaya⁷⁵, burada bazı incelemelerde bulunduktan sonra Tokat üzerinden Ankara'ya gitti ve Doğu gezisini sonlandırdı.⁷⁶

Doğu gezisine çıkan bir diğer siyasi Tarım Bakanı Muhlis Erkmen'di. Erkmen, 1935 yılının Eylül ayının ikinci haftasında mahiyetiyle önce Erzurum'a

⁶⁶ Tan, S.125-3428, 25 Ağustos 1935.

⁶⁷ Tan, S.126-3429, 26 Ağustos 1935.

⁶⁸ BCA.30-18-1-2/57-70-16.; Kararname 3200, Resmi Gazete, S.3103, 11 Eylül 1935. ; Tan, S.123-3426, 23 Ağustos 1935.

⁶⁹ BCA.30-10-0-0/70-462-6. ; Tan, S.126-3429, 26 Ağustos 1935.

⁷⁰ Tan, S.129-3432, 29 Ağustos 1938.

⁷¹ BCA.30-18-1-2/60-97-2

⁷² Tan, S.134-3437, 3 Eylül 1935. ; Tan, S.135-3438, 4 Eylül 1935.

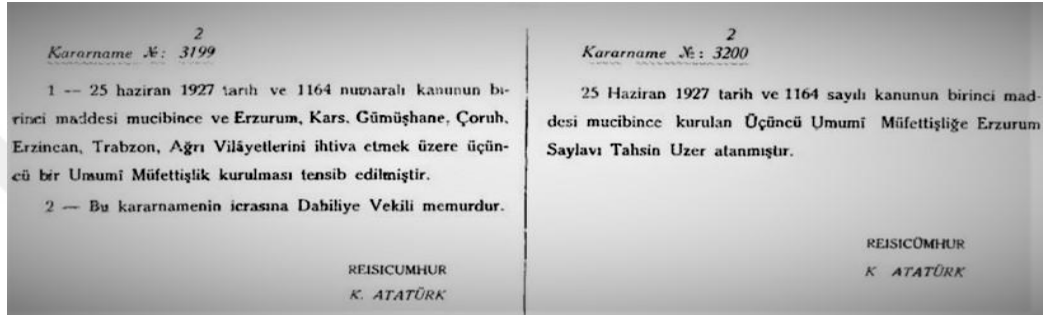
⁷³ Tan, S.136-3439, 5 Eylül 1935. ; Tan, S.139-3442, 8 Eylül 1935.

⁷⁴ Tan, S.140-3443, 9 Eylül 1935.

⁷⁵ Tan, S.147-3450, 16 Eylül 1935.

⁷⁶ Tokat yolunda kaza geçiren Çetinkaya bu kazadan yara almadan kurtulmuştur. Bir müddet gecikmeden sonra Ankara'ya varabilmiştir. Tan, S.150-3453, 19 Eylül 1935. ; Çetinkaya, Doğu gezisinden sonra yapılacak bazı değişiklikler hakkında basın mensuplarına bir demeç vermiştir. Bu hususta bkz. Tan, S.156-3459, 25 Eylül 1935.

daha sonra Bayburt, Gümüşhane ve Trabzon'a geçti. Buralarda denetlemelerde ve incelemelerde bulunan Erkmen, halkla bazı görüşmeler yapıp devlet dairelerine ziyaretlerde bulundu.⁷⁷Ortalama 3 hafta süren Doğu gezisini Ekim ayının ilk haftasında sonlandıran Erkmen, önce Samsun'a sonra deniz yoluyla İstanbul'a geçti ve Doğu gezisini sonlandırdı. Erkmen, gazetecilere verdiği demeçte Doğu vilayetlerinde tarıma daha fazla ağırlık verileceğini ifade etti.⁷⁸Gezilerin ve incelemelerin devam ettiği Eylül ayı içerisinde, Uzer'in müfettişlik atama kararname 11 Eylül 1935 tarihinde onaylandı ve Resmi Gazete'de neşredildi.⁷⁹

Fotoğraf-3-Resmi Gazete.⁸⁰

Müfettişliğin yetki alanındaki toprakların yüzölçümü 9.638.600. hektardı. Bu alanın %71'lik kısmı yani 6.959.737 hektarı, çayır, otlak alan ve meralardan oluşmaktaydı.⁸¹Mıntıkasında 80.215 km alan ve 4863 köy bulunmaktaydı. 401 köy mektebi, bu mekteplerde okuyan 47.211 çocuk vardı. Müfettişlik dahilinde toplam nüfus, 1938 yılında 1.579.637 kişiyi bulmuştu.⁸²

Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin kurulması hakkında haber Cumhuriyet gazetesine şu şekilde yansıdı;

⁷⁷ Tan, S.144-3447, 13 Eylül 1935. ;Tan, S.152-3455, 21 Eylül 1935.

⁷⁸ Tan, S.167-3470, 6 Birinci Teşrin 1935.

⁷⁹ Resmi Gazete, S.3103, Karar No: 2/3199, 11 Eylül 1935. ;Hasan Tahsin Uzer'in kadrosunun onaylandığına dair ayrıca bkz. BCA.30-10-0-0/70-462-6. ;Hasan Tahsin Uzer'in Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne atanmasında sadece askeri ve idari alanlardaki deneyimleri ve başarıları değil, Mustafa Kemal ile olan geçmişi de etkili oldu. Mustafa Kemal ile Hasan Tahsin çocukluk arkadaşlarıydı. Samimi ve dostane ilişkilerini hiçbir zaman kaybetmediler. I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı bir dönemde 1917 yılında Şam Valiliği görevinde bulunan Hasan Tahsin Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı Şam'da karşılayan ve ona yardım edenler arasındaydı. Utkan Kocatürk, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., (2.Baskı), Ankara 2007, s.89-90. ;Uzman Er anlamına gelen "Uzer" soyadını Hasan Tahsin'e, Atatürk verdi. Hasan Tahsin Uzer'in Atatürk ile olan geçmişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, **a.g.e.** ,s.18,169. ;Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli figürlerinden Kılıç Ali hatıratında, Hasan Tahsin Uzer ile Atatürk'ün yakın ilişkilerine değinmiş, Atatürk'ün nüfus kayıtlarını Hasan Tahsin Uzer'in topladığını ifade etmiştir. Atatürk, hasta olduğu dönemde bile Hasan Tahsin Uzer'in yalısında zaman geçirmiştir. Kılıç Ali, **Atatürk'ün Hassasiyetleri**, Sel Yay., İstanbul 1955, s.5-6,121.

⁸⁰ Hasan Tahsin Uzer'in atama kararnamesinin yayımlanması. Resmi Gazete, S.3103, Karar No:2/3199, 11 Eylül 1935.

⁸¹ Doğu, S.64,17 Şubat 1938.

⁸² Doğu, S.58,8 Şubat 1938.

“Merkezi Erzurum’da olmak üzere yeniden teşekkül eden üçüncü genel inspektör Tahsin iki gün sonra yeni vazifesine harekete edecektir. Tahsin’in teşkilâtına dahil müşavir ve şube direktörlerinden bir kısmı tayin edilmiştir, diğer bir kısmı da tayin edilmek üzeredir. Alınan haberlere nazaran biri Karadeniz, diğeri batı ilbaylıklarını içine alan iki inspektörlüğün daha teşkili mukarrerdir. Kamutayın bu devredeki toplantısında bu genel inspektörlükleri alâkadar edecek mühim bazı kanun lâyhaların hazırlanacağı ve bunlardan bir kısmının da hazırlanmakta olduğu duyurulmuştur. Doğu vilâyetlerinde çalışacak memurların maaşlarına yapılacak zamlar lâyihasından başka bilhassa mühim olarak genel inspektörlükler teşkilâtı lâyihasının ve dolayısıyla idarei umumiyei vilâyat ve hususî idareler lâyhalarının esaslı surette tadilâta uğrıyacakları söylenmektedir. Tecrübeler mevcut kanunların genel inspektörlerin faaliyetini tahdid etmekte olduğu, halbuki salâhiyetlerin daha ziyade tevsii lâzım geldiği merkezinde toplanmaktadır.

Genel inspektörler mıntıklarındaki ilbaylara daha geniş mikyasta nafiz olabileceklerdir. Bazı işlerin tasdiki İç İşler Bakanlığına gitmeden genel inspektörler tarafından yapılabilecektir. Bu salâhiyetin; hatta ilbayların tayini esnasında bulunan inspektörler tarafından inha edilmesine kadar teşmil edileceği, ilbaylıklara herhangi meslekten olursa olsun idare işlerine elverişli kimselerin getirileceği, bazı yerlerde kumandanların mülki memurlarla daha sıkı bir surette çalışacakları söylenmekte, hususi idare bütçelerinin icab ettiği zamanlar inspektörlük mıntıklarındaki ilbaylıklar için birleştirilebileceği söylenmektedir. Yüksek mekteb mezunlarının doğu illerinde mecburi hizmetlerine dair olan kanun lâyihası bu sene çıkmakla beraber doğu ilbaylıklarına nakledilecek memurların nakil muameleri şarkta çalışacakların maaş zammı almaları hakkındaki kanun lâyihasile birlikte yapılacağı beyan edilmektedir. İdari işlerden maada ekonomi, bayındırlık, tarım, kültür, tüze, finans teşkilâtı sahalarında da yapılacak işlere dair önemli hazırlıklar yapılmaktadır. Bu meyanda bilhassa Bayındırlık Bakanlığı Erzurum-Sivas hattının inşasına, Erzurum’dan da Sivas’a doğru devam etmek üzere iki kısım üzerinden faaliyete geçecektir. Bu hattın bu suretle 1937’de ikmal edileceği anlaşılyordu. Halbuki Bayındırlık Bakanlığı bu hattın nihayet 1936 yılı sonlarında bitmiş olması için esaslı tedbirler almaktadır. Kars-Sarıkamış yolunun takviyesine ehemmiyet verilecek, her iki yol için lazım gelen travers, çimento Ruslardan alınacaktır. Trabzon-İran hududu arasındaki asfalt şoşe en kısa zamanda yapılacak, Trabzon limanının inşasına başlanacaktır. Ekonomik sahada Van Gölü işletme işleri ilerletilerek seyrüsefer için lâzım gelen vesait tedarik edilecektir. Doğu ilbaylıklarındaki madenlerin işletilmesi, Harput’ta dokuma fabrikası, Sivas veya Erzurum’da bir çimento fabrikası vücuda getirilmesi, fındık nizamnamesinin tadili işleri vardır. Tarım ve Finans Bakanlıkları teşkilâtı bu Bakanların oralardaki tetkiklerinden sonra kat’iyet kesbedecektir.”⁸³

Cumhuriyet gazetesinde neşredilen bu haberden de anlaşıldığı üzere, Uzer’i Umumi Müfettişlik görevinde hayli zor günler beklemekteydi. Uzer, Müfettişlik görevine atanmasından sonra 15 Eylül 1935 tarihinde Erzurum’a şu telgrafi çekti;

“Üçüncü Umumi Müfettişliğe tayin edildim. Başbakanın doğu illerindeki son seyahatinde yüksek ve derin bakışlarıyla buldukları idari, mali, ekonomik, bayındırlık, tarım, sıhhat, iskân ve diğer umumi hizmetlerdeki noksanları ikmal

⁸³ Cumhuriyet, S.4072, 15 Eylül 1935.

etmek şimdilik müfettişliğin esas programını teşkil eder. Çalışma arkadaşlarımızla hep birlikte bu yolda yürüyeceğiz. Celadet ve mefahirle dopdolu kocaman bir Türk tarihini sinesinde taşıyan doğu illerinde kahramanlar diyarında çalışmak, halk yaşayışını yükseltmek, genişletmek ve bunlar için de kendilerini kayıtsız, huzur ve sükûn içinde bulundurmak daima göz önünde tutacağımız düsturlarımız olacaktır. Atatürk'ün ilk kurtuluş sesini yükselttiği ve işittirdiği şark memleketinde en küçük mesai ve muvaffakiyetimizin devlet hayatındaki çok canlı ve verimli birer eser olacağını ve işte bu noktada aşk ve iman birliğiyle şarkın kalkınmasına bütün varlığımızı şart etmemiz lazım geleceğini programımızın ilk başlangıcı olarak beyan ederim.”

Eylül ayının 17'sinde İstanbul'dan hareket edeceğiz. Mali, Sıhhi, İktisadi Müşavirler beraberdir. 21 Eylül'de Trabzon'da bulunacağız. 24'te Trabzon'dan hareketle bir gün Gümüşhane'de kalarak ertesi gün Erzincan'a yol alacağız, 26'sı ve 27'si Erzincan'dayız. 28'de Tercan'a uğrayarak Erzurum'da bulunacağız. 1 Teşrinievvel'de Erzurum'dan Karaköse'ye, 3'te Karaköse'den Kars, 6'da Kars'tan Ardahan'a gideceğiz. 7'de Artvin, 9'da Rize'de olacağız. Bu hareket programının esas itibarı ile tamamen tatbikine çalışılacaksa da bir zaruretle değişiklik olursa bildireceğiz.”⁸⁴

Bu telgrafın çekilmesinin akabinde görev bölgesine gitmek için hazırlıklara başlayan Uzer, 17 Eylül 1935 tarihinin akşam saatlerinde Güneysu Vapuru'yla İstanbul'dan ayrılarak Trabzon'a geçti.⁸⁵Uzer'i, Vali Muhiddin Üstündağ, General Ali Fuat Cebesoy, Cevdet Kerim ve milletvekilleri uğurladı. Uzer, bu uğurlama esnasında basına şu demeci verdi;

“Görüyorsunuz ki pek sevinçliyim. Bu etüd gezisi olduğu için yanımda Ekonomi, Finans ve Sağlık Bakanlıklarından birer müşavir götürmekteyim. Başbakan General İsmet İnönü'nün son gezisinde doğu illerinde kararlaştırdıkları işleri başarmak ve gördükleri noksanları tamamlamak, üçüncü genel müfettişliğin ilk programını teşkil etmektedir. Ekonomi işlerinde neler yapılacağını ancak döndükten sonra söyleyebilirim. Finans işlerinde tapu ve arazi meselesi kökünden halledilecektir. Sağlık işlerine de büyük önem verilecektir. Vazifeye giderken çok neşeliyim, çünkü Atatürk'ün ilk kurtuluş sesini yükselttiği ve bütün acuna işittirdiği doğu illerinde, o kahramanlar diyarında en küçük bir eser ve muvaffakiyetin memleket hayatında büyük bir iz bırakacağını biliyor ve bunu bir idari düstur olarak daima gözönünde tutuyorum. Birinciteşrin sonlarında enspektörlük kadrosunu hazırlamış ve icab eden salâhiyetleri almış bulunacağımı umuyorum. Doğu illerinde çalışmak üzere, birçok genç san'at ve meslek sahiblerinin büyük arzu ile başvurduklarını görüyorum. Çok takdire lâyık olan bu ülkeseverlik, beni çok mütehassis etti. Bu noktayı bilhassa kaydedirim.”⁸⁶

⁸⁴ Ersoy Zengin, **a.g.e.** , s.16-17. ;**Varlık**, 19 Eylül 1935.

⁸⁵ **Akşam**, N.6077, 18 Eylül 1935.

⁸⁶ **Cumhuriyet**, S.4075, 18 Eylül 1935. ;**Tan**, S.149-3452,18 Eylül 1935.

Fotoğraf-4-Tahsin Uzer'in Uğurlanması.⁸⁷

Uzer, Trabzon'a geçtikten sonra birtakım incelemelerde bulundu. Burada idareciler tarafından karşılanan Uzer'in onuruna bir akşam yemeği verildi. Trabzon ve çevresinin yeni yatırımlarla donatılacağını bildirdikten sonra şehrin ileri gelenleriyle de bir toplantı yaptı.⁸⁸

Uzer'in Trabzon'daki incelemeler devam ederken Ankara'da Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne kadro atamaları gerçekleştirilmekteydi. 7 Kasım 1935 tarihinde toplanan İcra Vekilleri Heyeti toplantısında Üçüncü Umumi Müfettişliği kadrosu onaylandı.⁸⁹Uzer, bu göreve atandığı için 8 Kasım 1935 tarihinde Erzurum Milletvekilliği'nden istifa etti.⁹⁰Üçüncü Umumi Müfettişliği kadrosu, 11 Kasım 1935 tarihinde Maliye Vekaleti'nce uygun görüldü.⁹¹Üçüncü Umumi Müfettişliği yetkilerine yönelik kanun tasarısı 23 Kasım 1935 tarihinde görüşüldü ve alınan kararlar Başbakan İsmet İnönü'ye gönderildi.⁹²Umumi Müfettişliği'nin 1935 yılı bütçesi; 54.760 lira bedel ve 2865 sayılı kanunla 23 Aralık 1935 tarihinde kabul edildi.⁹³Böylece Hasan Tahsin Uzer'in göreve başlaması için gerekli idari işlemler yerine getirildi. 25 Aralık 1935 tarihli Resmi Gazete'de Birinci, Üçüncü ve Dördüncü Umumi Müfettişliklerin teşkilat kadroları yayımlandı. Bu kadrolarda,

⁸⁷ Ali Fuat Cebesoy ve Hasan Tahsin Uzer. **Cumhuriyet**, S.4075, 18 Eylül 1935.

⁸⁸ **Cumhuriyet**, S.4073, 16 Eylül 1935. ;**Cumhuriyet**, S.4074, 17 Eylül 1935. ;**Cumhuriyet**, S.4081, 24 Eylül 1935. ;**Tan**, S.155-3458, 24 Eylül 1935.

⁸⁹ **BCA.30-18-1-2/59-84-1**.

⁹⁰ İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-V.Dönem 1935-1939 (Özgeçmişler)**, C.II, , s.277.

⁹¹ **BCA.30-10-0-0/70-462-6**.

⁹² **BCA.30-10-0-0/70-462-8**.

⁹³ **BCA.30-18-1-2/60-97-2**.

müfettişlik bünyesinde çalışacak kişi sayısı ve alacakları maaşlar belirlendi.⁹⁴ Adliye Vekilliği tarafından gönderilen yazıda, Umumi Müfettişlik bölgesine gönderilecek hakim ve diğer memurların tayinlerinde hassas ve dikkatli olunması gerektiği ifade edildi.⁹⁵

Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin kurulması ve Uzer'in müfettişlik kadrosuna atanmasından hemen sonra Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin diğer kadrolarına da atamalar yapıldı. Üçüncü Umumi Müfettişliği Başmüsavirliği'ne Giresun Valisi Yahya Sezai Bey 9 Kanunisanı 1936 tarihinde⁹⁶; Üçüncü Umumi Müfettişliği İktisat Müşavirliği'ne İktisat Vekaleti Sanayi Devrimi Umum Müdürlüğü El Sanatları ve Küçük Sanatları Müdürü Saffet Bey 17 Kanunisanı 1936 tarihinde⁹⁷; Üçüncü Umumi Müfettişliği Emniyet Müşavirliği'ne Silifke Kaymakamı Mithat Bey 24 Kanunisanı 1936 tarihinde⁹⁸; Üçüncü Umumi Müfettişliği Sıhhi Müşavirliği'ne Doktor Ahmet Akman 29 Kanunisanı 1936 tarihinde⁹⁹; Üçüncü Umumi Müfettişliği Müşavirliği'ne İstanbul Maliye Mürakibi Hüsnü Bey 29 Kanunisanı 1936 tarihinde¹⁰⁰; Üçüncü Umumi Müfettişliği Asayiş Müşavirliği'ne Emekli Kurmay Binbaşı Celal Bey 29 Kânunisanı 1936 tarihinde¹⁰¹; Üçüncü Umumi Müfettişliği Sıhhi Müşavir Muavinliği'ne Hendek Kaymakamı Saadettin Bey 6 Şubat 1936 tarihinde¹⁰²; Üçüncü Umumi Müfettişliği Müşavirliği'ne Erzurum Kültür Direktörü Mustafa Reşit Bey 16 Şubat 1936 tarihinde¹⁰³; Üçüncü Umumi Müfettişliği Nafia Müşavirliği'ne Erzurum Bayındırlık Direktörü Üçüncü Sınıf Başmühendis Mehmet Nuri Bey 2 Mart 1936 tarihinde¹⁰⁴; Üçüncü Umumi Müfettişliği Ziraat Müşavirliği'ne Çanakkale Ziraat Müdürü Reşat Atala 25 Nisan 1936 tarihinde¹⁰⁵; Üçüncü Umumi Müfettişliği Mali Müşavirliği'ne Varidat Umum Müdür Muavini Hayri Bey 27 Ağustos 1936 tarihinde¹⁰⁶; Üçüncü Umumi Müfettişliği Nafia Müşavirliği'ne İzmir Bayındır

⁹⁴ Resmi Gazete, S.3190, 25 Kânunuevvel 1935.

⁹⁵ BCA.30-10-0-0/70-463-6.

⁹⁶ BCA.30-18-1-2/61-2-11.

⁹⁷ BCA.30-11-1-0/101-2-14.

⁹⁸ BCA.30-11-1-0/101-3-2.

⁹⁹ BCA.30-11-1-0/101-4-1.

¹⁰⁰ BCA.30-11-1-0/101-2-16.

¹⁰¹ BCA.30-11-1-0/101-3-19.

¹⁰² BCA.30-11-1-0/101-4-14.

¹⁰³ BCA.30-11-1-0/101-5-17.

¹⁰⁴ BCA.30-11-1-0/102-8-4.

¹⁰⁵ BCA.30-11-1-0/103-13-5.

¹⁰⁶ BCA.30-11-1-0/106-30-8.

Direktörü Üçüncü Sınıf Başmühendis Asım Bey 30 Eylül 1936 tarihinde¹⁰⁷;Üçüncü Müfettişlik Başmüsavırlığı'ne Çanakkale Valisi Nizamettin Ataker 29 Aralık 1936 tarihinde atandılar.¹⁰⁸Ayrıca askeri işlerin kolaylıkla yürütülebilmesi için Uzer tarafından Müfettişlik bünyesine bir Kurmay subay kadrosu istenmiş, bu kadro Maliye Vekaleti'nce uygun görülmesi de Genel Kurmay Başkanlığı tarafınca uygun görülmüştür.¹⁰⁹Böylece Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne üst düzey kadrolar belirlenerek atamalar gerçekleştirildi.¹¹⁰Ayrıca, müfettişliğin teşkilat kadrolarında zaman içerisinde bazı değişiklikler yapıldı.¹¹¹

Atamaların devam ettiği dönemde Trabzon'daki incelemelerini bitiren Uzer, 28 Eylül 1935 tarihinde Erzurum'a geldi ve Erzurumkapısı'nda Erzurumlular tarafından karşılandı. Başbakan İsmet İnönü¹¹² ve Cumhurbaşkanı Atatürk'ün selamlarını Erzurum'a getiren Uzer'e, Belediye Başkanı Salim Altuğ, Erzurumlular adına teşekkür etti ve Uzer aracılığıyla Atatürk'e bir teşekkür telgrafı gönderdi. Atatürk, Erzurumluların bu hassasiyetine aynı şekilde teşekkür etti.¹¹³Erzurum'da bazı görüşmeler yapan ve görev bölgesini denetleyen Uzer, bir süre Erzurum'da kaldıktan sonra Karaköse, Iğdır, Ardahan, Kars, Artin ve Rize'de incelemelerde bulundu. İçişleri Bakanlığı tarafından Doğu bölgelerinde yapılacak yeniliklerin görüşülmesi için Ankara'ya çağrılan Uzer¹¹⁴, Doğu gezisi ziyaretlerinin ilkini gerçekleştirmiş oldu. Bu görüşmeye Birinci Umumi Müfettişi Abidin Özmen de davet edildi. Yeni oluşturulan Üçüncü Umumi Müfettişliğin sınırlarının görüşülmesi için bu görüşme planlandı.¹¹⁵Abidin Özmen, Doğu bölgesindeki illerin teftişi için bir

¹⁰⁷ BCA.30-11-1-0/107-35-18.

¹⁰⁸ BCA.30-18-1-2/70-97-20.

¹⁰⁹ BCA.30-10-0-0/70-462-10.

¹¹⁰ Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne atamalar süreç içerisinde devam etmiştir. Bu hususta bkz. BCA.30-11-1-0/129-9-12. ;BCA.30-11-1-0/155-22-3. ;BCA.30-11-1-0/139-19-3. ;BCA.30-18-1-2/77-62-16. ;BCA. 30-11-1-0/117-39-16. ; BCA.30-11-1-0/127-48-2. ;BCA.30-11-1-0/124-32-20. ;BCA.30-11-1-0/127-48-6. ;BCA.30-11-1-0/129-9-12.;BCA.30-11-1-0/130-13-8.;BCA.30-11-1-0/135-42-6.;BCA.30-11-1-0/140-25-18.;BCA.30-11-1-0/143-37-13. ;BCA.30-11-1-0/147-17-5. ;BCA.30-11-1-0/158-36-8. ;BCA.30-11-1-0/159-2-5.;BCA.30-11-1-0/163-23-19. ;BCA.30-11-1-0/165-5-16.

¹¹¹ BCA.30-10-0-0/69-453-6. ;BCA.30-18-1-2/83-44-3. ;Resmi Gazete,S.3660, Karar No: 2/6045, 19.07.1937. ; Resmi Gazete,S.3501, Karar No:2-5763, 07.01.1937. ;Resmi Gazete,S.3207, Karar No: 2/3846/16.01.1936. ;Doğu, S.2, 4 İkinci Teşrin 1937. ;Doğu, S.43, 21 İkinci Kânun 1938.

¹¹² Tan,S.165-3468, 4 Birinci Teşrin 1935.

¹¹³ Sevdâ İzibüyük, Varlık Gazetesine Göre Erzurum'da Parti Devlet Bütünleşmesi ve Yapılan Seçimler, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2021, s.41

¹¹⁴ Tan,S.170-3473,9 Birinci Teşrin 1935.

¹¹⁵ Bu dönemde Hasan Tahsin Uzer ile Abidin Özmen arasında sürekli bir iletişim söz konusudur. Ağrı'nın durumu ve yetkiyetler hakkında karşılıklı görüşler alınmış yazılar yazılmıştır. Bu hususta bkz. BCA.30-10-0-0/70-463-1. ;BCA.30-10-0-0/70-463-3.

Doğu gezisi oluşturdu.¹¹⁶Aynı dönemde özellikle Tan gazetesi aracılığıyla, “Doğu illerinin yeniden taksim edildiği”, “Doğu’da yeni Umumi Müfettişlikler kurulduğu”, “Artvin’in statüsünün yeniden belirlendiği” haberlerine sıkça yer verildi ve devlet kademesinde alınan önemli kararlar, Tan gazetesinde sıkça yer buldu. Hazırlıklarını tamamlayan Uzer, 12 Mayıs 1936 tarihinde tekrar Erzurum’a geldi. Kendisini askeri ve resmi görevliler karşıladı. Uzer, kendisini karşılayan heyete şu ifadelerde bulundu;

“Erzurum evlatları; eski tanıdığınız bir ağabeyinize babanıza ve arkadaşınıza karşı gösterdiğiniz şu samimiyetten dolayı zaten çok sevdiğim Erzurumlulara derin teşekkürler ederim. Erzurum’un çok kara günlerinde şefkatli hemşerilerinin 1331’deki (1916) büyük felaketlerine ve Erzurum’un civan mertlerinin tahammül edilmeyen soğuğa, düşmana, mahrumiyete karşı her türlü fedakarlığına şahit olarak 22 sene sonra yine aranıza katıldım. Dünyanın en büyük adamı olan Atatürk’ün selamlarını size getiriyorum. Sizin saadetiniz için çalışan İsmet İnönü’nün muhabbetlerini sunuyorum. Erzurum ve Erzurum halkı, kara günlerinin mükâfatını göreceğini müjdelerim. Bütün memleketin varlığı ve mevcudiyeti hususunda yardım edebileceğini temin ediyorum. Bundan sonra bol bol görüşeceğiz, mesai arkadaşlarımla ve bilhassa Valiniz Etem Aykut’la memleketin menfaati için programımız mucibince çalışacağız.”¹¹⁷

Uzer’in ifadeleri Varlık gazetesine şöyle yansdı;

“Çok sevdiğim Erzurumlular! Ben,sizleri şimdi değil, çok eskiden tanıyan ve sevenlerdenim. 22 sene evvel burada vali olarak bulunan bir babanızı, bir ağabeyinizi elbette tanırırsınız. Erzurum’un kahraman evlâtlarının fedakâr hemşirelerinin birçok mahrumiyetlere, şiddetli soğuklara, tifüs salgınına ve daha birçok felaketlere nasıl göğüs gerdiklerini pek iyi bilirim. Büyük Atatürk’ün bütün beşeriyet âlemine ilk defa çıkardığı İstiklal sesi Erzurum şahikalarından yükselmiştir. Doğu illerinin fedakârlıklarını Cumhuriyet hükümetimiz takdir etmiştir. Fedakâr Erzurum evlâtları size Atatürk’ün selâmını tebliğ ediyorum. Size, bütün ihtiyaçlarınızı bizzat tetkik buyuran Sayın Başbakan İsmet İnönü’nün muhabbetlerini sunarım. Sizlere yaptığınız fedakârlıklarınızın mükâfatının verilmeye başlanacağını müjdelerim. Ben, valiniz ve maiyeti arkadaşları, kahraman ordumuzun yüksek komutanlarının değerli yardımlarından da kuvvet alarak hep sizin refahınız, hep sizin iyiliğiniz için çalışacağımızı vaat ediyorum. Sizinle daha çok görüşeceğiz...”¹¹⁸

Uzer, Erzurum’a varır vermez üzerindeki ağır sorumluluğa binaen görevine hemen başladı. Subayların ve memurların ikamet sorunun çözülmesi için Mimar Necmi Ateş’in de katkılarıyla bir proje hazırlandı ve Başbakan İsmet İnönü’ye sunuldu.¹¹⁹Süreç içerisinde müfettişlik binası için bir konak yapıldı.¹²⁰Ayrıca,

¹¹⁶ Tan,S.175-3478,14 Birinci Teşrin 1935.

¹¹⁷ Erzurum, 14 Mayıs 1936, Akt. Ersoy Zengin, a.g.e. ,s.18.

¹¹⁸ Varlık, 14 Mayıs 1936.

¹¹⁹ BCA.30-10-0-0/71-466-5.

ulaşımın kolay sağlanabilmesi için Maliye Vekilliği'nin bilgisi ve İcra Vekileri Heyeti'nin onayıyla Üçüncü Umumi Müfettişlik hizmetine Pakart marka bir otomobil satın alındı.¹²¹Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin idari kadrosu oluşturulup bütçesinin hazırlanmasının akabinde Müfettişlik dâhilindeki Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı illerinin¹²²sorunlarıyla yakından ilgilenildi.¹²³Müfettiřlik ile devletin diğer kurumları uyum içinde çalıştı.¹²⁴İnřaat, şimendifer, sağlık, güvenlik, temiz su ve elektrik temini gibi konular başta olmak üzere birçok sorunun çözümleri sağlandı.¹²⁵Tarım konusunda Ziraat Vekaleti'ne rapolar gönderildi.¹²⁶İędir'da pamuk üretiminin yaygınlaşması ve üreticinin korunması için bölge halkına güvence verdi ve bir beyanname yayımladı.¹²⁷Bu tutum İğdirlılar tarafından takdirle karşıldı. Bu hususta Uzer'e teşekkür mektupları gönderildi.¹²⁸

Eğitim konusunda birtakım hamleler yapılmak istenmesine rağmen maddi ve teknik sorunlarla karşılaşıldı.¹²⁹Kültür Kongresi düzenlenerek eğitim alanında birtakım konular görüşüldü.¹³⁰Erzurum Belediyesi'nin borç batağında olduęu¹³¹, temizlik işlerini dahi yerine getiremediği Uzer tarafından Başbakanlığa bizzat bildirdi.¹³²Umumi Müfettişliği'nin yetki alanında çalışan bazı memurların halka kötü

¹²⁰İhsan Ünüvar, **a.g.e.** , s.142. ;Bu bina 1937 yılında yapıldı. Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin kaldırılmasından sonra atıl durumda kaldı. 10 Mart 1950 tarihinde Erzurum Verem Hastanesi'ne devredildi. İhsan Ünüvar, **a.g.e.** , s.98-99.

¹²¹ BCA.30-18-1-2/61-9-15.

¹²² BCA.30-18-1-2/57-70-25. ;**Resmi Gazete**, S.3103, 11 Eylül 1935.

¹²³ BCA.30-10-0-0/71-465-5. ;BCA.30-1-0-0/33-195-5. ;BCA.30-10-0-0/71-468-5. ;BCA.30-10-0-0/70-463-15. ;BCA.30-10-0-0/71-467-2. ;BCA.30-10-0-0/71-468-1. ;BCA.30-10-0-0/71-464-6. ;BCA.30-10-0-0/70-462-7. ; Üçüncü Umumi Müfettişi Hasan Tahsin Uzer, görevde olduğu dönemde Bayburt'un sorunlarıyla da yakından ilgilendi. Bayburt'un imarı için elinden geleni yaptı. Bayburt, 1926 yılında Erzurum'dan alınıp Gümüşhane'ye bağlı bir ilçe konumuna getirildi. 1989 yılında il oldu. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Küçükuğurlu, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bayburt Tarihi**, Bayburt Belediyesi Kültür Yay. , Erzurum 2021.

¹²⁴ BCA.490-1-0-0/648-152-1.

¹²⁵ BCA.490-1-0-0/648-152-1. ;BCA.30-10-0-0/71-464-9.

¹²⁶ BCA.30-10-0-0/71-464-31.

¹²⁷ Uzer, İğdir'daki pamuk üreticisinin korunduğunu şu ifadelerle Başvekalet katına aktardı; *"İğdir'daki iktisadi teşekküllerimize el altından propaganda ile engel olmak isteyen birkaç haris komisyoncumun son günler münafıklıklarında daha hızlı yol aldıklarını anlayınca İğdir Kaymakamı vasıtası ile suretini ilişik olarak takdim ettiğim beyanname ile pamuk müstahsillerinin ibret ve dikkat nazarlarını celbetmeyi idari bir düşünceyle muvafık buldum. Bu beyannamenin telâkkisine ve yaptığı tesire ait İğdir Pamuk Birliği Umum Müdüründen aldığım telgrafın bir kopyasını da yüce katınıza sundum. Müstahsillerin selâmetine, Doğu diyarının saadetine mâtuף olan bu çok büyük iktisadi teşebbüsünüzün hiçbir vakit hiçbir suretle incinmemesi için bütün varlığımızla çalışacağımızı arz ederim."*Beyanname için bkz. BCA.30-10-0-0/71-468-3.

¹²⁸ BCA.30-10-0-0/71-468-3. ;**Doğu**,S.28, 4 İkinci Kânun 1938.

¹²⁹ Öğretmen sıkıntısından dolayı Karaköse'ye yaşanan okul sorunu hakkında Kültür Bakanlığı'nın yazısı için bkz. BCA.30-10-0-0/142-20-7. ;Karadeniz ve Doğu illerindeki okul ihtiyacına yönelik Uzer'in yazısı hakkında bkz. BCA. 30-10-0-0/71-464-1.

¹³⁰ **Doğu**, S.32, 8 İkinci Kânun 1938, ;**Doğu**, S.221,19 Ağustos 1938.

¹³¹ BCA.30-10-0-0/71-464-9.

¹³² BCA.30-10-0-0/71-466-5.

davrandığının tespiti üzerine bu durum Uzer tarafından bizzat kamuoyuna duyuruldu.¹³³Müfettişliğin görevi alanındaki sorunların dile getirilmesi ve yapılanların kamuoyu tarafından bilinmesi için “Doğu” gazetesi ismiyle bir gazete neşredildi.¹³⁴Karadeniz Sahil Yolu inşasına başlanması¹³⁵, Trabzon limanının yapılması, Erzurum’a şimendifer getirilmesi, İran transit yolunun inşası gibi birçok önemli konuyu devlet yetkililerine¹³⁶ve ilgili kurumlara raporlar halinde hassasiyetle aktarıldı.¹³⁷Bu raporlar Maliye Bakanlığı’na incelendi ve birçok konu hakkında bakanlıkça önemli kararlar verildi.¹³⁸

Sadece ekonomi veya siyasi alanda değil sosyal alanda da önemli kararlar alındı. Kadınların bazı köy ve nahiyelerde küfe ve odun taşımaları yasaklandı.¹³⁹Müfettişlik bölgesindeki illerde yaşayan çocukların ve gençlerin birbirleriyle kaynaşmaları için öğretmenleri eşliğinde Doğu ziyareti yapılması planlandı. Bu gezi süresince kış ve dağ sporlarının yapılması amaçlandı.¹⁴⁰Kadınlara verilen hakların artması ve bu hakların kadınlara anlatılmasının etkisiyle Karadeniz Bölgesi’ndeki bazı köylerde kadınlar peştemallarını topluca çıkardılar. Bu durum, Gürsu Köyü, Harmanlı ve Viçe nahiyelerinde de görüldü.¹⁴¹

Uzer, Erzurum’daki vakıfların durumlarına hassasiyetle eğildi ve tamir edilmesini için elinden geleni yaptı.¹⁴²Başta Erzurum Halkevi olmak üzere Umumi Müfettişlik bölgesindeki birçok Halkevi’nin açılmasında veya imar faaliyetlerinde

¹³³ Ersoy Zengin, **a.g.e.** , s.18.

¹³⁴ Hasan Tahsin Bey’in daha önce görev yaptığı bölgede bir gazete çıkarmak istediği anlaşılmaktadır. Bu hususta “Ayine” adıyla günlük bir gazete çıkarmak için ruhsat talep etmesi hakkında bkz. **BOA.ZB.325-64.**

¹³⁵ **BCA.30-10-0/71-464-2.**

¹³⁶ Uzer, İran sınırında yaşanan olayları yakından takip ederek Ankara’ya bilgiler gönderdi. **BCA.30-10-0/71-468-8.**

¹³⁷ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **BCA.30-10-0/71-464-9. ;BCA.30-10-0/142-20-7. ;BCA.30-10-0/71-466,-5. ;BCA.30-10-0/71-467-8. ; BCA.30-10-0/71- 468-3. ;BCA.30-1-0/33-195-5. ;BCA.30-10-0/71-468-5. ;BCA.30-10-0/159-113-22. ; BCA.30-10-0/71-465-1. ; BCA.30-10-0/71-464-2. ;BCA.30-10-0/71-464-1. ;İbrahim Boz, **Doğu Gazetesine Göre Üçüncü Umumî Müfettişlik ve İmar Faaliyetleri (1937-1938)**,Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2019. ;Üçüncü Umumi Müfettişliği döneminde Erzurum’da demiryolları, havayolları, elektrik santalleri gibi kamualanlarında yatırımlar yapılmıştır. Bu hususta bkz. İhsan Ünüvar, **a.g.e.** , s.91,94,124.**

¹³⁸ **BCA.30-10-0/70-463-9.**

¹³⁹ **Cumhuriyet**, S.4877, 11 Birinci Kanun 1937.

¹⁴⁰ **BCA.30-10-0/71-464-4.**

¹⁴¹ **Doğu**,T.S. ,14 Birinci Teşrin 1938.

¹⁴² **BCA.30-10-0/71-464-16. ;BCA.30-10-0/71-464-9.** ;Erzurum’daki vakıflar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sinan Gider, **Vakıfların İktisadi ve Sosyal Kalkınmadaki Rolü: Erzurum Vakıfları Örneğinde (XIX. Yüzyıl-Merkez)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2022. ;Ramazan Arslan, **Erzurum Şehir Merkezinde Vakıflar ve Sosyoekonomik Bir Değerlendirme**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995. ;Ümit Kılıç, **XVI. Yüzyılda Erzurum Eyaletinde Vakıflar**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.

önemli katkıları oldu.¹⁴³Müfettişliğin yetki alanındaki şehirlerin ve vatandaşların sorunlarının çözülmesi için Uzer ve Müfettişlik Başmüşaviri Nizamettin Bey farklı tarihlerde Ankara'ya ve İstanbul'a gittiler.¹⁴⁴Halkın sorunları ve ihtiyaçları başta Cumhurbaşkanı Atatürk¹⁴⁵ve Başbakan İsmet İnönü olmak üzere ilgili kişi ve kurumlara bildirildi.¹⁴⁶

1.2.1. Atatürk'ün Doğu Gezisi Planı ve Trabzon'u Ziyareti

Uzer, Üçüncü Umumi Müfettişlik görevi bölgesinde yapılanların yerinde incelenmesi ve denetlenmesi için birçok defa Cumhurbaşkanı Atatürk'e davette

¹⁴³ BCA.490-1-0-0/1491-83-1. ;BCA.30-10-0-0/70-459-1. ;Erzurum Halkevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Küçükuşurlu, Mehmet Okur, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Derya Kitabevi, Trabzon 2007. ;Halkevleri hakkında ayrıca bkz. BCA.30-30-0-0/70-459-1. ;BCA.30-10-0-0/71-468-1.

¹⁴⁴ Doğu, S.23, 29 Birinci Kânun 1937. ;Doğu, S.30,6 İkinci Kânun 1938. ;Doğu, S.93, 23 Mart 1938.

¹⁴⁵ BCA.30-10-0-0/70-463-24.

¹⁴⁶ “Yüce Şefim; Kısa mazinin, muhtelif sebepler tesiri ile Karadeniz halkının bir kısım münevver tabakası üzerinde yanlış bir iz bıraktığını gördüm. Hiç işlenmemiş yabani düşüncelerin, memleket hayatında ufak tefek temevvüçler yaptığını anladım. Endişei ferda ile yabancı durumda kalan ve mülkü millete hizmet edebilecek bir varlık sahibi görülen bu evlatlarla ayrı ayrı, üçer beşer görüşmeler yaptım. Mesela, onlardan beş onu, hürriyet itilâfinin Trabzon bayraktarlığını etmiş, bir kısmı Terakkîperverlerin ön safına geçmiş, bir takımı eski vali Deli Hamid'in kafasına uyararak mahruk Şükrü'nün cenazesi töreninde nutuklar vermiş, çılgınlıklar yapmış, bazıları başlangıçta Milli Harekete karşı uzak durmuş, İstanbul'a savuşmuş, birkaçı mütarekenin korkulu günleri de Trabzon Metropoli'nin elini öpmüş, Vahdettin'e telgraflar çekmiş. Hülâsa; yirmi yıl içinde bilerek ve bilmeyerek, isteyerek veya istemeyerek milli, ahlaki, içtimai ve tarihi kusurlar, kabahatler ve yanlışlıklar yapmışlar. Ekseriyette bulunan ülkü sever, milli davayı ideal tanımış Karadeniz yavruları ile aynı ana baba evlatları arasında kısa geçmişin bıraktığı iz, bu güzel diyar münevver tabakasını yok değerine düşürecek kadar tesir göstermiş ve umumî hayat üzerinde durgunluğa sebep olmuştur. Tarihe karşı kendilerini kabahatli bulanlar bir tereddüt, bir korku içinde muhteris vaziyette dururken,beri taraf onların endişe ve tevehhümelerini artıracak hareket ve faaliyetten geri kalmamışlardır. İşte, her önemden memleket hakkında hayırlı ve isabetli göremediğim bu hal karşısında bugün inkılap vazifelerini, farızalarını yapar ve cumhuriyet rejimlerine sıkı bağlanan iman sahibi evlatlar arasında maziye karışan pürüzleri atarak bir birlik, bir dirlik yapmayı ve el birliği ile ayrı ayrı hasbihâllere temaslara giriştim. Muhtelif zemin ve zamanda toplantı vesileleri buldum. Bütün dertleri, hastalıkları ortaya koydum. Büyük şeflerimden aldığım ilhamlarla iman ve vicdanlarına kadar sokuldum. Karadeniz'i baştan başa dolaştım. Bu uzun gezinti ve didinmeden aldığım randuman şudur: Atatürk'ün yüksek şahsiyetine ve onun göz bebeği İsmet'ine, cumhuriyet rejimine, hiçbir vakit hiçbir suretle sarsılmaz bir ilgi ve alaka ile bağlıdır. Hiçbir hadisenin tezip edemeyeceği bu kanaatimi sevgili büyüklerime arz edebilirim. Doğu ilinde; Trabzon limanının yapılması, Erzurum cihetinden de şimendiferin başlanması halk üzerine cumhuriyete karşı unutulmaz, sarsılmaz bir şükran, bir minnet hatırası bırakacak ve bu alanda geniş bir hareket ve faaliyet uyandıracaktır. Bu iki eseriniz şark için kuvvetli bir destek olacaktır. Emzicei milletimiz acı devleti mezcetmesi en önemli vazifeleri sayılan idare amirlerimizin, valilerimizin halka uzak durmaları, içlerine girmemeleri, onlarla temas geçmemeleri beni içten üzmekte ve mustarip etmektedir. Memleket mukadderatına hakim olan halk partisinin halk hükümetinin mümessilleri idarecilerimizin halka karşı yabancı durmaları acıklıdır. Bu defa Rize'ye gidip, gelişimde uğradığım her yerde halkın dil birliği ile yaptığı şikayetlerin hep bu yüzden ileri geldiğini bir daha gördüm. Memuriyette, idare hayatında biraz gecikmiş ve eskimiş arkadaşların muhitinde bu serzenişleri daha canlı daha müessir buldum. Bunlarla mücadele ederken, büyük davaya canla başla sarılmayacakların birer birer kaldırılmasını ve yerlerine genç, dinç ruhlar getirmesini büyük şefimden dileyeceğim. Bu kadar vatanperver, bu kadar civanmert ve çevik bir halkın yüksek hilkat ve seciyesinden memleketi namı hesabına istifade etmemek çok ağır bir idari acizdir. Mapavri denilen Ozanlar nahiyesinde küçük bir halk kitlesini hazineye bâr olmaksızın kendi inisiyatifleri ile koskocaman bir hükümet, bir mektep ve bir halk evi yapmalarını seyretmek bakışına doyulmaz ulvi bir manzaradır. Doğunun her yeri ozanlardan başka bir şey değildir. İşte büyük şefim, didindiğim, çırpındığım ve üzüldüğüm dava da budur. Korgeneral Abdurrahman Hafız Gürman'ın yüksek katınıza ilâştireceğini bildiğim bu yazılarımla vaziyeti olduğu gibi arz etmeyi bir fırsat gördüm. Kıymetli huzurunuzu şikayetle değil, emir ve işaret buyurduğunuz büyük işlerle işgal etmek yegâne emelimdir ve bunu, yapacağım. Derin saygı ve sevgilerimle ellerinizden öper, bana her önemden yardımlarınızı candan dilerim. Sevgili büyük şefim.”BCA.30-10-0-0/70-463-24. ;Hasan Tahsin Uzer tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye çekilen telgrafta Uzer, bağlılığını bildirmektedir. BCA.30-10-0-0/71-464-7. ;Uzer'in İsmet İnönü'ye gönderdiği rapor hakkında bkz. BCA.30-10-0-0/71-466-5. ;BCA.30-10-0-0/71-465-6.

bulundu. Bu davetlerden biri Atatürk tarafından kabul edildi. Bu haber, Uzer tarafından Trabzon Belediyesi salonunda 1 Haziran 1937 tarihinde Trabzonlulara müjdelendi.¹⁴⁷ Atatürk'ün yapacağı geziye binaen Üçüncü Umumi Müfettişliği tarafından bir hazırlık ve karşılama programı oluşturuldu. Üçüncü Ordu Müfettişliği tarafından Dahiliye Vekâletine ve Yüksek Başvekâlete telgraf yoluyla bildirildi. Bahsi geçen program şu şekildeydi;

“1-Reisicumhur Atatürk'ün Trabzon teşriflerine dair Riyaseticumhur Kâtibi Umumiliğinden vaki tebligat üzerine Berveçhiati tertibat ve ihzaratta bulunulmuştur.

2-Liman açığında bizzat Ordu Kumandanı ve Valilerle beraber istikbal edilecek ve vapur demirledikten sonra vapurda Trabzon Belediye, Halkevi ve Ticaret Odası Reisleri ve teşekküllerden müntehap hey'etler kadınlar namına bir hey'et arzı tazimat ve beyanı hoşâmedi edecektir.

3-Karadeniz sahilinden gelen motör ve sair vesaiti bahriyeye âit deniz istikbal merasimi ayrıca tesbit edilmiştir.

4-Karada Trabzon ve muntika vilâyetlerinden gelen hey'etler ve Umumi Müfettişlik ve Vilâyet erkânı ve sair müntehap zevat istikbal merasiminde bulunacaklardır.

5-Trabzon'da kalacakları müddet zarfında emniyet ve asayişini temin için muntika vilâyetlerinden mikdarı kâfi Polis ve Jandarma celbedilmiş, ayrıca hey'eti askeriyyeden de muavenet temin olunmuştur.

6-Kabul buyurdukları takdirde, Valilerin riyaseti altında muntika vilâyetlerden gelen Belediye, Halkevi ve Ticaret Odası Reislerinden mürekkep küçük bir hey'et kendilerine arzı tazimat edecektir.

7-Her ihtimale karşı ve Vekâletin son tebliğine göre Erzurum'a ve daha içerilere seyahatları göz önüne alınarak icab eden yol tertibatı ve güzergâhtaki ihzarat için alâkadarlara gerekli talimat verilmiştir.

8-Reisicumhur Atatürk'ün istirahatları ve Trabzonda, Erzurum'da memnun kalarak şen ve şetaretili günler geçirmeleri için mümkün olan ve muhitin imkânına göre her şey yapılmıştır.

9-Büyük Önder'in Trabzon'a, Doğu diyarına seyahatları beşareti halk arasında taarifi müşkil sevinç ve heyecan uyandırmış ve içten gelen aşk ve iman ile kendilerini selâmlamak, karşılamak yolunda büyük mikyasta tezahürata başlamışlardır.

10-Ümit ederim ki büyükler büyüğümüzün Doğu seyahatı kendileri ve memleket için unutulmaz bir hatıra bırakacaktır.”¹⁴⁸

Hasan Tahsin Uzer tarafından hazırlanan bu programa göre Atatürk, Trabzon'da askeri ve idari erkân tarafından karşılanacaktı. Belirlenen program

¹⁴⁷ **Büyük Tarih Trabzonda**, Der. Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1938, s.34. ; Mustafa Kemal Atatürk 3 defa Trabzon'u ziyaret etmiştir. İlk ziyaretini 15 Eylül-17 Eylül 1924 tarihlerinde, ikinci ziyaretini 27-29 Kasım 1930 tarihlerinde, üçüncü ve son gezisini 10-12 Haziran 1937 tarihlerinde gerçekleştirdi. Mustafa Kemal Atatürk'ün Trabzon ziyaretleri hakkında bkz. Veysel Usta, **Arşivlere Yansıyan Belgelerle Trabzon'da Atatürk Sevgisi**, Trabzon Belediyesi Kültür Yay. ,Trabzon 2005.

¹⁴⁸ BCA.30-10-0/2-12-4.

çerçevesinde 8 Haziran 1937 tarihinde Sakarya Moturu'na binip¹⁴⁹oradan İzmir Vapuru'na hareket eden Atatürk ve heyeti¹⁵⁰İstanbul'dan Trabzon'a hareket etti. Bu esnada Dolmabahçe Sarayı önünde bulunan ve güvenlik amacıyla İzmir Vapuru'na eşlik edecen olan Zafer Destroyeri, Atatürk'ü top atışlarıyla selamladı.¹⁵¹Akabinde Trabzon gezisi başladı. Atatürk ve heyeti, yaklaşık 2 gün süren bir yolculuktan sonra 10 Haziran 1937 tarihinde Perşembe günü saat 14:00'da Trabzon'a vardı.¹⁵²Hasan Tahsin Uzer ve Kazım Orbay'ın başında bulunduğu bir heyet tarafından saat 14:30'da karşılandı.¹⁵³

Fotoğraf-5-Atatürk'ün Trabzon'da Karşılması.¹⁵⁴

Heyet içerisinde; Korgeneral Muzaffer Ergüder, Trabzon Valisi Yahya Sezai Uzun, Erzurum Valisi Haşim İşcan, Kars Valisi Akif Eyidoğan ve Erzincan, Rize, Gümüşhane, Ağrı Valileri de hazır beklemekteydiler.¹⁵⁵Atatürk'ün yanında Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Salih Bozok, Cevat Abbas, Zühtü Soyak ve manevi kızı Ülkü vardı.¹⁵⁶Trabzon'da 21 pare top atışıyla karşılanan Atatürk'e, halk "*varol, yaşa*" ifadeleriyle seslerini duyurdular. Halkın içerisinde bir müddet yaya dolaşan Atatürk

¹⁴⁹ **Atatürk'ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri**, Der. Necati Çankaya, C.2, Cem Ofset, İstanbul 1996, s.577.

¹⁵⁰ İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi (1935-1939) TBMM-V.Dönem**, C.1, N.33, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay. ,Ankara 2003, s.802.

¹⁵¹ Raşit Metel, **Atatürk ve Donanma**, Deniz Basımevi Müdürlüğü, (2.Baskı), İstanbul 2005, s.161.

¹⁵² Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu, **Büyük Tarih Trabzonda**, s.42.

¹⁵³ **Atatürk'ün Trabzon Konuşmaları**, Haz.Ahmet Can Balı; Rasim Şimşek, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon 1990, s.12.

¹⁵⁴ Bu fotoğraflar Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından derlenen Büyük Tarih Trabzonda isimli eserin Şeref Albümü bölümünden alınmıştır.

¹⁵⁵ **Büyük Tarih Trabzonda**, s.42.

¹⁵⁶ Raşit Metel, **a.g.e.** ,s.161.

ve heyeti¹⁵⁷karşılama töreninden sonra Soğuksu'daki köşke otomobille hareket ettiler.¹⁵⁸

Fotoğraf-6-Atatürk ve Manevi Kızı Ülkü Trabzon'da.¹⁵⁹

Soğuksu'daki köşte bir müddet dinlendikten sonra Vilayet Konağı'nı, Trabzon Belediyesi'ni, Cumhuriyet Halk Partisi'ni, Trabzon Halkevi'ni, Orduevi'ni ve birçok kamu binasını ziyaret eden Atatürk¹⁶⁰, onuruna verilen akşam yemeğinde Uzer'e şu ifadeleriyle teşekkür etti;

*“Siz Doğu'da güzel şeyler yaptınız ve bundan sonra da yapacaksınız, fakat bunların en güzeli beni, pek sevdiğim bu şehre, memleketimizin en güzel parçalarından biri olan Trabzon'a davetinizdir. Bundan dolayı sizi tebrik ederim.”*¹⁶¹

Yemekten bir gün sonra yani 11 Haziran'da Hükümet Konağını ziyaret eden Atatürk daha sonra yanındaki heyet ile beraber Cumhuriyet Halk Partisi binasına gitti. Burada halkın dileklerini ve şikayetlerini dinledikten sonra, Umumi Müfettişlik

¹⁵⁷ **Büyük Tarih Trabzonda**, s.43.

¹⁵⁸ **Ulus**, S.5700, 11 Haziran 1937.

¹⁵⁹ Atatürk ve manevi kızı Ülkü, İzmir Vapuru'nda Trabzon'a giderken. **Ulus**, S.5700, 11 Haziran 1937.

¹⁶⁰ Necati Çankaya, **a.g.e.** ,s.369.

¹⁶¹ **Büyük Tarih Trabzonda**, s.44.

binasına geçti.¹⁶²Uzer'den önemli bilgiler aldıktan sonra heyetiyle birlikte Halkevi'ne gitti. Akabinde aynı gün onuruna verilen garden partisine katılmak için kendisine tahsis edilen köşke geçti. Bu partide Erzurum, Bayburt, Çoruh ve Vakfikebir'den gelen halk oyunları ekipleri, Atatürk'e yerel halk oyunlarını sergilediler ve Atatürk'ün takdirlerine mazhar oldular.¹⁶³Atatürk, Erzurum Bar ekibine özel ilgi gösterdi ve bar ekibine altın saat hediye edilmesi emrini verdi. Necmiati Kulübü amatör saz sanatçıları bu toplantıda sanatlarını icra ettiler. Atatürk bu gruba, kendilerini daha da geliştirmelerini bir dahaki gelişinde kendilerini dinleyeceklerini söyledi.¹⁶⁴Bir süre devam eden garden partisi aynı gece sona erdi.

Fotoğraf-7-Soğuksu'daki Köşk.¹⁶⁵

¹⁶² "Atatürk, Trabzon ziyaretinde halka doğrudan iletişim kurdu. 11 Haziran'daki toplantıda Trabzonlulardan benden bir dileğiniz var mı diye sorar? Toplantıda bulunanlarda biri ayağa kalkarak, "Paşam, Trabzon'umuzun doğru dürüst içme suyu yoktur." der. Bunun üzerine Atatürk, "Suyunuz mu yok: susuz hayat olmaz. En iyisi suyun gelmesi için projeler yapılsın" der. Emri verdikten sonra Ankara'ya döndüğünde bu konuyla ilgileneceğini söyler.", Ahmet Can Bali, Rasim Şimşek, **a.g.e.**, s.30-31.

¹⁶³ **Ulus**, S.5701, 12 Haziran 1937. ; **Büyük Tarih Trabzonda**, s.46. ; Trabzon'da yaşanan ilginç bir olay şöyledir; Atatürk'ün Trabzon'a geleceği haberinin alınması üzerine daha önce Erzurum'da kurulan Erzurum Gücü Bar ekibi Trabzon'a gönderilir. Ekibin başında Efendi Bey olarak da bilinen Vahap Türkkal vardır. Efendi Bey, Trabzon'da Atatürk ile geçen diyalogunu şöyle aktarmaktadır; "O zaman Üçüncü Umum Müfettiş olan Tahsin Uzer bizi Atatürk'ün huzuruna çıkarmak istememişti. Fakat Atatürk, diğer ekiplerden daha çok bizimle ilgileniyordu. Onun, "Erzurumlularla görüşeceğim." emri derhal yerine getirildi ve biz Atatürk'ün huzuruna çıkarıldık. Atatürk, bizimle samimi ve çok mütevaziyane sohbetler ediyordu. Bir ara yanıma geldi, elini omuzuma koydu ve "Siz Erzurum Kongresi'ni hatırlar mısınız" diye sordu. Hayır paşam, o zaman küçüktüm. "Siz benim öz evlatlarımsınız." diye bize iltifat ederken bir ara kuşağıma sokulu kösteğimin ucunu çekip çıkardı ve gülerek, "Bunun saati nerde? diye sordu. Saat takmıyoruz paşam deyince, ama dedelerimiz hep saat kullanırlardı değil mi? dedi ve Tahsin Uzer'e dönerek "Delikanlılara birer altın saat aldır." diye emir verdi. Birkaç gün sonra Uzer, bize altın saat yerine birer Hislon hediye etti." İhsan Coşkun Atılcan, "Efendi Bey", **Dadaş**, Ankara 1959.

¹⁶⁴ Zehra Arslan, Mehmet Okur, "Trabzon Atatürk Köşkü", **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/trabzon-ataturk-kosku-2/>, Erişim Tarihi, 23.05.2022.

¹⁶⁵ Atatürk'ün Trabzon gezisinde kaldığı köşk. **Ulus**, S.5701, 12 Haziran 1937. ; Bu köşk, Rum asıllı banker Konstantin Kabayanidis tarafından 1912 yılında yaptırılmıştır. İlerleyen süreçlerde köşkün mülkiyeti maliyeye geçmiş, 1923 yılında hazineye aktarılmıştır. 18 Mayıs 1931 tarihinde Atatürk'e hediye edilen köşkün resmi işlemleri 16 Haziran 1931 tarihinde tamamlandı ve tapusu çıkarıldı. Atatürk'ün vefatından sonra bu köşk kız kardeşi Makbule hanıma intikal etti. 31 Temmuz 1939 tarihinde Makbule hanım adına tapu kaydı onaylandı. 1943 yılında Atatürk Müzesi haline getirildi. Zehra Arslan, Mehmet Okur, "Trabzon Atatürk Köşkü", **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/trabzon-ataturk-kosku-2/>, Erişim Tarihi, 23.05.2022.

Atatürk, Trabzon'daki karşılama törenini ve bu gezi esnasındaki izlenimlerini Başvekil İsmet İnönü'ye telgraf yoluyla ilettiler.¹⁶⁶ 12 Haziran 1937 tarihinde TBMM'de İsmet İnönü tarafından okunan telgraf şu şekildeydi;

“Başvekil İsmet İnönü'ye

Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in vuku bulmuş olan daveti üzerine Şark Vilayetlerini görmek üzere Haziran'ın sekizinci Salı günü İstanbul'dan Trabzon'a hareket ettim. Trabzon-Erzurum yolu üzerinde, bu yolu daha mükemmel bir hale ifrağ maksadıyla başlamış olan yer yer inşaatın henüz ikmâl edilmemiş olduğunu gören ve bu mâni sebebiyle bütün müfettişlik muntakasında seyahatin müşkülâtını takdir eden Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, benim bu seyahatimde yolumun üstünde bulunmayan yerlerin askeri, mülki, mahalli parti ve kültür mümessillerini dolgun heyetler halinde Trabzon'a toplayabilmek zeka ve inceliğini göstermiş bulundu. Perşembe günü Polathane karşısında o civarın enerjik ve temiz halkı tarafından bir filotilla ile karşılaştık, selamlaştık. Onu müteakip Trabzon'dan karşımıza çıkan bu filotilla, başta Umumi Müfettiş Tahsin Uzer ve Ordu Müfettişi kıymetli Kâzım Orbay ve her ikisinin arkadaşları bulunduğu halde beni karşıladı ve birleştik. Trabzon'a gelişim bundan evvelki iki gelişime nisbetle müstesna bir tertip ve intizam gösteriyordu. Rıhtımda evvela bütün Umumi Müfettişlik içindeki yukarıda işaret ettiğim bütün Valiler ve yakın vilayetlerin Kaymakamları ve her vilayet merkezinin belediye reisleri halk mümessilleri ile karşılaştım. Bütün bunları, Şark vilayetleri halkımızın gönülden gelen selam, sevgi ve saygılarını bana sunarken ne kadar müteahhasis olduğumu ifade için kelime bulamıyorum. Ondan sonra kahraman ordumuzun vatan ve milletin her emrine her an âmada, gayet çevik, cesur ve iyi bakımlı bir kuvveti tarafından selamlandım. Bundan sonra duyduğum zevki ayrıca kaydetmeliyim. Askerimizin oldukça uzun cephesi önünden geçtikten sonra ancak büyük kumandanın iltizamı üzerine otomobilime yine bindim. Ondan sonra Trabzon, yalnız benim geçtiğim yol üzerinde değil, o yola kavuşan bütün yollar, görülebildikleri uzunluklarıncı halk tarafından kadın, erkek dolu bir manzara ve heyecan ve alkış tufanı halinde görülmekte idi. Bu kadar saygı ve sevgi ve bağlılık ifade eden milli heyecan karşısında bir naciz kalbin durmaması, yine o milli heyecanın verdiği kuvvet sayesinde ancak mümkün olabilmıştır.

Trabzon Hususi İdaresi'nin bana kıymetli bir hediyesi olan Köşk'üme geldim. Orada beni yalnız bırakmadılar. Her türlü yüksek misafirperverlik timsali ile karşılaştım. Çok rahat ve huzur içinde geceyi geçirdim. Bugünkü Cuma günü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in tertip ettiği muvafık programı takip ettim. Vilayet Makamı'nı, Cumhuriyet Halk Partisi'ni, Umumi Müfettişlik Makamı'nı, Askeri Garnizon'u ziyaret ettim. Bu makamların her birinde karşılaştığım heyetler bana, sana, Cumhuriyet Hükümeti'ne ve bütün Türk milletine ister istemez gurur ve azamet, kuvvet ve heyecan verecek yüksek kıymette ve fazilette idiler. Belediye dairesinde, kendi muhabbetkar arzularıyla halk içine girmiş olan devletler konsolosları da bulunuyordu. Onları da görmekle ayrıca memnun olduğumu zikretmeliyim. Beni tekrar bir daha heyecana düşüren şey, kumandanlık dairesinden ayrılırken halkın heyecan ve tezahürünün oradan sonra gittiğim yere kadar devam edişidir. Son ziyaretgahım Trabzon'un Askeri Garnizonu oldu. Garnizon'da kıymetli

¹⁶⁶ BCA.30-10-0/2-12-9. ; Bu telgraf İsmet İnönü tarafından mecliste okundu. Telgraf metni için bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi (1935-1939) TBMM-V. Dönem*, C.1, s.802-803.

kumandanlar tarafından bana taktim edilen Trabzon Askeri kuvvetlerimizle açık alanda karşı karşıya bulunduğumuz dakikada duyduğum zevki tarif edemem. O kadar ki tekrar askerlik duygularım uyandı ve onlara bulundukları dar alanda benim ve benimle beraber bulunan zatların memnuniyetlerini mucip olarak ufacık bir tatbikat yaptırmaktan kendimi alamadım. Orada gördüklerimden çok memnun oldum. Kumandanları tebrik ettim. İstanbul'daki görüşümü de bildirmiştim. Onun gibi, Şark'ın bu önemli ve geniş bölgesinde yüksek kumandayı elinde tutan kıymetli Orgeneral Kazım Orbay'dan ve kendisi ile beraber burada bulunan Korgeneral Muzaffer Ergüder'den ve kendisine fiilen tatbikat yaptırmış olduğum Albay Nuri Berköz'den ve bütün Şark ordusu komutan, subay ve eratından çok memnun kaldığımı Mareşal'e bildirmenizi ve Mareşal'in de kendilerini tebrik ve takdir etmelerini arzu ettiğimi bildiririm. Şimdi bu dakikada Trabzon ve Atatürk Köşkü'nde bulunurken bütün Şark Vilayetleri Türk Mümessiller heyetleri ile beraber geçirmekte olduğumuz samimi hayatın devlet, hükümet ve millet iştirakinin en yüksek en muzecini görmekte olduğumu söylersem, bana ne kadar sevineceğinizi ve benim bu derin sevincimin bütün memleket ve millete senin ağzınla ne kadar iyi söylenebileceğini takdir ederek gözlerinden muhabbetle öperim.”¹⁶⁷

Fotoğraf-8-Atatürk Trabzon'da.¹⁶⁸

İsmet İnönü tarafından Meclis kürsüsünde okunan bu telgraf, milletvekilleri tarafından alkışlar eşliğinde dinlenmiş akabinde İnönü tarafından hükümet adına bir nutuk söylenmiştir. Atatürk, İnönü'ye yazdığı telgrafın gecesinde çok önemli bir kararı kamuoyuna açıkladı. Kendisine hediye edilen köşkleri ve çiftlikleri, yani şahsına ait olan gayrimenküllerin önemli bir kısmını Türk milletine bağışladı. Uzer, Atatürk'ün Trabzon'daki bu son gecesini şöyle anlatmaktadır;

“Atatürk'ün Trabzon'da geçirdiği son gece 11 Haziran 1937. Altına imzasını attığı kağıtlarla, mal ve mülk namına ne varsa, milletine hediye eden Edebi Şef artık müsterihtir. Koltuğuna yaslanarak,

¹⁶⁷ BCA.30-10-0/2-12-9. ;Ulus, S.5702, 13 Haziran 1937. ;Büyük Tarih Trabzonda, s.47-49.

¹⁶⁸ Doğu, S.281, 29 Birinci Teşrin 1938.

“Hayatımın hatırlayabildiğim en sevinçli dakikalarını yaşıyorum” diyor ve gözlerini salon içinde dolaştırarak derin bir tevekküle ilave ediyor,

“Yıllarca evvel düşündüğüm bir işi, Trabzon’da tamamlamak mukaddermiş...”

Sonra bir ara Kalem-i Mahsus Müdürü Süreyya’yı yanına çağırarak şu emri veriyor;

“Bu geceki duygularımı Başvekil İsmet İnönü’ye ve onun güzel okuyuşuyla Millet Meclisi’ne ve bütün cihan efkâr-ı umumiyesine bildirmek isterim. Söyleyeceğim sözleri not ediniz.”

Süreyya, elindeki kağıtla yaklaşıyor ve Atatürk’ün irticalen söylediklerini aynen not ediyor:

Başbakan İsmet İnönü (Ankara)

Hatırlarsınız, Türk köylüsünün Türk’ün efendisi olduğunu söylediğim zamanı. Ben, o efendinin arzu ve idaresi altında senelerden beri çalışmış bir hadidim. Şimdi beni en çok heyecana getiren hadise, Türk köylüsüne nacizane de olsa ufak bir vazife yapmış olduğumdur. Milletin yüksek Mümessiller Heyeti, bunu iyi görmüş ve kabul etmişlerse, benim için unutulmaz bir saadet hatırasını bana vermişlerdir. Bundan dolayı çok yüksek zevkle millet, memleket ve Cumhuriyet Hükümeti’ne yapmaya mecbur olduğum vazifelerden en basiti karşısında gösterilmiş olan teveccühten, takdirden ne kadar mütehassis olduğumu ifadeye muktedir değilim. Ben icap ettiği zaman, en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim. Mevzubahis olan hediye yüksek Türk milletine benim asıl vermeyi düşündüğüm hediye karşısında hiçbir kıymeti haiz değildir.”

Bu son sözleri dikte ettirirken, kendini tutamadı. Sesi çatallaşmaya gözleri yaşarmaya başladı....

Atatürk’ün Trabzon’da son gecesi işte böyle geçti.”¹⁶⁹

Böylelikle Atatürk’ün Trabzon’daki son gecesi sona erdi. Müfettişlik bölgesindeki diğer illeri denetlemeye gerek duymayan Atatürk, Trabzon’daki ziyaretlerini ve incelemelerini tamamlayıp 12 Haziran 1937 tarihinde saat 05:00’da İzmir Vapuru’na binip Trabzon’dan ayrıldı.¹⁷⁰ 13 Haziran 1937 tarihinde saat 19:40’da İstanbul’a vardı.¹⁷¹ Atatürk’ü Dolmabahçe Rıhtımı’nda İstanbul Valisi, İstanbul Komutan Vekili, Merkez Komutanı ve Emniyet Direktörü karşıladı ve Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin tertip ettiği gezi programı sona erdi. Atatürk’ün gezi programını kısa tutmasında mevsim koşulları ve sağlık sorunları etkili oldu. Atatürk’ün Trabzon’dan ayrılmasının akabinde Uzer, Trabzonluları Halkevi’nde toplayarak bir nutukta bulundu.¹⁷² Doğu gezisinden memmun ayrılan ve İstanbul’a dönen Atatürk, Trabzon gezisinden sonra Uzer’e şu telgrafi gönderdi;

¹⁶⁹ Haz. Ahmet Can Bali; Rasim Şimşek, a.g.e. ,s.26-28.

¹⁷⁰ **Büyük Tarih Trabzonda**, s.52.

¹⁷¹ **Ulus**, S.5703, 14 Haziran 1937.

¹⁷² **Büyük Tarih Trabzonda**, s.54.

“Ekselans, sizin muntikanızı görmek ve orada bulunmak için düşündüğüm plana göre çok günlerin geçmesi tahmin olunabilirdi. Ancak benim, müfettişlik muntikanızın içine girmeme, mevsimin müsait olmadığını ve bunu karşılayan senin çok geniş ve yüksek tedbir ve zekana tetabuk eden vaziyetleri Trabzon’da gördükten sonra artık bir dakika dahi seyahat ve ikametimi uzakmakta mana görmedim. Sizi takdir ederek ve sizinle iftihar ederek Trabzon’dan şimdi ayrılıyorum. Ben ayrılırken sen Trabzon’dan bütün şark vilayetlerine benim derin muhabbetlerimi ve Türk şarkının 18 sene evvel bana gösterdiği itimadını daha yüksek ve daha feyizli kuvvet ve kudret membaı olarak tanıdığımı onlara benim tarafımdan lütfen bildiriniz.”¹⁷³

Atatürk’ün bu gezisinden memnun ayrılması üzerine Üçüncü Umumi Müfettişi Uzer, “Trabzon, Karadeniz ve Doğu Diyarı Civanmert Evlâtlarına” isimli şu teşekkür metnini kaleme aldı;

“Trabzon, Karadeniz ve Doğu Diyarı Civanmert Evlâtlarına

Reisicumhur Atatürk, Trabzon’a teşrifinden ve temiz yürekli halkın gösterdiği samimi kalbî sevgi ve muhabetten ve coşkun tahassüslerinden pek çok memnun oldular, müteşekkir kaldılar. Bu yüksek duygularını siz evlâtlarına birer birer söylemekliğini selamlarıyla bildirmekliğini bana defatla emir buyurdular. Trabzon’da geçirdikleri tatlı ve neşeli zamanın hatıralarında unutulmaz iz ve eser bıraktığını tekrarladılar. Yukarıya yazdığım iradeleri bana şifahen söylediklerini gösteriyor. Resmî dairelerde Belediye Halkevi’nde gördükleri intizamdan ayrı ayrı hoşnut kaldıklarını bildirdiler. Mekteb yavrularının kendilerini istikbalde gösterdikleri intizam, mükemmeliyet ve bilhassa cüşuhuruş halindeki sevgilerinden pek ziyade sevindiklerini, bunları yetiştiren kıymetli kültür elemanlarına, öğretmenlere ayrıca selamlarının tebliğini, hepsinin ayrı ayrı gözlerinden öptüğünü ve cümlesinin vatan ve millet için birer kıymetkar uzuv olarak yetişmeleri yolunda temenniyatta bulunduklarını söylediler. Hulâsa, Trabzon’un sevgi ve saygıyla bağlanan samimiyetiyle dopdolu olan sıcak muhitinden neşe ve şetaretlerinin en son haddinde ayrılmayı münasip görerek hareket etmek kararını verdiklerini ve bunu böylece aynen size tebliğ etmekliğini bana bir vazife olarak verdiler. İşte ben de bu tahassüsleriyle medeni rüştlarini bihakkın isbat eden Trabzon, Karadeniz ve Doğu diyarı halkına minnet ve şükran duygularıyla bu ulvî vazife ve farızayı eda etmekle kıyamete kadar bahtiyarım. Var olunuz.”¹⁷⁴

Uzer bu yazısından hemen sonra Atatürk’e bir telgraf çekerek şükranlarını şu şekilde ifade etti;

“Ankara radyosu vasıtasile İzmir vapurunda Trabzondan ayrılışınızı arkanızdan göz yaşlarımla selâmladım. Neşeli, şetaretli gidişiniz yaşamımın en büyük mükâfatı olarak ölünciye kadar kalbimde duracaktır. Trabzon’da gördüğünüz cüşuhuruş ve Karadeniz dalgaları gibi köpüren aşk heyecanları bugün de aynen devam etti. Sizi istedikleri gibi karşılayamadıklarından ve en derin teheyyüçlerini gösteremediklerinden, hülâsa bütün varlıklarile yüksek şahsiyetlerinize olan bağlılıklarını diledikleri kadar ifade edemediklerinden, istikbalinizde tamamlayamadıkları vazifelerini ayrılışınızda büsbütün yapamadıklarından ve o

¹⁷³ Büyük Tarih Trabzonda, s.52. ;Tahsin Uzer, a.g.e. ,s.396-Ek-1.

¹⁷⁴ Ulus, S.5703,14 Haziran 1937. ;Büyük Tarih Trabzonda, s.53.

*fırsatı kendilerine veremediğimden bahisle bana adeta darıldıklarını açıkça söylediler. Ben de bu vaziyet karşısında yüksek duygularınızı ve kendilerine olan selâm ve muhabbetinizi ve memnuniyetinizi bir beyanname ile bildirmeğe ve bütün halkı Halkevi'ne toplayarak onları tatmin ve teselliye mecbur kaldım. Bana aynen: "Atatürk'ümüzü kendi aramızda bin defa daha görmek ve muhitimizde onunla beraber bulunmak ve yaşamak isteriz. Biz ancak o suretle müteselli olabiliriz." dediler. Can, kuvvet ve kudret veren iltifatlarınızdan hız alan Doğu diyarı devlet ve hükümet evlâtlarınız teşrifinizle genişlemeğe, yükselmeğe ve ilerlemeğe bir kat daha hazırlanan şu koca vatan parçasında bu civanmert halka hayırlı ve isabetli ve faydalı hizmet ve muvaffakiyet göstererek uhtelerine düşen vatani ve milli vazife ve farızayı emrû işaretiniz dahilinde eda edeceklerini ellerinizden öperek arz ve temin eylerim."*¹⁷⁵

Atatürk, Trabzon ziyaretini tamamlayıp İstanbul'a dönse de Trabzon halkı kutlamalara devam etti. Öğretmenler tarafından Atatürk Gecesi düzenlendi. Bu gecede konuşmalar yapıldı, şiirler okundu. Ayrıca, Atatürk'ün Trabzon'a ilk geldikleri 15 Eylül, "Atatürk Günü" olarak bu gecede kabul edildi. 15 Eylül 1937 tarihinde Trabzon'da kutlanan Atatürk Günü dolayısıyla Atatürk'e; Trabzon Valisi Sezai Uzun, Trabzon Belediye Başkanı Doktor Cemal Turfan ve Trabzon Halkevi Başkanı Kadri Mesud Evren imzalı şu telgraf gönderildi;

*"Büyük dahisinin Trabzon'u ilk teşrif ettiği 15 Eylül günü, "Atatürk Günü" olarak kabul eden Trabzonlular, yüksek şahsiyetine olan bağlılıklarını bir daha haykırabilmek için bugün Belediye Meydanı'nda içten gelen heyecanlarla toplanmıştır. Türk dünyasının edebi güneşine bağlı ve O'nun izinden yürümeye and içen Trabzonluların, Büyük Şeflerine karşı duydukları ve izhar eyledikleri içten bağlılığı şükran hislerini en derin saygı ve tazimlerimizle arz eder ve ellerinizden öperiz."*¹⁷⁶

Atatürk Günü, Trabzon halkının katılımıyla şenlik ortamında gerçekleşti.

Trabzon'un sorunlarını yerinde gören Atatürk, İstanbul'a döndükten sonra Trabzon'un temiz içme suyu sorununun çözülmesi için talimat verdi.¹⁷⁷ Trabzon'un su ihtiyacının karşılanacağını belirtmesi üzerine Trabzonlular, Cumhurbaşkanı Atatürk ve Başbakan Celal Bayar'a teşekkür telgarfları çektiler.¹⁷⁸ Hasan Tahsin Uzer de Trabzon'un su sorunun çözülmesine yönelik Trabzonlulara tebrik telgrafi gönderdi.¹⁷⁹ Su ihtiyacının karşılanması projesi, Hoftiz (Hohtif-Hochtief) Şirketi'ne

¹⁷⁵ **Büyük Tarih Trabzonda**, s.56-57.

¹⁷⁶ Haz. Ahmet Can Bali; Rasim Şimşek, **a.g.e.**, s.25.

¹⁷⁷ Trabzon Milletvekili Mithat Aydın'ın Trabzon Valisi Sezai Uzun'a su meselesinin halledilebilmesi için 530.000 Lira'nın kabul edildiğine yönelik şu telgraf çekildi; "530 Bin Lira kabul olunmuştur. Saygılar.", **Doğu**, S.22, 28 Birinci Kânun 1937.

¹⁷⁸ **Doğu**, S.27, 2 İkinci Kânun 1938. ; "Güzel Trabzonun içme suyunun teminine karar verilmesi münasebetiyle sayın Trabzonluların tercüman olduğunuz duygularından mütehassis olarak teşekkürlerimi sunarım. Celal Bayar", **Doğu**, S.35, 12 İkinci Kânun 1938.

¹⁷⁹ **Doğu**, S.138, 14 Mayıs 1938.

ihale edildi ve şirket çok geçmeden çalışmalarına başladı. Doğu gazetesindeki habere göre, Trabzon Belediyesi 12 Ekim 1938 tarihinde şirket ile bir mukavele imzaladı.¹⁸⁰İhalenin gerçekleşmesinden sonra 31 Ekim 1938 tarihinde temel atma töreni gerçekleşti. Uzer bu durumu dönemin Trabzon Valisi olan Refik Koraltan'a şu telgrafla bildirdi;

"Hoftiz şirketi mukavele mucibince işe bugün başladı. Bu münasebetle yapılan büyük tezahüratta Atatürk'ün lâyemut olan bu eserine karşı halkın içten gelen sevgileri tekrarlanırken bu güzel ve büyük eserin vücut bulmasında sarsılmaz bir yurt aşkı ile sebkat eden yerinde ve değerinde emekleriniz minnet ve şükranla anıldı. Sevgi ve tazimle arz ederim."

Refik Koraltan bu telgrafa;

"Mücerret, Atatürk'ümüzün lütfi eseri olarak Trabzon civanmert halkının yakın bir atide kavuşacakları güzel içme suyundan dolayı gösterilen kalbi ve samimi duygu ve sevinçlere hemşehri sıfatı ile ben de candan iştirak eder, cümleye sıhhat ve afiyetler dilerim." şeklinde bir telgraf çekerek cevap verdi.¹⁸¹

Proje, devlet desteğiyle sürdürülmeye devam etti.¹⁸²Trabzon'un içme suyu sorunu 1 Haziran 1941 tarihinde çözülebildi ve ilk olarak 654 aboneye su verildi.¹⁸³

1.3. Hasan Tahsin Uzer'in Son Yılları ve Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin Kapatılması

Uzer, görev bölgesinde yaptığı hizmetlerden dolayı Atatürk, İsmet İnönü ve halk tarafından takdirle karşılandı. Halkın dileklerini ve şikayetlerini sabırla dinledi. Şikayet edilen kamu görevlileri hakkında tahkikat başlattı. Görevini yerine getiren kamu görevlilerini takdir etti.¹⁸⁴Görev bölgesindeki valiler ile zaman zaman görüşmeler yaptı ve önemli kararlara imza attı. Rize'ye yapılan yatırımlardan dolayı bölge halkının takdirlerini kazandı.¹⁸⁵Rizeliler tarafından Umumi Müfettişliğe

¹⁸⁰ Doğu, S.281, 29 Birinci Teşrin 1938.

¹⁸¹ Doğu, S.283, 2 İkinci Teşrin 1938.

¹⁸² Trabzon'un su meselesinin çözümü için Trabzon Belediyesi'ne bütçe aktarıldığı hakkında bkz. BCA.30-10-0-0/71-468-9. ; Trabzon'daki su sorununun çözülmesi için 2 proje hazırlandı. (Galyan ve Değirmendere projeleri) Trabzon için en uygun olan Değirmendere Projesi kabul edildi. Atatürk'ün emri doğrultusunda bu proje için hükümetçe ödenek ayrıldı. Trabzon içme suyunun yapımı 1 Ağustos 1938'de Alman Hochtief Şirketi'ne 518.403 Lira'ya ihale edildi. Suyun yapımı 2-3 yıl gibi kısa bir süre içinde tamamlandı ve 28 Nisan 1941 tarihinde içme suyunun geçici kabulü yapıldı. Atatürk'ün özel ilgisi ve katkısından dolayı Trabzon'un yeni içme suyu "Atasuyu" olarak adlandırıldı. Kesin kabulü 5 Haziran 1942 tarihinde Trabzon Valisi Salim Günday ile Trabzon Belediye Başkanı Tevfik Yunusoğlu tarafından yapıldı. Ahmet Can Bali, Rasim Şimşek, a.g.e., s.31.

¹⁸³ Trabzon'un içme suyu sorunun çözülmesi ve Atası Projesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Küçükugurlu, "Cumhuriyet Dönemi'nde Trabzon'un Su Meselesi ve Atası Projesi", ETÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C.1,S.1,Aralık 2015, s.7-30.

¹⁸⁴ Doğu, S.4,1 Birinci Kânun 1937.

¹⁸⁵ Uzer, Rize'ye yaptığı bir ziyareti telgrafla Başbakan İsmet İnönü'ye şöyle aktarmıştır; "Rize.15-6-1936. Artvin'den hudut kapısı olan Maradut'e indim. Oradan bılıbar Rize'ye kadar halkın Atatürk'ümüze , İsmet İnönü

teşekkür telgrafları çekildi. Bu gelişmeye duyarsız kalmayan Uzer, Rize ahalisine bir teşekkür telgrafi yayımladı.¹⁸⁶Rize Belediye Meclisi tarafından Uzer'e fahri hemşerilik verildi.¹⁸⁷

Uzer'in emri altındaki valiler, hizmetlerinden dolayı İçişleri Bakanlığı tarafından takdirnameyle ödüllendirildiler.¹⁸⁸Uzer, görev bölgesinde yaşanan gelişmeler hakkında gazetecilere şu beyanatı verdi;

*"...Bütün mıntıkada tam ve şuurlu bir sükûnet içinde kalkınma ve ilerileme hareket ve faaliyeti vardır. Doğu halkı büyükler büyüğü Atatürk'e candan bağlı olarak yürüdükleri yolda mutlak bir refah ve saadete kavuştuklarını ve kavuşacaklarını görmekle pek büyük bir sevinç içindedirler. 1938'de Doğu'nun daha çabuk vevasi terakki ve inkişafını göreceğiz. Şimendifer, Doğu'nun çehresini şimdiden değiştirmiştir. Harap Erzurum yep yeni bir şehre benzemek yolundadır. İdare amirlerimiz adeta birbirleriyle mücadele halinde çalışmaktadır."*¹⁸⁹

Yaklaşık 4 yıl boyunca Umumi Müfettişlik görevini başarıyla sürdüren Uzer, ömrünün son yıllarını kanserle mücadele ederek geçirdi. Bu süreçte tedavi için Atina¹⁹⁰, Viyana ve Paris'e gitmesi gerekiyordu. Bu nedenle Viyana'ya gidebilmesi amacıyla siyasi pasaport verilmesi, İcra Vekilleri Heyeti'nce uygun görüldü.¹⁹¹Tedavisi genellikle Paris'te olmaktadır.¹⁹²Atatürk, Paris'te olan Uzer'e şu telgrafi çekerek kadirşinashlığını gösterdi;

*"Mektubunuzdan ve Büyük Elçimizin telgrafından sıhhi vaziyetinizi anlamış bulunuyorum. Muvaffakiyetli tedavi ve tam sıhhat temenni ederim."*¹⁹³

Paris Büyükelçiliği'nden Uzer'in sağlığı hakkında sürekli bilgiler alan Atatürk, Uzer'e karşı ahdevefa örneğini ziyadesiyle yansıttı.

Uzer'in yurtdışında tedavi gördüğü dönemlerde Erzurum Valisi Haşim İşcan ve Erzurumlular da Uzer'e geçmiş olsun dileklerini iletiler. Bu vaziyet karşısında

hükümetine karşı gösterdikleri coşkun aşk ve inanca derin sevgiye şahit oldum. Hopa ile Rize arasında büyük arızalı parça açılarak Giresun'dan huduta kadar bütün Karadeniz kıyısı otomobil ile geçişe müsait vaziyete sokulmuştur. Dün, Kars, Rize, Çoruh valileriyle beraber ilk defa açılacak olan bu yeni yoldan geçtik. Büyük Şef'in adını ana ana Rize'ye vardım. Pazar kazası merkezinde orta mektebin ilk temel taşını yine büyük adınıza an ederek attım. Kars'ta Çoruh'ta Rize'de Cumhuriyet evlatlarının hareket ve her köşede faaliyetine şahit oldum. Halkın büyük Başbakanından yegane dileği Bayındırlık Kültür işlerde ufak ufak yardımlardır. Bu yardımlara dayanarak çok büyük işler meydana getireceklerini söylemektedirler. Ankara Tarih Fakültesi Doçent muavini, bütün Karadeniz ahalisi namına yüksek belagatla irat ettiği uzun söylev de bu ruh ve dilek mündemcidir. Sevgi ve saygılarımı sunar sevgili Şef'im selamlarım." BCA.30-10-0/71-464-14.

¹⁸⁶ Doğu, S.5,9 Birinci Kânun 1937.

¹⁸⁷ Doğu, S.24,30 Birinci Kânun 1937.

¹⁸⁸ BCA.30-10-0/197-349-9.

¹⁸⁹ Doğu, S.30, 6 İkinci Kânun 1938,

¹⁹⁰ Atina'ya gittiğinde yanına bir emniyet mensubu tahsis edildi. İhsan isimli bu korumaya siyasi pasaport verilmesi hakkında bkz. BCA.30-18-1-2/72-14-7.

¹⁹¹ BCA.30-18-1-2/82-6-9. ; Mustafa Şahin, a.g.e. ,s.322.

¹⁹² Doğu, S.59,9 Şubat 1938.

¹⁹³ Doğu, S.77,4 Mart 1938. ; Doğu, S.78,5 Mart 1938.

Uzer, Erzurum'a çektiği telgrafta durumunun iyi olduğunu ve Erzurumlulara selam söylediğini ifade etmekteydi.¹⁹⁴Uzer, bu zor günlerinde dahi Erzurumluları ve Erzurum'u ihmal etmedi. Erzurum'un kurtuluş yıldönümünde, Paris'ten şu telgrafi çekerek Erzurum hakkındaki hassasiyetini bir kez daha gösterdi;

*“11 Mart Erzurumun tahlisi ve büyük Atatürk'ün Erzurum'a girdiği gün orada o sevimli ve sıcak muhitte bulunamayacağıma çok müteessirim. Fakat kahraman ordumuz, komutanlarımız ve vilâyet arkadaşlarımızla civanmert Erzurum halkı o şerefli ve tarihi günü bir daha yaşatırken ben de kendimi aralarında göreceğim ve o zevk ve neşeyi alacağım. Bütün Doğuya sevgiler ve saygılar.”*¹⁹⁵

Erzurum Halkevi Başkanı Ahmet Erverdi'nin vefat haberini Paris'te alan Uzer, Erzurum Halkevi'ne bir taziye mektubu gönderdi. Uzer, Ahmet Erverdi'nin vefatı karşısında duygularını şöyle ifade etmekteydi;

“Halkevi başkanı Ahmedî kaybettiğimizi çok geç haber aldım. Ağladım. Çok yazık oldu. Memleket, parti kıymetli bir istinat, değerli bir evlât kaybetti. Bütün Erzurumlulara, parti arkadaşlarıma içten ve candan gelen taziyelerimi sunarken o genç vatanperver, tarihî topraklarda yattıkça yegâne dileği olan Erzurum'un teali ve terakkisi için biz çalışalım. Hepinize ayrı sevgilerimi sunarım.” Uzer, bu mektuba benzer bir mektubu da Ahmet Erverdi'nin ailesine gönderdi.¹⁹⁶

Uzer'in Paris'te olduğu dönemlerde Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesindeki işler, Umumi Müfettişliği Vekaleti üzerinden devam etti.¹⁹⁷Böyle hassas bir dönemde Trabzonluların, Türk Ordusu'na toplamda 5 uçak hediye etmesi takdirle karşılandı ve Doğu gazetesi aracılığıyla teşekkür mesajı yayımlandı.¹⁹⁸

Uzer'in Paris'teki tedavisi sona erdi ve Mart ayının son günlerinde kaldığı hastaneden taburcu oldu.¹⁹⁹Taburcu olduktan sonra 4 hafta daha Fransa'dan kalan Uzer, sağlık durumunun düzelmesi üzerine Türkiye'ye dönüş hazırlıklarına başladı ve 19 Nisan 1938 tarihinde İstanbul'a geldi. Kendisini karşılayanlara sağlığının iyi olduğunu ve yakın zamanda görev yerine döneceğini belirtti.²⁰⁰İstanbul'da evinde dinlenen Uzer, görev bölgesindeki memurların kendisine gösterdiği ilgi ve alakaya karşı şu teşekkür telgrafını gönderdi;

¹⁹⁴ Doğu, S.80,8 Mart 1938.

¹⁹⁵ Telgrafın 23 Şubat 1938 tarihinde çekildiği gazete haberinde açık bir şekilde yazmaktadır. Bu hususta bkz. Doğu, S.86,5 Mart 1938.

¹⁹⁶ Doğu, S.106,7 Nisan 1938.

¹⁹⁷ Doğu gazetesindeki haberlerden anlaşıldığı kadarıyla Hasan Tahsin Uzer'in hastalığı ve Umumi Müfettişlik binasının Trabzon'a taşınmasından sonra Erzurum'da, Üçüncü Umumi Müfettişlik Başmüsaviri Nizamettin Ataker etkin bir hale geldi.

¹⁹⁸ Doğu, S.89,18 Mart 1938.

¹⁹⁹ Doğu, S.98,29 Mart 1938.

²⁰⁰ Doğu, S.117,20 Nisan 1938.

*“İadeyi afiyetle İstanbul’a avdetimden dolayı Doğu diyarının memurları ve evlâtları tarafından aldığım sevgi dolu yazırlarından çok müteşekkir ve mütehassıs olduğumun gazeteniz tavassutile kendilerine iblâğını rica ederim.”*²⁰¹

Uzer’in İstanbul’da olduğu dönemlerde yetkililer ile birtakım görüşmeleri oldu. Bu kişiler arasında Erzurum Valisi Şevket Arı da vardı. Bazı temaslar için İstanbul’a giden Arı, İstanbul’da Uzer ile bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmede Erzurum’un meseleleri konuşuldu.²⁰² Ortalama 1 ay kadar İstanbul’da kalan Arı, daha sonra İstanbul’dan ayrıldı.²⁰³

İstanbul’da bir müddet dinlenen ve görüşmelerini burada sürdüren Uzer, sağlığının düzelmesi üzerine görev bölgesine gitmek için hazırlıklara başladı. 1938 yılının Haziran’ında İstanbul’dan hareket ederek Trabzon’a geçti.²⁰⁴ Trabzon’a gittiğinde kendisini bir heyet karşıladı. Uzer’i karşılamaya gidenler arasında Erzurum Valisi Haşim İşcan da vardı.²⁰⁵ Trabzon’da halkla bir araya gelen Uzer, hükümetin Doğu vilâyetlerine yardımları hakkında bir konuşma yaptı.²⁰⁶

Uzer, Trabzon’da kaldığı dönemlerde dahi Erzurum’u ve Erzurumluları unutmadı. Tedavi olduğu dönemlerde Erzurumluların ilgi ve alakasına mazhar olan Uzer, “*Erzurum Vilâyeti’ne*” başlıklı şu telgrafi Erzurum’a gönderdi;

*“Ameliyattan sonra, bilâhare Trabzona avdetimden dolayı başta zatı âlileri olduğu halde çalışma arkadaşlarımızdan, Şarbaylardan, Parti Başkanlarından, Halkevlerinden ve diğer idari ve içtimaî teşekküllerden ve bazı zevattan iltifatkâr ve nüvazişkâr telgraflar ve yazılar aldım. Hakkımda gösterilen bu çok samimi, iç’i sevgi ve saygıya karşı son derece mütehassıs ve müteşekkir kaldığımı arz eder, cümleye derin saygılarımı sunarım.”*²⁰⁷

Uzer, görevde olduğu günlerde sadece Erzurumlularla değil, Trabzon halkıyla da yakından ilgilendi. Trabzon’da halkıyla beraber olduğu bir günde Trabzonlulara ve bütün Doğu halkına şöyle bir nutukla seslendi;

“Sevgili Trabzon evlâtları

Bugün Trabzon’un bana gösterdiği çok sıcak kabulden fevkalâde mütehassıs ve müteşekkir kaldım. Bundan beş ay evvel bu sinemada vedalaşırken rahatsız olduğumdan bahsetmiştim. Çok zahmetler çekerek ve çok mühim bir ameliyat geçirerek size çok tahassür ve tahassüsle özlediğim Trabzon’a nihayet kavuştum. Bu gösterilen teveccüh ve itimada karşı uhteme daha büyük bir vazife yüklenmiş oldu.

²⁰¹ Doğu, S.122, 26 Nisan 1938.

²⁰² Doğu, S.133, 8 Mayıs 1938.

²⁰³ Doğu, S.158, 7 Haziran 1938.

²⁰⁴ Doğu, S.158, 7 Haziran 1938. ; Doğu, S.159, 8 Haziran 1938.

²⁰⁵ Doğu, S.160, 9 Haziran 1938.

²⁰⁶ Doğu, S.161, 10 Haziran 1938.

²⁰⁷ Doğu, S.163, 12 Haziran 1938.

Hayatımı ve sıhhatimi dahi düşünmiyerek sizin için çalışacağımı huzurunuzda bir defa daha vadederim.

Bütün Doğu diyarı olduğu gibi Trabzon ve Trabzon halkı da lâıyk olduğu medeni ve âli hükümet yardımlarından mahrum kalmıştır. Celâl Bayar hükümeti Doğu'ya ve kapısı olan Trabzon için bütün fedakârlıklarını esirgemeyeceklerini bir kerre daha vaad buyurdular. Size müjde olarak derhal söylemek isterim ki Trabzon limanı yapılmak üzeredir. Yirmi yıldan beri ideai ittihaz ettiğim İran transit yolu Celâl Bayar hükümeti tarafından ele alınmakla ben de mesrur bir halde bulunuyorum. Trabzon limanının yapılması demek Trabzon'un mühim adımlar atması demektir. Hastanenizin tamam inşaatı için 910 bin lira tahsisat verilmiştir. Ve yeni bir münakaşa ile noksanları ikmal edilecektir. Bu hastane için hazinei hükûmetin, yani sizin katlanacağınız bu binaya bir milyon yüz bin lira gidecektir. Birkaç gün sonra lisenin temelini atacağız. Trabzon evlâtlarının feyz ve irfanına hizmet edecek olan bu binanın küşadını da yaparız.

Halkevi için söz vermiştim. Evin tahsisatı alınmıştır. Temelini yakında atacağız. Trabzon'un su meselesi olmak üzeredir. Belki de bu sene nihayetinde şehre suyu izale edebileceğiz. Görülüyor ki Celâl Bayar ve İsmet İnönü hükûmeti Doğu diyarına lâzım gelen ehemmiyeti vermiştir. Şüphesiz ki bu işler yalnız benim teşebbüsümle olmamış, doğrudan doğruya Atatürk'ün himmetile olmuştur. Bu işte bize düşen hisse binde bir ve diğerleri de kıymetli valiniz Yahya Sezai Uzay ve arkadaşlarıdır. Binaenaleyh Trabzon'un lâıyk olduğu mevkie kavuşması için ben de dua ederim."²⁰⁸

Fotoğraf- 9-Hasan Tahsin Uzer.²⁰⁹

Uzer, Trabzon'da olduğu dönemlerde Umumi Müfettişlik bölgesindeki vilayetleri kapsayan bir kültür kongresi Trabzon'da düzenlemek istedi. Bu amaçla Umumi Müfettişlik tarafından birtakım hazırlıklara başlandı. Vilayette görev yapan öğretmenlerin de bu kongreye katılması istendi. Üçüncü Umumi Müfettişlik Kültür Müşavirliği tarafından oluşturulan programda konuşulması istenen konular şunlardı;

²⁰⁸ **Doğu**, S.167, 17 Haziran 1938.

²⁰⁹ Hasan Tahsin Uzer, Trabzon'da. **Doğu**, S.177, 29 Haziran 1938.

- 1- Tedris ve terbiye usullerinde birlik temini.
- 2- Tedrisatın muhite göre faal ve hayati olması şartlarının tespiti.
- 3- İklim vaziyetini göz önüne alarak ilk öğretim müfredat programındaki ünitelerin tespiti.
- 4- Talebenin okuma zevkinin artırılması.
- 5- İlk tedrisat müfettişlerinin teftiş ve mürakabe usullerinin tevhid ve teftişlerde göze alınacak noktaların tespiti.
- 6- Folklor tetkikarında takip edilmesi lazım gelen usullerin ve göze alınacak noktaların tespiti.

Yukarıda belirtilen 6 konu başlığına ek olarak, konuşulması gereken başka konular varsa bunların eklenmesi de vilayetlere bildirildi.²¹⁰10 Ağustos 1938 tarihinde Kültür Müşaviri Reşit Tarakçıoğlu başkanlığında toplanan kongre, Trabzon Valisi Refik Bey'in nutkuyla açıldı.²¹¹Kongrenin açılışı, Cumhurbaşkanı Atatürk'e, Başbakan Celâl Bayar'a ve Kültür Bakanı Saffet Arıkan'a, Kongre Reisi ve Üçüncü Umumi Müfettişliği Başmüsaviri görevlerinde olan Nizamettin Ataker tarafından telgrafla bildirildi.²¹²2 gün süren kongrede müfettişliğin yetki alanındaki illerin kültür hayatı konuşuldu. Gerekli incelemeler yapıp bazı kararlar alındıktan sonra kongre sona erdi.²¹³Kongre sonrasında Atatürk ve Celal Bayar, Kültür Kongresi Reisliği'ne teşekkür telgrafları göndererek çalışmalarında başarılar dilediler.²¹⁴Kültür Kongresi'nin düzenlenme hususunda bir takdir telgrafı da Hasan Tahsin Uzer tarafından yollandı.²¹⁵

Trabzon'daki eğitim ve kültür hizmetlerine ağırlık veren Umumi Müfettişliği, Trabzon Lisesi'nin açılmasında etkin bir rol izledi. Hasan Tahsin Uzer'in, Trabzon Valisi Sezai Uzay'ın ve halkın katıldığı bir törenle Trabzon Lisesi'nin temeli atıldı.²¹⁶Bu tören esnasında ilginç bir olay yaşandı. Şişe içerisine bir evrak konuldu ve bu şişe lisenin temeline bırakıldı. Bahsi geçen evrakta şunlar yazmaktaydı;

“Birinci Reiscumhurumuz Kamâl Atatürk'ün fayyaz ve yüksek devirlerin de Başvelikimiz Celâl Bayar'ın ve Kültür Bakanımız Saffet Arıkan'ın idare zamanında bedeli keşfi (353) bin (562) lira (89) kuruluş olup yüzde beş yirmi beş tenzilatla (335)

²¹⁰ Doğu, S.165, 15 Haziran 1938.

²¹¹ Doğu, S.214, 11 Ağustos 1938.

²¹² Doğu, S.222, 20 Ağustos 1938.

²¹³ Doğu, S.215, 12 Ağustos 1938. ;Kongrede alınan kararlar hakkında bkz. “Doğu kültür kongresi kararları”, “Trabzon Kültür kongresinin verdiği kararlar”. Doğu, S.239, 10 Eylül 1938. ;“Doğu kültür kongresi kararları-II”, “TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI Doğuda iklim vaziyeti ve ilk öğretim müfredat programı”. , Doğu, S.240, 11 Eylül 1938. ; “Doğu kültür kongresinin kararları-III-”, “TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI Doğu çocuklarının okuma ihtiyaçları nasıl karşılanır?”, Doğu, S.242, 14 Eylül 1938. ;Doğu, S.243, 15 Eylül 1938. ;Doğu, S.244, 16 Eylül 1938. ;Doğu, S.245, 17 Eylül 1938.

²¹⁴ Doğu, S.219, 17 Ağustos 1938.

²¹⁵ Doğu, S.223, 21 Ağustos 1938.

²¹⁶ Doğu, S.169, 19 Haziran 1938.

bin lira (84) kuruşa ihale suretile kurulmasına muvaffakiyet hasıl olan Trabzon Erkek Lisesi yeni binasının Üçüncü Umumi Müfettişlik ve Vilâyet erkânının ve memurlarının ve Piyade Alay Komutanının, Trabzon İlk ve Orta ve Lise tahsil müesseseleri Direktör ve Öğretmenlerinin ve talebesinin Trabzonda mevcut cemiyetler ve binlerce Trabzon halkının iştirakile ve büyük bir törenle temeli atıldı. 16 Haziran 1938.

Üçüncü Umumi Müfettiş T.Uzer, Başmüsavir Nizami, Trabzon Valisi S.Uzay, Trabzon 143 Alay K.V. Yarbay Hüsni, Belediye Reisi Dr. Cemal Turfan, Kültür Müşaviri R. Tarakçıoğlu, Kültür Direktörü Necdet, Müteahhit V.F Türkoğlu.”²¹⁷

Böylelikle Trabzon’a yapılan yatırımlara bir yenisi daha eklendi. Umumi Müfettişliği merkezi Erzurum olmakla birlikte Umumi Müfettişlik binasının bitirilememesinden dolayı müfettişlik merkez binasının 1938 yılının sonuna kadar Trabzon’a taşınması kararı alındı. Bu nedenle müfettişlik teşkilatının Erzurum’dan Trabzon’a taşınması kararlaştırıldı ve Uzer, Trabzon’a gitti. Burada Trabzonlularla bir araya gelen Uzer, bir konuşma gerçekleştirdi.²¹⁸ Müfettişlik binasının Trabzon’a taşınması üzerine Karadeniz bölgesindeki faaliyetlerini artıran Uzer, yanına bazı müşavirleri alarak, Trabzon Hopa ve Rize’ye gitmek üzere yola çıktı.²¹⁹ Bu gezide ilk olarak Rize’ye uğrayan Uzer, bölgede birtakım incelemelerde bulundu.

Fotoğraf-10-Hasan Tahsin Uzer.²²⁰

Rize’de halkın da katılım sağladığı bir merasimle karşılanan Uzer, Rize halkına şöyle hitap etti;

“Arkadaşlar, Rizeliler

²¹⁷ Doğu, S.179, 1 Temmuz 1938.

²¹⁸ Doğu, S.167, 17 Haziran 1938.

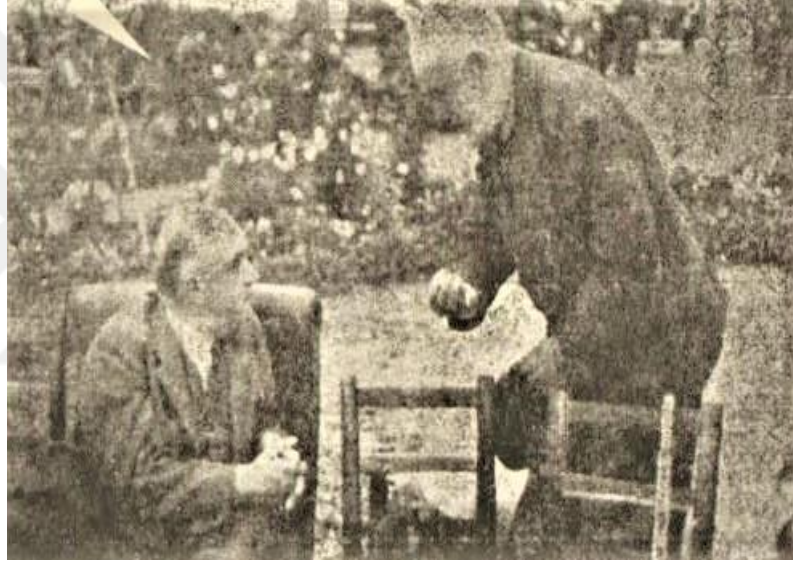
²¹⁹ Doğu, S.172, 23 Haziran 1938.

²²⁰ Hasan Tahsin Uzer, Rize’de halka hitap ederken. Doğu, S.180, 2 Temmuz 1938.

Hem müfettiş sıfatı ile devletin bir otoritesi şekline hem de geçen seneki lütfen verdiğiniz hemşerilik dolayısıyla size hitap ediyorum. Karadeniz halkının tarihi hizmetlerini, bilhassa devlet teşekkülündeki vaziyetlerini yakinen bildiğim için bu muhterem halkın vatanî ve milli gayede, dün olduğu gibi, yarın da bu Atatürk dünyasının yükselişine, genişleyişine hizmet edeceğinden eminim. Ve o noktadan şu cümleyi sarfetmişim:

Karadeniz halkının hamiyetinden iştibah edenlerin hamiyetinden iştibah ederim.

Halkın milli davada ve bilhassa milli davanın tahassulunda ve her bir hususata gösterdiği hizmet ve muvaffakiyetten, Türk peygamberi Atatürk sitayişle bahsetmiştir. Memleketin en büyük, en değerli halâskarı, Karadeniz halkına bu kadar hitapta bulunduktan sonra, herhangi bir memurun bu sıfatı haleldar edecek tarzda söz söylemesi,affedersiniz, haltetmesi demektir. Rize'nin ahalisi vatan davasında böyle bir takım hitaplardan katiyen ve katibeten tenzih ederim. Bundan sonra Rize hemşerilerime daima afiyet, sıhhat ve iyi günler dilerim.”²²¹

Fotoğraf-11-Hasan Tahsin Uzer.²²²

Hitaptan sonra Rizelilerin dertlerini dinleyen Uzer, Rize’de yapılan çay üretimi hakkında bir konuşma yaptı.²²³Rize’nin İyidere nahiyesine de uğrayan Uzer, bölgenin içme suyu sorununun çözülmesi için gerekli olan parayı verip nahiyedeki ilkokul ve esnafları ziyaret etti.²²⁴Rize’deki incelemelerini bitirdikten sonra yanındaki heyet ile beraber Akçaabatı da ziyaret etti. Uzer’e Trabzon Valisi Sezai Uzay, Belediye Başkanı Münir Serdar da eşlik etti. Burada halkla bir toplantı gerçekleştirildikten havanın kötü olması nedeniyle Trabzon’a geri dönüldü.²²⁵

²²¹ Doğu,S.174,25 Haziran 1938.

²²² Hasan Tahsin Uzer, Rize’de halkın sorunlarını dinlerken. Doğu,S.178,30 Haziran 1938.

²²³ Doğu,S.174,25 Haziran 1938.

²²⁴ Doğu,S.180,2 Temmuz 1938.

²²⁵ Doğu,S.176,28 Haziran 1938.

Trabzon'da bir müddet kalan Uzer, geniş kapsamlı bir Doğu gezisi planı oluşturdu. Hazırlıklarını bitirdikten sonra halkın da katıldığı bir merasim töreniyle Pazartesi günü Trabzon'dan ayrıldı. Gümüşhane'ye varan Uzer, Halkevinin ziyaret etti. Gümüşhane'de incelemelerde bulunup burada 1 gün kaldıktan sonra Bayburt'a hareket etti. Merasimle karşılanan Uzer, Bayburt Halkevinin ziyaret ettikten sonra devlet dairelerini denetledi. Öğle yemeğini Bayburt'da yiyip Erzurum'a hareket etti. Bu esnada Erzurum Valisi Haşim İşcan önderliğindeki Erzurum heyeti, Uzer'i karşılamak için Bayburt'a gitti. Heyette Müstahkem Mevki Kumandanı Zihni Toydemir, il yönetim kurulundan üyeler ve Erzurum Halkevi Reisi de bulunmaktaydı. Kendisini karşılamaya gelen heyetle beraber Erzurum'a gitmek üzere yola çıkan Uzer, Aşkale'de birtakım temaslarda bulundu. Kaymakam evi, Halkevi ve belediye binasının temellerini attıktan sonra yanındaki heyet ile beraber Erzurum'a hareket etti. Aynı gün Erzurum'a varan Uzer, İstanbulkapı'da halk ve mülki idare tarafından sevgiyle karşılandı. Karşılama töreninde Erzurumlulara şu noktayı verdi;

“Erzurum'un sevgili evlâtları

Size her şeyden evvel Atatürk'ün sevgili babamızın selâmını getiriyorum. Beni bu defa da yine çok hararetli, samimi bir surette karşılamanızdan çok mütehasşis oldum. Hepinize ayrı ayrı teşekkür ederim. Vatanın ve milletin ve bütün varlığımızın istinadı olan kahraman ve civanmert ordumuzun mümessilleri tarafından hakkımda gösterilen şefkat, muhabbet ve samimiyete canla başla teşekkür ederim. Erzurum'un bütün istikbalini terennüm eden sevgili kültür çiçeklerinin İstanbul kapısında beni karşılamak suretile gösterdikleri insaniyete babalarına karşı ibraz ettikleri tertemiz uhuvete kalpten gelen en samimi hislerle teşekkür ederim. Altı aylık bir gaybubetten sonra Erzurum'u, Erzurum'un tarihi ufuklarını Kop'un tepesinden seyrederken bu memlekete Atatürk'ün ve hükümetin bir bahşayışı olan Vali Haşim İşcan'a teşekkür mecbur kaldım. Erzurum'da böyle vali ve Ergüder gibi arkadaşlara muhtaç idi. İdare böyle bir vali ve kumandanın elinde bulundukça bu memleket elbette yükselecektir.

Erzurum'un terakki ve tealisini düşünürken iki şeyden muhtar idik. Bir tanesi buradaki gübre hayatına nihayet vermek bundan sonra da fabrika kurabilmek için kömür ihtiyacımız idi. Bunu bulmaktan ümitkar olmadığımızdan müteessir idik. Ankara'da Başvekil Celal Bayar ve İktisat Vekili Şakir Kesebir'le bunu konuşurken Tortum Şelâlesi'nden istifade etmek meselesi mevzu bahs oldu. Bu menbadan 50 bin beygirlik bir muharrik kıvvet elde edilecek bu sayede Erzurum sahil vilâyetleri ve Morgul bakır madeni işletilebilecektir. Diğer taraftan yapılan tetkikler neticesinde Ağzı açık kömür madeninden 300 bin tonluk kömür istihsali yapılabileceği de anlaşılmıştır. Bütün bunlar Erzurum'un tealisine hizmet edecektir. Bunları size Atatürk'ün adına and ederek müjdeliyorum.

Emelimiz ordumuz ve başımızdakilerle beraber refahınızı temin etmektir. Sizi terfih etmezsek, sizi mesut görmezsek bize rahat haram olsun. Sizden istediğimiz devletle beraber mütevazın olarak yürümenizdir. Millet ferdlerinin kül halinde

*düşünerek, binlerce kafanın mahsülü olarak terakkisi devlet elile yapılandan elbet yüksek olacaktır. Biz omuzumuza yüklenen farizaları Atatürk'ün iradeleri dahilinde ve umdeleri içinde bir millet borcu olarak yapacağız. Müsterih olun, lâıyk olduğunuz mevkie yakın bir zamanda ulaşacaksınız. Biz de bunu görmekten ve size mensup olmaktan büyük bir haz duyacağız. Mesut olun.”*²²⁶

Uzer, konuşmasını tamamladıktan sonra Erzurum'daki temaslarına devam etti. Uzer'in Erzurum'da olduğu günlerde toplanan Trabzon daimi encümeni; Kamil Dedeoğlu ve arkadaşlarının teklifi üzerine Uzer'e fahri hemşerilik verilmesini kararlaştırdı. Trabzon daimi encümenliğinin aldığı karar, Uzer'e telgrafla iletildi. Bu durum Uzer'i ziyadesiyle mutlu etti.²²⁷ Erzurum'da temaslarına devam eden Uzer sadece görevi bölgesindeki gelişmeleri değil Türkiye'de yaşanan diğer gelişmeleri de yakından takip etmekteydi. Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in Balkanlarda gerçekleştirdiği başarılı uçuşları yakından takip etmiş, bu sebeple Sabiha Gökçen'e bir tebrik telgrafi göndermişti. Uzer, telgrafında;

*“Türk milli gururunu göklere yükselttiniz. Türk milleti, Türk kadını, Türk irfanı senin varlığınla iftihar eder. Türk bayrağını Balkan ufuklarında dalgalandırdınız. Doğudan sana teşekkür, tebrik, selam.”*²²⁸ ifadeleriyle tebriklerini iletmiştir. Uzer'in gönderdiği bu telgraf karşısında mutlu olan Sabiha Gökçen, Uzer'e;

*“İltifatınızdan çok heyecan ve iftihar duydum. Saygı ile teşekkür ederim.”*²²⁹ ifadesiyle cevap telgrafi göndermiştir.

Uzer'in yakından takip ettiği konulardan bir diğeri de Hatay'ın Türkiye'ye katılma süreciydi. Uzer, Türk askerinin Hatay'a girdiği günlerde Atatürk'e, Genel Kurmay Başkanı Meraşal Fevzi Çakmak'a ve Başbakan Celâl Bayar'a tebrik telgrafları gönderdi.²³⁰

Türkiye'deki gelişmeleri takip eden Uzer, Erzurum'daki teftişlerine devam etmekte, fırsat buldukça halkla bir araya gelmekte, istişareler yapmakta, elinden geldiğince açılışlara katılmaktaydı. Belediye binasının yanında, Kültür Parkı'nın karşısında inşa edilmesi kararlaştırılan Doğum Evi binasının²³¹ ve Millet Bahçesi'nin yanında inşa edilmesi kararlaştırılan büyük ilkokul binasının²³² temel atma törenlerine

²²⁶ Doğu, S.177, 29 Haziran 1938.

²²⁷ Doğu, S.178, 30 Haziran 1938. ;Bu husuta Trabzon'da yapılan meclis görüşmeleri, meclis zabıtları ve meclis kararı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Doğu, S.195, 20 Temmuz 1938.

²²⁸ Doğu, S.177, 29 Haziran 1938.

²²⁹ Doğu, S.178, 30 Haziran 1938.

²³⁰ Doğu, S.186, 9 Temmuz 1938.

²³¹ Doğum Evi binasının 100.000 Lira bedelle yapılması kararlaştırıldı. Doğu, S.182, 5 Temmuz 1938.

²³² Okul binasının 130.000 Lira bedelle yapılması kararlaştırıldı. Doğu, S.182, 5 Temmuz 1938.

katıldı.²³³Bu törende Erzurum Valisi Haşım İşcan, Kars Valisi Akif Eyidoğan ve Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Zihni Toydemir de hazır bulundu. İlk olarak Doğum Evi binasının temeli atıldı. Akabinde okul binasının temel atma merasimine geçildi. Bu törende de Trabzon Lisesi'nde olduğu gibi bir uygulama yapıldı. Bir kağıda metin yazıldı ve okulun temeline konuldu. Kağıtta şu ifadeler yazmaktaydı;

*“Türk kültürüne hizmet edecek büyük mektep binasının temeli bugün 2 Temmuz 1938 tarihinde, saat 12’de Atatürk’ün adına and ederek Sayın Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, kıymetli Erzurum Valisi Haşım İşcan, Müstahkem Mevki Komutanı Zihni Toydemir, Kars Valisi Akif Eyidoğan ve kalabalık bir halk tarafından merasimle atılmıştır. 2.7.1938.”*²³⁴

Uzer, Erzurum’un ilçelerinde de incelemelerde bulundu. Oltu’daki CHP teşkilatında yaşanan idari sorunlarla ilgilendi. Süleyman Taka’nın parti imkanlarını kullanarak kendisine çıkar elde ettiği söylentilerin incelenmesi hususunda Oltu Kaymakamlığı’na resmi başvuruda bulundu.²³⁵Hasankale’ye ziyarette bulunan Uzer’in yanında Erzurum Valisi Haşım İşcan, Ağrı Valisi Burhanettin Teker²³⁶, Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Zihni Toydemir ve birçok müşavir bulunmaktaydı. Burada incelemelerde bulunan Uzer, halkın sorunlarını dinledi ve idarecilere bazı direktifler verdi.²³⁷Hasankale ziyaretinden sonra Karaköse’ye geçen Uzer ve ekibi, burada da bazı incelemelerde bulunup Erzurum’a geri döndü.²³⁸

Karaköse’den döndükten sonra Erzurum’daki gezilerine devam eden Uzer, eğitim konusunda incelemelerde bulundu. Öğretmen okulunun kampını ziyaret edip öğretmen adaylarıyla bir toplantı gerçekleştirdi ve bu toplantıda Cumhuriyet’in öneminden bahsederek öğretmen adaylarına gelecekteki hayatlarında başarılar diledi.²³⁹Bu toplantıdan sonra Hasankale’nin sorunlarını dinlemek için tekrar Hasankale’ye giden Uzer, 144 köyün muhtarlarıyla belediye bahçesinde bir toplantı

²³³ Doğu, S.180,2 Temmuz 1938. ;Doğu, S.181,3 Temmuz 1938.

²³⁴ Doğu, S.181,3 Temmuz 1938.

²³⁵ Parti Başkanı Süleyman Taka hakkında parti imkanlarını kullanarak çıkar elde ettiğine yönelik haberler, Tahsin Uzer’e iletilmiş ve bu konunun incelenmesi için Uzer tarafından Oltu Kaymakamlığı başta olmak üzere birçok kuruma resmi başvuru yapılmıştır. Kendisinin iftiraya uğradığını söyleyen Taka, Erzurum Valiliği’ne şikayet dilekçesi vermiş, Uzer’in vefatı neticesinde şikayetinden vazgeçmiştir. Bu süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Küçükuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , Ankara 2012, s.110-111.

²³⁶ Ağrı Valisi Burhanettin Teker hizmet ve başarılarından dolayı Uzer tarafından takdir edilmiş ve bu durum bir yazıyla Başvekalet makamına gönderilmiştir. Uzer’in takdiri ve Başvekalet’e gönderilen yazı hakkında bkz. BCA.30-10-0-0/71-466-10.

²³⁷ Doğu, S.183,6 Temmuz 1938.

²³⁸ Doğu, S.185,8 Temmuz 1938.

²³⁹ Doğu, S.187,10 Temmuz 1938.

gerçekleştirdi. Hasankale'nin sorunlarını doğrudan köylülerden ve muhtarlardan dinleyen Uzer, toplantı sırasında bazı notlar aldı ve bahsi geçen sorunların çözüleceği hususunda köylülere güvence verdikten sonra buradan ayrıldı.²⁴⁰Uzer'in incelemeleri devam ederken diğer il ve ilçelerden Uzer'e takdir ve teşekkür telgrafları gelmekteydi. Özellikle yeni okulların yapılması hususunda teşvik edici bir konumda olan Üçüncü Umumi Müfettişliği ve Uzer, bu hususta imkanlar dahilinde her türlü fedakarlığı yapmaktaydı. Temelleri atılan veya yeni açılan okullar hakkında Iğdır, Ağrı ve Sarıkamış başta olmak üzere birçok il ve ilçeden Uzer'e telgraflar çekilmekteydi. Bu denli uyum içinde çalışan Üçüncü Umumi Müfettişliği, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından takdir edildi.²⁴¹Eğitim ve kültüre önem verildiği böyle bir dönemde Maarif Vekili Saffet Arıkan, Erzurum'a gelerek bir okul ve sinema binasının temellerini attı. Arıkan'ın yanında Yüksek Tedrisat Umum Müdürü Cevad Dursunoğlu, İlk Tedrisat Umum Müdürü İsmail Hakkı Tonguç da vardı. Uzer'in öncülüğünde Erzurum ve çevresinde incelemelerde bulunan heyet için Erzurum'da bir akşam yemeği programı teşkil edildi. Bu programda söz alan Erzurum Belediye Reisi Şevket Arı şu konuşmayı yaptı;

“Sayın Vekilimiz,

Bugün Erzurumlular kıymetli Maarif Vekillerini aralarında görmekle, en güzel günlerden birini yaşıyorlar. Bunun birinci sebebi, kıymetli bir şahsiyet olan zati devletleri ile beraber bir gece geçirmiş olmaktır. İkinci sebep, Erzurumluların şimdiye kadar maarif sahasında elde ettikleri birçok faydalı neticelerden dolayı arzı şükranına vesile bulmuş olmalarıdır. Erzurumluların maarif mevzusunda birçok istekleri vardır. Fakat hemşerilerim bu talepler ile sizi rahatsız etmemek gerektiğini söylediler. Size Erzurumlular namına “Hoşgeldiniz” derim.”

Erzurum Belediye Başkanı Şevket Arı'nın bu konuşmasına Maarif Vekili Saffet Arıkan şu konuşmayı yaparak cevap verdi;

“Sayın Şarbayım (Belediye Başkanım)

Erzurum halkının hakkımda göstermiş olduğu çok sıcak ve heyecanlı kabule karşı en derin şükranlarımı bildirmeye tavassutta bulunmanızı rica ederim. Böyle güzide bir heyette bir gece geçirmek fırsatını bana verdiğinizden dolayı da şükranlarımı beyan ederim. Bugün de bir arkadaşına söylediğim gibi Erzurum, doğduğum Erzincan şehrinden sonra benim için bir kültür yatağıdır. Ben idadi tahsilimi burada yaptım. Bugün omuzlarımda taşıdığım vazifeyi Atatürk bana tevdi etmiştir. İnsanların feyiz aldığı yerlere karşı derin bir incizap duymaları tabiidir. Bununla beraber vazifem, Türkiye'nin bütün kültür vaziyetini göz önünde tutarak ihtiyaçları karşılamaktır. Fakat bu çerçevede içinde de doğduğum ve yetiştiğim yerlere

²⁴⁰ Doğu, S.188, 12 Temmuz 1938.

²⁴¹ Doğu, S.193, 17 Temmuz 1938.

karşı bir incizabım bulunduğu da muhakkaktır. Erzurum'un bütün ihtiyaçlarını biliyorum. Çok yakından biliyorum ve Erzurum'un bütün ihtiyaçlarının tatmin edileceğini söylemekle de size fazla bir şey söylemiş olmuyorum. Nihayet bu, halkın canından ve malından yapmış olduğu fedakarlıkların mahsülüdür. Halkın arzuları yakın zamanda tatmin edilecektir."

Fotoğraf-12-Maarif Vekili Saffet Arıkan Onuruna Verilen Yemek.²⁴²

Erzurum ve civarında birçok açılışa katılan Arıkan, Doğu seyahatleri hakkında Doğu gazetesine verdiği beyanatta Türkiye’de kültür konusunda ciddi bir atılım gerçekleştirildiği ve bu atılım planının Atatürk’ün bilgisi ve isteği doğrultusunda oluşturulduğunu ifade etti. Arıkan ve yanındaki heyet Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Muş, Tatvan, Ahlat, Van, Karaköse, Kars, Sarıkamış ziyaretlerinden sonra Erzurum ve Erzincan’a oradan da Gümüşhane üzerinden Trabzon’a geçti. Arıkan ve heyetini, Uzer başta olmak üzere çok sayıda idareci ve siyasetçi uğurladı.²⁴³ Arıkan, Erzurum ziyaretinde kendisine gösterilen ilgi ve alaka için Erzurum Valisi Haşim İşcan ve Erzurumlulara teşekkür telgrafları gönderdi.²⁴⁴

Umumi Müfettişlik bölgesinde yaşanan eğitim ve kültür açılımları, siyasetçiler ve idareciler tarafından takdirle karşılandı. Bu konuda Uzer’e telgaflar ve teşekkür yazıları neşredildi. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Iğdır Kaymakamı ve

²⁴² Maarif Vekili Saffet Arıkan onuruna verilen bir öğle yemeğinde çekilen hatıra fotoğrafı. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, Erzurum Valisi Haşim İşcan ve heyeti. **Doğu**, S.195, 20 Temmuz 1938.

²⁴³ **Doğu**, S.191, 15 Temmuz 1938. ; **Doğu**, S.192, 16 Temmuz 1938. ; **Doğu**, S.194, 19 Temmuz 1938. ; **Doğu**, S.195, 20 Temmuz 1938.

²⁴⁴ “Muhterem halkın gösterdiği candan ilgiyi hayatımın en mesut günleri olarak daima hürmetle anacağım....”, **Doğu**, S.193, 17 Temmuz 1938. ; **Doğu**, S.197, 22 Temmuz 1938. ; “Şark seyahatimin sona erdiği günde Sayın Erzurumluların beni çok minnettar bırakan lütfkarlığına içten teşekkür etmeyi bir vazife telakki eder derin saygılarımın sayın halka arzına vesalat buyurmanızı rica ederim.”, **Doğu**, S.198, 23 Temmuz 1935.

Belediye Reisi İhsan Olgun, Halkevi Reisi Hüseyin Saydam gibi önemli şahsiyetler, Uzer'e övgü dolu yazılar gönderdi.²⁴⁵

Uzer, Erzurum'un elektirik ihtiyacının karşılanması için Tortum Şelalesi'nde araştırmalar yaptırdı. Uzmanlar eşliğinde birtakım çalışmalar yaptırdıktan sonra Fen Heyeti'nce hazırlanan raporları hassasiyetle inceledi.²⁴⁶Bu denli yoğun bir çalışma programı içerisinde görevinin başında olan Uzer, bazı dönemlerde İstanbul'a ziyaretler yapmaktaydı. Dinlenme, aile ziyareti ve bazı görüşmeler yapmak üzere 1938 yılının Ağustos ayının ilk haftasında 1 aylık ziyaret için İstanbul'a gitti.²⁴⁷İstanbul'da olduğu dönemlerde görev bölgesinde yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Uzer, mektup ve telgraf yoluyla Umumi Müfettişliğe direktifler verdi. İstanbul'daki işlerini bitiren Uzer, önce Trabzon'a sonra da Erzurum'a geçmek için İstanbul'dan ayrıldı. Trabzon üzerinden Gümüşhane'ye ve sonrasında Erzurum'a gelen Uzer, burada incelemesine devam etti.²⁴⁸Erzurum Halkevi'ne giderek halkla konuşmalar yaptıktan sonra Ağrı'ya hareket etti.²⁴⁹Yol üzerinde Karaköse'ye de uğrayan Uzer, Ağrı ve Karaköse temaslarını bitirdikten sonra Erzurum'a, sonrasında Trabzon'a gitti.²⁵⁰Uzer bu kadar yoğun bir çalışma temposu içinde Atatürk'ü unutmadı. Ona gönülden bağlı bir devlet adamıydı. Atatürk'ün hastalığını gerek basın yoluyla gerekse Umumi Müfettişlik üzerinden gönderilen telgraflarla yakından takip etti.²⁵¹Atatürk'ün vefatına (10 Kasım 1938) çok üzülmesine rağmen devlet adamlığının üzerine verdiği sorumluluğa binaen çalışmalarına devam etti.²⁵²Atatürk'ten sonra Cumhurbaşkanlığı'na İsmet İnönü seçildi. Başvekillik'te de zaman içerisinde değişiklikler yaşandı.²⁵³Uzer, Başvekil Refik Saydam'a Umumi Müfettişlik bölgesinde yaşananlar hakkında 28 Nisan 1939 tarihinde Trabzon'dan bir

²⁴⁵ Doğu, S.193, 17 Temmuz 1938.

²⁴⁶ Doğu, S.207, 3 Ağustos 1938.

²⁴⁷ Doğu, S.209, 5 Ağustos 1938.

²⁴⁸ Doğu, S.281, 29 Birinci Teşrin 1938.

²⁴⁹ Doğu, S.282, 1 Teşrin 1938.

²⁵⁰ Doğu, S.283, 2 İkinci Teşrin 1938. ;Doğu, S.284, 3 Teşrin 1938. ;Doğu, S.285, 4 Teşrin 1938. ;Doğu, S.286, 5 Teşrin 1938. ;Doğu, S.287, 6 İkinci Teşrin 1938.

²⁵¹Çekilen telgraflar hakkında bkz. Mustafa Şahin, *a.g.e.* ,s.315-321.

²⁵² Murat Küçükkuşurlu bu hususta şu bilgileri vermektedir; “10 Kasım sabahı Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu haberinin alınması üzerine, öğrenciler Lise'nin önüne çıkarılmış ve burada Genel Müfettiş Tahsin Uzer tarafından bir konuşma yapılmıştı. Uzer bu konuşmasında, Atatürk'ün ölmesine rağmen kurduğu rejimin ayakta kalacağını belirtmiş ve öğrencilere, rejime karşı en küçük bir harekete bile müsamaha göstermemelerini söylemiştir. Rıfka Salim Burçak ise bu hususta, Uzer'in bu konuşmayı Atatürk'ün vefatından önce yaptığını söylemektedir.” Bu hususta bkz. Murat Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2012, s.605-610.

²⁵³ Atatürk'ün vefatı ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi hakkında bkz. Akın Aktaş, “Arif Bayın'ın Vekil Seçilme Süreci”, *Asya Studies*, C.2, S.9, 2019, s.77-82.

mektup gönderdi. Bu mektupta özellikle Trabzon'a yapılanları ve Trabzon'un önemini anlattı.²⁵⁴

Yoğun bir tempoda çalışan Uzer, hayatının sonuna kadar örnek bir devlet adamı modeli çizdi. Lakin hayatının sonuna gelmişti. 3 Aralık 1939 tarihinde Pazar günü İstanbul'da kanser hastalığından dolayı vefat etti.²⁵⁵ Vefatı, resmi kayıtlara 5 Aralık 1939 olarak geçti.²⁵⁶ Uzer, vefatına kadar resmi olarak Üçüncü Umumi Müfettişlik görevindeydi.²⁵⁷ Müdürlük, mutasarrıflık, kaymakamlık, valilik, mebusluk, müfettişlik gibi devletin önemli kadrolarında görev alan Uzer, üstlendiği görevleri hakkaniyetle yerine getirmeye çalıştı. Vefat haberi Cumhuriyet gazetesine şöyle yansdı;

“İki aydan beri hasta bulunan ve şehrimizde tedavi edilmekte olan Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, hasta yatmakta olduğu Maçka'da Derya Apartmanı'nda dün saat 14:20'de vefat etmiştir. Merhumun cenazesi yarın Derya Apartmanı'ndan kaldırılacak ve namazı Teşvikiye Camii'nde kılındıktan sonra Asri Mezarlığa defnolunacaktır. Tahsin Uzer, 1294 senesinde Selânik'te doğmuştur. Mülkiye mektebinde tahsilde bulunduğu sıra hür fikri ve ihtilalci hareketlerinden dolayı Abdülhamid idaresinin takibatına maruz kalarak 7 arkadaşıyla beraber Beşiktaş ve Yıldız bodrumlarında günlerce işkence çektikten sonra Selânik vilâyetinin bir nahiyesi müdürlüğüne sürgün edilmiştir. Merhum, Rumeli'nin müteaddid nahiyelerinde 4 sene kadar müdürlük yaptıktan sonra muhtelif kazalarda 7 sene kadar kaymakam olarak bulunmuş, sonra Drama mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Bundan sonra Beyoğlu mutasarrıflığında, Bursa Vali vekâletinde, Van, Erzurum, Suriye, İzmir valiliklerinde bulunduktan sonra son Osmanlı Meclisine İzmir meb'usu olarak iştirak etmiştir. İstanbul'un işgali sırasında birçok vatanperverle beraber Malta'ya nefyedilmiş, sonra Malta'dan kaçarak Birinci Büyük Millet Meclisi'ne İzmir meb'usu olarak iltihak etmiştir. Üçüncü Umumi Müfettişliğe tayinine kadar, İzmir, Ardahan ve Erzurum meb'usluklarında bulunmuştur. Merhume Tanrı'dan rahmet diler, kederli ailesine en samimi taziyelerimizi sunarız.”²⁵⁸

²⁵⁴ BCA.30-1-0-0/33-195-5. ;Tahsin Uzer, a.g.e. , s.347.

²⁵⁵ Hasan Tahsin Uzer'in hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, **Hasan Tahsin Uzer'in Mülki İdareciliği ve Siyasetçiliği**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010. ;Mustafa Şahin, **Hasan Tahsin Uzer'in Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. ,Ankara 2015, ;İbrahim Boz, **Doğu Gazetesine Göre Üçüncü Umumi Müfettişlik ve İmar Faaliyetleri (1937-1938)**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2019. ;Ender Korkmaz, **Tahsin Uzer'in Yaşamı ve Faaliyetleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011. ;Hasan Tahsin Uzer'in eşi Hatice Mediha Hanım, Hasan Tahsin Uzer Bey'in vefatından yaklaşık 1 yıl sonra 9 Nisan 1941 tarihinde vefat etti. Mustafa Şahin, a.g.e. ,s.325. ;Hasan Tahsin Uzer'in kanserden vefat ettiğini oğlu Celalettin Uzer de ifade etmektedir. Tahsin Uzer, a.g.e. ,s.22. ; Ayrıca ailesi tarafından yayımlanan gazete ilanında kanserden vefat ettiği belirtilmiştir. **Cumhuriyet**, S.5592, 6 Birincikânun 1939.

²⁵⁶ Mustafa Şahin bu bilgiyi Vukuatlı Nüfus Kayıt Örneği'ne dayandırmaktadır. Mustafa Şahin, a.g.e. ,s.322.

²⁵⁷ Cemil Koçak, Umûmî Müfettişlikler (1927-1952) isimli eserinde 3 Kasım'da sağlık sorunları nedeniyle görevinden ayrıldığını yazmaktadır. Cemil Koçak, a.g.e. ,s.159. ;Bu hususu doğrulayacak herhangi bir resmi belgeye ulaşılamamıştır.

²⁵⁸ **Cumhuriyet**, S.5590, 4 Birincikânun 1939.

Cenaze merasimi, 5 Aralık 1939 tarihinde devlet töreni eşliğinde yapıldı. Uzer'i son yolculuğunda sevdikleri yalnız bırakmadı. Cenaze merasimi şöyle gerçekleşti;

“Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in cenazesi, dün merasimle Derya Apartmanı'ndan kaldırılarak Asri Mezarlık'taki hususi makrebeye defn edilmiştir. Cenaze, saat 11'de evden alınmış, Teşvikiye Camii'ne getirilerek namazı kılınmıştır. Merasimde Ordu Müfettişi Orgeneral Fahreddin, Vali Lütfi Kırdar, Birinci Umumi Müfettiş Kâzım Dirik, Harp Akademisi Kumandanı Korgeneral Ali Fuad, General Doktor Süreyya Hidayet, Parti Müfettişi Tevfik Fikret Sılay, eski Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, sabık Vali Muhiddin Üstündağ, Teyyare Cemiyeti Reisi Şükrü Koçak, saygılarından Fuad, Necmeddin Molla, Vali ve Belediye Reis muavinleri, Emniyet Müdürü, Ticaret ve Zahir Borsaları komiserleri, Limanlar Umum Müdürü, Belediye ve Vilâyet Erkânı bulunmaktadır.

Cumhur Reisimiz, Dahiliye Vekili Faik Öztrak, Adliye Vekili Fethi Okyar, Vali ve Belediye Reisi Lütfi Kırdar, İstanbul Vilâyeti, Kâzım Dirik, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Erzurum ve Trabzon Belediyeleri ile diğer birçok müesseseden çelenkler gönderilmiştir.

Cenaze namazı saat 12:20'de kılınmış, cenaze alayı önde bir askerî kıt'a ve bando olmak üzere camiden ayrılmıştır. Alay, Maçka Yolu ile Şişli'ye çıkmış merhumun uzun süren seneler ikamet ettiği tarihî evin önünde bir müddet tevakkuf edilmiştir. Cenaze, Şişli tramvay istasyonuna kadar eller üzerinde götürülmüş, oradan da cenaze arabası ile ebedi istirahatgahına tevdi edilmiştir.”²⁵⁹

Fotoğraf-13-Hasan Tahsin Uzer'in Cenaze Merasimi.²⁶⁰

²⁵⁹ Uzer ailesi, Doktor Ekrem Şerif için şu teşekkür mektubunu yayımladı. “Doktor Ekrem Şerif’e”; Zevcimin ve babamın hastalığının devamı esnasında ona bir baba gibi baktınız. Onun başı ucunda ilmin ve fennin bütün silahlarıyla mücadele ettiniz. Bugünkü medeniyetin bir çare bulamadığı o zalim hastalığın, müptelâ olanı affetmediğini bildiğiniz halde geceli gündüzlü mesainizle hastaya cesaret ve kuvvet verdiniz. Biz kederli ailesi size ebediyen minnetle yâdedecektir. O, size oğlum diye hitap ederdi. Biz aziz babamızı kaybettik, fakat sizin gibi merd bir evlât, bir kardeş, bir ağabey kazandık. Size tekrar açık şükran ve minnet duygularımızı arz ediyoruz. Mediha Uzer, çocukları, damadları, kardeşleri ve bütün ailesi.” **Cumhuriyet**, S.5592, 6 Birincikânun 1939.

²⁶⁰ **Cumhuriyet**, S.5592, 6 Birincikânun 1939.

Uzer'in vefatı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından üzüntüyle karşılandı. Cumhurbaşkanlığı'nca Uzer'in ailesine bir taziye telgrafi gönderildi.²⁶¹Uzer'in vefatından sonra Umumi Müfettişlik görevine vekaleten ve esaleten bazı atamalar yapıldı.²⁶²Uzer'den sonra müfettişlik görevini vekaleten yürüten Erzurum Valisi Haşim İşcan, bir müddet sonra bu göreve esaleten atandı.²⁶³İşcan'dan sonra Dahiliye Vekaleti Müsteşarı Nazif Ergin 30 Haziran 1940 tarihli kararname ile Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne esaleten getirildi.²⁶⁴Nafiz Ergin'in 1946 yılında yapılan seçimler neticesinde milletvekili olması nedeniyle bir müddet boş kalan Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne Ankara Valisi Osman Sabri Adalın 9 Kasım 1946 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzasıyla atandı.²⁶⁵İbrahim Boz'un hazırladığı lisansüstü tez çalışmasına göre merkezi Erzurum olan Üçüncü Umumi Müfettişliği Şubat 1948'de lağvedildi.²⁶⁶Umumi Müfettişlik binası ise genellikle İsmet İnönü'nün Erzurum'u ziyaretlerinde halkı dinleme ve konaklama binası haline geldi.²⁶⁷

Üçüncü Umumi Müfettişliği, Erzurumlu Demokrat Partililer tarafından ciddi şekilde eleştirildi. Bu kurumun Erzurum'da lüks bir mahalle meydana getirdiğini ve burada yaşayanların halktan uzak olduğu ifade edildi.²⁶⁸Umumi Müfettişlikler hakkındaki eleştiriler Erzurum Belediyesi'nde sınırlı kalmayıp TBMM'de de dile getirildi. Demokrat Parti Diyarbakır Milletvekili Mustafa Remzi Bucak'ın verdiği kanun teklifi²⁶⁹ve Demokrat Parti'nin girişimleri²⁷⁰neticesinde Üçüncü Umumi

²⁶¹ “Uğradığınız büyük kayıptan dolayı teessür ve taziyelerimizi bildirir, size ve çocuklarınıza afiyetler dilerim.” İsmet İnönü, **Cumhuriyet**,S.5592,6 Birincikânun 1939.

²⁶² Hasan Tahsin Uzer'in vefatından sonra Üçüncü Umumi Müfettişlik'te yapılanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Boz, **a.g.t.** ,s.36-42.

²⁶³ “28.12.1939 tarih ve 4 sayılı şifreye. Erzurum Valisi Haşim İşcan'ın Üçüncü Umumi Müfettişlik vekâletine tayini muvafıktır.”**BCA.30-10-0-0/119-844-2**;**BCA.30-10-0-0/71-468-10**;

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'ndeki bu 2 belgede Üçüncü Umumi Müfettiş Vekili Haşim İşcan yazmaktadır. ;Aynı Tarihi'nde Erzurum Valisi Haşim İşcan'ın 11 Sonkanun 1940 tarihinde resmen atandığı bilgisi mevcuttur. Bu hususta bkz. **Aynı Tarihi**, S.74,1-31, Son Kanun1940.

²⁶⁴ **BCA.30-18-1-2/91-63-18**. ; Resmi Gazete'de yer alan bilgiye göre, Tokat eski valisi Nafiz Ergun'un Üçüncü Umumi Müfettişlik Başmüavirliği'ne 30 Ocak 1943 tarihli ve 511/3193 sayılı tezkere yazısıyla atandığı yazmaktadır. Resmi Gazete'de “Faiz Ergun” olarak yazıldığı görülmektedir. **Resmi Gazete**, S.5335, 19 Şubat 1943.

²⁶⁵ **BCA.30-18-1-2/112-69-10**. ;**BCA.30-1-0-0/17-97-7**.

²⁶⁶ İbrahim Boz, **a.g.t.** ,s.41.

²⁶⁷ İsmet İnönü'nün Erzurum ziyaretleri ve sonrasında yaşananlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Küçüküçürlü, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, s.625-634.

²⁶⁸ **BCA.30-1-0-0/111-703-1**. ;İhsan Ünüvar müfettişlik binası için; büyük salonlarının ceviz döşemeden yapıldığı, duvarlarının ipek kumaşlarla çevrili olduğu, çinilerinin İtalya'dan özel getirildiği bilgilerini paylaşmakta ve halkın geçim sıkıntısından dolayı hükümet yetkililerine nefretle baktığını abartılı bir üslup ile söylemektedir. İhsan Ünüvar, **Erzurum Rehberi**, Tek Matbaası, İstanbul 1961,s.83.

²⁶⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, C.16, 1952, s.190, 306, 318,

Müfettişliği de dahil olmak üzere bütün Umumi Müfettişlikler, çıkarılan kanun neticesinde 29 Kasım 1952 tarihinde kaldırıldı.²⁷¹ Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin tasfiyesinden sonra müfettişlik binası boşaltılarak diğer resmi kurumların hizmetine sunuldu.²⁷²

**Umumi Müfettişlik teşkiline dair kanun ile ek ve
tadillerinin yürürlükten kaldırılması hakkında
Kanun**

Kanun No : 5990

Kabul tarihi : 21/11/1952

Madde 1 — 25/6/1927 tarih ve 1164 sayılı Umumi Müfettişlik teşkiline dair kanun ile bu kanunla ilgili kanunlar, hükümler ve teşkilât kadroları yürürlükten kaldırılmıştır

Fotoğraf-14-Resmi Gazete.²⁷³

²⁷⁰ “Bu teşkilatın kadrosunda bulunan yüksek maaşlı memurlar, fakirliği kadar mahmul durumdaki devlet hazinesinin kemirici şahısları olarak halkın istihza ve istihkarına maruz bulunmakta idiler. Demokrat Parti'nin muhalefeti ile kaldırılan bu lüzumsuz makam ve avanesinin 1948 yılına kadar gösterdiği faaliyet, istibdat devrinde tatbik edilen Beylik idaresinin devamından ibaret olmuştur.” İhsan Ünüvar, **Erzurum Vilâyeti**, s.9.

²⁷¹ **Resmi Gazete**, S.8270, 29 Kasım 1952, Kanun No: 5990, s.5029. ;Umumi Müfettişliklerin kaldırılması birden bire gerçekleşen bir uygulama değildir. Zaman içerisinde biriken bazı yanlış uygulamaların ve idare içerisinde yaşanan yetki karışıklarının bir yansıması olarak yaşanmıştır. CHP idaresinin son yıllarında etkisini yitiren Umumi Müfettişlikler, DP idaresinde kanunen kaldırılmıştır.

²⁷² İhsan Ünüvar'a göre Umumi Müfettişlik binası, 1937 yılında 20.000.000 Lira bedel karşılığında yaptırıldı. 10 Mayıs 1950 tarihinde Verem Hastanesi'ne devredildi. İhsan Ünüvar, **Erzurum Vilâyeti**, s.92-93,142. ;Umumi Müfettişlikler süreç içerisinde gerek Cumhuriyet Halk Partisi gerek Demokrat Parti arasında ciddi tartışmalara neden oldu. Umumi Müfettişliklerin kapatılması 2 aşamada gerçekleştirildi. İlk aşamada fiilen, ikinci aşamada resmen kaldırıldı. İşlevsiz hale getirilmesi CHP, resmen kaldırılması DP iktidarlarında gerçekleşti. Volkan Han, **a.g.t.** , s.255

²⁷³ Umumi Müfettişliğin kaldırıldığını gösteren Resmi Gazete.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞU GAZETESİ

2.1. Doğu Gazetesinin Yayım Hayatına Başlaması

Atatürk'ün Erzurum hakkındaki düşünceleri geneli itibariyle müsbet olsa da özellikle Erzurum vekilleriyle bir dönem sorunlar yaşadığı muhakkaktır.²⁷⁴ Celaledin Arif Bey²⁷⁵, Hüseyin Avni Bey²⁷⁶, Hoca Mehmet Raif Efendi²⁷⁷, Süleyman Necati Bey²⁷⁸ ile yaşadıklarını Nutuk'ta anlatan Atatürk'ün Erzurum

²⁷⁴ Erzurum Vekilleri ile Mustafa Kemal Paşa arasında yaşananlar için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, 1927, Ed. Yücel Demirel, YKY Yay., (9.Baskı), İstanbul 2019.

²⁷⁵ Celaledin Arif Bey, 19 Ocak 1875'de Erzurum'da doğdu. Babası Mehmet Arif Bey'dir. Paris'te eğitim gördü. Ahrar Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı. Hukuk-ı Esasiye kitabını yayımladı. 18 Aralık 1919'da İstanbul Mebusu seçildi. 4 Mart 1920'de Meclis Başkanı seçildi. Felâh-ı Vatan Gurubu Başkanlığı görevinde bulundu. Misak-ı Milli'nin kabulünde etkin rol oynadı. Milli Mücadele'yi destekledi. 23 Nisan 1920'de açılan mecliste Erzurum Mebusluğu yaptı. 3 Mayıs 1920'de Adliye Vekilliği'ne getirildi. Divan-ı Harp tarafından ölüm cezasına çarptırıldı. Bu süreçte Hüseyin Avni Bey ile Erzurum'a gitti. 24 Ocak 1921'de Adliye Vekilliği ve Meclis İkinci Başkanlığı'ndan istifa etti. 2 Nisan 1921'de yeni anayasanın yazılması için oluşturulan özel komisyona Başkan seçildi. 1921 yılında Roma temsilciliğine tayin edildi. Haziran 1923'te Roma temsilciliğinden ayrıldı. 18 Ocak 1930 tarihinde Paris'te vefat etti. Muzaffer Taşyürek, **Erzurum Kongresi ve I.BMM'de Erzurum Milletvekilleri**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 2000, s.175-176.

²⁷⁶ Hüseyin Avni (Ulaş) Bey, Erzurum'da doğdu. Babası Dursunağazade Musa Efendi'dir. 23 Eylül 1912'de İstanbul Darülfünûnu Hukuk bölümünden mezun oldu. I. Dünya Savaşı'nda Ruslarla savaştı. Milli Mücadele Dönemi'nde Erzurum'da etkin rol oynadı. Doğu Anadolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetinde çalıştı. Erzurum Kongresi'nde Beyazıt Delegeşi olarak seçildi. İstanbul Mebusan Meclisi'nin son döneminde Erzurum Mebusu oldu. 23 Nisan 1920'de Meclis-i Mebusan'ın açılış töreninde hazır bulundu. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası'nın içinde yer aldı. Atatürk'e suikast davasında tutuklananlar arasındaydı. Yargılamalar neticesinde beraatına karar verildi. 23 Şubat 1948'de İstanbul'da vefat etti. Muzaffer Taşyürek, **a.g.e.**, s.178-179. ;Hüseyin Avni Ulaş, Birinci Meclis Dönemi'nde muhalif grubu olan İkinci Grup'un en önemli temsilcilerinden biriydi. 1920 yılında Celalettin Arif Bey ile bölgesel bir hükümet kurma çabası Ankara tarafından tepkiyle karşılandı. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası içinde yer aldı. Atatürk'e suikast davasından yargılandı. 1935 yılındaki seçimlere Erzurum milletvekili adayı olarak katılmak istedi. Bu durum başta Erzurum olmak üzere birçok çevrede tepkiyle karşılandı. 8 Şubat 1935 tarihinde yapılan seçimlerde milletvekili seçilmedi. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.Murat Küçükugurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, s.264-280.

²⁷⁷ Hoca Mehmet Raif Efendi, 7 Ağustos 1874'de Erzurum'da doğdu. Babası Mehmet Nuri Efendi'dir. 1887 yılında İstanbul Mektebi Nüsvab'tan (Kadıvekilliği yetiştiren eğitim kurumu) mezun oldu. Bir dönem İttihat ve Terakki Fırkası'nda görev aldı. 28 Ağustos 1910'da Erzurum Vilayeti Merkez Kadılığı'na tayin edildi. 1913 yılında Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda Erzurum Mebusu seçildi. 5 Ağustos 1912 tarihine kadar vekillik görevine devam etti. Vilayat-ı Şarkiyye-i Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. Bu cemiyetin Erzurum Şubesi Başkanlığı'nı yaptı. 23 Temmuz 1919 tarihli Erzurum Kongresi'ne Erzurum delegeşi olarak katıldı. Kongrenin açılış konuşmasını yaptı. Kongre sonucunda oluşturulan Temsil Heyeti'ne seçildi ve Sivas Kongresi'ne Erzurum delegeşi olarak katıldı. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti üyesi oldu. TBMM'de Erzurum Milletvekili seçildi. Meclis içinde birçok görevde bulundu. 3 Ekim 1949 tarihinde Ankara'da vefat etti. Yücel Çil, **Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegeler**, Atatürk Üniversitesi Yay., (2.Baskı), Erzurum 2015, s.42-44.

²⁷⁸ Süleyman Necati Bey (Güneri), 1889 yılında Bingöl'de doğdu. Babası Mehmet Galip Bey'dir. 1911 yılında Konya Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Albayrak gazetesini çıkardı. Milli Mücadele'yi destekleyen yazılar yazdı. Erzurum Kongresi'ne Karaköse delegeşi olarak katıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın meclis dışında bırakılması amacıyla hazırlanan kanun teklifinde ismi bulunan vekillerden biriydi. Atatürk'e suikast davasında tutuklandı.Yargılamalar neticesinde serbest bırakıldı. 1937'de Zonguldak vekilliği görevinde bulundu. 20 Haziran 1944 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Muzaffer Taşyürek, **a.g.e.**, s.182-183. ;Süleyman Necati Bey (Güneri), 17 Nisan 1889 tarihinde Bingöl'de doğdu. Yükseköğrenimini Konya'da tamamladı. Konya'da bir dönem, İttihat ve Terakki Mektebi'nde öğretmenlik yaptı. 1913 yılında Erzurum'a yerleşti. Erzurum'da çıkarılan Albayrak gazetesinde Başyazarlık yaptı. Erzurum'da Albayrak isiminde bir özel ilkokul açtı. Milli Mücadele'yi destekleyen bir tavır sergiledi. Erzurum Kongresi'nde aktif rol oynadı. İzmir Suikastı olayından dolayı İstiklal mahkemelerinde yargılandı ve beraat etti. 1 Mart 1944'de İstanbul'da vefat etti. Yücel Çil, **a.g.e.**, s.70-73.

vekillerine karşı bir dönem gönül kırgınlığı yaşamıştır.²⁷⁹ Sonrasında Doğu Anadolu'da ortaya çıkan Şeyh Said İsyanı²⁸⁰ ve Erzurum'da yaşanan Şapka Hadisesi²⁸¹, CHP iktidarının Erzurum'a mesafe koymasına neden olmuştur. Bu durum Erzurum'a yapılan yatırımlara yansımış, Başbakan İsmet İnönü'nün Doğu gezisine kadar vahim durum devam etmiştir.

İnönü, Doğu gezisinde kaleme aldığı meşhur raporunda Erzurum'un vahim halini şu cümleler ile özetlemiştir;

“Erzurum, Şark'ta gördüğüm merkezlerden en fena olanlarından biri ve vilayet olarak en az himmet edilmiştir. Trahom, vilayeti tahrip etmektedir. Erzurum'un asayişi bile ciddi bir ilgi görmemiştir. Sudan ve elektrikten mahrum olan Erzurum'un tozları en ağır zehirler mahiyetindedir...”

²⁷⁹ Mustafa Kemal Atatürk, Erzurum vekillerine karşı bir dönem temkinli yaklaşmıştır. Bu durumun en önemli gerekçesi, Celalettin Arif Bey ile Hüseyin Avni Bey'in Erzurum'da halk hükümeti kurma çabalarıdır.

²⁸⁰ Bölücü bir düşüncenin ürünü olan Şeyh Said İsyanı, 13 Şubat 1925 tarihinde Bingöl-Ergani hattında başlamış, kısa sürede Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yayılmıştır. Türkiye'nin Musul için İngiltere ile çetin bir mücadeleye giriştiği bir dönemde ortaya çıkan isyan, İngiltere tarafından desteklenmiştir. Temelinde dini bir isyan hareketi olarak gösterilen isyan, aslında Cumhuriyet'e karşı ortaya çıkmıştır. Asıl amaç Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini içine alan bağımsız bir Kürt devleti oluşturmaktır. İsyanın bastırılmasında yetersiz kalan Fethi Bey hükümeti istifa etmiş, yerine İsmet İnönü hükümeti kurulmuştur. İsyanın bastırılması için sert tedbirlere başvurulmuş ve 4 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükun Kanunu çıkarılmış, isyan zorda olsa bastırılmıştır. İsyanıncılar yakalanarak İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmış ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Bu isyan hareketi sonrasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Umumi Müfettişlik teşkilatının kurulması hususunda düşünceler etkin olmaya başlamıştır. Şeyh Said İsyanı'nın Umumi Müfettişliklerin kurulmasındaki etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ferit Yücebaş, **a.g.e.**, s.70-85. ;Bu isyan İngilizlerin desteğiyle ortaya çıkmıştır. Türkiye ile İngiltere arasında Musul Sorunu'nun yaşandığı bir dönemde bu isyanın çıkması tesadüfi değildir. Bölgede çıkarılan Kürt isyanı hem ulusal hem de uluslar arası alanda Türkiye'yi güç duruma düşürdü. İlk olarak Palu'da ortaya çıkan Şeyh Said isyanı, sonraları Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine yayıldı. Bu isyana Erzurum'dan da katılımlar oldu. Türk Ordusu ile isyancılar arasında çatışmaların yaşandığı bir dönemde İngiltere, Irak ile 15 Mart'ta petrol anlaşması imzaladı. İsyanın bastırılması için Türkiye'de hükümet değişikliği yaşandı ve İsmet İnönü, Atatürk'ün isteği doğrultusunda Başbakanlığa getirildi. Türk Hükümeti ve Türk Ordusu'nun kararlı tutumuyla isyan bastırıldı ve Şeyh Said Nisan 1925'de yakalandı. Şeyh Said ve diğer isyancılar İstiklal Mahkemelerinde yargılandılar. Yargılamalar neticesinde başta Şeyh Said olmak üzere isyancıların bir çoğu idam edildi. Şeyh Said İsyanı ve İstiklal Mahkemeleri yargılamaları hakkında bkz. Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Doğan Kitap, İstanbul 2014. ;Şeyh Sait İsyanı'nın hazırlanış sürecinde Erzurum'da kurulan Azadi Örgütü'nün çok büyük bir etkisi vardır. Şeyh Sait bir dönem Erzurum'un Hınıs ilçesinde hayvancılık işiyle uğraştı ve burada dersler verdi. Erzurum, isyan sürecinde isyancılar için önemli bir konumda bulunmaktaydı. Hınıs, Tekman gibi yerler isyancılar için bir nevi mıntıka haline geldi. Sonrasında yaşanan süreçte isyanın bastırılması hususunda Erzurum, askeri bir yığınak haline getirildi. Başarılı devlet adamları ve askerlerin sayesinde Erzurum, isyancıların eline geçmedi. Şeyh Sait'in yakalanıp isyanın bastırılmasıyla Erzurum halkı rahatlamış oldu. Şeyh Sait İsyanı'nın Erzurum'daki yansımaları hakkında bkz. Murat Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, s.453-475

²⁸¹ Şapka İnkılabının Erzurum'a yansımaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Didem Akdoğan, **İstiklâl Mahkemeleri ve Şapka İnkılâbının Erzurum'daki Yansımaları**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2019. ;Erzurum'da Şapka Olayları 24 Kasım 1925 tarihinde başladı ve bir grup halk slogan atarak Müftü Solak Zâde'nin evinin önüne yöneldiler. Sonrasında Vali Konağı'nın önüne giden grup, burada taşkınlık çıkararak konağın camlarını kırdılar. Olay 2 saat kadar sürdü. Hasan Paşa'nın emriyle uyarı maksatlı ateş açıldı. Çıkan çatışmada yaralananlar oldu. Çıkan olaylarda aynı gün 27 kişi, 26 Kasım'da 80 kişi tutuklandı. Yaşanılan olaylar neticesinde TBMM'de alınan kararla 25 Kasım 1925 tarihinde Erzurum'da 1 ay süreyle orfi idare ilan edildi. İstiklal Mahkemeleri'nin yaptığı yargılamalar neticesinde tutuklananların sayısı arttı. Yargılamalar neticesinde haklarındaki hapis ve idam kararları verilenler oldu. Erzurum'da Şapka Olayları hakkında bkz. Murat Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, s.477-520. ;Erzurum'da yaşanan bu vahim olay ilk kez tarihi bir romanın ana konusu olmuştur. Roman için bkz. Mustafa Çetin Baydar, **Şapka**, Vadi Yay., Ankara 2007.

...Van, Kars ve Erzurum en çok ihmal görmüş yerlerimizdir. Eğer Erzurum'un başlıca bir medeniyet merkezimiz olmasını sağlarsak bunu ancak devlet kuvvetiyle, sebatla çalışarak gerçekleştirebiliriz. Erzurum'u başlıca bir merkez haline getirmek bizim için tereddüt kabul etmeyecek bir vazifedir....²⁸²

İsmet İnönü'nün Doğu gezisinde gördüklerini Atatürk'e aktarmasından sonra Üçüncü Umumi Müfettişliğin kurulmasıyla Erzurum başta olmak üzere Doğu Anadolu'ya devlet eliyle müdahil olunmuş ve yatırımlarda artış yaşanmıştır. Uzer'in "...İsmet İnönü'nün Doğu seyahati yapılmasaydı bunlar olmazdı..."²⁸³ ifadesinde bu nedenle haklılık payı vardır.

²⁸² Saygı Öztürk, **a.g.e.** ,s.50-51. ;Atatürk'ün ekonomi görüşü, devletçi ve milli bir yapıya sahiptir. Devletin piyasadan haberdar olmasına, gerekilen yerde ekonomik araçlar ile piyasaya müdahil olmasına, ticaretin asla başıboş bırakılmaması gerekliliğine inanmaktaydı. Kapitasyonlara kesinlikle müsaade etmedi. Bu husustaki katı tutumunu Lozan Konferansı'nda dahi yansıttı. Devletin siyasi ve ekonomik bağımsızlığına saygı duyan özel sermaye sahiplerinin yatırım yapmasına olumlu bakmaktaydı. Fakat dönemin şartları gereği o dönemde zengin bir sınıf bulunmamakla beraber Dünya genelinde ekonomik sıkıntılar ve kriz ortamı vardı. Bu nedenle bazı sorunların görüşülmesi ve bir planlama yapılması için İzmir İktisat Kongresi'ni 17 Şubat 1923 tarihinde topladı. Burada alınan kararlarda, özel sermayenin destekleneceği, önemli alanların ve yapıların millileştirileceği belirtildi. Böylelikle Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı oluşturuldu. 28 Mart 1927 tarihinde Teşvik-i Sanayi Kanunu ve 8 Haziran 1929 tarihinde Milli Sanayi Teşvik Kanunu yürürlüğe girdi. 1929 yılından itibaren iktisadi durumlardaki bozulma giderek hissedilmeye başlandı. Özellikle Büyük Buhran olarak ifade edilen kriz döneminin yaşanmasıyla devletçi ekonomi modeli önem kazanmaya başladı. Atatürk'e göre işçisi, mühendisi ve yöneticisi Türk olan fabrikalar kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıydı. Bu amaçla bazı yatırım uygulamaları başlatıldı. Adana Demiryolları ve Haydarpaşa Limanı 1928 yılında, Mersin-Tarsus-Adana hattı 1929 yılında, Bursa-Mudanya İşletmesi 1931 yılında, İzmir-Afyon-Manisa-Bandırma hattı 1935 yılında satın alındı. Kabotaj hattı millileştirildi. Bursa-Yalova-Tarsus-Ankara şehirlerinde bataklık alanları kurutuldu. Ankara'ya Çubuk Barajı ve 3500 yeni bina yapıldı. Türkiye'nin birçok bölgesinde yeni fabrikalar açıldı. Bu yatırım programlarından İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa başta olmak üzere belirli sayıda şehirler faydalandı. Atatürk döneminde yaşanan ekonomik gelişmeler hakkında bkz. Feridun Ergin, **Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi**, Duran Ofset Matbaacılık, 1977. ;Erzurum'a yapılan yatırımlarda 1935 yılından itibaren bir gelişme olsa da istenilen seviyeye ulaşılamamıştır. 1927-1948 yılları arasında Erzurum'a il özel idaresi eliyle yapılan bayındırlık harcamaları düşük seviyededir. Erzurum'a 1943-1950 yıllarında gerçekleşen kamu harcamaları, eğitim alanı dışında tüm sektörlerde iller genel ortalamasının ve Doğu illeri ortalamasının altındadır. Metin Kopar, **Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Doğu Anadolu'da Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1927-1950)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009, s.172-178. ;Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın belirlenmesinden sonra İstanbul, İzmit, Gemlik, Bursa, Kütahya, Nazilli, Bodrum, Keçiözü, Isparta, Kastamonu, Karabük, Ereğli, Kayseri şehirlerinde ve bölgelerinde birçok fabrika açılmasına rağmen Doğu Anadolu bölgesine yeteri kadar destek verilmemiştir. Bu hususta bkz. Mehmet İshakoğlu, **Cumhuriyetle Başlayan Sanayileşme Hareketinde Doğu Anadolu**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1976. ;Bu noktada bizim ifade etmek istediğimiz husus Erzurum'a hiç yatırım yapılmadığı değil, yeteri kadar yatırım yapılmadığı ve geç yapıldığıdır. Bu tespiti ortaya koymamızın gerekçelerinden biri de özellikle Batı Anadolu ve Marmara Bölgesi'ndeki şehirlere yapılan yatırımlardır. Milli Mücadele'nin önemli bir kavşak noktası olan, Erzurum Kongresi'ni düzenleyen, Mustafa Kemal Paşa'nın delege seçilmesini sağlayan, Temsil Heyeti'nin oluşturulmasına imkan tanıyan, 15.Kolordu'yu Milli Mücadele'ye hazırlayan Erzurum'un bu denli sahipsiz bırakılmasının arkasında siyasi nedenler bizce etkili olmuştur. Yatırımların yapılması hususunda, iklim koşullarının ağır olması, yer altı ve yer üstü kaynaklarının daha elverişsiz olması hasebiyle yöneticilerin yatırım planlarını iklimin daha uygun olan bölgelere kaydırması hiç kuşkusuz etkili olmuştur. ; Erzurum'a yapılan devlet kaynaklı yatırımların 1935 yılından sonra ivme kazandığı muhakkaktır. Erzurum-Sivas Demiryolu hattı 1939 yılında, Toprak Mahsulleri Ofisi 1944 yılında, Palandöken ve Aziziye Un Fabrikaları 1948 yılında, Et ve Balık Kurumu 1953 yılında, Ilıca Şeker Fabrikası 1954 yılında, Atatürk Üniversitesi 1957 yılında, havaalanı 1966 yılında, Briket Fabrikası 1969 yılında, Aşkale Çimento Fabrikası 1971 yılında, Organize Sanayi Bölgesi 1975 yılında, Ilıca Süt Fabrikası 1977 yılında hizmete açılmıştır. Bu hususta bkz. Cevat Gerni, vd. "İl Düzeyinde Gerileme Süreci: Erzurum Örneği", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.34,S.3,2020,s.1181-1206.

²⁸³ **BCA.30-10-0-0/71-465-6.**

Bu yatırımların yansımalarından biri de Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin yayın organı olan Doğu gazetesinin yayım hayatına başlamasıdır. Doğu'nun ortaya çıkmasında en büyük sorumluluk ve katkı Hasan Tahsin Uzer'a aittir. Uzer, Erzurum'da "Doğulu" isimli gazetenin yayımlanması hususundaki görüşlerini Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği raporlarda ifade etmiştir. Bu gazetenin Cumhuriyet gazetesi hacminde yayımlanmasını amaçlamıştır.²⁸⁴ Uzer ayrıca Asım Us'a, Doğu ismiyle bir gazete çıkarılacağını mektupla bildirmiş ve bu durum Us'u çok memnun etmiştir.²⁸⁵

Uzer'in gazetenin hazırlanma, basım ve yayım sürecinde müdahil olduğu gazetelerin içeriğinden anlaşılmaktadır. Uzer'in gazetede yazıları da bulunmakla beraber Doğu hakkındaki düşünceleri şu şekildedir;

"İdari muntıkamızda intişara başlıyan Doğu gazetesi, memleketin terakki ve inkişafında yardımcımız ve istinadımız olmuştur. Bu gazete vasıtasile Doğudaki kalkınma, genişleme, yükselme hareketleri günü gününe, gerek Doğu diyarı halkına ve gerek Doğuyu yakinen görmeyen ve bilmiyen uzak muhitlere, duyurulmaktadır.

*Doğu bugüne kadar takip ettiği meslek ile, civanmert halkın duygularına tercüman olmuştur, binaenaleyh bu gazetenin bugüne kadar yaptığı vatani ve mahalli büyük hizmeti takdir etmekle beraber, gazeteyi Doğu diyarına lâayık bir derececi tekâmüle vardiacağını, kendisinden ve onu yaşatan kıymetli genç elemanlardan bekleriz."*²⁸⁶

Türk Basın Tarihi'nin önemli gazetelerinden biri olmasına rağmen adı pek bilinmeyen Doğu, her ne kadar bölgesel gazeteler içerisinde yer alsa da içeriği

²⁸⁴ Uzer, gazete adını "Doğulu" olarak düşünse de gazete Doğu ismiyle çıkarılmıştır. Uzer'in İsmet İnönü'ye gönderdiği rapor hakkında bkz. BCA.30-10-0/71-464-9. İlgili raporun 9. maddesi. ;Doğu gazetesinin nüshalarından Yeniyoil isimli bir gazetenin Trabzon'da basıldığı anlaşılmaktadır. **Doğu**, S.157, 5 Haziran 1938. ; Yeniyoil gazetesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ümit Bilici, **Yeniyoil ve Halk Gazeteleri Örneğinde Trabzon Basınının Çok Partili Sisteme Bakışı**, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul 2009.

²⁸⁵ "Doğu. Erzurum'da bu isimde bir yeni gazete çıkacak. Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in bu beşareti ile gelen mektubu beni çok sevindirdi. Bir kere Doğu illeri ile yakından alâkalı olduğum için sevindirdi. Sonra memleketin her tarafından her gün aramak ile uğraşan bir gazeteci olduğum için sevindirdi. Nihayet Erzurum'da çıkacak yeni basın arkadaşımıza Doğu ismi verildiği için sevindirdi. Bilmiyorum, herkes için böyle midir? Doğu kelimesinin yalnız telaffuzu benim hayalimde bir ışıık bir aydınlık yaratıyor. Bize yurdumuzun en uzak köşelerinden bu isim ile gelecek olan haberlerde içimiz şimdiden bir ferahlık seziyor. Fakat Doğu ismi bizim için ne kadar aydınlık ve ışıık ise Doğu illerimiz bize karşı sisli ve karanlıktı. Dünyanın en uzak köşelerinden her gün telli ve telsiz telgraflar ile birçok haberler alıyorduk. Halbuki memleketimizin candan bir parçası olan Doğu illerimizi örten meçhuliyet tabakasını kaldıracak bir bilgi ışığından mahrum bulunuyorduk. İşte Tahsin Uzer'in himmeti ile intişare başlayacak olan Doğu bizibu mahrumiyetten kurtaracaktır. Doğu'nun sesi Erzurumlu, Karslı, Artvinli, Trabzonlu, Rizeli yurttaşlarımızın sesi olacaktır. Bu ses içinde Karadeniz'de yeşil sahilleri kucaklayan dalgaların, Çoruh'ta derin uçurumlar arasında akan suların, Kars'daki nihayetsiz ovaların, Yalnızçam'da göklere kadar çıkan tepelerin akisleri duyulacaktır. Her şeyde olduğu gibi yurt sevgisi ile doğar, bilgi büyür. Doğu, Atatürk'ün ilk halas sesini yükseltmiş olduğu bu memleket parçasını, buraya mahsus olan tabii güzellikleribütün yurttaşlara anlatacaktır. Türk Uslu'nun vatan sevgisine Doğu diyarlarından yeni kaynaklar açacaktır. Şüphesiz okumak ile görmek bir değildir. Fakat şu anda muhakkaktır ki insanda görmek ihtiyacını uyandırmak noktasından okumak, birinci derecede amillerdendir. Doğu bu bakımdan Garp Vilayetleri ile Şark Vilayetleri arasında tanışma ve kaynaşma hizmetini görebilir. Doğu'nun çıkışını hasretle bekliyoruz." **Doğu**, T.S. , 14 Birinci Teşrin 1937.

²⁸⁶ **Doğu**,S.167, 17 Haziran 1938.

bakımından ulusal bir gazete formatında neşredilmiştir. Anadolu'nun ilk Türk gazetesi olan Envâr-ı Şarkîye'nin²⁸⁷devamı olarak nitelendirebilecek Doğu, tamamıyla Devletçi ve Cumhuriyetçi bir yapının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet rejiminin halka daha iyi anlatılması, müfettişlik görevinde yapılanların kamuoyuna tanıtılması gibi önemli amaçlar gözetilerek 14 Birinci Teşrin 1937 tarihinde Üçüncü Umumi Müfettişliği himayesinde tanıtım nüshası neşredildi.²⁸⁸Gazetenin tanıtım sayısındaki şu ifadeler dikkat çekmekteydi;

“Gazetemiz 29 Teşrinievvelde çıkacak

İlk nüshamızı güzel bir tesadüfe uygun düşürerek Cumhuriyet bayramında neşir hayatına atacağız, bu nüshayı okuyucularımızla ufak bir karşılaşma vesilesile hazırlamak, onlara münderecatımız hakkında malûmat vermek ve aynı zamanda da kendi kendimizi tecrübe etmek için çıkarıyor ve okuyucularımızın tenkitlerini bekliyoruz. Doğunun yükselmesi için neşir hayatına atılan gazetemiz bu suretle de efkârı umumiyenin huzurunda bir imtihan geçirmiş olacak ve Cumhuriyet bayramında Doğuya ve Cumhuriyete yakışır bir tarzda neşir hayatına atılmak için eksiklerini tamamlayacaktır.”²⁸⁹

²⁸⁷ Murat Küçükkuşurlu, **Sorularla Erzurum Tarihi**, Çizgi Kitapevi Yay. ,İstanbul 2018, s.104. ;İlk Türkçe gazete, 1816 yılının Kasım ayında neşredilen Curnalü'l-İrâk bir yana bırakılırsa Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın destekleriyle 2 Aralık 1828 tarihinde Kahire'de neşredilen Vekâyi-i Mısıriyye'dir. Takvîm-i Vekâyi ise 1 Kasım 1831 tarihinde II.Mahmud'un destekleriyle İstanbul'da neşredilmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki ilk resmi Türkçe gazetedir. Bu gazete, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra Cerîde-i Resmîyye /Resmî Gazete ismiyle yayın hayatına devam etmiştir. Nesimi Yazıcı, “Takvîm-i Vekâyi”, C.39, **TDVİA**, İstanbul 2010,s.490-492. ;Takvim-i Vakayi, II.Mahmud'un isteği üzerine 1831 yılında yayın hayatına başladı. Bu gazetenin neşredilmesinde Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kahire'de çıkarttığı, yarısı Arapça yarısı Türkçe olan Vakayi-i Mısıriyye gazetesinin yayımlanması etkili oldu. Bu hususta bkz. Alpay Kabacıklı, **Türk Basımında Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Yay. ,Ankara 1994.

²⁸⁸ Gazetenin tanıtım sayısı olan 14 Birinci Teşrin 1937 tarihli sayısında şu ifade dikkat çekmektedir; *“Gazetemiz 29 Teşrinievvelde çıkacak.”*, **Doğu**, 14 Birinci Teşrin 1937. Bu ifadeye göre 14 Birinci Teşrin 1937 tarihli sayı tanıtım maksadıyla çıkarıldı. Gazetenin birinci yani ilk sayısı 29 Birinci Teşrin 1937 tarihinde neşredilmiştir. 1. sayı, Milli Kütüphane'de ve İstanbul Üniversitesi'ne ait projede olmadığı için bu sayının analizi tarafımızca yapılamamıştır.

²⁸⁹ **Doğu**, Tanıtım Sayısı,14 Birinci Teşrin 1937.

PERŞEMBE
14
Birinci Teşrin 1937

DOĞU

GÜNDELİK GAZETE

İdare yeri:
Erzurum'da İt. Basimevi
Basılmayan yazılar geri verilmez
Sayısı her yerde 5 kuruştur
Cesareye ait bütün mektuplar
Basmaharirliğe gönderilmelidir

Vergilerde halk lehine tadilat düşünülüyor

Doğu'yu Bekliyoruz

Doğu, Erzurum'da bu isimde bir yeni gazete çıkacak. İçin için unutulmuş mülkiyet Tahsin Uzer'in bu başarı ile gelen mektubu beni çok sevindirdi. Bir kere Doğu ileri ile yakından alakalı olduğum için sevindim. Sonra memleketin her tarafından her gün haber aramak ile uğraşan bir gazeteci olduğum için sevindim. Nihayet Erzurum'da çıkacak yeni Basın arkadaşımızın (Doğu) ismi verildiği için sevindim.

Biliyorum, herkes için böyledir: (Doğu) kelimesinin yalıtıldığı bir benlik beyanında bir çok bir aydınlar yaratıyor, bize yardımın ve uzak köşelerinden bu ismi ile gelecek olan haberlerde içimiz şimdiden bir ferahlık seziyor.

Fakat (Doğu) ismi bizim için ne kadar aydın ve ışık ise Doğu ilimiz için de aynıdır. Dünyanın en uzak köşelerinden her gün telli ve telisat telgrafları ile bir çok haberler alıyoruz. Halbuki memleketimizin camian bir parçası olan Doğu ilimizden ören meclisliyet tabakasını kaldırarak bir bilgi ışığında mahrum bulmuyorduk. İşte Tahsin Uzer'in himmeti ile işimize başlayacak olan (Doğu) bizi bu mahrumiyetten kurtaracaktır. (Doğu) nun sesi Erzurumlu, Karlı, Artvinli Trabzonlu, Rize'li, yurdtaşlarımızın sesi olacaktır.

Bu ses içinde Karadenizde yeşil sahilleri kucağıyla taşıyan, Çoruh'da derin ırmakları arasında akan suların, Kars'daki nihayetsiz ovaların, yalın Çamda gökleri kadar çukur tepelerin sesleri duyulacaktır.

Her şeyde olduğu gibi yurd sevgi ile doğan, bilgi ile büyür. (Doğu) Atatürk'ün ilk buluş sevinçli üyesi olduğu bu memleket parçasını, buraya mahsus olan tabii güzellikleri bütün yurdtaşlara anlatacaktır. Türk Ulusunun Vatanı sevgisine Doğu diyarından yeni kaynaklar açacaktır. Şüphesiz olmak ile görmek bir değildir. Fakat şu da muhakkaktır ki içinde görmek ihtiyacını üstünlemek noktasından okumak birinci derecede anlamlıdır. (Doğu) bu bakımdan Garp Villetleri ile Şark Villetleri arasında tanışma ve kaynaşma hizmetini görecektir.

Doğunun çıkışı hasretle bekleyo-
rum.

Asım U.

Gazetemiz 29 Teşrinievvelde çıkacak

İlk nüshasının güzel bir tasavvufi üygen çıkacağını Cumhuriyet bayramında neşe başına atacağız, bu müthiş okuyucularımıza ulaştırarak onlara münderacatımız hakkında malumat vermek ve aynı zamanda il kendi kendine bir lezzetle etmek için çıkıyor ve okuyucularımızın tenkidlerini bekliyoruz.

Doğunun yükselmesi için neşir hayatına atılan gazetemiz bu suretle de etkin ümmiyetinin hararunda bir imtiha geçiriyor olacak ve Cumhuriyet bayramında Doğu'ya ve Cumhuriyete yakışır bir tarzda neşe hayatına atılmak için eksiklerini tamamlayacaktır.

Yeni kabine hakkında mütalaa dermeyeran etmek mevsimsiz sayılmaktadır

Ankara, 13 (Husus) muhabirimizden) — Başvekil Vekili Celal Bayarın hazırladığı yeni kabine-
nin ay sonuna doğru mahmud olabileceği anlaşılmaktadır.

Yeni kabine için çalışma programında mall vahiata bilhassa ehemmiyet verilmiştir. Kazanç vergisinden bazı muafiyetlerin kaldırılması, muharratın muvazene ve kazanç vergilerinde bazı tadilat yapılması, bunlar mevsimsiz bazı vergilerin kaldırılması da sözlenmektedir.

İyi haber alan mahalle göre yeni kabine için çalışma programı rejimin büyük müdelerine ve Cumhuriyet İttihak Partisinin programına istinad eden İsmet İnönü hükümetinin çalışma programının ana çizgilerini pek tabii olarak muhafaza edecek ve memleketin bugünkü ihtiyaclarına uygun yeni esaslarla tahkiye edilmiş bulunacaktır. İktisat Vekili makamına getirilecek şahıs hakkında şimdiden herhangi bir hakkında da ileri geri malumat bir ihtimalden bahsetmek mevsimsiz yan etmek yeris ve mevsimsiz telkiki adedileceği gibi kabinedeki değişiklik edilmektedir.

Başvekil vekili Celal Bayar

Metaksasın Beyanati

Türk - Yunan orduları bir kül teşkil ederler

Her iki ordu muhtemel bir taarruza her zaman karşı koymağa hazırduklar

Generali Metaksas

İSTANBUL, 13 (Husus) muhabirimizden) Yunan Başvekil Metaksas Yunan gazetecilerine beyanatı sırasında "Türkiye ile Yunanistan arasındaki münaazabelerin sağlanışından bahsederken, bilhassa Türk ve Yunan orduları birbirinden ayrılmaz bir ümmet teşkil ederler. Her iki ordu muhtemel herhangi bir taarruza karşı koymağa hazır yenilmez bir kuvvet teşkil etmektedirler.", demiştir.

Yakın sayılarımızda İdarede inkılâp

Yazan: T. U.

DOĞU'nun okuyucularile ilk konuşması

Şimdi elinizde tuttuğunuz ve üzeri-
nde tenkit ve teltik nazarlarımızı
gösterdiğiniz bu gazete, Doğunun
kendisini okuyucularına tanıtmak
için yaptığı ilk hamledir. Bu gazete-
liyi çıkarmak için iş başına ge-
tiren arkadaşlar belki de beğendi-
ğiniz bu gazeteden ve kendi eserle-
rinden hiç memnun değillerdir ve
okuyucularına bundan çok daha iyi
bir gazete verecekleri hakkında tam
bir emniyetlidir.

DOĞU'nun ortaya çıkması onun
bir hasretle derinden anı-
lıdır. İhtifaz etmek lazım ki
tenkit bakımından bu hasretle derin-
lenmiş da yurum geçmiştir.

Halkın gazetesi olmak emelini taşıyan, halk için ve halkla beraber
geçen DOĞU, ancak halkın istediği
bir tarzda neşir hayatına atılacak ve
milli mefkûresini dilettiği ve istediği
yolda ancak böyle yürüyüp
tarifi, ihtimal nazifini taşıyabilecektir.

DOĞU bu vazifeden ve bu gıdadan
ayrılmayacağını Tahsin Uzer'in a-
zile vadedtiği için, bu DOĞU ken-
disine tahvil edilen vazifelere layık
(Arkası 6 nci sayfa)

EGE BÖLGESİNDE Manevralar devam ediyor

Sabiha Gökçen de manevralara iştirak etti

İzmir, 13 (Husus) muhabirimizden) — Ege bölgesinde başlamış olan sonbahar manevralarına devam edilmektedir.

Atatürk, yanında İsmet İnönü, vekiller, Askeri Şura azası, Kamutay heyetli bulunduğu halde hareketli takip buyurmaktadır.

Mavilerin ihraç kuvvetleri aksamı doğru Söke'ye doğru ilerler ve ilki bölgeye esir aldılar.

Kırmızlar yürüyüş halinde bulunan mavilerin zırhlı bir bataryasını ele geçirdiler. Maviler Aydıncıdan geçerek Kırmızı tahkiye kuvvetlerini ölemek için, yeniden Karina istikametinde karaya asker ihraç ettiler.

Manevralarda halkın millî hassasiyetinin derinliği bilhassa göze çarpmaktadır. Tanımla benimsenmiş ve hareketi heyecanla takip etmektedirler.

Köylüler, ricat eden Kırmızılara suretli Mavilerin yazıtlı haber ver-
mek için usul kullananlar, ateş yakmak mektedir. (Arkası 6 nci sayfa)

Genel Kurnaz Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak

"DOĞU", ilk olarak okuyucularına şu tefrikaları takdim edecek:

1- Aziziye Tabyası

Yazan: ZİYA ŞAKIR

93 muharebesinde Erzurum mahşeri günler geçirdi. O günleri gö-
r-
müş olanlardan hâla pek çoklarının sağ bulunduğu bu yakın tarih sayı-
faları Türk kahramanlığının mütezelleri doludur. Ziya Şakir "Aziziye
Tabyası" yazarken, güzel ve tatlı bala ile bu mütezellerin içinden
birini seçmiştir. Bu tarihi tevedda 93 muharebesini doğuran Saray
entrikalarını, Ermenilerin hiyaset ve kahalliklerini, Erzurumluların ka-
dınlarına varınca kadar müdafada gösterdikleri enasız hamaset ve
şahameti bir tablo gibi seyredeceksiniz.

2- Ben Vurmadım!

Yazan: PERİDE CELAL BAYBURLU

Son neslin güzide kadın romanlarından "Sönen Alev", muharriri
Peride Celal'in "DOĞU", için yazdığı "Ben Vurmadım", isimdeki edebî
bir romanı da tefrika ediyoruz. Bu roman musun bir facia mazmunu-
nun son derin merak hayatını ince ve nefis bir üslupla tasvir ve tabii
etmektedir. Bir aşk ve gurur macerasının sâ-i heyecandan heyecana sür-
rükleyecek canlı bir hikâyesidir.

3- B. 35

Türkiye çetiresi: MUAMMER ALATUR

Murad Fransız muharrirlerinden Francis Carco büyük emeklerle top-
ladığı vesikalara, yaptığı tetkiklere ve kendi müşahedelerine istinad ederek
Ümmet harpdeki enasızlık ve mahabbet emelini teşkilatın şimdiki kadar
karamlıkta kalması olan şahısların, icmalis kuvvetli bir teşkilatı için
aydınlatmaktadır. Ümmet harp içinde cephe gerisinde ve bezisinde ce-
reyan emiş olan gizli olduğu kadar da kanlı ve bulaş bir cidalatı nasıl
entrikalar ve kadın parmaklarıyla idare edilmiş oldu; mu, insan rekâllarının
nasıl çarpıştığını B. 351 okurken daha iyi anlayacağız.

Bunlardan başka

Zengin bir müsabaka

DOĞU bunlardan başka okuyucuları için de zengin bir müsabaka
teşkil etmiştir. Bu müsabakaya iştirak edecek 200 okuyucumuz hediye
alacaklardır. Bu hediyeler içinde bir diksi makinesi, bir bisiklet, pallolar,
kostim tayyörler, kumşeler, ayakkabılar, pijamalar, tıraşlat makinaları,
gözetiler ve daha bir çok faydalı ve işe yarar eşya vardır. Ayrıca 85
okuyucumuzu da DOĞU'ya abone kaydedeceğiz.

DOĞU, tefrikaları, güzel yazıları, doğru haberleri ve itinalı
münderacatı ile okuyucularını behemehal memnun edecektir.

Fotoğraf-15-Doğu'nun Tanıtım Sayısı.²⁹⁰

²⁹⁰ Bu fotoğraf Erzurum Şehir Arşivi Resmi İnternet adresinden alınmıştır.

<https://ersa.izmir.edu.tr/?arama=do%C4%9Fu&detayliArama=&alanSablon=&konu=Gazeteler&tur=&gorunum=listeBuyuk&sno=1#katalog6293> (Erişim Tarihi 28.03.2022)

Bu ifadeler eşliğinde gazetenin tanıtım sayısı neşredildi. Gazetenin sahibi ve Başmuharriri Cihad Bâban²⁹¹, Yazı İşleri Müdürü Bahadır Dülger'di.²⁹²Bahadır Dülger'den sonra Yazı İşleri Müdürlüğü'ne İzzet Deliçay getirildi. Bahadır Dülger, Yazı İşleri Müdürlüğü'nden sonra "Doğu sınırlarında bir gezinti" isimli köşeyi hazırlamak için Üçüncü Umumi Müfettişlik Bölgesi'ndeki illeri gezmeye ve buralarda haberler hazırlayarak Doğu gazetesinde neşretmeye başladı.²⁹³Gazete, Erzurum'da bulunan Doğu Basımevi'nde basıldı. Üçüncü Umumî Müfettişlik kurumunun yayın organı olarak çıkarıldı. Gazetede çalışabilecek mürettip²⁹⁴, muhasip²⁹⁵ ve matbaacılar için gazeteye ilanlar verildi.²⁹⁶Gazetenin tanıtım sayısı 14 Birinci Teşrin 1937 tarihinde, birinci sayısı ise 29 Birinci Teşrin 1937 tarihinde yayımlandı. Gazete toplamda 288 sayı neşredildi. Gazete dizini ilk dönemlerde elle, sonrasında Linotip makinası ile yapıldı.²⁹⁷Basıldığı ilk sayıdan, son sayısı olan 288. sayısına kadar 5 kuruştan satışa çıkarıldı.

Gazetenin belirli bir sayfa ve basım aralığı yoktu.²⁹⁸Gazetenin kurulduğu dönemlerde, basım ve matba için Erzurum'a gönderilen malzemelerin kaza sonucu tahrip olması ve uzman matbaacıların eksikliğinden dolayı belirli bir dönem muntazam olarak basılamadı.²⁹⁹Kırılan bu malzemelerin tamiri için İstanbul'dan getirilen yeni araçların bakım ve onarımında yaşanan zorluklar nedeniyle bir dönem daha basım sorunu devam etti.³⁰⁰Sonrasında dizin makinasının tamiri ve uzman 2

²⁹¹ Başmuharrir, Türk Dil Kurumu'na göre "Başyazar" anlamına gelmektedir. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 25.05.2022). ;İhsan Ünüvar'a göre Cihad Baban, Doğu gazetesinde çalışması için Erzurum Valisi Haşım İşcan tarafından görevlendirilmişti. Bu hususta bkz. İhsan Ünüvar, **a.g.e.** ,s.147. Bu bilgiyi teyit edecek herhangi bir resmi evrağa ulaşamamıştır. ;Cihad Baban, 1914 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde eğitim aldı. Üniversite hayatını İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Kısa bir dönem Milli Türk Talebe Birliği deneyimi oldu. Doğu ve Tavsir gazetelerini kurdu. Bir dönem Demokrat Parti'de siyasi tecrübeleri olan Baban, 28 Eylül 1984 tarihinde Ankara'da vefat etti. Cihad Baban hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pelin Helvacı, **Gazeteci ve Siyasetçi Kimliğiyle Cihat Baban (1911-1984)**, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul 2021. ;Baban, Fransızca ve Almanca bilmektedir. **Türk Basınında Kim Kimdir**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1977, s.11.

²⁹²Bahadır Dülger, 1950 ve 1954 seçimlerinde Demokrat Parti'den Erzurum milletvekili seçilmiştir. 1957 seçimlerinde ise Gaziantep'ten milletvekili seçilmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesi neticesinde tutuklanmış, yapılan yargılamalar neticesinde müebbet hapis cezası verilmiştir. 05.10.1964 tarihli Cumhurbaşkanlığı kararıyla sağlık nedenlerinden dolayı tahliye edilmiştir. Bahadır Dülger hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Baki, **Demokrat Parti Döneminde Erzurum Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1960)**, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak 2021.

²⁹³ "Yeni röportajımız, *Doğu sınırlarında bir gezinti*", **Doğu**,S.245,17 Eylül 1938.

²⁹⁴ Dizgici. ;**Doğu**,S.8,12 Birinci Kânun 1937.

²⁹⁵ Sayman. ;**Doğu**,S.175,26 Haziran 1938.

²⁹⁶ **Doğu**,S.2,4 İkinci Teşrin 1937.

²⁹⁷ **Doğu**, T.S. ,14 Birinci Teşrin 1937.

²⁹⁸ Bu durumun temel nedeni olarak teknik ve ekonomik sorunlar gösterilmiştir. **Doğu**, S.4, 1 Birinci Kânun 1937. ;**Doğu**,S.5,9 Birinci Kânun 1937.

²⁹⁹ **Doğu**,S.2,4 İkinci Teşrin 1937.

³⁰⁰ **Doğu**,S.4,1 Birinci Kânun 1937.

kişinin Erzurum'a görevlendirilmesi neticesinde gazete 5. sayısından itibaren muntazam olarak basılabildi.³⁰¹Gazetenin basıldığı Doğu Basım Evi'nde zaman zaman küçük hasarlı kazalarda olmaktaydı. Bunlardan biri 10 Şubat 1938 tarihinde gerçekleşti. Basımevi bacasının tutuşmasıyla kısa süreli bir telaş yaşanmış, bekçi, polis ve itfaiyenin müdahalesiyle yangın çok geçmeden söndürülmüştü. Bu nedenle 11 Şubat 1938 tarihli gazete bir müddet gecikmeden sonra basılabildi.³⁰²Bir diğer mühim kaza 1 İkinci Teşrin 1938 tarihinde yaşandı. Baskı makinası kazan dişlilerinden birinin kırılması nedeniyle gazetenin basımında gecikme yaşandı ve diğer sayıları gibi renkli basılamadı. Sadece siyah renkte basım yapılabildi. Sayı 282'den itibaren yaşanan bu olumsuz durum son sayıya kadar devam etti. Gazete yönetimi yaşanan bu durumdan dolayı okuyucularından özür diledi.³⁰³

Gazetenin son sayfalarında genellikle; reklamlar, bulmacalar, kurum ilanları, çok çocuklu ailelere yardım ilanları, atama-tayin ilanları, zayi ilanları, doğum-ölüm ilanları bulunmakla beraber Kars Hayvan Borsası Satış Cetveli ve nöbetçi eczane ilanlarına da yer verildiği görülmektedir. Bazı sayılarında Erzurum'un ihtiyacı olan açık idari kadroların durumu anlatılmış olup³⁰⁴bu kadrolara uygun idarecilerin atanması amaçlandı. Gazetenin bazı nüshalarında Hava Durumu hakkında bilgiler verildiği dikkat çekmektedir.³⁰⁵Avrupa Gazeteleri köşesinde Avrupa'da meydana gelen önemli siyasi haberlere yer verildi. Böylelikle Doğu'yu okuyanların sadece Türkiye'den değil Avrupa'dan da haberleri olması amaçlandı. Gazete yönetimi, çalışanların sağlığını düşündüğü için bazı günlerde basım yapmadı ve bu durumu gazetede ilan ederek kamuoyuna duyurdu.³⁰⁶Milli ve dini mahiyetteki özel günlerin kutlanması ihmal edilmedi.

Doğu gazetesi hakkında halkın tenkitlerini dikkate alan gazete yönetimi, şikayet ve teşekkürlerin gönderildiği mektuplara gazete üzerinden cevap verdi. Kağıdın ince ve mürekkebin soluk olduğu eleştirisine, kağıdın çok pahalı olmasını ve daha önce alınan mürekkeplerin kullanıldığını, yeni alınacak olan mürekkeplerin yakın dönemde kullanılacağını söyleyen yönetim, gazetelerin geç dağıtılma

³⁰¹ Doğu,S.5,9 Birinci Kânun 1937.

³⁰² Doğu,S.61,11 Şubat 1938.

³⁰³ Doğu,S.283,2 İkinci Teşrin 1938.

³⁰⁴ Doğu,S.18,23 Birinci Kânun 1937.

³⁰⁵ Hava Durumu köşesinde hangi ilin hava tahmini bilgileri verildiği bazı sayılarda Erzurum olarak yazılmakta bazı sayılarda ise yazmamaktadır.

³⁰⁶ Doğu,S.14,18 Birinci Kânun 1937. ;Doğu,S.15,19 Birinci Kânun 1937.

hususunda ise jandarma ve postanelerin de yetkili olduğunu, zaman içerisinde bu sorunun çözüleceğini ifade etti. Ayrıca bu tür eleştirilerin mutlaka dile getirilmesi gerektiği ve gazetenin halkın malı olduğu anlatıldı.³⁰⁷

Gazete, Erzurum'da sosyal etkinliklerin devam etmesine de katkı sağladı. Erzurum'un en iyi tavlâ oynayanını bulmak için bir turnuva düzenledi. Sakarya ve Tophane kıraathanelerinde yapılacak turnuvaya Erzurumluların fazla sayıda katılımı oldu. Hatta Kars'dan dahi katılım sağlandı. Turnuvada birinci olana hediye verilmesi kararlaştırıldı. İsimlerini gazete iradesine kaydettiren yarışmacılar, yarışma günlerinde hazır bulundular. Kura usulü birbirine rakip olan yarışmacılar hayli heyecanlı bir yarışma ortaya koydular. Bir ay devam edecek olan çetin bir müsabakadan sonra Osman Pervena ile Selim Haşiloğlu, rakiplerini yenerek finale kaldılar. 3 Nisan 1938 tarihinde Pazar günü Sakarya Kıraathanesi'nde oynanan final müsabakasını Salim Haşiloğlu kazandı ve 1938 yılında Erzurum'un en iyi tavlâ oynayanı ünvanını aldı. Yoksullar Kurumu menfaatine düzenlenen gecede Doğu gazetesi heyeti adına, Bahadır Dülger tarafından Salim Haşiloğlu'na bir saat hediye edildi.³⁰⁸

Doğu gazetesinin basıldığı Doğu Basımevi'ni zaman içerisinde birçok yetkili ziyaret etti. Bu yetkililerden biri Kars Valisi Akif Eyidoğan'dı. 21 Şubat 1938 tarihinde Erzurum'daki Doğu Basımevi'ni ziyaret eden Eyidoğan, Doğu gazetesi hakkında şu görüşlerde bulundu;

*“Doğu'yu bu kadar mükemmel bulacağımı doğrusu tahmin etmiyordum. Uzun zamandan beri sarf edilen gayretin mahalline masraf olduğunu gördüm ve Doğu'nun bölgemiz için çok faydalı olacağını ve hatta faydalarının artık elle tutulur, gözle görünür bir mahiyet aldığını müşahade ettim. Gazetenin yükselmesi için, vilâyetim namına her türlü fedakarlığı yapmaya hazırım. Bu sene zaruret dolayısıyla istediğim halde yapamadığım bazı yardımları gelecek sene behemehâl yerine getireceğim.”*³⁰⁹

Erzurum ziyaretini olumlu izlenimlerle tamamlayan Eyidoğan, Trabzon'a gitmek için 22 Şubat 1938 tarihinde Erzurum'dan ayrıldı.

Gazete hakkında bir diğer görüş bildiren Vali ise Ağrı Valisi Burhan Teker oldu. Bahadır Dülger'e Doğu gazetesi hakkında demeç veren Teker, Doğu'nun

³⁰⁷ Doğu, S.28, 4 İkinci Kânun 1938.

³⁰⁸ Doğu, S.70, 24 Şubat 1938. ;Doğu, S.71, 25 Şubat 1938. ;Doğu, S.74, 1 Mart 1938. ;Doğu, S.75, 2 Mart 1938. ;Doğu, S.83, 11 Mart 1938. ;Doğu, S.85, 13 Mart 1938. ;Doğu, S.103, 3 Nisan 1938. ;Doğu, S.104, 5 Nisan 1938. ;Doğu, S.108, 9 Nisan 1938.

³⁰⁹ Doğu, S.68, 22 Şubat 1938.

yaptığı hizmeti memnuniyetle karşıladığını ve gazetenin çok mühim bir vazife üstlendiğini söyledi.³¹⁰

Gazetenin 1.yılıni doldurduğu 29 Birinci Teşrin 1938 tarihli 281.sayısında Doğu'nun nasıl ortaya çıktığı ve süreç içerisinde yaşadığı zorluklar dile getirildi.³¹¹ “Doğu'nun okuyucular ile ilk konuşması” isimli yazıda Doğu'nun nasıl bir süreçten geçerek okuyucular ile buluştuğu şu şekilde kaleme alındı;

“Şimdi elinizde tuttuğunuz ve üzerinde tenkit ve tetkik nazarlarınızı gezdirdiğiniz bu gazete, Doğunun kendisini okuyucularına tanıtmak için yaptığı ilk hamledir. Bu gazeteyi çıkarmak için iş başına getirilen arkadaşlar belki de beğendiğiniz bu gazeteden ve kendi eserlerinden hiç memmun değillerdir ve okuyucularına bundan çok daha iyi bir gazete verecekleri hakkında tam bir emniyetleri vardır. Doğu'nun ortaya çıkması uzun bir hazırlık devresinden sonra olmuştur. İtiraf etmek lazımdır ki teknik bakımdan bu hazırlık devresi hayli da yorucu geçmiştir. Halkın gazetesi olmak endişesini taşıyan, halk için ve halkla beraber çırpınan Doğu, ancak halkın istediği bir tarzda neşir hayatına atılacak ve milli mefkurenin dilediği ve istediği yolda ancak böyle yürüyüp tarihi, içtimai vazifesini yapabilecekti. Doğu bu vazifeden ve bu yoldan ayrılmayacağını Tahsin Uzer'in ağzı ile vaddettiği için ya Doğu kendisine tahmil edilen vazifelere lâayık olarak neşriyat hayatına atılacak veya hiç çıkmayacaktı. İşte bu sebepten dolayıdır ki hazırlık devresi uzadı. Gazete Doğu'nun çıkmasında âmil olan kıymetli idare adamlarını üzdü, yordu, çıkaranları büyük müşküllerin, halledilmez gibi görünen davaların karşısında bıraktı. Erzurumdaki vesait ile hükümet Merkezimizden ve İstanbuldan binlerce kilometre uzakta, İstanbulun bazı büyük gazetelerinin ayarında bir eser vücuda getireceğimizi iddia etmiyoruz. Fakat bütün Doğu bölgesindeki okuyucularımızı İstanbul gazetelerini okumaktan müstağni bırakmayacağımızı ısrarla söylüyoruz. Ve bazı İstanbul gazeteleri hariç memlekette intişar etmekte olan diğer ehemmiyetli gazetelerin ayarında okuyucuların karşısına çıkabileceğimize de kanaat getirmiş bulunuyoruz. Şimdi üzerinde nazarlarınızı gezdirdiğiniz gazete elde dizilmiştir. Linotip makinası ile dizildiği ve kurulmak üzere bulunan klişehanemizde de yapılan resimlerle gazete süslendiği zaman Doğu'yu daha da çok sevecek ve daha çok beğeneceksiniz ve hattâ bu eserin senelerce ihmal edilmiş olan Erzurumda bu kadar uzun hazırlık devresinden sonra bile meydana geldiğini göz önüne getirecek olursanız, eseri takdir bile edeceksiniz. Öyle zannediyoruz ki bu nüsha ile Doğu'yu çıkaranlar, Doğu'nun civanmert, Cumhuriyetçi ve İnkılapçı halkının aradığı evsafa ve liyakatta insanlar olduklarını isbat etmiş bulunuyorlar. Gazete arzu edidiği gibi mükemmel suretle çıkacağını bugün böylece isbat ettikten sonra, onu benimsemek, yaşatmak sesini duyurmak istiyen Doğuluların vazifesidir. Doğu kalkınmasında birer nefer gibi çalışan büyük idare adamları, vatandaşlar ve hepimiz iş başına.”³¹²

Böylelikle Doğu gazetesini ortaya çıkaranlar, Doğu'nun ortaya çıkış sürecini ve Doğu'nun misyonunu halka anlattılar.

³¹⁰ Doğu, S.153, 1 Haziran 1938.

³¹¹ Doğu, S.281, 29 Birinci Teşrin 1938.

³¹² Doğu, T.S. , 14 Birinci Teşrin 1937.

Gazetenin halk nazarında ilgi görmesi için okuyuculara bazı hediyelerin verileceği bilgisi gazete içeriğinde neşredildi. Bu hediyeler arasında dikiş makinası, kostümlükler, palto gibi kadınların ilgisini çekecek ürünlerin olması dikkat çekmektedir.³¹³ Gazete içeriğinde toplumsal mesajların verildiği, “*Evlâdını seven para biriktirir*”, “*Avrupa kumaşı giyen adam sırtında hamiyetsizlik damgası taşıyor demektir*”, “*Parayı küpe koymak, hudut haricine çıkarmakla müsavidir*”, “*Yerli malı kullanmak parayı bir cebinden diğerine koymaktır*”, “*Yarınki Türk milleti, bugünkü yavrularının omuzlarında yükselecektir*” gibi kısa yazılar bulunmaktadır.

“Haklı değil miyiz?”, “Dertlerinizi bize sorunuz”, “Esnaf Arasında”; “Erzurumlular Belediyeden ne istiyorlar?”, “Sarıkamışlılar Belediyeden neler istiyorlar?”, “Akçabatlılar Belediyeden ne istiyorlar?”, “Karşılar Belediyeden neler istiyorlar?”, “Van Halkı Belediyeden neler istiyor?” köşelerinde halkın sorunları dile getirildi.

Okuyucu Mektupları, Halkın Şikâyetleri köşelerinde okuyucuların gazeteye gönderdiği mektuplar neşredildi. Sağlık köşesinde, Umumi Müfettişlik bölgesinde yaşanan sağlık sorunları kaleme alınarak bazı çözüm önerileri sunuldu. Doğudan Görünüşler köşesinde, başta Erzurum ve Kars olmak üzere görev bölgesindeki illerin tarihi ve turistik yerlerin fotoğraflarına yer verildi. Ziraatte Kalkınma köşesinde, Türk köylüsünün bilgilendirilmesi amaçlandı. İlmi tetkikler ile toprak veriminin nasıl arttırılacağı anlatıldı. Muhabir Mektupları köşesinde, Umumi Müfettişlik bölgesinde görev alan muhabirlerin gözlemlerine yer verildi. Esnaf Arasında köşesinde Erzurum esnaflarının sorunları dile getirildi. Çocuk köşesinde çocuk oyunları ve hikayeler yer anlatıldı.³¹⁴ Polis vakaları ve Zabıta vakaları köşelerinde Umumi Müfettişlik bölgesinde yaşanan asayiş olaylarına yer verildi. Bir Haftada Kaçakçılık köşesinde gümrüklerde ele geçirilen kaçak malların sayısal verileri paylaşıldı. Rakamlarla Türkiye köşesinde Türkiye’nin bazı önemli kurumları hakkında sayısal veriler neşredildi. Spor sayfalarında başta kayak, cirit ve güreş olmak üzere birçok

³¹³ “Okuyucularımızı daha ziyade memnun etmek için yakında zengin bir müsabaka açacağız. Bu müsabakaya iştirak edecek olanlardan 200 okuyucumuz muhtelif hediyeler alacaklardır. Bu hediyeler içinde 200 liralık dikiş makinası, bisiklet, kostümlükler, paltolar ve daha birçok işe yarayacak çeşit eşya vardır.” **Doğu**, S.5, 9 Birinci Kânun 1937.

³¹⁴ Çocuk köşesi, 15 Temmuz 1938 tarihli 191. sayıdan itibaren verilmeye başlanmıştır. Diğer yazı köşelerinde olduğu gibi bir sürekliliği yoktur.

spor dalı hakkında bilgiler verildi.³¹⁵Ulusal ve yerel maçları sonuçları, yerel takımların durumları okuyucularla paylaşıldı.

161. sayısına kadar genelde Erzurum ve görev bölgesindeki vilayetler hakkında haberler neşredilirken 161. sayıdan itibaren ağırlıklı olarak Trabzon ve görev bölgesindeki vilayetler hakkında haberlere yer verilmeye başlandı.³¹⁶

Uzer'in planları çerçevesinde oluşturulan ve Erzurum merkez olmak üzere neşredilen Doğu, şehir ekonomisine doğrudan katkı sağladı. Erzurum'da temini pek mümkün olmayan mecmua, broşür gibi malzemelerin temini daha önceleri İstanbul'dan sağlanmaktayken Doğu Basımevi tarafından oluşturulan matbaada Erzurum'da üretilmeye başladı.³¹⁷

2.2. Doğu Gazetesinin Programı

Doğu'nun programı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesine uygun bir çerçevede hazırlanmıştır. Esas alınan program gazetede şu şekilde belirtilmiştir;

- Cumhuriyet umdelerini esas tutarak Kemalizm'i gaye tanır.
- Doğu diyarının terakki ve inkişafı, Doğu halkının her dileği ve düşüncesi makestir.
- Şarkta iktisadi hareket ve faaliyetle yakından alâkalıdır.
- Kültür davasında daima ön safhada bulunacaktır.
- Köylü ihtiyaçlarını, dileklerini göz önünden ayırmayarak bu mevzu üzerinde mütamâdiyen çalışacaktır.
- Şarkta kalkınma, genişleme, ilerleme, yüksel karakterini günü gününe takip eder.
- Bu hareket ve faaliyet elemanları içinde yüksek hizmet ve muvaffakiyet gösterenleri ismen ve cismen tanır.
- Türkiye ve Türkiye haricindeki siyasi, idari, içtimai, iktisadi hareket ve cereyanlarla yakından ilgilenir.³¹⁸

Doğu'nun yayım ilkeleri, Cumhuriyet'e ve Kemalizm'e sıkı sıkıya bağlıdır. Gazetenin durumu Erzurum vilayetinin 1938 yılı ikinci 6 aylık çalışma raporuna

³¹⁵ Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesindeki spor faaliyetleri hakkında bkz. BCA.30-10-0/70-463-13. ;

BCA. 30-10-0/71-464-4.

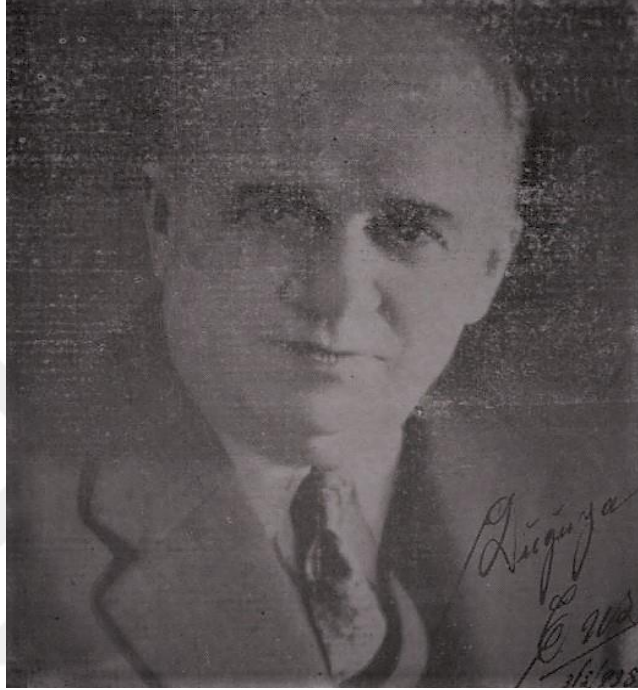
³¹⁶ Hasan Tahsin Uzer yurtdışında tedavi gördükten sonra İstanbul'a geçmiş ve burada bir müddet dinlenmiştir. Akabinde görev bölgesine geçmek için Trabzon'a hareket etmiştir. Müfettişlik binasının yapılmaması nedeniyle müfettişlik kadrosu Erzurum'dan Trabzon'a taşınmıştır. Hasan Tahsin Uzer'in Trabzon'a geldiği tarih, 10 Haziran 1938'dir. Bu tarih, Doğu gazetesinin 161. sayısına denk gelmektedir. Müfettişlik kadrosunun ve binasının Trabzon'a taşınması nedeniyle Doğu gazetesinde Trabzon haberlerine 161. sayıdan itibaren daha fazla yer verilmesi tesadüfi değildir.

³¹⁷ Doğu,S.8,12 Birinci Teşrin 1937.

³¹⁸ Doğu,S.3,9 İkinci Teşrin 1937.

eklenmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne sunulmuştur. Bu raporda CHP ile münasebetleri iyi olan bir gazete sınıfında değerlendirilmiştir.³¹⁹

Cumhuriyet'i ve Kemalizm'i benimseyen Ulus gazetesinin bazı makaleleri Doğu'nun bazı sayılarında yayımlanmıştır. Böylelikle Doğu gazetesinin yönetimi, Ankara ile aynı istikamette olduklarını dolaylı yolla da göstermişlerdir.

Fotograf-16-Hasan Tahsin Uzer.³²⁰

2.3. Doğu Gazetesinin Yayımlanma Amaçları

Doğu'nun yayımlanmasında 2 amaç belirlenmiştir. Bu amaçlardan ilki; kurulan yeni rejimin halka anlatılması ve halk tarafından benimsenmesinin sağlanmasıdır.³²¹Bu amaçla uygulanan yöntemlerden biri Osmanlı Devleti'nde yaşanan olumsuz olaylara gazetede yer verilmesidir. Ragıp Şevki tarafından kaleme alınan, “Osmanlı Tarihinde En Garip ve Feci Vakalar³²², Tarihten Yapraklar³²³”;

³¹⁹ BCA.490-1-0-0/648-152-1.

³²⁰ Hasan Tahsin Uzer'in Doğu gazetesine hediye ettiği imzalı fotoğrafı. **Doğu**,S.167, 17 Haziran 1938.

³²¹ Bu amaç sadece basın-yayın yoluyla değil ders kitapları yoluyla da uygulanmak istenmişti. Yusuf Hikmet Bayur tarafından kaleme alınan Türk İnkılabı Tarihi isimli eser incelendiğinde özellikle II.Abdülhamid dönemine ciddi eleştirilerde bulunulduğu görülmektedir. Bu eserin ilk basım tarihi 1940 yılıdır. Bahsi geçen esere Kazım Karabekir, Paşaların Kavgası “İnkılap Hareketlerimiz” isimli eserinde ciddi eleştirilerde bulunmaktadır. Eserin taraflı ve eksik yazıldığı konusunda tenkitleri vardır. Türk İnkılabı Tarihi eseri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (4.Baskı), Ankara 1991. ; Kazım Karabekir'in Yusuf Hikmet Bayur'un eseri ve ders kitapları hakkındaki görüşleri için bkz. Kazım Karabekir, **Paşaların Kavgası “İnkılap Hareketlerimiz**, (Yay. Haz. Faruk Özerengin), Truva Yay. ,(2. Baskı), İstanbul 2019.

³²² Ragıp Şevki, *Osmanlı Tarihinde En Garip ve Feci Vakalar*, **Doğu**,S.19, 24 Birinci Kânun 1937. ;**Doğu**,S.30,6 İkinci Kânun 1938. ;**Doğu**,S.36,13 İkinci Kânun 1938.

³²³ Ragıp Şevki, *Tarihten Yapraklar*, **Doğu**, S.22,28 Birinci Kânun 1937. ;**Doğu**,S.26,1 İkinci Kânun 1938.

Bahri Doğanay tarafından kaleme alınan, “Doğu’da Şekavet Tarihçesi³²⁴” başlıklı yazı dizileri bu amaçla kaleme alınmıştır. Bu tefrikaları okuyan vatandaşların Osmanlı yönetimi düşüncesinden uzaklaşarak Cumhuriyet Türkiye’si’ne bağlılıklarının artabileceği düşünülmüştür.

Bu yazıların yanı sıra “Atatürk ve Modern Türkiye³²⁵”; “Ağrı Eteklerinde: İmparatorluktan Cumhuriyete³²⁶”; “Ağrı Eteklerinde: Cumhuriyet Rejimi Halkın Şuuruna Girmiştir³²⁷” başlıklı yazılara yer verilerek Cumhuriyet rejimi vatandaşlara benimsetilmek istenmiştir. Gazetede ayrıca, Türk gençliğine yönelik yazılara da yer verilmiştir. Böylece, Cumhuriyet’in kazanımları gençlere anlatılarak gençliğin Cumhuriyet’e bağlanması amaçlanmıştır.³²⁸

Gazetenin yayımlanmasındaki ikinci amaç ise Erzurum başta olmak üzere Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin görev alanındaki illerde yapılanların halka aktarılması ve toplumsal yapının değiştirilmek istenmesidir.

2.4. Doğu Gazetesinin Yazarları

Doğu gazetesinde Erzurumlu yazarlar ile beraber İstanbul ve Ankara’da yaşayan yazarların da makaleleri³²⁹ ve yazıları bulunmaktadır. Asım Aral, Bahadır Dülger, Burhan Felek, Cahit Ortaç, Celâl Güngör, Cemal Tanışman, Cevat Zekai Bill, Cevdet Karlıdağ, Cevdet Yakup, Cihad Bâban, Edmons Landan, Fahri Balcı, Fahri Güntay, Faik Binal, Faik Gezer, Falih Rıfkı Atay, Fazıl Tarım, Fethi Taşkı, Fuad Araslı, Halil Öztürk, Hasan Ortekin, Hayreddin Ziya, Hüseyin Köycü, İhsan Cinisli, İzzet Deliçay, Kâzım Yurdalan, Muammer Alatur, Munis Faik Ozansoy, Muhittin Okan, Murat Sertoğlu, Namık Faik Gezer, Nasuhi Baydar, Nazım Arda, Nazım Güçer, Necip Ali Küçüka, Necmeddin Sazak, Nihal Yalaza, Nuri İmre, Oğuz Öbdeş, Ömer Besim, Ömer Bican, Özdemir Akagün, Ragıp Şevki, Rahmi Apak, Rasim Adasal, Raşid Sağcı, Rükneddin Fethi, Sait Kesler, Sabahattin Öndül,

³²⁴ Bahri Doğanay, *Doğuda Şekavet Tarihçesi*, **Doğu**, S.45, 23 İkinci Kânun 1938. ;**Doğu**, S.46,25 İkinci Kânun 1938. ;**Doğu**,S.47,26 İkinci Kânun 1938. ;**Doğu**,S.48,27 İkinci Kânun 1938.

³²⁵ **Doğu**,S.32,8 İkinci Kânun 1938.

³²⁶ **Doğu**,S.158,7 Haziran 1938.

³²⁷ **Doğu**,S.159,8 Haziran 1938.

³²⁸ “...Bu gençlik bilir ki onların dedeleri, babaları ve nihayet ağabeyleri olan nesil, Abdülhamit istibdadını yıkarak meşrutiyet idaresini kurmuş ve saltanat belasını atarak Cumhuriyet devrini açmış olan vatanperver, inkılapçı, milliyetçi kimselerdir....İşte oğul, biz senin ayağına üniversiteleri, demiryollarını, kütüphaneleri, fabrikaları getirttik: etrafındaki insanları Avrupa zihniyeti ile çalışmağa alıştırdık, milletine, milletler arasında şerefli bir mevkiî yaptık, yani sana tertemiz ve pek zengin, ortaksız bir servet emanet ettik. Sen bu emaneti aldığından daha iyi bir hale getirebilecek bir ruh kazanmağa çalış...” , **Doğu**,S.7,11 Birinci Kânun 1937.

³²⁹ Halûk Harun Duman, **Erzurum Basın Yayın Tarihi (1867-1997)**, İstanbul 2000, s.35.

Salâhaddin Uzer, Salâhaddin Enis, Selim Koca, Selim Sırrı Tarcan, Semih Kartal, Semih Tanca, Servet Güvener, Seyfullah Topdağı, Sezai Karatoprak, Sıtkı Dursunoğlu, Şerif Beygu, Şerif Hulûsi, Şevket Arı, Şükrü Uygur, Tahsin Uzer, Tevfik İleri, Yaşar Nabi, Yavuz Eneren, Yusuf İzettin, Ziya Şakir, Ziya İncesu, Ziyaeddin Fahri, Zübeyir Talha Aker, Peride Celal, Melek Arslan'a ait muhtelif konularda yazılar bulunmaktadır. Ayrıca; Alper, Diplomat, Bizim Köylü, S.A, R.Ş, Zeta, Reşat, Politikacı, T.U, Doktor, Lokman Hekim, Kayakçı takma isimli yazarlara ait yazılar da mevcuttur.³³⁰

2.5. Doğu Gazetesinde Yazılan Tefrikalar ve Hatıratlar

Doğu'da çeşitli tefrikalar neşredilmiştir. Bu tefrikalar içerisinde dikkat çekenler ise şunlardır; Ben Vurmadım³³¹, Aziziye Tabyası³³², Duduname³³³, Umumi Harpte Casusluk: B.35³³⁴, Maça Kızı³³⁵, Kavakların Gölgesinde³³⁶, Şükrü Kaya Sözleri Yazıları (1927-1937)³³⁷, İstemem³³⁸, Haziran 27³³⁹; Sahte Prens³⁴⁰, Sönen Ocak³⁴¹, Tosun Ağa³⁴², Haziran 27³⁴³, Doğu Sınırlarında Bir Gezinti³⁴⁴, dir.

Gazetede ayrıca; Yaşar Baba Aziziye'yi Anlatıyor³⁴⁵, Salih Çavuş Muharebe Hatıralarını Anlatıyor³⁴⁶, Zeynep Onbaşı³⁴⁷, Eski Bir Bahriye Zabitinin Hatıraları³⁴⁸,

³³⁰ Gazete içeriğinde gerek basım hatası kaynaklı gerekse isim ve soyisimlerin net olarak yazılamamasından dolayı bazı yazarların isimlerine bu bölümde yer verilememiştir.

³³¹ Yazar Peride Celal. Toplam Tefrika: 79. İlk Tefrika: **Doğu**, T.S., 14 Birinci Teşrin 1937. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.79,6 Mart 1938.

³³² Yazar Ziya Şakir. Toplam Tefrika: 52. İlk Tefrika: **Doğu**, T.S., 14 Birinci Teşrin 1937. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.57, 6 Şubat 1938.

³³³ Nakleden S.A. Toplam Tefrika: 82. İlk Tefrika: **Doğu**, S.176,28 Haziran 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.258, 2 Birinci Teşrin 1938.

³³⁴ Yazar Francis Cargo. Toplam Tefrika: 34. İlk Tefrika: **Doğu**, T.S. ,14 Birinci Teşrin 1937. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.35,12 İkinci Kânun 1938.

³³⁵ Yazar Puşkin. Çeviren Bahadır Dülger. Toplam Tefrika: 6. İlk Tefrika: **Doğu**, S.33,9 İkinci Kânun 1938. ; Son Tefrika: **Doğu**, S.44,22 İkinci Kânun 1938.

³³⁶ Yazar Bahadır Dülger. Toplam Tefrika:70. İlk Tefrika: **Doğu**, S.81,9 Mart 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.150,28 Mayıs 1938.

³³⁷ Toplayan Ekrem Ergüven. **Doğu**, S.86,15 Mart 1938.

³³⁸ Yazan Selim Baban. Toplam Tefrika:54. İlk Tefrika: **Doğu**, S.186,9 Temmuz 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.239, 10 Eylül 1938.

³³⁹ Yazan Şerif Beygu. Toplam Tefrika:13. İlk Tefrika: **Doğu**, S.221,19 Ağustos 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.233,2 Eylül 1938.

³⁴⁰ Yazan T.U. Toplam Tefrika:5. İlk Tefrika: **Doğu**, S.12,16 Birinci Kânun 1937. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.17,22 Birinci Kânun 1937.

³⁴¹ Yazan T.U. Toplam Tefrika:3. İlk Tefrika: **Doğu**, S.22,28 Birinci Kânun 1937. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.24,30 Birinci Kânun 1937.

³⁴² Yazan E.T. Toplam Tefrika:6, İlk Tefrika: **Doğu**, S.203,29 Temmuz 1938.; Son Tefrika: **Doğu**, S.208, 4 Ağustos 1938.

³⁴³ Yazan A.Şerif Beygu. Toplam Tefrika:13. İlk Tefrika: **Doğu**, S.221,19 Ağustos 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.233, 2 Eylül 1938.

³⁴⁴ Yazan Bahadır Dülger. Toplam Tefrika:31. İlk Tefrika: **Doğu**, S.250,23 Eylül 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.280, 28 Birinci Teşrin 1938.

³⁴⁵ **Doğu**, S.8,23 Birinci Kânun 1937.

Sibirya’da Yedi Yıl³⁴⁹,Unutulmuş Kahramanlar³⁵⁰,Erzurumun Kahramanları³⁵¹, 5 Eylül 922 Salihli Muharebeleri³⁵² isimlerinde önemli hatıratlara yer verilmiştir. Gazetenin bazı sayılarında bulunan “Doğuyu Tanıyalım” köşesinde, Erzurum, Iğdır, Ağrı, Rize başta olmak üzere Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin görev alanındaki illerine ait önemli özellikler okuyucuya aktarılmıştır.

Kadınlar Artık Uyanın³⁵³, Doğu’da Nikâh Dertleri³⁵⁴, İmam Nikâhı³⁵⁵ başlıklı yazılar kadın okuyuculara yönelik hazırlanan yazılar olarak dikkat çekmektedir.

2.6. Doğu Gazetesinin Reklam ve İlan Gelirleri

Gazetenin muhtelif sayı ve sayfalarında Erzurum Valiliği, Erzurum Belediye Reisliği, Erzurum İmar Birliği Başkanlığı, Erzurum Vilâyeti Tapu Müdürlüğü, Erzurum İcra Dairesi, Erzurum Silah Müdürlüğü gibi devlet kurumları başta olmak üzere resmi kurumların ve özel firmaların verdikleri ilanlar görülmektedir. Gazetenin maddi gelir sağlamak için reklam ve ilan aldığı dikkat çekmektedir. Gazetede kırmızı renkte yazılan ilanlar, Tablo-3’deki ücretlerin 2 katı ücrete tabidir. Ayrıca, sürekli ilan verecekler için farklı bir tarife uygulanmıştır.

Resmi ilanların basım maliyetlerinin tahsilatı 1 Haziran 1938 tarihine kadar doğrudan Doğu gazetesi üzerinden gerçekleştirilmekteyken bu tarihten itibaren Ziraat Bankası aracılığıyla tahsil edilmeye başlanmıştır. Bu uygulamadaki amaç, Erzurum’a uzak olan şehirler için kolaylık sağlanmasıdır.³⁵⁶Doğu’nun ilan tarifi şu şekildedir;

³⁴⁶ İlk Tefrika: **Doğu**,S.35,12 İkinci Kânun 1938. ;Son Tefrika:**Doğu**,S.37,14 İkinci Kânun 1938.

³⁴⁷ Yazar Semih Kartal. Toplam Tefrika: 33. İlk Tefrika:**Doğu**,S.151, 29 Mayıs 1938. ;Son Tefrika:**Doğu**, S.185, 8 Temmuz 1938.

³⁴⁸ Toplayan Bahadır Dülger. Toplam Tefrika:33. İlk Tefrika:**Doğu**,S.39,16 İkinci Kânun 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**,S.71,25 Şubat 1938.

³⁴⁹ Toplayan Bahadır Dülger. Toplam Tefrika:82. İlk Tefrika:**Doğu**,S.91, 20 Mart 1938. ;Son Tefrika: **Doğu**, S.172, 23 Haziran 1938.

³⁵⁰ Yazar Kazım Yurdalan, **Doğu**,S.4, 1 Birinci Kânun 1937.

³⁵¹ Yazar, Kazım Yurdalan, **Doğu**,S.22, 28 Birinci Kânun 1937.

³⁵² Yazar Muhiddin Okay. Toplam Tefrika:3. İlk Tefrika:**Doğu**,S.235, 4 Eylül 1938. ;Son Tefrika:**Doğu**,S.237,7 Eylül 1938.

³⁵³ **Doğu**,S.113,15 Nisan 1938.

³⁵⁴ **Doğu**,S.118,21 Nisan 1938.

³⁵⁵ **Doğu**,S.85,13 Mart 1938. ;**Doğu**,S.90, 19 Mart 1938. ;**Doğu**,S.94, 24 Mart 1938. ;**Doğu**,S.95, 25 Mart 1938. ; **Doğu**,S.119,22 Nisan 1938.

³⁵⁶ **Doğu**,S.153,1 Haziran 1938.

Ebat	Miktar
8. sayfada santimi	25 kuruş
7. sayfada santimi	50 kuruş
6. sayfada santimi	75 kuruş
5. sayfada santimi	100 kuruş
4. sayfada santimi	150 kuruş
3. sayfada santimi	200 kuruş
2. sayfada santimi	250 kuruş
1. sayfada santimi	400 kuruş

Tablo-3-Doğu Gazetesinin İlan Tarifesi.

Okuyucuların gazeteye abone olması için ilanlar verilmiştir. Gazeteler, abonelere sorunsuz ulaştırılmak istense de bazı dönemlerde özellikle köylere ulaşımında bazı sorunlar yaşanmıştır. Bu durum gazetede ilan edilerek abonelere duyurulmuş³⁵⁷, onlardan özür dilenmiştir. Doğu'nun yurt içi abone tarifesi şu şekildedir;

Süre	Fiyat
1 Yıllığı	12 Lira
6 Aylığı	7 Lira
3 Aylığı	4 Lira
1 Aylığı	1,50 Lira

Tablo-4-Doğu Gazetesinin Yurt İçi Abone Tarifesi.

Gazete sadece yurt içinde değil yurt dışında da abonelik işlemleri başlatmıştır. Doğu'nun yurt dışı abonelik tarifesi şu şekildedir;

Süre	Fiyat
1 Yıllığı	24 Lira
6 Aylığı	14 Lira

Tablo-5-Doğu Gazetesinin Yurt Dışı Abone Tarifesi.

2.7. Doğu Gazetesinde Yer Alan Üçüncü Umumi Müfettişlikle İlgili Raporlar

Doğu, Üçüncü Umumi Müfettişliği Bölgesi'nde yer alan mıntıkalarla ilgili sayısal verilerin bulunduğu raporları gazetenin farklı sayılarında neşretmiştir. Bu verilerin kaynağı, Üçüncü Umumi Müfettişliği'dir. Gazetede neşredilen raporlar şunlardır;

³⁵⁷ Doğu,S.70,24 Şubat 1938.

2.7.1. Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında 6 Senelik Tütün Ekilişi ve Ürün Miktarı

Şehir	Yıl	Zeryiat	İstihsalât (Kilogram)	Hektar (Randıman)
Çorum	1930	798	496.005	622
	1931	893	640.871	718
	1932	415	308.113	742
	1933	680	563.017	828
	1934	536	528.268	986
	1935	557	363.498	565
Trabzon	1930	1666	1.282.765	770
	1931	1697	1.376.095	810
	1932	993	901.388	907
	1933	1998	1.799.815	901
	1934	1445	1.479.459	1024
	1935	1933	2.359.262	1221
Yekun	1930	2464	1.778.770	1392
	1931	2590	2.016.966	1528
	1932	1408	1.209.501	1649
	1933	2678	2.362.832	1729
	1934	1981	2.007.727	2010
	1935	2490	2.722.760	1874

Tablo-6-Doğu Gazetesinde Yer Alan Tütün Miktarı.³⁵⁸

2.7.2. Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında Öğretmen ve Öğrenci Durumu

Yıl	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1934-1935	397	747	37.619
1935-1936	424	788	42.898
1936-1937	445	867	47.460
1937-1938	463	917	52.132

Tablo-7-Doğu Gazetesine Göre Öğretmen ve Öğrenci Sayısı.³⁵⁹

³⁵⁸ Doğu, S.191, 15 Temmuz 1938.

³⁵⁹ Doğu, S.191, 15 Temmuz 1938.

2.7.3. Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında 1931-1936 Yıllarında İstihsal ve İhraç Olunan Fındık Miktarı ve Değeri

Yıl	İstihsalât Kabuklu		İhracat İç Kabuklu				Çürük İç			
	Miktar	Miktar	Kıymet	Vasati	Miktar	Kıymet	Vasati Fiat	Miktar	Kıymet	Vasati Fiyat
	Kilo	Kilo	Lira	Kuruş	Kilo	Lira	Kuruş	Kilo	Lira	Kuruş
1931	9.250.000	3.789.185	2.465.908	65.08	304.752	86.901	28.52	118.640	13.807	11.64
1932	11.800.000	7.632.300	2.710.500	35.51	511.510	80.433	15.72	145.780	14.031	6.62
1933	11.200.000	5.630.392	2.472.177	43.91	674.398	146.889	21.78	110.690	10.419	9.45
1934	9.520.000	5.517.090	2.313.864	41.94	244.310	52.488	21.48	118.230	14.155	11.97
1935	22.000.000	8.720.480	4.175.259.	47.88	1.731.295	404.025	23.34	8.285	8.695	10.32
1936	16.000.000	7.637.000	4.618.671	60.48	93.750	23.433	24.99	-	-	-

Tablo-8-Doğu Gazetesinde Fındık Miktarı ve Değeri.³⁶⁰

Doğu'da ayrıca, Erzurum'daki okul sayısı, öğretmen ve öğrenci durumu, eğitimci okulları, binaların durumu, vilayet kültür bütçesi hakkında sayısal veriler paylaşılmıştır.³⁶¹Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 15.Yıl dönümüne özel 16 sayfa neşredilen 281.sayısında; 1932 yılından 1937 yılına kadar Trabzon Borsası'nda işlem gören yumurta miktarı ve tutarı, Umumi Müfettişlik Bölgesi'nin kültür bütçesi, 1935-1936 yılları arasında okuyan çocuk sayısı, okul binalarının sayısal bilgileri, Umumi Müfettişlik Bölgesi mıntıkasında 1932-1937 yılları arasında borsada işlem gören fındık miktarı ve tutarı, Ağrı, Kars, Çoruh, Erzurum ve Trabzon'da yapılan yeni binalar, Umumi Müfettişlik Mıntıkası'nda bulunan hayvanların miktarı hakkında sayısal veriler paylaşılmıştır.³⁶²

2.8. Doğu Gazetesindeki Önemli Yazılar

Gazetenin ilk 4 sayısı 8 sayfa basılmıştır. Geneli itibariyle 4 sayfa basılmasına rağmen bazı sayılarda 6, bazı sayılarda daha fazla sayfa sayısı ile basıldığı görülmektedir. Neşredilen sayıların bazılarında yazım yanlışları yapılmıştır. Doğu'nun sayıları, yayım tarihleri, sayfa sayıları, önemli haberler ve köşe yazıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³⁶³;

³⁶⁰ Doğu,S.191,15 Temmuz 1938. ;Hasan Tahsin Uzer'in fındık piyasası raporu hakkında bkz. BCA.30-10-0-0/70-462-1.

³⁶¹ Doğu,S.191,15 Temmuz 1938.

³⁶² Bu sayıda verilen sayısal verilerde basım kaynaklı silinmeler ve belirsizlikler olduğu için tablo olarak değerler verilememiştir. Doğu,S.281,29 Birinci Teşrin 1938.

³⁶³ Gazetede yayımlanan haberlerin ve köşe yazılarının tamamı verilmemiştir.

Tarih	Sayfa Sayısı	Haber Köşe Yazısı	Sayı
14 Birinci Teşrin 1937 ³⁶⁴	8	Doğu'yu Bekliyoruz	Tanıtım Sayısı
		Gazetemiz	T.S
		29 Teşrinievvelde çıkacak	T.S
		Doğu'nun okuyucularile ilk konuşması	T.S
		Vergilerde halk lehine tadilat düşünülüyor	T.S
		Yeni kabine hakkında mütalaa dermeyer etmek mevsimsiz sayılmaktadır	T.S
		“DOĞU” ilk olarak okuyucularına şu tefrikaları takdim edecek: 1-Aziziye Tabyası: Yazan: ZİYA ŞAKİR 2-Ben Vurmadım! Yazan: PERİDE CELÂL BAYBURTLU 3-B.35 Türkçeye çeviren: MUAMMER ALATUR	T.S
		Ege Bölgesinde Manevralar devam ediyor Sabiha Göçken de manevralara iştirak etti	T.S
		Metaksasin Beyanatı	T.S
		Türk-Yunan orduları bir kül teşekkül ederler Dilenciligi kökünden kaldırmak için Yoksullara yardım kurumu bir darülaceze açıyor	T.S
		İki eczane açıldı	T.S
		Okullarda yeni yıl dersleri başladı Köy ve kazalarda yeni okul binaları yapıldı	T.S
		Halkevinde parasız muayene	T.S
		“Yoksullar Kurumu”nun piyangosu çekildi	T.S
		GÜRSUDA BİR GÜN Kan davası istemiyoruz! Cumhuriyet devrinde herşey değişiyor. Kan davasının da ortadan kaldırılması için gayret sarf ediliyor.	T.S
		1939 Nevyork Milletler Arası Sergisine İştirak Ediyoruz	T.S
		Kont Ciyano memleketimize geliyor	T.S
		Tarihçi Ahmet Refik vefat etti	T.S
		Doğuda imar faaliyeti	T.S
		Transit yolu tamir ediliyor	T.S
		Şehrimize gelen meb'uslar	T.S
		İtalya Trablusa asker sevketti	T.S
		Mısır ordusunu tahkim ediyor	T.S
		İspanyollar gönüllüleri çıkarıyorlar	T.S
		Profesör Lâmberin mektubu	T.S
		Yeni orta mektepler	T.S
		MÜLÂYİM	T.S
		Yunanlı pehlivanı 6 dakikada yendi	T.S
		Ruzveltin nutku	T.S
		Japonyada yeni bir kanun	T.S
		Irak Hariciye Nazırının memleketimizi ziyareti	T.S
		Otomobillerde radyo	T.S
		Hamburgta İzmir kavunları	T.S
		Deri ihracatımız	T.S
		Erzurum: Hastaneler caddesi	T.S
		On yıl evvel Negüs İsveçte bilmiyerek nasıl içki kaçakçılığı yapmış?	T.S
		Sinamada Bu mevsim doksana yakın meşhur film seyredeceğiz	T.S
		DOĞUDA YETİŞENLER: BAYBURTLU ZİHNİ	T.S
		Eski gülleler	T.S
		Tezklere dair	T.S
		Almanyada haftada bir lâhana günü	T.S
		SPOR VE GENÇLİK	T.S
		“Doğu, takımımızın büyük muvaffakiyeti	T.S
		Doğuda büyük spor faaliyeti	T.S
		Profesyonel güreşler	T.S
		ŞİKAYETLER	T.S

³⁶⁴ Tanıtım Sayısı.

		Kulenin bayrağı Şehirdeki ahırlar Açıktaki meyvalar	
		KÖY VE ZİRAAT “Köylüyü memleketin efendisidir”	T.S
4 İkinci Teşrin 1937	8	Hükûmet programını pazartesiye okuyacak	2
		Erzurum elması işleniyor	2
		Vergilerin indirilmesi için tedbirler alınacak	2
		Hatayda intihap için hazırlıklar hayli ilerledi	2
		Ermeniler Taşnakların iç yüzünü anladı	2
		Hariciye Vekilinin Kahire seyahati kararlaştı	2
		Elim bir teyyare kazası daha	2
		Atatürk İran Hariciye Nazırını kabul ettiler	2
		Erzurum 50 kişilik dershanelerde 80 talebe okuyor Erzurumda okuyup öğrenmek ihtiyacı günden güne artıyor	2
		Köylere tayin edilen öğretmenler	2
		Kayseri-Erzurum telefonu	2
		HASANKALEDE Ali Çavuş abidesi merasimle açıldı	2
		Yeni mezbaha Yeni bir mezarlık Belediye önündeki cadde	2
		Tarlaya giren bir dana için adam öldürülür mü?	2
		Bir İngiliz gemisi daha taarruza uğradı	2
		Şangay etrafındaki çok şiddetli muharebeler	2
		Filistinde şiddetli yağmurlar yağdı	2
		Avustralya Japonyaya mal göndermiyor	2
		Başvekilin vatandaşlara teşekkürü	2
		Yarınki Doğu Yurdumuzun bu köşesi medeniyet dünyasına katılmak yoluna girmiştir	2
		Yakın sayılarımızda Zengin bir müsabakaya başlıyoruz	2
		Asiler suçlarını inkar ediyorlar Mazgird kaymakamının telgrafla alınan ifadesi	2
		Dokuz devlet konferansı Brükselde toplandı	2
		Atatürk İran Hariciye Nazırını kabul etti	2
		Filistinde gerginlik devam ediyor	2
		Yeni bir köprü Şebinkarahisar ³⁶⁵	2
		Köpeklerle mücadele başlıyor	2
		Erzurum’a Uzanan Çelik Kol	2
		Paraşütçü askerinin harpte oynayacağı büyük rol	2
		BİR CEVAP Eski Belediye Reisi cevap veriyor Hazirandan evvel Belediye işlerinin meflûç olup olmadığını efkârnumiye bilir	2
		Temizliğe karşı kayıtsızlık	2
		Avrupada daha birçok Hitler ve Musoliniler sıra bekliyorlar Parlamentolar Anası denilen İngiltere bile İsviçrede Yunanistanda Romanyada İskandinavya Norveçte Çekolovakyada Danimarkada İrlandada	2
		Halkevinde Altı aylık faaliyetin blâncosu DİL, TARİH, EDEBİYAT KOLU AR KOMİTESİ SPOR KOLU SOSYAL YARDIM KOLU	2
		DOĞUDAN GÖRÜNÜŞLER Erzurumun en güzel abideleri Trabzon-İran transit yolunda	2
		AÇIK SÜTUN	2

³⁶⁵Şebinkarahisar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oktay Karaman, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Şebinkarahisar**, Akademisyen Yay. ,Ankara 2021. ;

Şebinkarahisar hakkında yazılanlar için bkz. Oktay Karaman, “Şebinkarahisar Bibliyografyası”,C.5,S.15,**Asya Studies**, 2021,s.65-84.

		Otluların iki büyük derdi	
9 İkinci Teşrin 1937	8	Kabine dün mecliste programını okudu Cumhurreisinin Kamutayı Açarken İrat Buyurdıkları Senelik Nutukları “Kuvvet Birdir Ve Bu Kuvvet Milletindir” Atatürk’ün untunda ³⁶⁶ yeni müjdeler	3
		Kovarshan bakır madeni nasıl açıldı?	3
		HÜKÜMETTE İTTİFAKLA İTİMAT BEYAN EDİLDİ Başvekilin okuduğu programın notları yetmiş sahife tutuyordu	3
		Bir mebusumuzu kaybettik ³⁶⁷	3
		Matbuat Umum müdürü çekildi	3
		Erzurum	3
		Belediye meclisi dördüncü içtima devresi başladı	
		Halkevinde çay	3
		Ankara Jandarma subay okulu açıldı	3
		MUHABİR MEKTUPLARI	3
		Ardahan güzelleşiyor fakat ihtiyaçları çok	
		HARİÇTEN GELECEK BİR MUSEVİ TÜRKİYEDE TAVATTUN EDEMEZ Manisa mebusu Sabri Toprak böyle bir kanuni teklifte bulundu	3
		Selâniklilerin Atatürk’e bir cemilesi	3
		Haliç tersanesi Modern bir hale getiriliyor	3
		Filistinde rahat kalmadı	3
		Japonlar Nankine girdiler	3
		Japonya Çine harp ilân etmeğe karar veriyor	3
		Balkan genel kurmay heyetleri döndüler	3
		Avrupada yeni bir mesele patlak vermek üzere Almanya müstemleke meselesini ortaya atmadan evvel ortalığı tehdide başladı	3
		Jül Kambon vefat etti	3
		Sivas Atelyesi Açılıyor	3
		İğdırda 937 pamuk mahsülü alındı	3
		Doğudaki Vilâyet merkezlerimiz	3
		Amerikada bir tayyare kazası	3
		ANAYURTTA YENİ İRKDAŞLAR İğdır gelen Varna göçmenleriyle görüştüm	3
		Titanik kazasından kurtulan son adam	3
		Yalan söyletirmeyen makine	3
		CANLANAN DOĞU İzmir nasıl garp kapımız ise Erzurum da aynı şekilde şark kapımızdır.	3
		Trabzon-İran transit yolu	3
		Ceset Hırsızları	3
		Doğu Üniversitesi Vanda kurulacak ³⁶⁸	3
		Sporla mufazakâr zihniyet	3
1 Birinci Kanun 1937	8	İki Vekâletin Lağvedilmesi Muhtemel Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti ile Ziraat Vekâleti Kabineden anılıyor	4
		Büyük Şefin doğduğu ev	4
		Üniversiteye yeni rektör geliyor	4
		Yalnız kartopu değil:kayak,kayak!	4
		HATAYLILAR BAYRAMI NASIL KUTLADI?	4
		Erzurum-Bayburt maçı pek heyecanlı oldu	4
		Erzurum	4
		Karayazı kaymakamlık kadrosu Yeni kaza telefonla vilâyete bağlanıyor	
		Şehrimizde Hayat toplantısı	4
		Parasız Yatılı Okul İmtihani neticeleri	4
		Bölgemizde Jandarma Umumi Müfettişimiz takdirlerini umum jandarma kumandanlığına bildirdi	4

³⁶⁶ Nutkunda.

³⁶⁷ Koca ili (Kocaeli) mebusu Nedim Bozatık’ın vefatı.

³⁶⁸ Doğu Anadolu’da Van şehrinde bir üniversite kurulması projesi Atatürk önderliğinde Çankaya Köşkü’ndeki bir toplantıda kabul edilmiş, Atatürk’ün hastalığı ve vefatı nedeniyle bu proje tamamlanmamıştır. Sonrasında DP’nin iktidara gelmesiyle Atatürk Üniversitesi adıyla bu proje hayata geçirilmiştir. İhsan Ünüvar, **Erzurum Rehberi**, s.116.

		TORUL Büyük mikyasta bir kaçakçılık	4
		TRABZON Yeni hastane Kimyahane Soğuksuya otobüs	4
		AŞKALE Yeni hükümet konağı Transit yolundaki köprü	4
		Hasankale bataklıkları kurutuluyor	4
		Nankin önünde kanlı bir muharebe bekleniyor JAPONLAR MÜDAHALE TANIMİYORLAR	4
		Mısır Başvekiline suikast yapıldı	4
		İngiliz Hazine Müsteşarı Ankara'dan döndü	4
		General Franko İspanya kıyılarını abluka ediyor	4
		Üç manda Üsküdar'dan yüzerek Sirkeciye geçti	4
		İtalya Mançuriyi resmen tanıdı	4
		Fransız nazırları Londrada	4
		Ercüment Ekrem Talu 50 yaşında	4
		Filistinde rahat kalmadı	4
		Almanlar farmasonluktan hoşlanıyorlar	4
		Seyhan suları yükseldi	4
		İSTANBUL MEKTUPLARI Bugünkü ramazan dünkü ramazan	4
		Abdülhamidin varislerinin arkası gelmeyen davaları	4
		Kediyi parçalayan fareler	4
		UNUTULMUŞ KAHRAMANLAR	4
		Kuvarshan Bakır fabrikası kurulunca köy küçük ve medeni bir şehre benzedi	4
		SİNEMA Sporcu olmıyan iyi bir sinema artisti olamaz	4
		Trabzon bu yaz bol ve iyi suya kavuşuyor	4
		BAYRAĞIMIZI SEVELİM Ne bayramlarda, ne tatillerde bayrağımızı çekmesini bilmiyoruz	4
		Erzurumlular Bayburdu 3-1 mağlup ettiler	4
		Yüzde 7 faizli yeni Sivas-Erzurum tahvilleri satışa çıkarıldı	4
		MAHKEMELERDE Alacağını bıçakla tahsile kalkan çocuk	4
		Komiseri tehdit edenler mahkûm oldular	4
9 Birinci Kanun 1937	4	Hatayın yeni rejimi hiçbir suikaste uğrayamaz Fransaya gönderdiğimiz notanın açık bir cevabını bekliyoruz	5
		Ankarada kanaat: Meşrugaye tahakkuk edecektir	5
		Okuyucularımıza "DOĞU"bugünden itibaren muntazaman gündelik olarak çıkmaya başladı	5
		Ormanda vahşiler gibi yaşayan bu adam kim? Çıldırın Behrehatun ormanlarında acayip sesler çıkaran kılı bir adam göründü	5
		Üç şehirde elektrik	5
		Yugoslavya Başvekili Mussolini ile görüştü	5
		Erzurumda dağ sporları Bir dağ kulübü ve bir dağ evi yaptırılacak	5
		Rizede bol ışık Rize çayı	5
		Tatvan Köylüye kaymak ve yağ makinası	5
		D. BAYAZIT ³⁶⁹ Altı aydan beri hiç vaka olmadı İlkbaharda hapisane kapıları da açılacak	5
		Doğu Bayazıtta gaz yok	5
		Hunut nahiyesinde telefon	5
		MUŞ Ayı ile kanlı bir boğuşma	5
		Rizenin Umumi Müfettişe saygı ve teşekkürü	5
		UZAK ŞARKTA JAPONYA İLE İNGİLTERENİN ARASI AÇILIYOR	5

³⁶⁹ Doğu Beyazıt.

		Başvekil Celâl Bayar İstanbulda	5
		Çinde Japon İstilası	5
		Fransız Hariciye Nazirinin Orta Avrupa seyahati	5
		Edirne'de taşan sular çekilmeğe başladı	5
10 Birinci Kanun 1937	4	Kömür için bu yıl altı milyon harcayacağız İstihsalât iki misline çıkarılacak, memlekete 16 milyon lira döviz girecek	6
		Doğunun makûs kültür talii	6
		Delbos Şubat sonlarında Ankara'ya gelecek	6
		90 Japon tayyaresi Nankin şehrini yaktı	6
		General Lüdendorf ağır hasta	6
		FRANSADAN MÜSPET CEVAP BEKLENİYOR	6
		Hataylı: 29 Teşrinisani 1937'den itibaren Hatayda anayasa meriyete girmiştir. Türkiye'de bulunan 20 yaşını geçkin Hataylıların yurtlarına dönerek intihaba iştirak eylemeleri bir vatandaşlık borcudur. Hataylı, Hataya git, ve intihabata iştirak et! Hakkımı, vereceğin reylerin çokluğu ile koparacaksın.	6
		Başvekil bugün Ankara'da Dün İstanbulda Üniversiteyi tetkik etti	6
		İstanbulda zelzele	6
		Tek biletle kara ve deniz seyahati	6
		Erzurum	6
		Palandöken'deki harap köprüler	6
		Erçiş Halkevi açılıyor	6
		Tütün ekicisinin bu seneki kazancı	6
		Dikkate değer bir istatistik ³⁷⁰	6
		Yaşar adlı bir canavar Beş yaşında bir çocuğa taarruzda bulundu	6
		İğdır'da Belediye faaliyeti	6
		Polis vakaları Sarhoşluk yüzünden Benzin hırsızı Bir yaralama	6
		İFTİRA ETMEYELİM!	6
		Maarifte geniş ıslahat yapılacak	6
		JAPONLAR NANKİN ÖNLERİNDE	6
		Asiler Katalonyalıları tazyika başladılar	6
11 Birinci Kanun 1937	4	İtalya Milletler Cemiyetinden Çekiliyor Büyük Faşist Meclisi bugün toplanacak	7
		Hey oğul bizi dinle ve bize benze	7
		Hatayda hilebazlık berdevam	7
		Atatürk	7
		Yakında İstanbul'u teşrif buyururlar	7
		Memleketin hiç bir köşesi doktorsuz bırakılmayacak	7
		Avusturyada Naziler boş durmuyor ³⁷¹	7
		NANKİN Şehir yanıyor, Çinliler son derece mukavemet ediyorlar, kan gövdeyi götürüyor	7
		Mektep arkadaşına kıyan genç	7
		Lâmba adedine görecereyan	7
		Bitpazarı da kaldırılıyor	7
		Aziziye hanında bir bedesten açılacak	7
		Et fiyatları	7
		Soruyoruz?	7
		Gaz kursu açılacak	7
		Kızamık var	7
		Elektirik fırını	7
		Eğitmen kursunda Erzurumlular	7
		Vilâyet İstinaf Komisyonu	7
		DOĞUYU TANIYALIM ARTVİNİN YARINI	7
		Sümerbanka bir teklif İngilizler madenlerimizi işletmek için müracaatta bulundular	7
		Kömürden sabun yapılıyor	7
		Alman Talim ve Terbiye Heyeti Reisi Ankara'da	7

³⁷⁰ Erzurum'da yeni doğan çocuklar hakkında istatistiksel bilgilerin verildiği haber.

³⁷¹ Durmuyor.

		Mısır Başvekilini niçin öldürmek istediler?	7
		Delbos Bükreşte görüşmelerini bitirdi	7
		Miras peşinde koşanlar ³⁷²	7
12 Birinci Kanun 1937	4	Uzak Şarkta oynanan facia	8
		Yoksullara yardım	8
		İKTİSAT HAFTASI BUGÜN BAŞLIYOR	8
		Başvekil Bir Nutukla Bugün Haftayı Açıyor	8
		Karaköse hükümet konağı ihmal yüzünden yandı	8
		Japonlar dün Nankine girdi	8
		İMAR BANKASININ TEŞKİLİNE DOĞRU	8
		Hatay seçimi delegenin keyfine mi kaldı?	8
		General Kâzım Dirik'in teftişleri	8
		Vali Haşim İşcan takdir edildi	8
		Erzurumda spor canlanıyor	8
		Kaymakamlar kongresi toplanıyor	8
		Düşkünler Evi	8
		Bir hafta sonra açılmış bulunacaktır	8
		DİYADIN	8
		Kına kaçakçıları	8
		Arabacı, hamamcı, berber hamal	8
		Bundan sonra resmi tarife ile iş görecekler	8
		Evkafın boş arsaları satılacak	8
		BAYBURT	8
		Tabancalı sarhoş	8
		Gölbaşında banyo	8
		DOĞUYU TANIYALIM	8
		İÇDİR PAMUĞU	8
		İtalya Milletler Cemiyetini bıraktı	8
		UZAK ŞARKTAN ZİT HABERLER	8
		Çinliler üç şehri de düşmandan geri aldılar	8
		Japon menbaları ise aksini iddia ediyor	8
		"Türkiye'de yüksek bir idealizm ve ziyadesiyle serbestlik gördüm"	8
		Yugoslav Başvekili Romada ne konuştu?	8
		Küdüste Yahudi-Arap anlaşması var mı?	8
		Belçika kralı nerede?	8
		Bir haftada yapılan kaçakçılık	8
		İngiltere kralı Habeş imparatorluğunu tanımıyor	8
13 Birinci Kanun 1937	4	SURİYE KABİNESİ ÇEKİLİYOR	9
		Hatayın askerlikten tecridi meselesi bu hafta Ankarada görüşülecek	9
		Doğu illerimiz hamle gösteriyorlar	9
		Aşkalede umran işleri	9
		Üç senelik maden işletmesi	9
		İktisat Haftasının birinci günü yapılan tören	9
		Şanghayda geçit resminde çıkan kanlı hâdiseler	9
		Pariste siyasi bir rezalet	9
		DeLarock mahkemede hesap verecek	9
		Nankin düştü, muharebe şiddetini kaybetmedi	9
		Karaköse hükümet konağı	9
		Yeniden yapılması için tahsisat gönderildi	9
		Amerika'da otomobil kurbanları	9
		Erzurumda yeni hastaneler	9
		Zühreviye hastanesi de gelecek sene bitiriliyor	9
		SARIKAMIŞ	9
		Odun kaçıran köylüler	9
		KARAKÖSE	9
		Karakösedeki Belediye oteli	9
		Halk fitreyi tayyareye verdi	9
		Bir "Sütdamlası tesis edilecek	9
		Erzurum yavruları için lüzumlu bir müessese	9
		Vilâyet konağının tamir işi	9
		Yeni hamam	9
		Suriye kabinesi sallanıyor	9

³⁷² Rothschildler ailesine yönelik açılan dava. Rothschildler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Balcıoğlu; Sezai Balcı, **Rothschildler ve Osmanlı İmparatorluğu**, Erguvanî Yay. ,(4.Baskı), Ankara 2020.

		BÜKREŞ MÜLÂKATININ SONU Romen ordusunun en son sistem silâhlarla techizine karar verildi	9
		Nankinin sükutu netice değildir	9
		ZELZELE Kiği'de bazı evler yıkıldı bazıları hasara uğradı	9
		Yugoslav Başvekili Milânodan uğurlandı	9
		Şehir kulübü açılıyor	9
14 Birinci Kanun 1937	4	JAPONLAR NANKİNE GİREMEDİLER Çinliler şehre girmek isteyen Japonları ağır zaiyatla püskürttüler	10
		Bütün bir ailenin hıncını almak istemiş Çiftlik yolunda bir gencin kafasını kurşunla parçalayan adam	10
		Hataya yeniden Suriye bayrağı dikmek isteyen bir teşkilat çalışıyormuş Fransız delegesi bazı aşiretlere acaba neden silah dağıtıyor?	10
		İtalyanın Cenevreden çekilişini Musolini ilân etti	10
		Çat'da bir ev çöktü beş kişi öldü	10
		Madenlerimiz için alınan yeni kararlar	10
		Muşta Atatürk heykeli	10
		Yedi yüz ton tohum hazır	10
		Temizlenmiş ve ilâçlanmış olarak ilkbaharı bekliyor	10
		Meraklı çiftçilere verilen pulluklar Kimyevi gübre kullanılacak Fenni kovanlarla arıcılık	10
		Perakende erzak fiyatları	10
		Erzurum gazetesi ³⁷³	10
		Arazi tahriri cedvelleri	10
		DOĞUYU TANIYALIM Rizeli demek denizci ve ticaret adamı demektir	10
		Spor Kurumunun yeni kararları	10
		Yugoslav Başvekili Romadan döndü	10
		Fransız Hariciye Nazırı Atınaya da uğrayacak	10
		ZARURI BİR CEVAP Kars, gazetesinde bizden bahseden bir zat	10
		İspanyada İtalyan tayyareleri	10
15 Birinci Kanun 1937	6	JAPONLAR TOPLARINI AMERİKA VE İNGİLTEREYE DE ÇEVİRDİLER Bir Amerikan harb gemisini batırdılar, bir İngiliz topçekerini hasara uğrattılar Bütün İngiliz gazeteleri ateş püskürtüyor	11
		İranla ticarete ferdi teşebbüsler	11
		Hitler müstemleke işini tacil etmek istiyor	11
		Meclis müzakereleri	11
		Hatayda Arabların çıkardıkları kanlı hâdiselerin içyüzü	11
		Baba oğul balta ile bir adamın başını yardılar	11
		Tütün kaçakçılığını kim yapıyor?	11
		Bitpazarı bu ay yıktırılıyor	11
		Aziziye bedesteninde yaptırılan dükânların hepsi kiraya verildi	11
		Tapu ve İnhisarlarda yeni tayinler	11
		Erzurumlular bir senede ne kadar et yediler?	11
		Bir difteri vakası	11
		Polis vakaları Odun keserken kanlı bir kavga oldu İki çuval kaçak un İnek hırsızı	11
		Transit yolunda münakalâ durmayacak	11
		ÜVEY EVLÂT	11
		Atatürk Hariciye Vekilinin ziyafetinde	11
		Filistinde Kan Akıyor Arablarla asker birbirine girdi, aralarında âdata bir muharebe oldu	11
		Jozefin Beker sahneden çekiliyor	11
		İktisat Haftasında Başvekilin nutku	11
		Delbos Belgrad'da Yugoslav ricalı ile de görüştü	11
		İtalyanın ayrılışı Avrupada ne tesir bıraktı?	11

³⁷³ Erzurum'da yayım yapan Erzurum isimli gazetenin valilik makamının emri neticesinde yayım hayatına son vermesi.

		Erzurum Vilayeti Tapu Müdürlüğünden	11
		DOĞUDAN GÖRÜNÜŞLER	11
		DOĞUDAN MEKTUPLAR	11
		Çoruhta katırcılık bir servet kaynağı olacak	
		Avusturyada bir ana katili beraet etti	11
16 Birinci Kanun 1937	6	İSTANBULDA BİR DEDİKODU! Otobüs ruhsatıyelerinde karışıklıklar varmış	12
		Kavga kesiliyor	12
		Alman-Çekoslovak gazeteleri anlaştılar	
		Oltuda bir dağ kaymak üzere	12
		Nügürcük köyünün bir kısmının boşaltılmasına lüzum görüldü	
		Transit yolunda alınan tedbirler	12
		Suriye-Fransız münasebatı gittikçe gerginleşiyor	12
		Altı ayda on iki milyon fazla ³⁷⁴	12
		Zahire hali için bina kiralandı	12
		Muş mektupçusu nefzi dimagiden öldü	12
		Muşta sıtma	
		Muşta eczane yok	
		Muşta hayat ucuzluğu	
		Soruyoruz?	12
		Kimsesiz talebeye yardım edenler	12
		Fakir talebeye kol uzatan hayırsever vatandaşlar eksik olmasınlar	
		İstinaf Komisyonunda	12
		Vilâyet binasında yapılacak tamirat	
		İstanbul Paten ısmarlandı	12
		Tortum Kaymakamı nahiyeelerde	12
		DOĞUNUN DERTLERİ	12
		Muallim ihtiyacına karşı koymak bir zarurettir	
		İğdir pamuğu bu sene 3 milyon kilo	12
		Süveyşi müdafaa	12
		İngiliz kıtaatı Mısırda manevralar yapıyor	
		Eski bir şampiyon idam edildi	12
		Nankin hükûmeti yerine muvakkat bir cumhuriyet	12
		Fransız Hariciye Nazırı Belgrattan Prağa gitti	12
		MUSİKİ ŞEHRİ SUSTU	12
		Bestekâr Haydn'ın kafası bir davaya yol açtı	
		Müthiş bir fare istilası	12
		Elli altı senedir çürümeyen ceset	12
		Meşhur bir Rus bestekârın mezardan çıkarılan cesedi	
		DOĞUDAN GÖRÜNÜŞLER	12
		KÖY VE ZİRAAT	12
		Toprak bakterileri nedir bilir misiniz?	
17 Birinci Kanun 1937	6	OTOBÜS RUHSATİYESİ İŞİNİN MASKELİ TARAFI DA NEDİR?	13
		Ahmet Edim gazetesinde Başvekile hitaben açık mektup neşretti	
		Ahmet Emin gazetesinde Başvekile hitaben bir açık mektup neşretti	13
		Mareşal Çakmak İcra Vekilleri Heyetinde	13
		HATAYIN ASKERLİKTEKİ TECRİDİ	13
		Fransız Erkânı Harbiye Heyeti bugün Ankarada	
		Transit yolunda büyük bir köprü yapılıyor	13
		Kopun tepesi sığınaklarla telefonla bağlanacak	13
		Sığınaklar arasına telefon çekilecek	13
		Yeni telefon hatları	
		On dersaneli yeni bir mektep yaptırılıyor	13
		Kızılayın 60 ıncı yıldönümü	13
		Yazı kursu bu sene de açılacak	13
		Yenişehirde büyük bir karakol yapılacak	13
		Ankaradaki büyük bir karakol binasının projesi getirildi	
		Kayakçılık için antrenör geliyor	13
		Dağcılık Asbaşkanı tekrar şehrimize geliyor	
		DOĞU MEKTUPLARI	13
		Pazar'ın emsaline nadir tesaduf edilen tütün	
		Amerika on harb gemisi gönderiyor	13
		Sinema ile ders öğretilen mektep	13

³⁷⁴ Bütçenin 6 ay içinde 12.000.00 Lira fazla vermesi.

		İngiltere ve Amerika son hadiseleri şiddetle protesto ettiler	13
		Prens Seyfettin'in cenazesi dün Mısra gönderildi	13
		Erzuruma çok yaraşan bir spor: Kayak	13
		Erzurum Halkevi Başkanlığından	13
18 Birinci Kanun 1937	6	Hatay Komisyonu Yanlış Bir yolda! Milletler Cemiyeti Umumi Kâtipliği nezdinde protestoda bulunduk	14
		Gazeteciliğin eksik tarafları	14
		Gazetemizin hafta tatili	14
		Fransız Askeri Heyeti Ankara'ya geldi, bugün müzakereler başlıyor	14
		KAN İÇİNDE YÜZEN ÇİN	14
		Erzurum'un en büyük ihtiyacı: Elektrik	14
		Otobüs ruhsatıyesinden çıkan mesele İki müfettiş işin iç yüzünü tetkike başladılar	14
		Aşkalede yeni hükümet konağı	14
		Bir ayda 224 doğum, 110 ölüm ³⁷⁵	14
		Tatvanda makineye rağbet gösteren köylüler	14
		Valiye takdimameler ³⁷⁶	14
		Domuz mücadelesi devam ediyor	14
		Yeni eczahanelerin ruhsatıyeleri geldi	14
		Pınakapan karakolu	14
		Ben isterim,sen istersin kavgası Pırtın köyünde bir düğünde dört kişi yaralandı	14
		POLİS vakaları Bezaz dükânında hırsız Taşla başından yaralandı Bekçiye karşı gelmiş Sarhoş Sünnet düğününde kavga	14
		DOĞULULARA DÜŞEN BİR VAZİFE VAR	14
		Tokyo'da müthiş grev Tokyo'da büyük ve kanlı bir grev oldu, elli kişi öldürüldü	14
		Atatürk'ün teşekkürleri	14
		Fransız Hariciye Nazırının Prag seyahati	14
		Dankalof yine Avrupa şampiyonu oldu	14
		Ziraat memurlarının ünvanları	14
		Doğuya Gelin!	14
19 Birinci Kanun 1937	6	İstanbul "Taşra" dediği memleket âlemi	15
		Millete Yılbaşı Hediyesi	15
		OTOBÜS KAVGASI ŞİDDETLENDİ "Tan Başmuharriri İstanbul Valisi ile Dişçi Bayer aleyhine dava açtı	15
		Suriyede yeni karışıklık çıkmasından korkuluyor	15
		Kars sığır ve inek ihracatında en ön safta gelen vilayetimizdir	15
		Vilâyetin pulluk ihtiyacı da karşılandı	15
		Van Ruslardan kalma bir dinamo işletilecek	15
		ERCIŞ Ercişte mahrukut Ercişte muallim tayinleri	15
		Hasankale bataklığı Kurutma haritaları bu hafta içinde bitirilecek	15
		Yılbaşı biletlerinin hepsi satıldı	15
		Kızılayın 60ıncı yıldönümü	15
		Eleşkirt haberleri	15
		Kopdağı karakolu	15
		ZİRAATTE KALKINMA Ziraat denilince evvelâ köy akla gelir	15
		"Ben ölmedikçe Japonlara teslim olmak yok!" Çin Başkumandanı Japon ordusunun nihayet yorulacağını iddia ediyor	15
		Alman sergi ve panayırlarında Türk malları	15
		Delbos Parise döndü	15
		Gaziantep'in kurtuluşu	15

³⁷⁵ Erzurum'daki doğum ve ölüm oranlarına yönelik istatistiksel bilgiler.

³⁷⁶ Erzurum Valisi Haşim İşcan'a Dahiliye ve Sıhhiye vekaletlerince takdirname verilmesi.

		Bir haftada kaçakçılık	15
		İstanbulda hafif zelzele	15
		Çoruh'u bilir misiniz?	15
		Suriyede Yeni karışıklıklar çıkmasından korkuluyor	15
		Erzurum Halkevi Başkanlığından	15
		DOĞUDA	15
		İLK ÇİNKOĞRAFA NE	
21 Birinci Kanun 1937	6	Milletler Cemiyeti Konseyi Hataydaki seçim işini görüyor	16
		Bugün İğdir pamuğu, yarın Doğu ipliği	16
		Erzincan bataklıkları bu yaz kurutuluyor	16
		Yoksullar Kurumu münasebetle Belediye Reisi diyor ki:	16
		Otobüs kavgası	16
		Müddeiumumilik Ahmet Emin aleyhinde dava açtı	16
		Bölgemizde madenler	16
		Düşünler evi bugün açılıyor	16
		Yeni Bedesten faaliyete geçti	16
		Tahrir itirazları	16
		Gümüşhane haritası	16
		Polis vakaları Eli bıçaklı çocuk Alışverişte kavga	16
		BİZ BÖYLE DÜŞÜNÜYORUZ Şark hizmeti yoktur, yurd hizmeti vardır	16
		Çinliler yeniden 50 fırka topladılar Pekinin Şimalinde büyük bir muharebe daha	16
		Bir topçu alayımıza Sancak verildi ³⁷⁷	16
		Filistin yeni baştan karışıyor mu?	16
		Türk Mekteplerinde Beden terbiyesi	16
		Bundan sonra Türk sistemi tatbik edilecek	16
		Delbosun Çekoslovakya'ya nota verdiği doğru değil	16
		İspanyada cumhuriyetçiler on bir şehir zaptettiler	16
		Almanyada silahlanmak için dahili bir istikraz	16
		Doğuda Şeker vaziyeti	16
		Hınıs köylerinde halk dersaneleri	16
		Tatvan haberleri	16
22 Birinci Kanun 1937	6	Suriye ile Yeni Müzakere Başlıyor Fransız Askeri Heyeti dün Suriyeye hareket etti	17
		İtalyanın Cenevrede bıraktığı boşluk	17
		Otobüs kavgası davam ³⁷⁸ ediyor	17
		Erzurumun güzelleşecek köşelerinden	17
		Sovyet Rusyada sekiz idam Sovyetlerin eski Ankara elçisi Karahan yedi arkadaşilekurşuna dizildi	17
		Demir ray hergün biraz daha yaklaşıyor ³⁷⁹	17
		Erzurumun fakir mahallerinde bir dolaşma	17
		Hasankale köylerini teftiş	17
		İlçe Nahiliye Müdürlüğü	17
		Fakir yoksullara yardım ediniz	17
		SIHHİ MÜSAHABE YARIM AKILLILAR	17
		Uzak Şarkta Sovyetler	17
		Orman teşkilâtı bulunmayan yerler	17
		Delbos'un seyahati ve İngilizler	17
		Muallimlerin mesken bedelleri verilecek	17
		Tekirdağda Atatürk anıdı	17
		İstanbulda esrarlı bir cinayet Üsküdar'da bir Ermeni'yi öldüren genç yakayı ele verdi	17
		Mısırdaki kabine buhranı	17
		Erzuruma bir patinaj sahası lazım	17
		Joan Cravforfd Fransızlar meşhur sanatkarın Fransız olduğunu iddia etmeğe başladılar	17

³⁷⁷ Burdur 34.Topçu Alayı'na Sancak verilmesi.

³⁷⁸ Devam.

³⁷⁹ Sivas-Erzurum demiryolu.

23 Birinci Kanun 1937	8	Vergilerde Nasıl Tenzilât Yapılacak? Buhran ve müvazene vergilerinin yarıyariya indirilmesi düşünülüyor	18
		Suriye Başvekilinin hükümet erkânımızla temasları	18
		Suriye Başvekili diyor ki: “Asil Türk milleti ile aramızdaki bütün maziye ortadan kaldıracığım”	18
		Erzurumun güzelleşecek köşeleri	18
		Otobüs işinden çıkan davalara bugün bakılıyor	18
		Erzurumun binbir kahramanlığı Yaşar Baba gazetemize Aziziye'yi anlatıyor ³⁸⁰	18
		Gümüşanede yeni okul binaları	18
		Gümüşanede Kültür tayinleri	18
		BİTLİS Bitlisde maden suları	18
		Jandarma subayları için birer ev	18
		Kollektif fidanlıklar altmışa çıkarılacak	18
		Düşünler ³⁸¹ evine girecek olanlar	18
		ZİRAATTE KALKINMA Büyük köylerde kredi kooperatifleri lâzım	18
		AMERİKAN HARB GEMİLERİNE HAZIR OLMAK İÇİN EMİR VERİLDİ	18
		Yeni Çin hükümetine iltihak edenler vatan haini addedilecekler	18
		Delbos seyahati hakkında kabineye izahat verdi	18
		İstanbulda feci bir tramvay kazası oluyordu	18
		Hariçten gelen şekerin gümrük resmi	18
		Prens Seyfeddin öldükten sonra Karısı Mısır hükümeti aleyhine miras davası açtı	18
		TARİHTEN YAPRAKLAR İki vezirin paylaşmadığı Van Beylerbeyliği	18
		KİTAPLAR ARASINDA Atatürk Türkiye'sine dair iki yeni kitap	18
		AÇIK SÜTÜN Lise hadisesi hakkında “Kars” gazetesine cevap	18
		FENNİ BAHİSLER Elektron nazariyesi	18
		Bunları biliyor musunuz? Ruzvelt'in Annesinin kalbi sağlamış Servet temin eden Pul Üniformasız Kıral Dünyaya sigara felâketini aşıl原因an adam Deriden eldivenleri temizlemek Elmanın faydaları	18
		Alınacak dersler ve Doğuda kış sporları	18
24 Birinci Kanun 1937	6	Suriye Başvekili dün hareket etti	19
		GEÇMİŞ OLSUN Fırtınadan dün İstanbul allak bullak oldu	19
		Otobüs içinden çıkan davalar	19
		Dilencilik bugünden itibaren yasak	19
		BİR ANKET AÇTIK Erzurumlular Belediyeden ne istiyorlar?	19
		GÜMÜŞHANE Talebe pansiyonları arttırılıyor	19
		AĞRI Muhacir köylerine Mektepler yaptırıldı	19
		Ağrının tarihçesi	19
		Muşta imar faaliyetleri	19
		Halkevi Başkanı Trabzona gitti	19
		MEVSİM DERTLERİ Donanlara karşı ilk alınacak tedbirler	19
		Uzak Şark ihtilafı ancak silahla halledilebilir İngiliz Başvekilinin Kamarada beyanatu	19
		Âbide projelerini bir jüri tetkik edecek	19
		Dünya milletleri arasında silah yarışı	19

³⁸⁰ Aziziye Müdafafası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akın Aktaş, **Nene Hatun (1854-1955)**, Ed. Murat Küçükkuşur, Etü Yayınevi, Erzurum 1999.

³⁸¹ Düşünler.

		İskoçyada müthiş bir tren kazası	19
		Avrupada kırk senelik sulh	19
		İngiltere Faşist devletlere gizli bir teklifte bulunmuş	19
		BÜYÜK DEVLET REİSLERİ ADOLF HİTLER	19
		ERZURUMDAN GÖRÜNÜŞLER	19
		FRANSAYI MEŞGUL EDEN CANI Vaydman'ın öldürdüğü adamların beşten fazla olduğu zannediliyor	19
		AVRUPA GAZETELERİ Hindistanda fakirlerin gösterdikleri mucizeler İskandinavyalılar Habeş imparatorluğunu tanıyacaktı İspanyaya gönderilecek Tahkik Heyeti Tayyarelerin tahlisiye simidi Korsanlık mı?	19
25 Birinci Kanun 1937	6	Karagün dostu Kızılay 60 yaşında! Her felâkete müşfik bir ana gibi uzanan Kızılay...	20
		Fırtına büyük facialara sebep oldu 4500 tonluk "Hisar" vapuru parçalandı. Kaptan da dahil olmak üzere 24 kişi boğuldu	20
		Otobüs davası Müfettişlikler dün tahkikatı ikmal ettiler	20
		Suriye Başvekilinin sözleri Bütün meseleler kardeş iki millete yakışır bir şekilde halledilmiştir	20
		Valilerle mülakat Ağrı valisi üç senelik faaliyetten alınan müsbet neticeleri anlatıyor	20
		Ceryan üç dört güne kadar veriliyor	20
		Serseri köpekler Şehri bu beladan kurtaracak Belediyenin derhal harekete geçmesi lazımdır	20
		AĞRI Karaköşenin suyu	20
		Umuyoruz Karaköse Halkevinin tefrişine yardım etmek lâzım	20
		Öğretmen tayinleri	20
		Eğitmenler de Kültür Bakanlığına bağlandı	20
		Hamamsız Eleşkirtte bir hamam yapılıyor	20
		Kop-Erzurum yolunun eksiklikler	20
		ZİRAATTE KALKINMA Köyde kooperatifleri kurarken ilk engeller	20
		İsviçre de Milletler Cemiyetinden ayrılmak istiyor	20
		İngilizler de Uzak Şark sularına harb gemileri gönderiyorlar	20
		Canavarlığa bakın! Alman Vaydman yedi kişinin canına kıymış	20
		İngilterenin bir senede Silâha vereceği para	20
		Numan Menemencioglu'na iki dafa ameliyat yapıldı	20
		KIZILAYIN TARİHİ	20
26 Birinci Kanun 1937	6	Japonlar öpüşmekten bir şey anlamıyorlar Erzurum fuarı ne zaman kurulacak?	21
		Fırtına Ereğlide kömür ağızlarını da harap etti	21
		Şiddetli soğuklar	21
		Bursa ve Karamürselde sekiz kişi dondu	21
		Suriye hükûmeti ile yeni mukaveleler yapılacak	21
		Köpekler niçin öldürülemiyormuş?	21
		Erzurum-Tortum yolu	21
		Vilâyet Yollarında hazırlık	21
		Haklı değil miyiz? Bir aydan beri on iki buçukluk sigara yok	21
		KIZILAY Dün halkevinde samimi bir kutlama merasimi yapıldı	21
		Yılbaşı piyangosunun biletleri satıldı	21
		Gaz kursu Perşembe faaliyete geçiyor	21
		ZİRAATTE KALKINMA Bizim mıntıkada tarım kooperatiflerinin işi	21
		11 ayda memlekete 16 milyon lira girdi	21
		Kubilây Günü	21
		Alaylarımıza sancak	21

		Orgeneral Fahrettin Altay Atatürk namına muhtelif alaylarımıza sancak verdi	
		Amerikada manevralar tacil edilmeyecek	21
		Japonlar Hankeu şehrini de ihataya çalışıyorlar	21
		İspanyada Cumhuriyetçilerin bir galabesi	21
		Valiler üç sınıfa ayrılıyor	21
		Bir günde kaybolan altı kişi	21
		Filistin için için kaynıyor	21
		Denizbank lâiyhası Mecliste	21
		Fordun eşsiz müzesi	21
		Romanyada seçimin kati neticesi	21
		BİZDE HAYVANCILIK	21
		Doğuda dericiliğimizi geri bırakan sebepler	
		ERZURUMDAN GÖRÜNÜŞLER	21
		Fırtınada bir Yunan vapuru da battı	21
28 Birinci Kanun 1937	12	İdarede İnkılâp	22
		Müstemlekeçiler Hatayda Ermenilere silâh dağıtıyorlar	22
		Bayazıt'da şiddetli bir zelzele oldu	22
		Hasta olan ve açıkta kalan memurlar	22
		OLTU	22
		Belediye işleri de kaymakamlara verilince.. Derhal müsbet neticeleri görünmeğe ³⁸² başladı	
		Yağmurlardan zarar gören köyler	22
		Bir yardım listesi yapılarak Ziraat Bankasına gönderildi	
		Tercanda linyit madenleri	22
		Tortuma doktor geldi	22
		Okumayan, yazmayan kalmayacak	22
		AGRI	22
		Ağrıda da bu sene büyük binalar yükselecek	
		Polis vakaları	22
		Esrarlı adam	
		Kavga	
		Suriye Başvekilinden büyüklerimize gönderilen telgraflar	22
		Aşkale ilçe kongresi	22
		Muhacirlere toprak veriliyor	22
		Kızılayın 60 ıncı yılında memlekette yapılan törenler	22
		Aşkale ilçe kongresi	22
		Hankeu civarında Nankin gibi son derece kanlı bir muharebe bekleniyor	22
		Uzak Şarkta İngiltere ve Amerika	22
		İğdırda bir tahsilat rekoru	22
		İğdır belediyesinin faaliyeti	
		İğdır köy mektepleri	
		Gayrimübadiler memnun edilecek	22
		Erzurumun kahramanları	22
		322 yılı sonbaharında Erzuruma kışlık eşya satmağa gelen adam	
		SARIKAMIŞ	22
		Genel savaşa ve millî mücadelede Sarıkamış	
		Aşkaleliler yıllardır bekledikleri içme suyuna kavuştular	22
		Aşkalede yılbaşı müsamesesi	
		Trabzonun içme suyu	22
		530 bin lira tahsisat kabul edildi	
		Trabzonda Yapılacak Lise binası	
		Ardanuçta temizlik	22
		Ardanuçta tohumluk buğday geldi	
		Torul ocak kongreleri	22
		Van ve hinterlandına kısa bir bakış	22
		OLTU	22
		Size güzel ve şirin Oltumuzu tanıtayım	
		TORUL	22
		Torulun kısaca işte size kurumu ve durumu	
		Bitlisin eski adı	22
		Pazar'ın üç anayola büyük bir ihtiyacı var	22
		Sağlığımızı isterseniz temizlik lazımdır	22
		KÖYLÜLERE ÖĞÜTLER	22

³⁸² Görünmeye.

		Bunları biliyor musunuz? Kocasına ihanet edem leylek Dilenci ve politika Dünyanın en büyük fotoğrafı Bir bülbül mahkemeye suçlu olarak getirildi Kuşları öldürmenin zararları	22
		Füsünkâr Bakışlı Bir Yıldız	22
		Doğuda cirit oyunu	22
29 Birinci Kanun 1937	6	Atatürk'ün Ankaraya Ayak Bastığı Gün Ankarada bu büyük günün 18inci emsalsiz tezahuratla kutlandı	23
		Fransız Hariciye Nazırı Avrupada niçin dolaştı?	23
		Filistinde Arab ihtilâlciler İngiliz kıtalarile durmadan çarşıyorlar	23
		Vakfikebir ormanlarında bir yangın çıktı	23
		ATATÜRK İstanbul şereflendirecekler	23
		İsmet İnönü ameliyat yapıldı	23
		Umumi Müfettiş Tahsin Uzer Ankaraya gidiyor	23
		Türk Spor Kurumu Erzurum Bölgesi Resmen teşekkül etti ajanlar intihap olundu	23
		Şehre bugünden itibaren cereyan veriliyor	23
		Askerliklerini yapmamış mektep mezunlarının ³⁸³ memuriyetleri	23
		Doğudan ihraç edilecek canlı hayvanlar	23
		İĞDIR İğdıda Havaalar ve Kasaboğlu şansı	23
		Bir ölünün sıhatine kadeh kaldırırmı? Eski Fransız Başvekili Tardiyö İvon Delbos'a şiddetle hücum ediyor	23
		Erzurum ve Erzurumlular	23
		MUŞ Atatürk Büstünün açılış töreni yapıldı	23
		Filistinde Kan Akıyor Arab ihtilâlciler gizli yerlerden silâh tedarik etmek imkanı buluyorlar	23
		Denizbank lâyihası Meclisin evvelki gündü müzakeresinde kabul edildi	23
		Otobüs ruhsatiyesinden çıkan davalar	23
		Gaziantebin on altıncı kurtuluş yıl dönümü	23
		İngiltere bu yıl kaç harb gemisi yaptırdı?	23
		Oltuda giydirilen fakir talebe	23
		EKONOMİ İktisadi Devletçilik	23
		Memleket her bakımdan spora elverişlidir	23
		Kooperatiflere yapılan pamuk tahsilatı	23
		Nüfus cüzdanı satışı hasılatı	23
30 Birinci Kanun 1937	6	Doğuda cezri bir kültür seferberliği lazımdır	24
		DENİZBANK TABİRİNDEN DE BİR MÜNAKAŞA AÇILDI Tabiri beğenmiyen Sadrı maksudi Arsal sayılavlıktan istifa edecek mi?	24
		Erzurum Spor Bölgesi Kongresi Dün Toplandı	24
		Dört buçuk sene kaçak dolaşan bir haydut nihayet yakayı ele verdi	24
		Hayırlı bir iş Dün, bir gün içinde bir mektebin bütün ihtiyacı temin edildi	24
		"Tan" Başmuharriri aleyhindeki davaya dün başlandı	24
		Rizeliler U. Müfettişimizi hemşeri yaptılar	24
		Erzurum Spor Bölgesi Kongresi Dün Toplandı	24
		Aydemir şeriri yakayı ele verdi	24
		Hasankalede okuma odası	24
		RİZE Rize valisi Trabzonda Karadere nahiyesinde posta şubesi açıldı Rizede havaalar	24
		HASANKALE İlkbaharda beşbin kavak dikilecek	24
		Karadere nahiyesinde posta şubesi açıldı	24

³⁸³ Mezunlarının.

		SIHHİ MUSAHABE SEBATSIZLIK	24
		Atatürk'ün teşekkürleri	24
		İNGİLİZLERE YENİ BİR DARBE	24
		Şanghaydaki İngiliz tabası Japon kanunlarına tâbi tutulacak	24
		Denizlide de merasimle alaylara sancak verildi	24
		Filistinde akan kanlar kolay kolay durdurulamaz	24
		Lehistan Türkiye ile ticarete ehemmiyet veriyor	24
		Hatay raporuna itirazımız	24
		İngiliz Radyolarında Arapça	24
		Romanyada intihabatın kati neticesi	24
		İngilterede yeni bir cemiyet	24
		Dünyanın en eski gazetesi	24
		Türkiyede Peynircilik	24
		Doğuda hayvancılığın kıymet ve ehemmiyeti	24
31 Birinci Kanun 1937	6	Hataya Yeni Tevzirat Müstemlekeçiler Hatay hududunda karakollar yaptırmağa başladılar Fransaya verilecek cevabı notamız hazırlandı	25
		Palandöken okulundaki fakir çocukların da ihtiyaçları temin edildi	25
		Romanya intihabatının ilk neticesi	25
		Tataresku istifa etti, yerine başka hükümet geldi	25
		Fransaya verilecek cevabı notamız hazırlandı	25
		Yoksul yavrular	25
		Muhtaçlara yardım işi üç koldan yürütülecek	25
		Atatürk'ün Ankara'ya geldikleri gün	25
		Doktorlar Serisi	25
		Nûmune hastanesi Başdoktoru Sabri Tahsin Sidal	25
		Bu sene askerlik çağına giren gençler	25
		Erzurumda sigara içenler çoğaldı mı?	25
		Toruldaki kereste kaçakçılığı	25
		Köylerin kalkınması için program	25
		Memlekette dikilecek abide ve heykeller	25
		Dahiliye hizmetinde bulunan binaların kirası	25
		Yurtta kooperatiflerin tarihine göz gezdirelim	25
		Bükreş kabinesi değişti	25
		Orta sınıf halkın yaşayış seviyesini yükseltmek için ³⁸⁴	25
		Amerikan filosu yaponyaya taarruz edebilir mi?	25
		Pariste âme hizmetlerinde grev ilan edildi	25
		Kudüs köylerinde Arap çeteleri dolaşıyor	25
		İstanbul'da yılbaşı hazırlıkları	25
		Almanyanın bugünkü askerî kuvveti	25
		Gezici başeğitmenlerin masrafları	25
		Fakir talebeye meccanen ilâç veren eczacımız	25
		Kordel Hul	25
		Futbolcuları yetiştirenler İngiliz antrenörlerdir	25
1 İkinci Kanun 1938	12	Türkiyedeki Hataylılar da reylerini kullanmıya gittiler	26
		Romanyada yahudileri telâş sardı	26
		Erzurum Yılbaşını büyük bir neşe içinde karşıladı	26
		Çarşıda çaldığı eşyayı satah hırsız	26
		Doğu sineması sahibi cevap veriyor	26
		Ağrı kazalarında imar faaliyeti	26
		Ağrı ilinin bugünkü sıhhi durumu nasıl?	26
		Faşistler iş başında!	26
		İsveç hükûmeti Habeşistan istilâsını tanımıyor	26
		İngilizler Filistinde ihtilâlcilere karşı tayyare kullanıyorlar	26
		Kelkit kasabası başka bir yere nakledilecek	26
		SÜRMENE	26
		Yeşillikler içinde mandalina, portakal yurdu	26
		Pazar'ın bir hükûmet konağına ihtiyacı var	26
		Hayvancılığı ile geçinen bir şehir: Ardahan	26
		Doğu İllerinin Asi ve Kanlı Sergerdesi: ABAZA MEHMET PAŞA	26
		İnsan kıyafetinde canavarlar	26
		SİNEMA	26
		Greta Garbo'yu bir taksi şoförü olan amcası anlatıyor	26

³⁸⁴ İktisat fakültesinde bir öğrencinin halkın yaşayışı üzerine yapacağı akademik çalışmanın haberi.

		Halk ile hükümet arasında bir vasıta: İstidacı	26
		KÖY HAYATI	26
		Temiz olan yere Hastalık giremez	26
		Köylülere öğütler	26
		Koyunları dalak Hastalığından Korumak pek kolaydır	26
		Doğu İlinin sıhhi durumu nasıl?	26
2 İkinci Kanun 1938	6	Maksim Gorkinin kamplumbağası	26
		Mussoliniden Hitler'e Yılbaşı Hediyesi	27
		İtalyan Başvekili Somalı müstemlekesinden bir kısmını Almanlara veriyor	27
		Romanyada kabine tebeddülü	27
		Hataya giden Hataylı Türklerin rey haklarını tanımak istemiyorlar	27
		LUDENDORF	27
		Hitlerle barışmıştı. Fakat onun teklif ettiği Mareşallığı istemedi	27
		Yılbaşı piyangosunda kazanan numaralar	27
		Trabzonluların Atatürke minnet ve şükranları	27
		Kredi kooperatifleri ne şekilde idare edilirler?	27
		Mekteplerimizi cihazlama	27
		İlk bozuşmalar başladı	27
		Sevyetlerin ³⁸⁵ Romanya ile muahedeleri bozuluyor	27
		Şanghayda bütün Japon mağazaları yağma edilmiş	27
		İran hükümeti bizden kuş mütehası istedi	27
		Gayri mübadil bonoları yükselmeğe başladı	27
		Kelloğun ölümü	27
		Sivasta büyük bir Çimento fabrikası yapılacak	27
		Ağrıda Halkevi faaliyetleri	27
		Türk futbolunun otuz senelik kısa tarihi	27
		EKONOMİ	27
		Esnaflığın şartları	27
4 İkinci Kanun 1938	8	Vekillerimizin yılbaşında ihtisasları	28
		Memurlar şarka niçin gelmek istemiyorlar	28
		Sürmenilere teşekkür ederiz	28
		Sürmene kaymakamının gazetemize gönderdiği bir mektup	28
		Vahşi adam yakalandı	28
		Doğunun servet kaynakları	28
		İğdır barajı Celâl Bayar hükümetinin ön safa aldığı bir davadır	28
		Bazı tenkitlere cevaplar	28
		Mısırdaki karışıklık aldı, yürüdü	28
		İlk tedrisat müfettişlerinden biri gidiyor	28
		Orta malı tarlaların ekilmesi sayesinde	28
		Köy bütçelerinin varidatını artırmak mümkün oluyor	28
		Elektrik fabrikasının işleri bitmek üzere	28
		Müzavenei umumiye tahsilâtı yüzde 83'ü buldu	28
		Bir hat amelesi kaza neticesinde öldü Ailesine beş yüz lira para verilecek	28
		YAHUDİLER NEREYE GİDECEK?	28
		Bulgaristandan sonra Yugoslavya da hudutlarını Yahudilere kapattı	28
		Japonlar Çine kabul edilmeyecek sulh şartları teklif ettiler	28
		Kahirede Kral Faruk aleyhinde nümayişler	28
		Pamuk ve yün ihracatımız	28
		İsveç hükümeti ile yeni anlaşma imzaladık	28
		Patnosta gece dersleri	28
		Rizelilerin ihtiyaçları	28
		Hastane genişletilmeli ve bir lise açılmalıdır	28
		Sürmenede halk bir orta mektep yapacak	28
		Tortum ve Pasinler sorgu hâkimlikleri	28
		Toruldaki ilkokul binasının vaziyeti çok acıklıdır	28
		Ardanuçta bir dispanser açıldı	28
		Sürmenede halkın elindeki fındık	28
		SARIKAMIŞTA	28
		Bir yıllık kültür ve bayındırlık	28
		Sürmenede halkın elindeki fındık	28
		Gari Kuper aşk yüzünden sinema artisti oldu	28
		FENNİ BAHİSLER	28

³⁸⁵ Sovyetlerin.

		Petrol nasıl vücade gelmiştir, petrolden ne gibi maddeler çıkar?	
5 İkinci Kanun 1938	6	Dün de ilkmekteplerde birçok fakir talebenin ihtiyacı temin edildi	29
		Devletler arası Münasebetleri Niçin bozuk	29
		Romanya Kralı Karol Londraya gidiyor	29
		Kaplıcada aşka gelen iki softa	29
		Hatayda Araplar seçime iştirak etmiyorlar	29
		Sürmenede bir bataklık kurutuluyor	29
		Sürmenede geçen yıl yaptırılan mektepler	29
		Erzurumun Türk havacılığındaki yeri	29
		Hava Kurumu Erzurum Şubesinin hasılatı her yıl artıyor	29
		Sürmenede takdir edilen memurlar	29
		Ardanuç bir ceviz deposudur	29
		ERZURUMDA ZİRAAT	29
		Gıdaca fakir bir toprakta yüz yirmi gün çiftçilik	29
		UZAK ŞARKTA SULH HAVASI	29
		Japonyadan sulh şartlarını hafifletmesi isteniliyor	29
		İngiliz Aristokrasisinde çok mühim bir mesele	29
		Almanya müstemleke sahibi olacak mı?	29
		Niyagara köprüsünün 90 nıncı yıl dönümü de kutlandı	29
		EKONOMİ	29
		Ticarette Nakliyat	29
		Geçen sene Amerikada kazalardan 40 bin kişi öldü	29
		İngiliz radyolarında Arapça	29
		Atina radyosunda Türkçe konferans	29
6 İkinci Kanun 1938	6	Doğuda idare amirleri bütün müşküllerle mücadele halinde çalışıyorlar	30
		Gazetenin hizmeti	30
		Gebze Halkevi binası dün yandı	30
		Eski Mısır Başvekili Nahas Pş.Meclisten tardedildi	30
		Gebze Halkevi binası dün yandı	30
		Balkanlarda kış son derece müthiş	30
		Hararet derecesi sıfırdan aşağı 32 ye düştü, 15 kişi öldü	30
		Tecrübeli muallimler ile genç muallimler	30
		On yedi köy Vilâyete bağlanmak istiyor	30
		POLİS VAKALARI	30
		Umumhanede sarhoşlar	30
		Şehir nihayet müntazam cereyana kavuştu	30
		İlk mekteplerde fakir talebeye yardım	30
		SIHHİ MUHASEBE	30
		GEÇİMSİZLER	30
		Demokrasiyi inkâr eden yerlerde demokrasi birgün yeniden kurulacak	30
		Tan aleyhindeki dava	30
		İddia makamının Ahmet Emin hakkındaki tecziye talebi varit görülmedi	30
		İsmet İnönü ameliyattan sonra iyileşti	30
7 İkinci Kanun 1938	6	İNGİLİZLERLE İŞBİRLİĞİNE DOĞRU	31
		Doğu mıntıkasını Sanaileştirmek Lâzım	31
		ŞİDDETLİ SOĞUKLAR	31
		İstanbulda da fakir bir adam donarak öldü	31
		Evvelki gün İzmirde üç resmi daire yandı	31
		Hazır ilaçlar	31
		Tayyare hücumlarına karşı müdafaa	31
		Bayburtta bir gece bütün şehrin lâmbaları söndürüldü	31
		Köylerin senelik iş programları	31
		Çuvalın içinde kaçak tütünler	31
		Katil talebenin Akli durumu yoklanacak	31
		Halk dersanelerinde Öğretmen azlığı	31
		SÜRMENE	31
		Sürmene de portakal	31
		Soya ve kır pirinci	31
		Satış kooperatifleri	31
		Filistin ateş içinde!	31
		Kudüs halkı şehri boşaltmaya başladı	31
		Mısırda buhranlı durum	31
		Çocuk esirgeme kurumunun yardımları	31
		Fabrikalarda çalışan işçilerin sigortası	31
		EKONOMİ	31

		Ticarette Borsanın ehemmiyeti	
		Karsta bir rüam vakası görüldü	31
8 İkinci Kanun 1938	6	Doğuda Emniyet	32
		Romanya Veliadı büyük bir tehlike atlatmış	32
		Bulgaristanda seçim	32
		Nazırlar ve memurlar seçime girmeyecekler	32
		ATATÜRK ve modern Türkiye	32
		Şaki Aydemirin iki arkadaşı da yakayı ele verdi	32
		YOKSULLAR İÇİN	32
		Hayırlı Bir Teklif	32
		Topraksız halka toprak verilecek	32
		Dün sevindirilen fakir talebe	32
		Dün de iki mektepte fakir çocukların ihtiyaçları tamamlandı	32
		Bu yıl toplanacak Kültür kongresi	32
		İhracat mallarında aranılan vasıf	32
		Tanınmış adamlar yılbaşını nasıl geçirdiler?	32
		Filistinde beş Yahudi daha öldürüldü	32
		Amerikada Japon düşmanlığı gittikçe artıyor	32
		Romanya hükümeti Habeş istilâsını tanıdı	32
		Adanada su projesinin tatbikatına başlandı	32
		Kral Zogonun Balkanlar hakkında beyanatı	32
		Hisar vapurunda boğulanların aileleri	32
		Gayrimübabil bonoları 20 liraya fırladı	32
		Akdenizin en muazzam teyyare karargâhı	32
		İstanbuldaki otobüs işi	32
		Topraklar ekiliş nevelerine göre guruplara ayrılacak	32
9 İkinci Kanun 1938	12	Türkiyede yabancı dil konuşanlara ceza var	33
		Yoksulları nasıl koruyalım	33
		Atatürk ve Ruzvelt	33
		Yardım ediniz	33
		Yoksullar Kurumuna el uzatmak hepimizin bir hemşerilik borcudur	33
		Kral Faruk bu ay içinde evleniyor	33
		Kaçakçılar tarafından öldürülen muhtar	33
		Oltuya temiz su getirilecek	33
		Umumi Müfettiş yılbaşı tebriklerine teşekkür ediyor	33
		Talebe fazlalığını karşılamak için	33
		Kültür Bakanlığı şimdiden tedbirler alıyor	33
		Orman mesaha memurları imtihan edilecek	33
		Belleri tabancalı iki adam yakalandı	33
		Kanunsuz silâh taşıdıklarından Adliyeye verildiler	33
		SANAYİLEŞMEDE HEDEF	33
		Türkiye Yakın Şarkın Japonyası olabilir	33
		Devlet ziraat işletmesi kurumu teşkilâtı	33
		Dünyanın iktisadî gidişi acaba düzelecek mi?	33
		20 milyon dolarlık silah	33
		Çin hükümeti siparişinin üçte ikisini ödedi	33
		Mısırdaki meydana çıkarılan Firavun ³⁸⁶ mezarı	33
		EDEBİYAT	33
		SENBOLİZM	33
		Avrupada hilesiz süt içebilmek için	33
		Mısır Kralı Faruk bu ayın yirmisinde evleniyor	33
		Oltu köylerinde mektepler	33
		Erzurumda doğum ölüm vakalarının iki misli ³⁸⁷	33
		İstidatlı Küçük Çocuklar	33
		BİR GÜN NASIL YILDIZ OLURLAR?	33
		BUNLARDAN BİRİ OLAN DANYEL DARYÖ	33
		Hasankalede hamamda zikretmeğe kalkan iki softa	33
		Köylerde temizlik	33
		DOĞU ŞEHİRLERİNİ TANIYORUZ	33
		Trabzon	33
		Önümüzdeki hafta kar koşusu yapılıyor	33
		Transit yolunda seyahat	33
		Dünyada en çok sevilen insanlar	33
11 İkinci Kanun 1938	6	JAPON ORDUSUNDA İSYAN ÇIKTI	34
		Çinli kumandanlar her cepheden taarruza karar verdiler	34

³⁸⁶ Firavun.

³⁸⁷ Erzurum'daki nüfus bilgileri.

		Belediye anketinden çıkan netice	34
		Yardım başladı	34
		Vali Haşim İşcan'ın gazetemize beyanatı birçok hayırsever vatandaşlarımızın yardımına yol açtı	
		Kış Şiddetini Göstermeğe Başladı	34
		“Hamidiye” mektep gemisi İngiltereye gidiyor	34
		Altıdan fazla çocuğu olan aileler	34
		Ellişer lira mükâfatı gelenlerin isimlerini neşrediyoruz	
		İhtiyar heyetlerini bir hafta misafir edeceğiz	34
		Zehirli gaz konferansları	34
		ZİRAATTE KALKINMA TOPRAKLARIMIZ	34
		Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu	34
		Ruzvelt memleketimize gelmek istiyor	34
		Deniz Bank Umum Müdürlüğü	34
		Filistinde Yahudiler eşkiyalık yapıyorlar	34
		Almanyada İbranice yasak	34
		Trabzon-İran transit yolunda seyahat	34
		Halk dersanelerinde diğer münevver yurddaşlar da vazife almalıdır	
		Avcılık ve Atıcılık klübüde açıldı	34
		Ardahanda kağıt oyunu yasak	34
12 İkinci Kanun 1938	6	BÜYÜK BİR ZİRAAT KONGRESİ TOPLANİYOR Alınacak kararlar zirai kalkınma programının anahtarı olacak	35
		Romanyanın uluslararası durumu	35
		Erzurum kahramanlar diyarıdır	35
		Salih Çavuş muharebe hâtralarını anlatıyor	
		Yoksullara yardım	35
		Vereceğiniz her kuruş bir ızdırabı dindirecektir	
		İndirilecek vergiler	35
		Az maaşlı memurların buhran ve müvazene vergileri kaldırılacak	
		Trabzona getirilecek içme suyu	35
		Erzurumda bir yılda doğanlar ve ölenler ³⁸⁸	35
		Halk dersanelerinde hocalık vazifesi	35
		Oltu ve Tortumda Üzüm yetiştirilebilecek	35
		DOĞUYA GELİN ERZURUMDA KIŞ	35
		Çok çocuklu ailelere hükümetin yardımı	35
		“Vatan”eczanesi sahibinden yoksullara yardım	35
		Çinde imha muharebesi	35
		Japonya Çin hükümetini imha için sonuna kadar mücadele edecek	
		Kral Faruk Nahas Paşa'yı niçin azletti?	35
		Otobüs tezkiresi Ankara'ya gönderildi	35
13 İkinci Kanun 1938	6	İhracat Bir Elden İdare Edilecek	36
		Gazetemizde Erzurumun dertlerini yazmamalı imişiz	36
		Yardım ediniz! Yoksullar Kurumuna yardım edenler her gün biraz daha çoğalıyor	36
		Toprak Kanunu lâhiyası Vekiller Heyetine verildi	36
		Türk olmuyana ³⁸⁹ toprak yok	
		Fakir talebeye ayakkabı ve elbise ısmarlandı	36
		İlkmektep muallimlerinin mesken bedelleri	36
		Yılbaşında	36
		Piyangodan kazananlar	
		ZİRAATTE KALKINMA Gübre meselesi	36
		Oltuda Okuma Odası	36
		YAHUDİLER NEREYE GİDECEK Romanya hükümeti bu işe Milletler Cemiyetinin bir çare bulmasını isteyecek	36
		Tunus ve Fastaki Kanlı Hâdiseler	36
		Türkiyede Nüfus Siyaseti	36
		Oltu Halkevi	36
14 İkinci Kanun 1938	6	Nafia Vekâletinin azmi	37

³⁸⁸ Erzurum'da doğanlar ve ölenler hakkında istatistiksel bilgiler.

³⁸⁹ Olmuyana.

		Ekmek ve Et Mutlaka Ucuzlatılacak	37
		Yoksulları koruyan hayırsever vatandaşlar	37
		Hataydaki Seçim İşi	37
		Uluslar Kurumu Konseyi Pazartesi toplanıyor	
		Ağrı'da bir mektep talebesi dondu	37
		Transit yolunda bir köprü tahrip edildi	37
		Trabzonda bir ihrak fırını yaptırılacak	37
		Ecnebi memleketlere gönderilecek hayvanlar	37
		Torulda bir spor klübü açıldı	37
		Büyük taarruz başlıyor	37
		Çin ordusunun yakında her cepheden taarruza geçmesi muhtemel	
		Avusturyahılar Yahudi istilâsından korkuyor	37
		Cumhuriyet Halk Partisi Gurubu toplantısı	37
		Madam Lupesku'yu da Romanyadan çıkardılar	37
		Çünkü kralın eski gözdesi bir Yahudidir	
		Yeniden otuz dokuz Halkevi açılıyor	37
		İnkılabımız hakkında yazılan ecnebi eserler	37
		Trabzonda Çocuk Esirgeme Kurumu	37
		Ereğli Bez fabrikası nasıl çalışıyor	37
		Trabzon'da Çocuk Esirgeme Kurumu	37
15 İkinci Kanun 1938	6	Türk-İngiliz dostluğu ve iktisadi işbirliği	38
		LONDRADA YAPILACAK GÖRÜŞMELER	38
		Milli Banka direktörleri hareket etmek üzere	
		Yoksulları Unutmıyanlar	38
		Fransada Şotan kabinesi dün istifasını verdi	38
		Oltu ve civarının sıhhi durumu	38
		Oltuda yaptırılacak yeni mektepler	
		Doğubeyazıda yerleştirilen muhacirin tapuları	38
		Mareşal Çakmak hastanesinde tıbbi müsamere	38
		Trabzon Belediye gazhanesinin bir senelik faaliyeti	38
		KÜÇÜK HABERLER	38
		Trabzonda 1937 yılı içinde 155 çift evlenmiştir	
		1937 yılında Trabzon Etfaiyesi ³⁹⁰ yangın ve 10 baca söndürmüştür	
		Şarkta bulunan memurun maaş ve kıdemlerine zam yapmak güçlükleri yener	38
		Almanya sipariş ettiğimiz yeni vapurlar	38
		Çinlilere Son Mühlet	38
		Müstakil İrlanda Meclisi	38
		ilk içtimasını yaptı	
		Yeni Halkevleri nerelerde açılacak?	38
		Yeni açılacak olanlarla Halkevleri 206 ya balığ olacak	
		ÇORUHTA KÜLTÜR	38
		Torul'un ihtiyaçları	38
		EKONOMİ	38
		Türkiyede hayvan durumu	
		DOĞU ŞEHİRLERİ	38
		Bayburt	
16 İkinci Kanun 1938	10	Et fiyatları 8-10 kuruş ucuzlayabilecek	39
		Hatay Seçimi Bir Düzene Konulmak Arefesindedir	39
		Atatürk'ün Mısır kralına düğün hediyeleri	39
		Halk sandıkları lâyihası yarın konuşuluyor	39
		Otobüs işinde yolsuzluk yok	39
		Köylüye bir milyon kilo tohum dağıtıldı	39
		Sürmenede erazi ³⁹¹ yazımı	39
		Erzurumun kültür bütçesine göre yeni yıl vaziyeti	39
		POLİS VAKALARI	39
		Sarhoş olmadan umumhaneye gidilmez mi?	
		Bir kamalı daha	
		Hırsız	
		Köylerin memur kadrosu ve ücretleri	39
		Briyan-Kelloğ misakının tarihçesi	39
		Dünya yeni iktisadi bir buhrana gidiyor	39
		İlkokullarda himaye heyetlerine yardım edenler	39
		DOĞU İFTİHAR EDEBİLİR	39

³⁹⁰ İtfaiyesi.

³⁹¹ Arazi.

		Dünyada, bizde ve Doğuda nüfus	
		Fücenet ölümlerde dikkat edilecek noktalar	39
		Muhabirlerimizden mektuplar	39
		Ardahan Belediyesi az zamanda neler yaptı?	
		Van gölü kıyılarında Erciş ve civarını size tanıtayım	
		İlk atletizm teşvik müsabakaları dün yapıldı	39
		ŞOTANIN İSTİFASINDAN SONRA	39
		Fransada buhranın çok uzamayacağı sanılıyor	
		EKONOMİ	39
		Kliring işleri	
		Berberlerin imtihanı başladı	39
18 İkinci Kanun 1938	6	Sabri Toprağın teklifi	40
		Fransada Buhran Hallediliyor	40
		Şotan tekrar kabineyi teşkile memur edildi	
		Ankarada yeni Millet Meclisi binası	40
		Hava kuvvetlerimiz	40
		Hükûmete yedi milyon liralık daha salâhiyet verildi	
		Yüzde 8 buçuktan fazla faiz yok	40
		Evvelki gün zengin bir spor günü yaşadık	40
		Şehrimizde İş Bölgesi tesis edilecek	40
		Sarıkamışa banka şubesi lazım	40
		Askerlikten kaçmak için nüfusta kendilerini öldürenler	40
		Halka dokuma tezgâhı dağıtılacak	40
		ZİRAATTE KALKINMA	40
		Tohumluklarımız ve buğdaylarımız	
		İstanbul borsası kapanacak,	40
		Ankara borsası açılacak	
		Üç vapurumuzdan biri denize indirildi	40
		Geçen yıl içinde Karsta yapılan işler	40
		Erzurumdan Sarıkamışa kadar kış yolculuğu	40
		TİYATRO	40
		Bursa Döntüşü	
19 İkinci Kanun 1938	4	Lisan davasında Belediyelere düşen vazife	41
		Memlekette pahalılığın önüne geçilecek	41
		Başvekilin bir sözü	
		Fransız Kabinesi teşekkül etti	41
		Hitler Yugoslav Başvekili ile bir saat görüştü	41
		Hasankalede Millet Mektepleri	41
		Sarıkamışta et derdi	41
		Kasaplarda elli kuruşa bile et bulunamıyor	
		Kars bol suya kavuşuyor	41
		SIHHİ MÜSAHABE	41
		HEYECANLILAR	
		Çin Taarruzu Başladı	41
		Mahalli idareler Bankası	41
		İtalyanlar Hebeşistanda rahat değil	41
		İmar işlerinde yeni bir hamle	41
		Yeni banka köylerin imarına da yardım edecek	
		Romanyada Yahudice konuşmak yasak	41
		Geçen yıl içinde Karsta yapılan işler	41
		Berberlerin imtihanı başladı	41
20 İkinci Kanun 1938	6	Parti Gurubu Bulgaristandaki Türklerin Vaziyetini Konuştu	42
		Fransız kabinesinde son değişiklik	42
		Japonya Çin ile siyasi münasebetini de kesti	42
		ATATÜRK	42
		Başvekil ile birlikte Yalovaya gidecekler	
		Karsta cüzamlılar için bir hastane yapılıyor	42
		Yugoslavya Başvekili Şarkî Almanya seyahatine çıktı	42
		Göçmenlere bu sene yapılacak yardım	42
		İki küsur milyon lira daha ayrıldı	
		Ecnebi Memleketlerde kalan vatandaşlar	42
		Karsın Elektiriği	42
		Karsda ilk tahsil vaziyeti ³⁹²	42
		Bir köyde paratifüs	42
		Çıldırlı aşık Şenliğin oğlu	42
		Bugünkü çiftliğimiz	42
		Köylüye taksitle At satılacak	42

³⁹² Kars'ta ilkökulda öğrenim gören öğrencilerin sayısal bilgileri.

		Japonlar Çinlilerle Siyasî Münasebetlerini de Kestiler	42
		Otobüs işi hakkında Vekilin beyanatı bekleniyor	42
		Vilâyetimizden geçen yıl yapılan hayvan ihracatı ³⁹³	42
		Taze konserveleri nasıl anlamalı	42
		Araklı Nümune Köyü	42
		Dağ Sporları Klübü idare heyeti seçildi	42
		Berberlerin imtihanı başladı	42
21 İkinci Kanun 1938	6	Erzurumda Yeni Bir Banka Kuruluyor Valinin Yeni Bir Teşebbüsü Kurulacak banka şehrin kalkınmasında büyük bir destek olacaktır	43
		Karsın istihsal hayatında ehemmiyeti	43
		Pahallılıkla Mücadele	43
		Ekmekten sonra sıra bez fiyatlarına geldi	43
		İğdırda pamukların balyalanması bitti	43
		Polisin Mühim Bir Muvaffakiyeti Altı kişilik bir şebeke yakalandı	43
		Oltudaki Vakıflar tasfiye edilecek Yıllık varidat bin Lirayı doldurmuyor	43
		Halkevi Reisi tekrar Rahatsızlandı	43
		Maarif şurası toplantısı	43
		Bayburtun Elektiriği	43
		Seyhan taşı, Adana ovası sular altında	43
		Mahkemede Patlayan Silâh İzmitte bir çocuk babasının katilini ağır surette yaraladı	43
		Uzak Şarktaki İngiliz donanmasına hazır bulunması emredilmiş	43
		HALK VE HÜKÜMET Kars Halkevinde köylü geceler	43
		Şark Tütünleri Konferansı	43
		El çatlaklarına karşı ne yapmalı?	43
		Cumartesi günü yapılacak ikinci kar koşusu	43
		MUHABİR MEKTUPLARI Ardanuç	43
22 İkinci Kanun 1938	4	Erzurumda kurulacak yeni banka	44
		Hatayda seçim neticesini nasıl karıştıracaklarını bilemiyorlar Hatayda Türklerin nüfus cüzdanlarına Türk oldukları yazılmıyormuş	44
		ATATÜRK Başvekil ile birlikte Yalovayı şerefendiriyorlar	44
		Süt ve ekmek tacirleri de Ankaraya çağrılacak	44
		Kral Faruğun düğün merasimi nasıl oldu?	44
		Üç Ay Hiç Belli Etmeden Mağazaları soyan şebeke nasıl yakayı ele verdi?	44
		İlkmekteplerde okuyan büyül yaşta çocuklar Mahkeme kararile yaşlarını düzeltmek için kendilerine dört ay mühlet verilecek	44
		Vilâyetin yeni mali yıl bütçesi hazırlanıyor	44
		DOĞUDA KIŞ BAYBURTTA KAYAK	44
		Frankocular iki İngiliz gemisine taarruz ettiler	44
		Tokyo'daki Çin elçisi Japonyadan ayrıldı	44
		Çorumda bir Orta Okul ve bir Hastane	44
		Ötekinin berikinin elinde dolaşan kıymetli kitaplar	44
		Tortumda Çocuk Esirgeme Kurumu	44
23 İkinci Kanun 1938	4	Taşnak Komitesi Hatay'da	45
		Hükûmet Hava Kurumu bütçesini birbuçuk milyon liraya çıkartıyor	45
		Dün Eskişehirle İstanbul arasında bir tren devrildi	45
		Atatürk Yalovada	45
		Banka teşebbüsü iyi karşılandı	45
		Meğer bekci Tahir çaldığı eşya ile yavuklusuna çeyiz hazırlıyormuş!	45
		1938 Erzurum Vilâyet bütçesi tespit edildi	45
		Türkiyede evli ve bekâr nispetleri ³⁹⁴	45

³⁹³ Erzurum'dan yapılan hayvan ihracatının sayısal verileri.

³⁹⁴ Türkiye'de evlilerin ve bekarların sayısal verileri.

		Artık değiştirmeli! Trabzonun içinde dışında acayip isimler var	45
		Tarım kredi ve satış kooperatifleri	45
		İspanyada Müthiş Muharebe	45
		Nazım Hikmet Tevfik edildi, evinde araştırmalar yapıldı	45
25 İkinci Kanun 1938	4	İtalya ve Yunanistanda iki ihtilal teşebbüsü meydana çıkarıldı	46
		Atatürk İzmitten Geçerken Atatürk tabiatın verdiği bir nimetin sahibi olmak iddiasında bulunmamıştır	46
		Halk spor Klübü görülen lüzum üzerine feshedildi	46
		Erzurum Bankası teşebbüsünün uyandırdığı alâka	46
		Diğer vilâyetlerde de yoksulları koruma teşebbüsleri Kars ve Gümüşhanede de fakir çocuklar kollanıyor	46
		Profesör Lamber'in getirilmesi tekrarr etti	46
		Köylerde hazine malı arazi taksim edilecek Bu arazinin bir kısmı köylerin manevi şahsiyetlerine bırakılacak	46
		Erzurumda büyük bir tohum ıslah istasyonu	46
		Şehrin elektirk projesi bir şirkete verilmek üzere	46
		Celâlettin Uzer'in Oksforda kazandığı bir muvaffakiyet	46
		Orduevine siviller ancak subay refakatinde girebilecekler	46
		Hitler ve Mussolini İspanyada harbi artık bitirecekler	46
		Amerika yeniden yirmi iki hsrp gemisi yaptıırıyor	46
		Romanyada kalabilecek Yahudiler	46
		Çinliler birbuçuk milyon asker yığmışlar	46
		Milletler Cemiyeti Konseyinin toplantısı	46
26 İkinci Kanun 198	6	Konsey Bugün Hatay işini Ele Aıyor Milletler Cemiyeti Konseyi Hatay Seçimi Meselesini Müzakere ediyor	47
		Şu isimleri değiştirelim!	47
		Bulgaristandaki Türkler anavatana getiriliyor	47
		Çoruhta hastane, Hopede iskele, Morgulda fabrika	47
		Halkspor klübünün niçin feshine lüzum görüldü	47
		Yoksullar Kurumuna yardımı esirgemeyenler	47
		Halk dersanesinde zehirli gaz konfrants	47
		Sarıkamışta okuma odası	47
		Torul Adliyesinde tayinler	47
		İKTİSADİ BAHİSLER İktisadi kalkınma	47
		Vanda Doğu Üniversitesi	47
		Loid Corc 74 yaşında	47
		Bayburt köprüsü	47
		İğdırda kültür işleri Mektep ihtiyaçları temin edilen göçmen çocuklarına elbise de yaptırılacak	47
		Biri erkek diğeri dişi yapışık kardeşler	47
		Dünya malı, Brörando, Abdurrahman, Reşo	47
		Erzurumun imar plânında anahatlar	47
		Suriye Ankaraya konsolos gönderiyor	47
		El çatlaklarına karşı daha ne ilaçlar kullanılır?	47
27 İkinci Kanun 1938	6	Kars hayvancılığı	48
		Bir yıllık ithalat ve ihracatımız ³⁹⁵	48
		Konseyin toplandığı bugünlerde Antakyada mili bir Arap kongresi (?) toplamağa karar vermişler	48
		TÜRKİYE İLK DEFA Erzurumda kırk dört kayakcı yarışa giriyor	48
		Abu Köyünde Bir Cinayet Baba oğul birleşerek iki genci öldürdüler bir genci de yaraladılar	48
		Romanya kabinesi Balkan politikasını değiştiriyor mu?	48
		“Yenispor” adlı bir kulüp kuruluyor	48
		Trabzonun yaptırılan ve yaptırılacak haritaları	48
		Kepenek gazetesi	48
		Tohumlara musallat olan haşereler	48
		Bulgaristandan 900.000 ırktaş gelecek	48
		Karadeniz sahil merkezlerinde et ve sanayi merkezleri	48

³⁹⁵ Türkiye'nin 1937 yılı et, ithalat ve ihracat sayısal bilgileri.

		Aferin köylülere! Everek, Burnaz, Sığirci köylülere çalışıyor	48
		EKONOMİ Bloke Döviz meseleleri	48
		Azılı çeteler birer birer nasıl tepelenmişlerdi?	48
		TÜTÜNE DAİR	48
28 İkinci Kanun 1938	4	Hatay seçimi içinde Fransa ile doğrudan doğruya anlaşmak mümkün oldu	49
		Kars hayvancılığı	49
		Filistinde ihtilâlcilere karşı askeri harekât	49
		İzmir Telefon Şebekesi hükûmete geçti	49
		Yarın Erzurum büyük bir spor günü yaşayacak	49
		Saldıray, Batıray, Atılay, Yıldırıy Atatürk inşaatları bitirmek üzere olan dört deniz altı gemimize bu isimleri seçti	49
		Orgeneral Kâzım Orbay şehrimizde	49
		ATATÜRK	49
		Eski Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşayı kabul etti	49
		Birinci Umumi Müfettişliğin onuncu yıl dönümü	49
		Şimdiye kadar yapılan işleri gösterir bir on yıllık hazırlanıyor	49
		Acı, fakat gerçek	49
		Bir vilâyet içinde 453 parça köyde bir tek okul bile yok	49
		Hayvan ihracından bir senede Vilâyete giren para	49
		Erzurum ve havalisinde yetişen pancarlar	49
		Trabzonda yeni bir sahil yolu	49
		Çin ordusu bugüne kadar 300 bin kişi zayıat verdi	49
		Gayrimübadillerin istihkakları	49
		Şark tütünleri konferansı	49
		Askerlik yapmamış Lise mezunlarının memuriyetleri	49
		Singapurda yapılacak İngiliz manevraları	49
		Kars Hayvan Borsası Satış Cedveli	49
29 İkinci Kanun 1938	6	Ergeç hakkımızı teslim edeceklerdi!	50
		BUGUNKÜ SPOR BAYRAMI	50
		Öğleden sonra yapılacak müsabakalara 150 atlet iştirak edecek	50
		Türkiyede şimdiye kadar yapılmamış olan bu büyük müsabakalara bütün Erzurumlular davetlidirler	50
		Hatay için yeni seçim nizamnamesi yapıyor	50
		Ankarada Umumi Spor Müdürlüğü ihdas ediliyor	50
		Umumi Meclis Şubatın birinde Açılıyor	50
		Transit yolunda amele ve çavuşlar kayak öğrenecek	50
		SIHHİ MUSAHABE	50
		IZTIRARLILAR	50
		MİLLETLER PAKTİ DÜZELTİLECEK	50
		Beynelminel Pamuk kongresi Kahirede açıldı	50
		Her yerde bir Doktor Galip Hakkı yetişmeli	50
		Meraklı bir araştırma	50
		Avrupada hükümdarlar ne para kazanırlar?	50
		Gençlik ve ihtiyarlık	50
		Gençlik yaşta değı, başta ve ruhtadır	50
		Briç Kralı	50
		Bu oyunu bütün dünyaya yayıp zengin olan adam	50
30 İkinci Kanun 1938	8	Uzak Vilâyetlerde Radyo İhtiyacı	51
		Dün muvaffakiyetli bir spor günü yaşadık	51
		Hatay seçimi bir müddet geri mi bırakılacak?	51
		Bursa Merinos fabrikası ay başında açılıyor	51
		PAHALILIKLA MÜCADELE	51
		İstanbul et kaç kuruşa mal edilebilir?	51
		Kars Valisi Akif İyidoğanla görüştüm	51
		ZİRAATTE KALKINMA	51
		Ekinlerimizi hastalıktan ve afetlerden korumalıyız	51
		Resmi ve hususi bütün müesseselerde birer spor teşkilâtı bulunacak	51
		Atınaya giden Türk talebesi	51
		Niyagara köprüsü	51
		Sovyetler Çine yeni harb malzemesi gönderdiler	51
		Ünitürk Pariste 320 Franka yükseldi	51
		Doğuya Gelin! Doğuyu Görün!	51
		ANİ HARABELERİ	51
		Trabzon şehrinin projesi	51
		Erzurum	51

		Belediye talimatnamesi	
		Halkın ve talebinin okuyacağı yeni kitaplar	51
		Filistin'in Irak krallığına ilhakı isteniyor	51
		Biz kardan değil, kar bizden korkacak	51
1 Şubat 1938	4	Sarıkamışta Her Münevveri Müteessir Eden Bir Hâdise	52
		Et istihlâki meselesi İstanbul Valisi Muhiddin Üstündağ'la telgrafta bir mülâkat yaptık	52
		"Milli Koruma" Adında bir komisyon teşkil edildi	52
		Halkevinin eşyası hem de katileşmemiş mahkeme kararile sokağa atılıverdi Fakat ilâm bozuldu Hak yerini buldu	52
		Metaksas diktatörlüğü resmen ilan etti	52
		Oltuda bu sene yapılacak işler	52
		Karabiyıkta kayak tatbikatı	52
		Umumhanede kavga	52
		KARS Valisile Görüşüm	52
		Maraşta imar işleri	52
		Hatayda seçim talimatnamesi	52
		Bugünden itibaren bütün hamamlar kapatıldı	52
2 Şubat 1938	4	Vilâyet Umumi Meclisi bugün 14 de toplanıyor	53
		İstanbul Elektrik Şirketi de satın alınıyor	53
		Hatay anlaşmasından Fransızlar da memnun!	53
		Şehir artık köpeklerin şerrinden kurtulmalı!	53
		Atatürk Bursada Merinos fabrikasının bugün açılıyor	53
		Belediye Meclisi dün toplandı Elektriğin kilovatı otuz kuruşa çıkarıldı	53
		Tortumda 78 kilometrelik yeni telefon hattı yapıldı	53
		İĞDIR PAMUĞU Doğuda ekonomik büyük bir inkılâbın blâncosu	53
		Geniş bir deniz programı ³⁹⁶ ı tahakkuk ettirilecektir	53
		Çinde muharebe edenlere para yetiştirmek lâzım	53
		Hükûmet bu sene elli bin ton şeker ithaline müsaade etti	53
		Aileler tahsildeki talebeyi pansiyoner alamaz mı?	53
		Milli Banka Direktörlerimiz Londra yolunda!	53
		Üçüncü Napolyon'un Alman İmparatoruna gönderdiği mektup	53
3 Şubat 1938	6	Vilâyet Umumi Meclisi Dün Toplandı Vilâyet İçinde Bir Senede Sarfedilen Para Ve Yapılan İş	54
		Atatürk Bursada coşgun ³⁹⁷ tezahüratla karşılandı	54
		Sovyet Rusya ile ticari münasebetlerimiz	54
		Hatayda seçim bu ayın yirmi üçünde yapılıyor	54
		DOĞU KASABALARINI TANIYALIM ŞAŞSAT	54
		Köpeklerle mücadelenin arkası kesilmedi	54
		İĞDIR PAMUĞU Doğuda ekonomik büyük bir inkılâbın blâncosu	54
		Asi teyyarelerin öldürdükleri ihtiyarlar, kadınlar, çocuklar	54
		Memleket on Ziraî MINTIKAYA Ayrılacak	54
		Filistinde kanlı çarpışmalar devam ediyor	54
		Sovyetlerin yalnız İstanbul'da bir Konsoloslugu kalıyor	54
		Avam Kamarasında münakaşalar oldu	54
		HAYVAN HASTALIKLARI KELEBEK	54
		Bayburtta spor ve gençlik	54
4 Şubat 1938	6	Valinin konferansı	55
		Bursa Büyük Bir Bayram içinde Merinos fabrikası Cumhurreisimizin ve devlet büyüklerinin huzurlarile açıldı	55
		Arnavutluk Kralı nişanlandı	55
		Şimal fecri Kelkitde de görüldü	55
		Aşkaledeki köylü gençler de kayak öğrenecek	55
		Evlerde kurban kesilmesi yasak edilmiş değildir	55

³⁹⁶ Programı.

³⁹⁷ Coşkun.

		Mareşal Çakmak hastanesinde tıbbi müsamereler	55
		Planda muhafaza edilecek kıymetli âbideler	55
		Arap devletleri birliğine doğru ilk adım mı ?	55
		İstanbul hayvan nakliyesi yarı yarıya indirildi	55
		Türk-Afgan anlaşması	55
		İspanyada öldürülen, kadın ihtiyar ve çocuklar	55
		Romanya Hariciye Nazırının Belgrad görüşmeleri	55
		Muş tütünleri	55
		Tatvanda gece dershanesi	55
		Asker ocağında ve ondan sonra spor	55
		Doğubeyazıt'ı istasyona indirmek meselesi	55
		Bayburt hastane istiyor	55
5 Şubat 1938	6	ATATÜRK BURSADAKİ KÖŞKLERİNİ VE KAPLICADAKİ HİSSELERİNİ BURSA BELEDİYESİNE HEDİYE ETTİLER	56
		Bursada bu yıl bir misli fazla pirinç ekilecek	56
		Kars balcılığına önem vermek lâzımdır	56
		Hamamlar tekrar açıldı	56
		Kars Hayvan Borsası için muntazam bir bina lâzım	56
		Umumî Mecliste dün encümenler seçildi	56
		Trabzon narenciye fidanlığı	56
		Trabzonda yeni bir sinema	56
		Trabzonda bir Belediye Kimyahanesi açılıyor	56
		Trabzonda yeni bir hastaneye başlandı	56
		İngiltere 1914 de Umumî Harbe niçin girdi?	56
		Uzak Şarkta Ruslar her ihtimale karşı hazır	56
		Zonguldak Genel Meclisinde köylüler	56
		Bayrak, bisiklet, cirit yarışı yapılacak	56
		Nuri Paşanın temasları resmî değil, hususî!	56
		Transit otobüslerle kışın seyahat	56
6 Şubat 1938	8	İşe yaramayan memurlar mecburî tekaüde çıkarılıyor	57
		Atatürk İstanbulda	57
		Nihayet Fransa ve İngiltere işe karıştı!	57
		İspanya sularında artık gizli tahtelbahirlerle soluk aldırılmayacak	57
		Dünkü Spor Faaliyeti	57
		Teşvik müsabakalarının dördüncü haftası da çok muntazam oldu	57
		Dün Kopta yapılan kayak talimleri	57
		Yoksulların Evinde...	57
		Atatürkün Vilâyet Genel kuruluna teşekkürleri	57
		Bazı köylerde çıkan hastalıklar	57
		Tatvan'a da muhacir gelmesi muhtemel	57
		Vilâyet memurlarının Yoksullara yardımı	57
		Aydındaki alaylara sancak verme töreni	57
		İstanbul Yahudi mektepleri hükûmete devredildi	57
		Kurban derileri	57
		Hava,Çocuk Esirgeme ve Kızılay kurumları arasında kardeşçe paylaşılacak	57
		Yoksullar Evinde	57
		Kimsesiz zavallılar acaba nasıl vakit geçiriyorlar?	57
		Şiranda bir spor klübü teşkil edildi	57
		Edebi Musahabe	57
		İki türlü edebiyat	57
		Görünmeyen düşmanlar	57
		TRAHOM	57
		Bu sinsi göz hastalığı insana nasıl geçer?	57
		VAN	57
		Havyar ve sodanın iki mühim istihsal kaynağı	57
		Trabzon limanı	57
		Tarihten Yapraklar	57
		CENGİZ	57
		Nasıl Doğdu?	57
		Fransada 200 Frank için dört kişi öldürüldü	57
		Mekkeye giden hacıların çektikleri	57
		Sarıkamışlılar Belediyeden Neler istiyorlar	57
		Yürüme sporu	57
8 Şubat 1938	8	Erzurumlulara müjde: iplik fabrikasının şehrimizde kurulmasına karar verildi	58

		Erzurum İplik Fabrikası	58
		Umumî Meclis şükranı dün büyüklere bildirdi	58
		“DOĞU KUPASI”	58
		Bayram maçları için bir kupa koyuyoruz	
		Hitler ordunun bir çok erkânını değiştirdi	58
		Goring Mareşal oldu	
		İngiliz firmalarile Londrada yapılan müzakereler	58
		Trabzon Vilâyet Umumî Meclisinde çalışmalar	58
		Pazar günkü kayak talimleri	58
		Bir grup Abdurrahman Gazide, bir grup Karabıyıkta çalıştı	
		Halkevinde bir Saz Heyeti teşkil edildi	58
		İngilizler Balear’ı Sardılar	58
		Uluslararası iktisat işleri düzelebilir mi?	58
		Gayrimübadilliler	58
		Haziranda istihkamları tevzi ediliyor	
		TARİHTEN YAPRAKLAR	58
		Erzurum kalesi hendeğinde can veren Akkoyunlu Beyi	
		Erzurumun plânı ³⁹⁸	58
		Köylü okumak istiyor	58
		Karaoçlular köylerindeki mektebi nasıl yaptırdılar?	
		KÖYLÜNÜN GAZETESİ	58
		Buğday tarlalarının sayılı ve arsız bir düşmanı	
		Köylülere Öğütler	
		Sporu devletleştirmek için hazırlanan proje	58
		Lokantada bir genci zorla kirletmek istediler	58
9 Şubat 1938	4	Bazı Alman generalleri ecnebi devletler hesabına çalışıyordu	59
		Başmüsavir “DOĞU” ya Ankara seyahatinden aldığı intibaları anlatıyor	59
		Yerli antrenör Yetiştirmek için bir kurs	59
		Kars,Sarıkamış,Iğdır elektiriği	59
		Belediye kadrosu genişletildi	59
		Erzurumda bir senelik nüfus vakaları ³⁹⁹	59
		Oltuda fakir çocuklara yardım	59
		Hitler Avusturya Başvekilinin tedbirlini istiyor	59
		Çin Millî Kongresi toplanıyor	59
		İtalya yakında İspanyaya 50. 000 asker gönderecek	59
10 Şubat 1938	4	Viyanada Yeni Bir Hükümet Darbesi Meydana Çıkarıldı	60
		Büyük bir sanat okuluna ihtiyaç var	60
		Bölge Heyeti dün toplandı	60
		Bayramda yapılacak spor programı hazırlandı	
		Hariciye Vekili Milletler Cemiyetinden döndü	60
		İlk ve orta tedrisat muallimleri	60
		Umumanede kavga	60
		Doğu yılığı	60
		SIHHİ MÜSAHABELER	60
		MÜSRİFLER	
		Kutup Yolunda Facia	60
11 Şubat 1938	12	Roma-Berlin Mihveri Bozuluyor mu?	61
		Yemen Veliahdı Ankaraya geliyor	61
		Kar tipi şiddetini arttırdı	61
		Yollar kapandı, Erzurum mahsur bir vaziyette!	
		Bizlere geçmiş olsun!	61
		Dün matbaamızın bir bacası tutuştu	
		Şiran kazasında şimdiye kadar yapılan işler	61
		KAĞIT OYUNU YASAK EDİLDİ	61
		Bayram gününde Yoksullara yardım	61
		Sarıkamış Nahiye Müdürleri Kongresi	61
		Sarıkamışta bir köye tapuları dağıtıldı	61
		Gayrimenkul tahliyesi ne zamanlar yapılır?	61
		Çin Muharebelerinde Ölenler 200 binden Aşağı Değil	61
		Sabık Kayser vasiyetini söyledi	61
		Bombalardan Barselonda ⁴⁰⁰ 3467 ölü ve yaralı var	61
		Tarihten sayfalar	61
		TRABZON NASIL FETHEDİLDİ	
		Tercan çok hem çok bakımsız bir kasabadır	61

³⁹⁸ Erzurum Haritası.

³⁹⁹ 1937 yılında Erzurum’da evlenen ve boşananların sayısal verileri.

⁴⁰⁰ Barcelona.

		Apturrahman ⁴⁰¹ Gazide her Pazar kayak eğlencesi var	61
		Yazma bir kitapta Oltunun tarihi	61
		Filistinde Araplar bugün matem tutuyorlar	61
		Bayramın birinci günü matem günü ilân edildi	61
15 Şubat 1938	4	Hitler Avusturya Başvekilini Çağırıldı	62
		Romanyada kabine istifasını verdi	62
		Başvekil Ankarada	62
		Hariciye Vekilile beraber Ankaraya dönerken Kağıt Fabrikasını ziyaret etti	62
		Kurban Bayramında yapılan müsabakalar	62
		Kupa Maçı fazla yağın kar dolayısıyla tehir edildi	62
		Merinos Fabrikası	62
		Bu fabrika, Türkiyemizde modern tekniğin timsali kabul edilebilir	62
16 Şubat 1938	4	Hitler Parlâmento Usulünü Kaldırdı	63
		Dün Umumi Mecliste geçen tatlı sözler	63
		İmar Birliği dün toplandı	63
		İmar Birliği bu yıl ne yaptı, önümüzdeki yıl ne yapacak?	63
		Trabzon ayakkabıcıları bir cemiyet teşkil ettiler	63
		Kendi elektriğimizi kendimiz yapıyoruz	63
		Hava Kurumu Şubesinde model uçak dersleri	63
		Halkevi Reisi hastaneden evine nakledildi	63
		Askerî ve mülkî memurların nüfus vakaları	63
		Ardanuçta oniki bataklık kurutuldu	63
		Japon mallarına boykot	63
		Londrada bazı milletlerin iştirakile toplanan komite kararını verdi, dağıldı	63
		Bitlis şivesi ve İzzet Bek	63
17 Şubat 1938	4	Erzuruma Kapalı Bir Stad Lâzımdır	64
		İktisat Vekilinin İzmirde tetkikleri	64
		Halkevlerinin yedinci yıldönümü Pazar günü törenle kutlanacak	64
		Tortum posta beygiri uçuşuna yuvarlandı	64
		Doğu Valilerile mülâkatlar	64
		Trabzon gördüğü yardım ve gösterdiği hamleyle durmadan güzelleşecek	64
		Hamamlar niçin bir türlü ıslah edilemezler?	64
		Vakıflar idaresinin bayramda fakirlere yaptığı yardım	64
		Rakkamlar söylüyor ⁴⁰²	64
		TARİHTEN YAPRAKLAR	64
		Otlukbeli Savaşı	64
		Balkan Antantı Konseyi ayın 25'inde toplanacak	64
		Erzincan'ın kurtuluş günü	64
		Yirminci yıldönümü parlak merasimle kutlandı	64
		Oltuda hayvanlarla mücadele	64
		Trakya'da arıcılık	64
		On bin Alman amelesi Tokyoya gidecek	64
		ZABITA VAKALARI	64
		Hep sarhoşluk yüzünden kavga	64
		Ayakta duramayacak kadar içmeğe ne lüzum vardı?	64
		Ahmet isminde bir yankesici	64
		Halkevinin yedinci yıldönümü	64
18 Şubat 1938	4	Avusturyada Kabine Değişti	65
		Siyasi suçlular için umumî af ilan edildi	65
		Almanyadaki son değişikliklerin manası	65
		Halkevlerinin yedinci yılında şehrimizde yapılacak tören	65
		Trabzonda şehir işleri	65
		Trabzon Belediye Reisi ile görüştüm	65
		Tasdik edilen köy bütçeleri	65
		Vilâyet Umumi Meclisi toplantıları	65
		Dün istimlak hakem heyetleri seçildi	65
		Amerika Büyük Okyanus	65
		filosunu kuvvetlendiriyor	65
		Şekspirin bir imzası yetmişbin dolara satılıyor	65
		Memleket sporunda Halkevleri	65
19 Şubat 1938	4	İran Transit Otobüsleri Bu Yıl da Servise Başlamazsa...	66

⁴⁰¹ Abdurrahman.

⁴⁰² Üçüncü Umumi Müfettişliği görev alanı sayısal bilgileri.

		Kendi otobüslerimizin Tebrize kadar işlemesi iki taraf için de faydalı olacak	
		Avusturyadan sonra sıra Çekoslavakyada mı?	66
		Öğretmenler arasında alfabe müsabakası	66
		Uçak Model Kursu rağbet görüyor	66
		Yeni kurulan Karayazı kazasına bağlanan yerler Yeni nahiyelere civar kaza ve nahiyelerden birçok köyler eklendi	66
		Yoksullar Kurumuna yardım devam ediyor	66
		İlk mekteplerde öğretmenler için yazı kursu	66
		Senbernar Hastanesi Çığ altında	66
20 Şubat 1938	6	Halkevleri bugün bütün yurttta 6ıncı yıldönümlerini kutluyor Parti Genel Sekreteri bugün kırk iki yeni halkevinin daha açacak	67
		Halkevleri	67
		Avusturya, Almanya artık birleşmiş gibi	67
		Trabzon Fındık Fabrikası evvelki gece yandı	67
		Beyrutta Karışıklıklar	67
		İmam Yahyanın Oğlu Emir Hüseyin Pariste	67
		Havza bir kaplıca sayfiye şehri oluyor	67
22 Şubat 1938	6	Halkevlerinin Yıldönümü Erzurumlular kendi Evlerinin 6 ıncı yıldönümünü candan kutladılar	68
		Karsta kar tipisinden dört kişi dondu	68
		Yeşil gömleklilerin bir toplantısı Kahirede kanlı karışıklıklara sebep oldu	68
		Kars valisi şehrimizde	68
		Bayburdun kurtuluş günü	68
		Van bu yaz içme suyuna kavuşuyor	68
		Gümüşhanede yeni yapılacak Halkevi binası	68
		Tortumda Ulus Dershaneleri	68
		Sarıkamışta "Çamaltı" spor klübü	68
		Erciş Halkevinde Anadolu Ajansı	68
		Konya Topçu alayına sancak verme töreni	68
		İspanyada âsiler şiddetli bir taarruza geçtiler	68
		Çinliler Rusyadan ve Amerikadan tayyare alıyorlar	68
		Kutuptaki Rus âlimleri kurtarıldı	68
		Bir Vapurumuz daha denize indirildi	68
		Sivas Çimento Fabrikası için makine sipariş edildi	68
		Filistine Yahudi akını devam ediyor	68
		MUHABİR MEKTUPLARI	68
		Samsun birkaç yılda çok değişmiştir	68
		Karsta kış sporları	68
		Halkevinin Altıncı Kuruluş Yıldönümü	68
		Yeşil gömleklilerin bir toplantısı	68
23 Şubat 1938	4	İngiliz Hariciye Nazırı Eden kabineden çekildi	69
		ET PAHALIDIR! Etin kilosu beş kuruş daha ucuzlayabilir	69
		Hitler beklenen Nutkunu söyledi	69
		Koyun, buğday yatağı Tutak Köprüsüzlük yüzünden 160 koyun boğuldu	69
		Doğubeyazıtta Hususi İdare tahsilâtı	69
		Ali Kızıl Köylüleri de tapularını aldılar	69
		Bayburt Kızılaz şubesi yıllık toplantısını yaptı	69
		BÜYÜK ADAMLAR	69
		Wilhelm Konrad Röntken	69
		Artvinde Halkevi bayramı çok neşeli geçti	69
		Her yerde ortaokul ihtiyacı var	69
		Ankarada İtalyan sergisi	69
		Tortumda fakir çocuklara yardım	69
24 Şubat 1938	6	İngilterede kabine işi tehlikeli bir safhada!	70
		Oltuda köy kalkınması	70
		Yazı Kursu dün Cumhuriyet okulunda açıldı	70
		Ağrı Halkevi faaliyetleri	70
		Bir yavrumuzda vatan duygusu	70
		Şiran	70
		Asliye salâhiyetini haiz bir mahkeme istiyor	70

		Hitlerciler Viyanada dün bir nümayiş yaptılar	70
		“İster Ceyhanda, İster Hatayda otursunlar Aleviler özbeöz Türktür”	70
		Adana Kız Enstitüsünde Eti Türkleri heyecanlı bir konferans	
		Lohosa humması	70
		Mümin Seyhan	70
		Ercište Kültür hareketleri	70
		Kıymetli bir tesviyeci ustamız	70
		Mektep var, talebe çok fakat öğretmen yok!	70
		AHLAT	70
		Van gölü sahillerinin en güzel köşesi	
		Meşhur Amerikalı haydut Alkapone hapishanede delirmiş	70
		Oltuda yoksullara yardım faaliyeti	70
25 Şubat 1938	4	Kilosu 15 Kuruşa Et	71
		Eden'in istifa meselesi	71
		Alman sergilerinde av derilerimiz	71
		Kehribarcılar ve Dokumacılar Kooparetifi	71
		Ağrı Halkevinde konferanslar	71
		Yoksullar Kurumu menfaatine “Akın” piyesi	71
		Almanya Türk Ticaret Odasında Erzurum	71
		Gizli bir Çin tehtiş teşkilâtı keşfedildi	71
		Yahudilere Macaristanda da rahat kalmıyor	71
		Şenkaya pazarı	71
		Çekilmeyen karılar ve kocalar	71
26 Şubat 1938	4	Balkan Antantı konseyi dün Ankarada toplandı	72
		Vekiller Heyetinde mühim bir toplantı	72
		Teyyare motörlerimizi kendimiz yapacağız	
		İspirto fiyatlarında mühim tenzilât yapıldı	72
		Sakarya oteline giren bir hırsız yakayı ele verdi	72
		Erzurum Kapalı Stadi yapılmaya kadar..	72
		Atletizm pisti ve havuzlarını ihtiva eden bir futbol sahası yapılacak	
		Patnosta bir köyde 140 sene yaşayan bir adam	72
		Bayrak ve Erzurum saat kulesi	72
		Ay sonunda yeni yüz liralıklar tedavüke çıkarılıyor	72
		Gandi ağır hasta	72
		Askeri hizmetlerde kullanılan köpekler	72
		Bir kadın diri diri yandı	72
		ASKERİ BAHİSLER	72
		Akdenizde İtalyanın hakiki vaziyeti nedir?	
27 Şubat 1938	4	Dost Türkiyeye candan bağlı bulunmaktayız	73
		13 sene evvel aşar vergisi bugün kalktı	73
		Kelkitte kurtuluşun yıldönümü bugün	73
		Birkaç yıl evvel Ağrı şakilerinin dolaştığı yerler	73
		Nazilli fabrikası ilk Türk basmasını çıkardı	73
		EKONOMİ BAHİSLERİ	73
		Trabzon-İran Transit yolunun ehemmiyeti	
1 Mart 1938	6	Balkan Antantı Konseyi işini bitirdi	74
		Sigorta artık zaruri bir mesnettir	74
		İhsan Cinsili dün sığır etinin kilosunu 15 kuruşa satmaya başladı	74
		Şehir içindeki dabağhaneler Haziranda kalkıyor	74
		Dahilî istikraz ve Türk borcu tahvillerinin mübadelesi	74
		Aşağı Nergâhın zerdali bahçeleri	74
		Hollanda veliahdının kızı	74
		Lord Halifaks İngiliz Hariciye Nazırı Oldu	74
		Çoruhun yolları	74
		Türkler ve Kayak	74
2 Mart 1938	4	Atatürk Balkan gazetecilerine mühim beyanatta bulundular	75
		Sovyetleri devirmek isteyenler	75
		Yeni Dağcılık Ajansı anlatıyor	75
		Hınıstaki Ermeni mektebi binası	75
		Memlekette milli ve yabancı sermaye	75
		Şehrimizde bir hâkem kursu açılacak	75
		MU HABİRLERİMİZDEN MEKTUPLAR	75
		YUSUFELİ	
		Erzurumgücü Klübünün kayak eğlenceleri	75
3 Mart 1938	4	Yunanlılarla Yeni Muahede Ankarada Parafe Edildi	76
		Halkevi Başkanı Ahmet Erverdi evvelki gece hayata gözlerini	76

		yumdu	
		Yarbay Niyazi Yalçın Türk evvelki gün vefat etti	76
		Tuncelinde gizli kalmış nüfus vakaları	76
		Çifte minareler önünde model uçak tecrübeleri	76
		Yusufeli yolları	76
4 Mart 1938	4	Hükümet Yeni Bütçeyi Meclise Verdi	77
		Küçük esnafın acıklı vaziyeti	77
		İş Ocağının mütevazı bir köşesinde değerli, genç istidat yetiştiriliyor	77
		Müfettişimize ameliyat yapılacak	77
		Dokumacılar kooperatifinin teşkiline doğru	77
		Geçen yıl Erzurumda kesilen hayvanlar ⁴⁰³	77
		Tavlanın tarihi	77
		Geçen yıl sonunda Erzurumda ne kadar hayvan vardı? ⁴⁰⁴	77
		Zeytinyağı fabrikalarının vaziyeti	77
		Oltunun bir orta mektebe büyük ihtiyacı var	77
5 Mart 1938	4	Avusturyadan Sonra Sıra Müstemele İşine Geldi	78
		Bu Pazar günü büyük bir kayak bayramı var	78
		Vilâyet Umumi Meclisi dün Ahmet Erverdi'nin hâtrasını taziz etti	78
		Umumi Müfettişimize ameliyat yapıldı	78
		Bitile mücadele	78
		Trabzonda ilk idadi nasıl kuruldu?	78
		Kutuptaki dört Rus âlimi nasıl kurtarıldı	78
6 Mart 1938	4	Hitler İngiltereden Açıkta Açığa Müstemele İstedi	79
		KÖY HOCASI	79
		MOSKOVADAKİ SİYASİ DAVA	79
		Litvinof'la arkadaşlarının idamları talep edildi	79
		12 Mart	79
		Erzurum, büyük kurtuluş gününün yıldönümünü kutlamağa hazırlanıyor	79
		Erzurumda yapılacak İplik Fabrikasının yeri ayrıldı	79
		Erzurumgücü Klübünün bir kadirşinaslığı	79
		Bugünkü Kayak Bayramında merhum Ahmet Erverdi'nin hatırasını hürmeten müzik ve dans kaldırıldı	79
		Mevzuata aykırı birleşmeden doğan çocuklar	79
		Analarının yanına nüfus kütüğüne kaydedilecekler	79
		Uçak kursunda dersler	79
		Ahır ve inekhaneler ayda üç defa muayene edilecek	79
		Bu yıl içinde köylerde neler yapılacak?	79
		HATAY HABERLERİ	79
		Bir köyde durup dururken 9 Türk tevkif edildi	79
		Trakyada arıcılık ve zeytincilik	79
8 Mart 1938	4	Romada ve Londrada mühim müzakereler	80
		Eski Habeş İmparatoru Haile Selâsi'ye Habeş tahtı teklif ediliyor	80
		İspanyada muharebeler şiddetlendi	80
		Cumhuriyetçiler âsilerin bir kruvazörünü batırdı	80
		Üçüncü Umui Müfettiş Erzurumlulara selâm gönderdi	80
		SARIKAMIŞ	80
		Sarıkamış Halkevinin birinci yıldönümü	80
		Sarıkamış Çocuk Esirgeme ⁴⁰⁵ Kurumunda	80
		Sarıkamışta sinemalı müsamere	80
		Sarıkamışta camiden çalınan beş kilim davası	80
		TRABZON	80
		Trabzon plânının Avan projesinde Bazı teklifler	80
		Yeni rıhtımlar, yollar, sanayi mahallesi, fûniküler	80
		Trabzon imar komisyonunda çalışmalar	80
		Trabzonda yapılacak yeni ilk mektep	80
		Trabzon Umumi Meclisi çalışmalarını bitirdi	80
		Trabzonda oyun kağıtları yasak edildi	80
		Teşkilâtı ihracat	80
		Ankara Orta Muallim Kursu	80
		Bu sene de Gazi Terbiye Enstitüsünde kurs açılacak	80
		Çinde kanlı bir meydan muharebesi oluyor	80

⁴⁰³ 1937 yılında Erzurum'da kesilen hayvanların sayısal verileri.

⁴⁰⁴ 1937 yılında Erzurum'da mevcut olan hayvanların sayısal verileri.

⁴⁰⁵ Esirgeme.

		Badicivan Çocukları da Okumak istiyor	80
		Amerika Okyanustaki iki adaya el koydu	80
		Şikagoda inkilâbımıza dair bir konferans	80
9 Mart 1938	4	İspanyada iki taraf son kozlarını mı oynuyor?	81
		Hatayın esas seçim nizamnamesi	81
		Yeni İngiliz silâhları	81
		Artvinliler kurtuluş gününü candan kutladılar	81
		Canbazlar aralarında bir cemiyet yapıyorlar	81
		Adı "Küçük Celep Esnafı Cemiyeti" olacak	81
		Bingöl kazasında imar ve Kültür hareketleri	81
		Difteri-Kuşpalazı	81
		Antalyada Atatürk günü	81
		Altı İtalyan harp gemisi daha denize indirildi	81
		İngilterenin sulh yolunda yeni bir teşebbüsü	81
		Karahisar Halkevinde	81
		Almanya'ya karşı iki türlü politika	81
		İktisadî hareketler	81
		Köy okullarında ziraat dersleri	81
10 Mart 1938	4	Bir Fransız Zırhlısı Batırıldı	82
		Hasta Avrupa, zinde Türkiye	82
		Şimdiye kadar hiç bakılmamış bir kazamız	82
		Tercan terakki ve inkişafa çok müsait bir yerdir	82
		Mamahatun Belediyesinin imar programı	82
		Model Uçak Kursları	82
		Parti ve Halkevlerine taahhüde girenler	82
		Ödenen paradan vergi kesilmeyeceği tamim edildi	82
		Çinde Sarı Nerhir Kenarında Yeni Bir Muharebe Başlıyor	82
		Suni ipek, hakiki ipek	82
		Diş tedavisine kısa dalgalar	82
11 Mart 1938	4	Avusturyalılar Almanlarla birleşmek istiyorlar mı?	83
		Mekteplerde disiplin	83
		YARIN	83
		Bütün Erzurum Büyük Gününü Kutlayacak	83
		Hatay'ın seçim nizamnamesi	83
		Türk projesi üç gündür tetkik ediliyor	83
		MİKROPLAR	83
		Geçen ay doğum üç misli fazla ⁴⁰⁶	83
		Japon-Sovyet Münasebeti Gergin Bir Safhaya Girdi	83
		Hitler ile Mossolini arasındaki farklar	83
12 Mart 1938	8	12 Mart: Erzurumun Kurtuluş Günü	84
		Erzurum Yirmi Yıl Evvel Bugün Mesut Taliine Kavuştu	84
		BUGÜNKÜ TÖREN	84
		Avusturya karıştı, Almanlar hududa asker gönderiyor	84
		Tarihî kıymeti haiz eski eserlere dokunulmayacak	84
		Erzurumun imar plânında gözetilen mühim bir nokta	84
		Avusturyada Yarın Mühim Hâdiseler Beklenebilir	84
		Memlekette her sene Hasat Bayramı yapılacak	84
		On iki ay, yirmi beş gün düşman elinde	84
		Değerli Bir Vatandaş Ahmet Erverdi için	84
		Umumi Harpte Erzurum nasıl düşman eline düştü, nasıl kurtuldu?	84
		Kemiksiz et denilen bir nevi fasulye	84
		Japonya'nın küçük kardeşi Siyam'ı iyi bilir misiniz?	84
		Erzurumda güreş	84
13 Mart 1938	6	Alman Ordusu Avusturya Hududunu Geçti, Viyanaya Doğru Yürüyor	85
		Avusturya Başvekili Şuşnig Tevkif Edildi	85
		Düinkü Kurtuluş Bayramı Nasıl Geçti?	85
		Hınista grip	85
		Atletizmde neden böyle gerileyoruz? ⁴⁰⁷	85
		Balkan Antantı Konseyinin mühim bir kararı	85
		Filistinde çete baskınları	85
		Kaybolduğu söylenen vesika Erzurumdadır	85
		"Takvimi Vekayi" nin birinci sayısına ekli ilave Üstat Turhan Tan'ın zannettiği gibi kaybolmuş değildir	85
15 Mart 1938	6	HİTLER DÜN VİYANAYA GELDİ	86

⁴⁰⁶ Erzurum'da Şubat ayı doğum, ölüm ve evlenme bilgileri.

⁴⁰⁷ Geriliyoruz.

		Bir beyanname neşretti, Avusturya milletini kendi mukadderatını tayine davet etti	
		Berlin hükûneti Fransa ve İngiltere'nin protesto notalarını kabul etmedi	86
		Üçüncü Umumi Müfettişten Erzurumlulara	86
		Vilâyet Umumi Meclisi dün bütçeyi kabul etti	86
		Erzincana 25 eğitimci namzedi gönderilecek	86
		Muallimler nasıl izin alacak?	86
		Lise tarih stajyerliği	86
		Bayrağımıza hürmet ve dikkat	86
		Şehrimizde atış poligonu açılıyor	86
		TİFUYA KARŞI	86
		Kara sineklere karşı şimdiden tedbir almalı!	
		Hitlerin Mussoliniye mektubu	86
		Avusturya Milletler Cemiyetinden de çekildi	86
		Göring'in bir nutku	86
		Alman tayyarecilerini Alman hudutları dışında bekleyen yeni vazifeler	
		Şükrü Kaya Sözleri, yazırları (1927-1937)	86
		Sovyet filosu	86
		Fazla talebe döndüren muallimler	86
16 Mart 1938	4	Hitler Viyanada Avusturyalıları dedi ki: "Sizin bugünkü sevincinize, yetmiş beş milyon Alman candan iştirak etmektedir"	87
		Hasankalede büyük kurtuluş günü Emsalsiz törenle kutlandı. ⁴⁰⁸ Ali Çavuşun mezarı ziyaret edildi	87
		Karayazı Kazası	87
		MİKROPLAR	87
		Fransa artık İngilizlerin dostluğuna güvenemiyor	87
		İspanya davası da en nihayet bitiyor mu?	87
		Ahmet Erverdi'nin ölümü	87
17 Mart 1938	4	Alman Hariciye Nazırı Avusturyanın Hariciye Nazırlığını da üzerine aldı İki memleket arasındaki gümrükler kaldırıldı	88
		Çekoslovakya taarruza uğrarsa silâhla mükabele edeceğini resmen bildirdi	88
		İspanyada Nasyonalistler Barselona yaklaştılar	88
		Erzurumun kurtuluş günü büyüklere gönderdiği tazim tellerine cevaplar	88
		Köy katipleri Dahiliye Vekâleti nasıl çalışacaklarına dair vilayetlere bir tamim gönderdi	88
		Ankara Şehir Tiyatrosunu Doğuda Görmek İstiyoruz	88
		Japonyada beyazlara karşı düşmanlığın kökleri pek eskidir	88
		Irakta pamuk rekoltesi	88
		Akçaabatta tütün satışları	88
		Türk-Romen Ticaret Odası açıldı	88
		Orman kanununda değişiklik	88
		Göçmenlerin askerliği	88
18 Mart 1938	4	Hitler Berline döner dönmez söylediği nutukla yeni bir işaret daha verdi:	89
		18 Mart Düşmana Türk gücünün ne olduğunu bugün bir defa daha anlattık	89
		İngilteren Yeni haber: Eden Başvekil oluyor	89
		Erzurum Belediyesinin hudutu tespit edildi	89
		Mareşal Fevzi Çakmak'tan Erzurumlulara	89
		Tekzip hastalığı	89
		Trabzon yeni plânında yollar ve caddeler	89
		Trabzon orduya bir tayyare daha hediye etti	89
		Subayların terfii kanununda değişiklik	89
		Çoruh İlinin bu yılki bütçesi	89
		Avusturyada Son Vaziyet	89
		Tenzil edilecek vergiler	89

⁴⁰⁸ Kutlandı.

		Lâyhalar, Meclise veriliyor. Maliye Vekili Kamutayda izahat verdi	
		23 sene evvel bugün Çanakkale düşmana yol vermedi	89
		Çocuklar günde kaç saat uyumalı?	89
19 Mart 1938	4	Sovyetler Çekoslavakyayı kurtarmak için beynelmilel bir konferans istiyorlar	90
		Almanya Meclisi de dün Hitler'i dinledi	90
		Vilâyet Umumi Meclisi içtimalarına son verdi	90
		Lehistan da Litvanyayı ilhak mı etmek istiyor?	90
		Sanayi Okulu inkişaf ettirilmelidir	90
		Umumi Meclis 500 lira tahsisat koyabildi	90
		Nümune hastahanesinin eksik levazımı	90
		İlkmektep hocalarının mesken bedelleri	90
		Mareşal Çakmak hastanesinde tıbbî müsamereler	90
		Köylerle merkezler arasında telefon	90
		"Tiryaki" sigarası	90
		Yeni sigaralar şehrimizde de piyasaya çıkarıldı	90
		Tahsilde bulunan Erzurumlu gençlere yardım	90
		Nizamî bayrak yapmak için halka kolaylık	90
		Ardahan kapısındaki yıkık kilise	90
		İngilizlerin son beyaz kitabında neler var?	90
		Dişlerimizi nasıl korumalıyız?	90
		MUHABİR MEKTUPLARI	90
		İki köprü yapılırsa Hınıs ihya olacak	90
		Hususî idarelerde tip kadro	90
		İspire telefon	90
20 Mart 1938	4	Sayım vergilerinde tenzilat	91
		Londrada Halk Avam Kamarasına hücum etti	91
		Kamutaya verilen yeni Sayım Vergisi Lâyihası	91
		İspanyol hükümetçilerine yardım etmek için Fransada büyük nümayişler oluyor	91
		Nümune hastanesinde yatak adedi arttırılacak	91
		Erzuruma doğru gelen demiryolu	91
		Türkiyede bir senede basılan kitaplar ⁴⁰⁹	91
		İlçebaylar ve Kamunbaylar	91
		Ticaret odaları yerine iktisat odaları	91
		Yeni bir göçmen lâyihası hazırlandı	91
		Memurlar için yeni bir nizamname	91
		Alaca-İlica	91
		Avusturya demiryolları da Alman demiryolları ile birleşti iki memleket milli bankaları birleşti	91
		Edirne tarihi	91
		Yeni orta mektep muallimleri	91
		Eleşkirt Halkevi nasıl açıldı?	91
22 Mart 1938	8	Hatayda Seçime 15 Nisanda Başlanıyor	92
		Doğu Üniversitesi	92
		Çekoslovakya'daki Alman Partisi Reisi Bir Suikasttan Kurtuldu	92
		Erzurum'a gelen demiryolu	92
		İntihap nizamnamesi istediğimiz esaslara göre tadil oldundu	92
		Ağrı umumi meclisi içtimalarını bitirdi	92
		Halkevi kurslarını niye kapattı?	92
		YARIM AKILLILAR MÜCRİMLER	92
		Ziya Şakir'in Erzurum Belediyesine gönderdiği mektup	92
		Çinde en şiddetli bir muharebe başladı	92
		İsviçre ordusu da İtalya hudutlarında manevra yapmağa kalktı	92
		Kudüs müftüsü bir İngiliz mebusunu dava ediyor	92
		Birbirine benzeyen iki tarihi hâdise	92
		Akçaabat halkının Belediyeden istekleri	92
		Kaleli	92
		İBRAHİM HAKKI	92
23 Mart 1938	4	Polonya Cenevreden Çekiliyor Mu?	93
		Memlekette Turistik seyahati kolaylaştırmalı	93
		İspirto fiyatlarında ne kadar tenzilat yapıldı?	93
		Maliye Vekilinin beyanati	93

⁴⁰⁹ Türkiye'de 1937 yılında basılan kitapların sayısal verileri.

		Osmanlı bankasından 2,5 milyon İngiliz liralık bir kredi alacağız	
		Umumi Müfettişlik Başmüsaviri Ankara'ya gitti	93
		İstanbulda Toprak Bayramı	93
		Kelkitte 15 köy telefonla merkeze bağlandı	93
		Sarıkamışta köylüye bir piyes temsil edildi	93
		Çifte minareler önünde model uçaklar uçuruldu	93
		Yabancı isim taşıyan köyler ⁴¹⁰	93
		İngiliz muhalefet partisi Başvekile şiddetli bir hücumda bulundu	93
		Çinliler Japonları bir hezimete uğrattılar	93
		Yoksullar kurumunun teşekkülü	93
24 Mart 1938	4	Orgeneral Cevat	94
		Çemberlâyn Franko'nun davayı kazanmak üzere bulunduğunu söyledi	94
		İngiltere Sovyetlerin teklifini reddetti	94
		Kayserinin bir köyünde define bulundu	94
		Karsta sosyal yardım faaliyetleri	94
		Elazığ'da cüzamlar için hastane yapılıyor	94
		Kazaları değiştirilen nahiyeler	94
		Maksim Gorki'nin doğuşunun 70 inci yıldönümü	94
		Bakıda yeni bir petrol kuyusu	94
		Ankarada yeni bir bira fabrikası	94
		Ankara Halkevinde tarih konferansları	94
		İlk tahsil çağında 15 bin dilsiz var	94
		"Kopspor" adında bir klüp teşkil edildi	94
25 Mart 1938	4	Hatayda Yapılacak Seçimlere Doğru	95
		Mareşal Göring bugün Romaya geliyor	95
		Cumhuriyetin modern bir sıhhat abidesi	95
		Bu ayın 14 ünde Trabzon Nümune hastanesinin temelleri atıldı	95
		Jimnastik şenliklerine hazırlık	95
		Hatay seçimini kontrol edecek heyet Cenevreden hareket etti	95
		Bitlerden kurtulmak için ciddi bir savaş başladı	95
		Zahire satışlarında çok büyük ihtikâr var	95
		Fakir köylü ormandan nasıl istifade edecek?	95
		Halkevinin bir tanzimi	95
		SIHHİ USAHABE MİKROPLAR İnsanlarda hastalık yapan bakteri ve parazitler... Kuşpalazı, verem.	95
		Yeni sayım vergisi lâıyhası	95
		Kamutayın evvelki günkü celsesinde kabul edildi	95
		Avusturyanın işgali günü Hitlerin Musoliniye gönderdiği mektup	95
		Çinde muharebeler son günlerinde şiddetlendi	95
		Avusturyanın işgali günü Hitlerin Musoliniye gönderdiği mektup	95
		Trabzon Nümune hastahanesi	95
26 Mart 1938	4	Çemberlâyn İngiliz sulh siyasetinin eskisi gibi değişmediğini söylüyor	96
		Pasinlerde iki kardeşin canına nasıl kıymışlardı?	96
		Tavuk hırsız 70 güne mahkûm oldu	96
		Karsılar Belediyeden neler istiyorlar?	96
		İspanyada millicilerin ileri hareketi durmadı	96
		Nazilli Basma fabrikasında spor faaliyetleri	96
27 Mart 1938	4	Avusturyanın ilhakı Tunus ve Cezayiri de tehlikeye soktu	97
		Ortada tifus tehlikesi var	97
		Şehirde bir lekeli humma vakası görüldü	97
		Hasankale İnhisar Satış Memur Vekili odacıyı tabanca ile öldürdü	97
		Model uçaklar Lise sahasında uçurulacak	97
		BİR FRANSIZ GENERAL DİYOR Kİ:	97
		Almanya iyiden iyiye kuvvetlensin diye mi bekliyoruz?	97
		Orta Okul öğretmenliği kursu görenler	97
		Sorbon Üniversitesinde Türkiye hakkında konferanslar	97
		Suriye İstiklâli Hatayda kutulanmış değildir	97
		Dünyada en çok şarap ve bira içen milletler	97

⁴¹⁰ Erzurum'da yabancı isimli bazı köylere Türkçe isim verilmesi.

		Trakya'da 500 göçmen evi daha yapılacak	97
29 Mart 1938	6	Hitler Tuna üzerinde kuvvetli bir filo vücuda getirmeğe karar verdi	98
		Transit yolu büyük bir istikbale namzet bulunuyor	98
		Hasankale cinayeti	98
		“Odacı İbrahimi niçin öldürdüm?”	98
		Transit otobüslerimiz bundan sonra Tebrize kadar işleyecek	98
		Ziraat Bankası hayvan başı için sahibine kredi açıyor	98
		Üçüncü Umumi Müfettişimiz hastaneden çıktı	98
		Yeni eğitim okulları	98
		İnhisarlarda tayinler	98
		Şavşatta faydalı bir toplantı	98
		Erzincan Eğitim Kursuna gidecek öğretmenler	98
		Bir şehrin temizliğine ilk önce halkın dikkat etmesi lazımdır	98
		Mısırdaki kanlı bir çarpışma	98
		Nahas Paşa taraftarları ile hükümet kuvvetleri çarpıştılar	98
		Harp malûlleri ve şehit aileleri	98
		AHİRETTE 8 DAKİKA	98
		İnsanın öldükten sonra muhayyalesi işliyormuş	98
		Japonyaya göre, Çinde muharebe yeni başlamış	98
		ERZURUM DEMİRYOLU	98
		23 üncü kısımdaki büyük tünel de delinmek üzere	98
		Klüpler çoğalırsa	98
		Erzurumun Doğu sporuna veche ve hız verecek günler yaklaşmaktadır	98
30 Mart 1938	4	Hayvancılığın inkişafında Atılan yeni adım	99
		Hitler reyîâmından evvel tekrar Viyanaya gelecekmış	99
		Çinliler tekrar Nankine girdi	99
		Trabzonda yeni bahçeler ve sayfiye yeleri	99
		Evkafın ufak tefek evleri satılıyor	99
		Yoksullar Kurumu menfaatine temsil edilecek piyes	99
		Sarıkamış köylerinde sıhhi durum	99
		Bir ay içinde ölümle neticelenen beş kavga	99
		Sarıkamış kazasında hiç yüzünden çıkan kavgalar beş kişisini hayatına mal oldu	99
		Umumhanede kavga	99
		Ziraî ıslâhat için hazırlanan kanun projesi	99
		Otomobil sanayiinde fasulya	99
		En iyi istikamet tayin eden kuşlar	99
		Menkul kıymetlere ucuz faizle para verilecek	99
		Hatay köylerinde Türklere yapılan zulüm	99
		İskenderiyede kanlı bir nümâyiş	99
		Filistinde çete baskınları devam ediyor	99
		Frankocuların ileri hareketi durduruldu	99
		Tekirdağdaki Alaylara törenle sancakları verildi	99
		Hitler, Mussolini, Stalin bu ayın otuzunda buluşup görüşecekler	99
		Sümerbank fabrikaları nasıl çalışıyor?	99
		Sunî Gübre ve Pulluk fabrikaları	99
		Telgrafla öpücük göndermek yasak	99
31 Mart 1938	4	Doğuda posta nakliyatı	100
		Maliye Vekili bütçeyi,	100
		Hariciye Vekili siyasal durumumuzu anlattı	100
		Büyük Sinanın 377 inci yıldönümü bugündür	100
		Feci bir kaza	100
		Erzurum posta otomobili yolda devrildi, Posta Mutemedi Asım öldü	100
		İki çocuk Tandıra düştü	100
		Biri yanarak öldü, öteki tehlikeli bir halde çıkarıldı	100
		Arazi tahriri Mayıs sonuna Kadar bitirilecek	100
		Ağrı Halkevinde konferanslar devam ediyor	100
		Malatya bez fabrikası inşaatı bitmek üzere	100
		Nisanda makinelerin Montajına başlanacak	100
		Çin ordusunun ileri hareketi devam ediyor	100
		Filistinde çetelerle müthiş bir çarpışma	100
		Antakya'da bir tecavüz daha	100
		Suriyede Alman propagandası	100
		İzmir fuarı hazırlıkları	100
		İngiliz gazeteleri ne kadar satıyor?	100

		Ankara şehir tiyatrosu Bağdada gidiyor	100
		Belçika İtalyan imparatorluğunu tanıdı	100
1 Nisan 1938	4	Kemalizm ve yabancı ideolojiler	101
		Mussolini Birinci Mareşal rütbesile İtalyan orduları Başkumandanlığına geçti	101
		Çekoslovakya Milletler Cemiyetinden çekiliyor	101
		Kıyamet mi kopuyor?	101
		Şehrimizde bir hilkat ucubesi teşhir edilecek	
		Atatürkün sıhhatleri	101
		Bu yılki Belediye bütçesi 235 bin küsur liradır	101
		Hayvanlar vergisinde yapılan değişiklikler	101
		Fena havalar postaların intizamını bozdu	101
		Büyük Mimar Sinanın yıldönümü Dün lisede bir konferans verildi ve Lalapaşa camii ziyaret edildi	101
		YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİLE MİMAR SİNAN 895-996	101
		Hayvan Sağlık Zabıtası Nizamnamesinde değişiklik	101
		General Franko kuvvetleri ilerliyor	101
		Deniz işletmesi kanunu kabul edildi	101
		Cenubi Mısırdaki seçim başladı	101
		Otuzbin kişilik bir Japon kolu muhasarada Bir Japon taarruzu daha kanlı surette püskürtüldü	101
		Romanyada kabine istifa etti	101
		Şehrimizde müfit Konferanslar	101
		Belediye memur ve müstahdemleri için sandık	101
		Memlekete gelecek göçmenler için Hükümet yeni ve mühim tertibat almaktadır	101
2 Nisan 1938	4	Şehrin kalkınmasında Erzurumlular	102
		Belediye bakımından Erzurumun imarı için altı buçuk milyon liraya ihtiyaç var	102
		Dün Sarıkamışa giden tren Soğanlıda kaldı	102
		Ankarada ağaç Bayramı	102
		Ankara Borsası dün açıldı	102
		Atatürkün sıhhatleri	102
		Boş kalan mebusluklar için namzetler gösterildi	102
		Memurlar için tutulacak gizli tezkiye varakaları	102
		Emniyet muamelât memurları	102
		Belediye Reisi Erzurum Belediyesinin yapacağı işleri dün anlattı	102
		Mısırdaki seçim hükümetin istediği gibi bitti	102
		Osmanlı Bankasının bir mümessili Ankaraya geldi	102
		Tekirdağlı Hüseyin Trakya Umumi Müfettişinin daveti üzerine Edirne'ye gitti	102
		Japonyada gazeteleri ipek kağıda basıyorlar	102
		Futbolu kim icat etti	102
		Belediye Reisi Erzurum Belediyesinin yapacağı işleri dün anlattı	102
3 Nisan 1938	4	Köylünün derdi	103
		Hitler son nutkunu Viyanada söyleyecek	103
		Habeşistanın ilhakını Milletler Cemiyeti de nihayet tanıyor mu?	103
		Erzurum Atatürk'e sıhhat ve afiyetler temenni etti	103
		Vakıflara ait hisseli mahlûl yerlerin satışı nasıl olacak?	103
		Halk dersanelerinde Çarşamba gecesi imtihan yapılacak	103
		İhtiyar bir katil on seneye mahkûm edildi	103
		Çinliler Şanghaya 30 kilometre yaklaştılar	103
		İngiltere-İtalya arasında görüşmeler ne safhada	103
		Kütahyada ağaç bayramı	103
		Iraktan Suriyeye giden Asuriler	103
5 Nisan 1938	4	İngiltere Avusturyanın ilhakını tanıdı	104
		Belediyenin yeni bir teşebbüsü	104
		TAVLA MÜSABAKAMIZ NETİCELENDİ 1938 Tavla Şampiyonu Salim Haşiloğlu	104
		Üç posta nihayet insan sırtında Koptan geçirildi	104
		Boş sayıtlıklar için Parti namzetleri seçildi	104
		Belediye memurları için tesis edilen sandık	104

		Uyuz kalmadı, kordon kaldırıldı	104
		Yoksullar Kurumu menfaatine temsil	104
		Mısırdaki seçim nasıl neticelendi?	104
		Japonların kazanmak için daha otuz fırka asker getirmeleri lâzım!	104
		Edimede Eğitimci okulu	104
		İlçede yeni bir mektep yapılıyor	104
		Eldivenin tarihi	104
6 Nisan 1938	4	Canbazların hali ne olacak?	105
		İspanyada en nihayet mübareke mi?	105
		Fransanın teşebbüsü üzerine İngiltere böyle bir tavassutta bulunacak	105
		Yakalanan dilenciler beş lira cezaya çarptırılıyor	105
		Posta dün de gelmedi	105
		Postanın Aşkalede hareket ettiği, ancak bugün gelebileceği anlaşılıyor	105
		Cumhuriyet caddesindeki heykel kaidesi	105
		Lalapaşa camii önünde yapılacak parka nakledilmek üzere sökülüyor	105
		İspanyadaki Milliyetçiler iki fırkayı dağıtmışlar	105
		Vakıflarda intifa hakkı nasıl tespit edilecek?	105
		Vakıflar Nizamnamesine yeni bir ek yapıldı	105
		Halkevinde Zehirligaz Kursu açıldı	105
		Pislikle mücadele devam ediyor	105
		Perakende arzak ⁴¹¹ fiyatları	105
		Yoksullar Kurumunun yardımları	105
		İspanyada hükümetçiler taarruza geçtiler	105
		“Akın” piyesi	105
		Tifüslü hasta öldü	105
7 Nisan 1938	4	Köylünün sırtından tufeyli geçinenler	106
		Sayımdan Sonra Diğer Vergilerde De Tenzilât	106
		Hükümet bütçede dört buçuk milyon liralık bir fedakârlık daha yapıyor	106
		Gez köyünde iki tifüs vakası görüldü	106
		Ahmet Erverdinin ölümü münasebetile	106
		Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer’in Halkevine gönderdiği taziye mektubu	106
		Lise evvelki gece bir yangın tehlikesi geçirdi	106
		Nihayet postaya kavuştuk	106
		“Kop’un bu seneki gibi kudurduğu görülmemiştir”	106
		Kaçak ekmek satan dört kişi yakalandı	106
		Evlerinde bulunan kaçak unlar müsadere edildi	106
		Bir genç şehre gelirken şiddetli tipide boğuldu	106
		Üç dört gün meydana kalan cenazenin yüzünü, gözünü kuşlar didiklemişler	106
		İlkokulların kapanma ve açılma zamanları tespit edildi	106
		Lise evvelki gece bir yangın tehlikesi geçirdi	106
		Çoğumuz bilgisizlikten hastalık karşısında yanlış yollardan gideriz	106
		9 Nisan İmparatorluk günü	106
		Diyarbakırda Atatürk günü	106
		Aşkale Halkevinde çalışmalar	106
		Macar Yahudileri milli menfaate zarar veriyorlar	106
		Mal sahibi köylülere!	106
8 Nisan 1938	6	Suyu başka huyu başka politikacılar	107
		Almanya “İmparatorluk günü” bugün	107
		Çocuğum kız mı doğacak, yoksa erkek mi?	107
		Bu mesele de halledildi. Doğacak çocuğum kız mı veyahut erkek mi olacağı daha evvelden anlaşılıyor	107
		Ulus gazetesi Müdürü şehrimizden ayrıldı	107
		İngiltere, Fransa mantıkla hareket etmiş olsaydı, Avrupa bu hale gelmezdi	107
		Viyana Orta Elçiliğimiz lağ edildi	107
		Viyana Elçimiz Lâhi Elçiliğine tayin olundu	107
		Kayseri Bez fabrikamız geçen yıl nasıl çalıştı?	107
		Ardahanda belediye inşaatında kereste ihtilâsı	107
		Kış bir müddet daha böyle uzayıp giderse...	107

⁴¹¹ Erzak.

		Bazı yerlerde hayvanların aç kalması tehkilesi başgösteriyor	
		Ankarada Devlet Konservatuvarına alınacak talebe	107
		Denizlide dokumacılığın islâhına doğru	107
		Çinliler bir Japon kolunu daha perişan ettiler Bu muharebede üçbin kişi telef oldu	107
		Medeniyeti Avrupaya Türkler götürmüştür	107
		Balkan Antantı Matbuat Konferansı açıldı	107
		Bir Fransız gazetesinin görüşü “Alman istilâsını ancak Türkiye durdurabilir”	107
		Edirmede büyük eski güreşçilik âdeti ihya ediliyor	107
		Hasta memurların tedavileri ve açıkta kalan memurlar	107
		Muşta mektûm nüfus bırakılmayacak	107
		Cenup kutbunda da bir mücadele mi?	107
9 Nisan 1938	4	Manidar bir toplantı	108
		DOST BİR MİLLETİ ZİYARET	108
		Tren seyrüseferleri bu yıl ancak 7 Nisanda intizama girebildi	108
		1938	108
		Erzurum Tavla Şampiyonu hediyesini aldı	108
		Balkan Antantı Ekonomi Konseyi açıldı	108
		“Akın” nasıl oynandı?	108
		Grafik karşısında bir müshabe Bir pamul çiftçisi diyor: “Desene ki kooperatif olmasa batacaktık”	108
		Japonlar 8 ayda üç yüz bin zayıat vermişler	108
		İspanyada şimdi hükûmet kuvvetleri taarruza geçti	108
		Kayseride tohum temizleme istasyonunun faaliyeti	108
		İhtiyar bir adam gözünü genç bir köre verdi	108
		Cenup kutbunda insanın daha çok taraflarını bilmediği bir âlem var	108
10 Nisan 1938	4	Hitlerin bugün Viyanada söyleyeceği nutka büyük ehemmiyet veriliyor	109
		Hariciye Vekilimizin Kahire seyahati	109
		Belediye bütçesi masraf kısmı kabul edildi	109
		Bütün Mısır Türkiyeye karşı derin bir saygı ve muhabbet gösteriyor	109
		Bir gemimiz daha denize indirildi Bu yeni gemi Marmara sahillerinde işleyecek	109
		Transit Seferleri bugünden itibaren başlıyor	109
		Hıms dört gözle yeni yapılacak okulu bekliyor	109
		Erzurum gücü kulübünün senelik kongresi	109
		Kars bu yıl elektrik ve suya kavuşuyor	109
		KÖYCÜLÜK	109
		Köylüye evvelâ sağlığı korumasını öğretmeli	109
		Japon Ordusunda Panik	109
		Japonlar tam bin inhizam halinde kaçıyorlar	109
		Bulgaristandaki Türk Mektepleri	109
		Bundan sonra Türk Alfabetiyle tedrisat yapacak	109
		Macaristanda Yahudi muallimlere iş yok	109
		Lord Halifaks’ın Hariciye Nazırlığına dair	109
		Van Halkevinden temsiller	109
		İğdırda pamuk Rekoltesi 2.500.000 kilo	109
		Dört mınıktada Çırçır fabrikaları azâmi intizamla çalışıyor	109
12 Nisan 1938	6	Fransada “Halk Cephesi” iflâs etti	110
		Fransada Blum düştükten sonra	110
		“Kop” yol vermedi	110
		Kahireden gelen sesler: ‘Yaşasın Atatürk’ yaşasın Türkiye Cumhuriyeti	110
		HATAY’DA	110
		Delege Garo’nun son hünnerleri	110
		Nümune hastanesinde yatak adedi bir mikdar arttırılıyor	110
		Kars Hayvan İhracat Birliği umumi toplantısı	110
		Halkevi Reisi ⁴¹²	110
		Sarıkamış Halkevi konferansları	110
		Ortaokul öğretmen kursuna gidenler	110
		Sarıkamışda da bit ve bitlilerle mücadele başladı	110
		Memlekete getirilecek çorap makineleri	110

⁴¹² Erzurum Halkevi eski başkanı Ahmet Erverdi’nin vefatı neticesinde boşalan Halkevi Başkanlığı’na Hadi Erverdi’nin seçilmesi.

		Trak vapuru teslim alındı	110
		Kral Zoğ bu ayın yirmi yedisinde evleniyor	110
		Abdülhak Hâmid ÖLÜMÜNÜN YIL DÖNÜMÜ MÜNASEBETİLE HÂMÎT 1851-1937	110
		Doğu köylerinde	110
		Dünyada petrol	110
		Petrol bilhassa siyasi kıymetli haiz bir madde oldu	
		Klûplerde ve sahalarda faaliyete geçildi	110
		Erzurum Gücü Teknik Heyetini ve takım kaptanlarını seçti	
13 Nisan 1938	4	İngiltere, İtalya Akdeniz üzerinde anlaştılar	111
		Avusturyadaki plebisitin neticesi	111
		İngiltere Habeş işinin kökünden tasfiyesi için teşebbüste bulundu	111
		Mısır Ticaret Muahedesi taati edildi	111
		Halkevinin Yıllık hesabı	111
		Halk dershanelerinde imtihanlar yapıldı	111
		Şehadetnameler yakında Halkevinde verilecek	
		Dağ başında adam soyan birisi	111
		Sarıkamış köylerinde hayvan hastalığı yok	111
		Kazanç vergisi hakkında vilâyetlere yapılan tamim	111
14 Nisan 1938	4	İngiltere-İtalya münasebetleri ve propaganda	112
		Temizliğe riayet etmeyen iki hamam kapatıldı	112
		Dabakhanelerin yıktırılması için istimlâke başlandı	112
		Yeni Mısır Meclisi açıldı	112
		İspir köyleri de çok fakir ve bakımsız	112
		LORD BALDWIN	112
		Çinliler Şanghay önüne geldiler	112
		Filistinde tedhiş	112
		Çeteler bir köyü daha yağma ettiler	
		Meşhur opera mugannisi Çallapın öldü	112
15 Nisan 1938	4	İspanya muharebeleri son günlerinde mi?	113
		Çekoslavakyadaki Südet Almanları rahatlarını başka yerlerde bulamazlar	113
		Her kasabada rahat ve temiz bir otel bulunacak	113
		Devlet otobüslerle gidip gelen memurin harcırahı	113
		MUHABİR MEKTUPLAR	113
		İğdır çalışıyor	
		Meksikada petrol meselesi	113
		Japonlar kaçarken birçok köylerle beraber Çinlileri de diridiri yakıyorlarmış	113
		Hayvanlar vergisi kanununda değişiklikler	113
		Yetim maaşı birinci derecede kimlere tahsis olunur?	113
		Askeri ve mülki tekaüt kanununda değiştirilen madde	
		Vanda gündelik gazete	113
16 Nisan 1938	6	İtalyan-İngiliz dostluk muahedesi imzalanıyor	114
		Hatay, yarının sana kutlu olsun	114
		Üç Fransız nazırı ile haftaya Londrada görüşmeler başlıyor	114
		Fon Papen Ankara sefirliğine tayin edilmeyecek	114
		Trabzonda büyük bir hâlin temelleri atıldı	114
		Mareşal Çakmak Hastanesi Tıbbi müsamerelsri ⁴¹³	114
		Ahırın karanlık bir köşesinde gizlenen adam	114
		Yakalanıp tahkikat yapılırken altı hırsızlığın faili olduğu meydana çıktı	
		Erzurumun elektirik projeleri	114
		Keşiflere göre elektirik 395,000 liraya çıkacak	
		İğdırda avcılık faaliyetleri	114
		Yoksullar kurumunun eşya piyangosu	114
		Hatay davası yalnız Türkiye'nin değil Balkan Antantı devletlerinin de alâkadar oldukları bir davadır	114
		Amerika ve harp borçları	114
		Köy mekteplerinin hali	114
		Ereğli Bez Fabrikasının çalışmaları	114
		Galatasarayla Güneş klüpleri birleşti mi?	114
		Tokyo Olimpiyadları bütün dünyayı hayrette bırakacak	114
		Antakya Başkonsolosumuz istifa etti	114
17 Nisan 1938	4	Çekoslavakya ne halde?	115

⁴¹³ Müsamereleri.

		Çinliler Japonlara baş kaldırtmak istemiyorlar	115
		İlçe güzelleşiyor	115
		Belediye Meclisi 938 bütçe müzakerelerini bitirdi	115
		Erzincan Eğitim Kursuna seçilen namzetler	115
		İlk mektep kitapları tevhit edilecek	115
		Halilçavuş köyündeki koyun hastalığı	115
		Yeni 50 liralıklar	115
19 Nisan 1938	6	Büyük Ziraat Kongresine Hazırlık	116
		Demir Muhafızlar Bükreşte isyan çıkardı	116
		Kop gene kapandı!	116
		Erzincan yolunda büyük tünel açıldı	116
		Erzurum at yarışları	116
		Çifte minarelerin önünde park	116
		Şehri gene dilenciler istila etti	116
		Merkez ve kazalarda yeni sıfat istasyonları yapılacak	116
		EKONOMİ	116
		Hayvan Bakımı	116
		Sınav sorularını talebe nereden haber aldı?	116
		Kültür Bakanlığı bu sorulara verilen notları hükümsüz ilan etti	116
		Şimal memleketleri	116
		Okumak yazmak Bilmeyen muhtarlar	116
		Petrol aramak o kadar kolay bir iş değil!	116
		Köpekleri öldürmek günahmış	116
		Tatvanda hükümet binası ve Kaymakam evi	116
		Pazar günkü antrenman maçı ümit verici idi	116
20 Nisan 1938	4	Fransa ile İtalya konuşmağa başlıyorlar	117
		28 Nisanda Romada yeni müzakereler	117
		Köy muhtarı vazifesine bağlı, ehil adam olmalı	117
		İspanyollar akın akın Fransaya kaçıyorlar	117
		Üçüncü Umumi Müfettiş Fransadan döndü	117
		Mekteplerde 23Nisan bayramına hazırlık	117
		Erzurum düşmandan nasıl kurtarıldı?	117
		Macar Yahudileri	117
		Hollanda Kraliçesi ile damadı bozuştular mı?	117
		EKONOMİ	117
		İhracatı kontrolün faydaları	117
		Profesör Pitar memleketine dönüyor	117
21 Nisan 1938	4	Memlekette Şiddetli Bir Zelzele Oldu	118
		Zelzele bilhassa Yozgat ve Kırşehirde tahribat yaptı	118
		Ziraî kalkınmada Doğu Bölgesinin husuî mevkii	118
		Türk mühendis ve işçilerinin bir muvaffakiyeti	118
		Ziraat Bakanlığı mühim birçok projeler hazırladı	118
		Tutak ihmalden kurtuldu	118
		Van, kurtuluş bayramını candan kutladı	118
		Japon kuvvetleri evvelki sabah şiddetli bir mukabil taarruza geçtiler	118
		Ankaranın büyük radyo istasyonu	118
		Hollanda silâhlaniyor	118
		EKONOMİ	118
		Şark halıları	118
		Sivas Halkevi çalışmaları	118
		Sovyetlere hayvan ihracatımız	119
22 Nisan 1938	4	Zelzele pek müthiş oldu. Kırşehirde iki yüz vatandaşın canına kıyıldı	119
		Kelkitte giden bir kamyon Zıganada devrildi, otuzdan fazla yolcu öldü	119
		Ardanuç koyunlarında bit hastalığı	119
		Hava Kurumu Gençleri pazara Uçak uçuracaklar	119
		Azot suya kavuştu, köylere de telefon yapıldı	119
		Ecza fiyatları kontrol altındadır	119
		Hitlerin doğum yıldönümü	119
		Memlekette bira satışı artıyor	119
23 Nisan 1938	6	Egemenlik ulusundur	120
		Çocuk Esirgeme Kurumu nasıl çalışıyor	120
		Zıgana faciasının hiçbir mesulu yok mudur?	120
		Avcılar Klübünün av ziyafeti pek neşeli geçti	120
		Örnek Muhtar	120
		Kırşehirde zelzele tafsilâtı	120
		Çinliler Japonların son taarruzunu durdurdular	120

		Gazi Okulunda dunkü müsamere	120
		Rize posta ve vapurlarında yaz tarifesı	120
		Mareşal Çakmak hastanesi tıbbı müsamereleri	120
24 Nisan 1938	4	Dünkü Bayrama Çocuklar Büyük Bir Neşe Verdiler	121
		Çocuk Haftası	121
		Başvekil Atina ve Belgrada gidiyor	121
		İnhisar İdaresi piyasaya sofrı tuzunu çıkardı	121
		YURTTA YENİ BİR ENDÜSTRİ	121
		Kağıt ve kartonumuzu nasıl imal ediyoruz?	121
		Felâketzedelerin bütün yurd yardımına koşuyor	121
		MUHABİR MEKTUPLARI	121
		Ardaduç topraklarından iyi istifade edemiyoruz	121
26 Nisan 1938	4	Londrada mühim görüşmeler	122
		Erzincanla Erzurum arasında açılan 1070 metrelik tünel	122
		Üçüncü Umumî Müfettiş teşekkür ediyor	122
		Zğana faciası	122
		Trabzon hastanelerinde yaralılar ne anlatıyorlar?	122
		Çocukların ultiyatı tesirini gösterdi	122
		Dünden itibaren üç yerde Çocuk Bahçesinin yapılmasına başlandı	122
		Gez köyünde kordon kaldırıldı	122
		ATATÜRK'ün teşekkürleri	122
		Model uçak tecrübeleri	122
		Memlekette 23 Nisan ve çocuk bayramları	122
27 Nisan 1938	4	Zelzele Devam Ediyor	123
		Kırşehirde yeniden çok şiddetli sarsıntılar oldu	123
		Türk işçiliğinin zaferi	123
		Ray günde bir kilometre uzatılacak, vaktinden evvel Erzuruma ulaşacak	123
		Habip edendi mahallesinde bir tifüs vakası çıktı	123
		Estonyada da Güreşçilerimiz Galip geldiler	123
		Ağrıda Sinan ve Abdülhak Hâmit gecesi	123
		Ağrı Halkevi temsil kolu çalışmaları	123
		Trabzon	123
		Cumhuriyet Halk Partisine yeni kaydedilenler için tören	123
		ZABITA VAKALARI	123
		Çocuklardan sonra büyükler	123
		Filistinde İngiliz heyetine karşı nümayişler yapıldı	123
		Otuz sene evvel yirmi dolara satın alınan ada	123
28 Nisan 1938	4	Felâketzedelere Yardım Genişletiliyor	124
		Hükümet yarım milyon lira tahsis ediyor	124
		Hasankalede yapılacak olan yeni binalar	124
		Tetkikatta bulunmak üzere Hasankaleye giden Vali ve refakatindeki zevat avdet ettiler	124
		Çifte Minareler Etnografi Müzesi haline konuyor	124
		Trabzonda kupa maçları	124
		Sarıkamış Belediyesinin yeni sene bütçesi	124
29 Nisan 1938	4	Türk-Elen muahedesi Atınada imza edildi	125
		Mareşal Çakmak hastanesi:	125
		Şarkın Gülhanesi	125
		Vali Kop dağına kadar mıntıkayı teftiş etti	125
		Aşkaledede yapılacak yeni binaların yerleri tespit edildi	125
		Yarın model uçaklar uçurulacak	125
		Doktorlarımız dün son müsamerelerini verdiler	125
		Ziraat Bankası yeni bir bina yaptırıyor	125
		Radyoda Erzurum havaları dinleyeceğiz	125
		TRABZON ESKİ EHEMMİYETİNİ ALACAKTIR	125
		Hükümet transit eşyasına çok kolaylık gösteriyor	125
		Fransız Nazırları Londrada!	125
		Kırşehirli memleketin yardımı karşısında son derece mütehassıs oldular	125
		Erzurum Belediyesi diğer belediyelere örnek oluyor	125
		Subaylar heyetine mahsus terfi kanununda tadilat	125
		YENİ NEŞRİYAT	125
		Doğuda Kültür hareketleri	125
		Oltuda 23 Nisan neş'eli geçti	125
		Sarıkamışta bu yıl yapılacak belediye işleri	125
30 Nisan 1938	4	Erzurumluların felâketzede kardeşlerine yardımları	126
		Tahir gediği de nihayet açıldı	126
		Fransızlar da İtalyanın Habeş imparatorluğunu tanıyacaktı	126

		Her memur maaşından yüzde bir verecek	126
		Cumhuriyet kanunlarına karşı gelenlerin akibeti	126
		Sarıkaşıta mahalle ocaklarının istekleri yapıldı	126
		Teşviki Sanayi Kanununun bir maddesinin tefsiri	126
		Gümüşhanede egemenlik bayramı ve bir temel atma	126
		Yeni Halkevi binasının da oğün temel atma töreni yapıldı	126
		Hınısda kağıt oyunları yasak edildi	126
		Trabzona cins fidan ve tohumluk getirildi	126
1 Mayıs 1938	4	SİVAS-ERZURUM DEMİRYOLU	127
		Demir ağ dün 223 cü kilometreye vardı	127
		Feci bilânço: Ölenler 148 yıkılan evler 6750 harap evler 4000	127
		Erzurun Vazifesi Başında!	127
		Bu sene Çoruhta Eğitimci okulları açılıyor	127
		Oltu ve Pasinlerde Orta Okul	127
		Eğitmen kursuna giden namzetler	127
		Hope ⁴¹⁴ Çoruh Vilâyetinin biricik iskelesidir, kapısıdır, penceresidir	127
3 Mayıs 1938	4	En fakirlerimiz bile seve seve yardıma koşuyor	128
		Başvekilimiz Selânikten geçerken Atatürk'ün doğduğu evi ziyaret etti	128
		Felâketzedelere yardım devam ediyor Sovyet dostlarımız on bin dolar yardım gönderdiler	128
		Uçak tecrübeleri devam ediyor	128
		HOPEDE BİR KAZA Ders okutulurken bir mektebin döşemesi çöktü Yirmi bir çocuk hafif yaralandı	128
		Doğuda 23 Nisan	128
		Sarıkaşıta cirit oyunları için talimatname	128
		Muşta sıtma ve trahom	128
4 Mayıs 1938	4	Alman Devlet Reisi Hitler Romada!	129
		Kumar salgını	129
		Sıhhi şartlara dikkat etmeyen otel ve hanlar	129
		Pazarda Tütün Bayramı	129
		Trabzon Belediye bütçesinin masraf kısmı	129
		Ağrıda yeni Hükümet binasının temeli atıldı	129
		Uzak Şarkta barış mı?	129
		Tedavüle çıkarılan yeni paralar	129
5 Mayıs 1938	4	Hitler'i Roma Halkı Nasıl Karşıladi?	130
		Çekoslovakya'da siyasi hava gittikçe bozuluyor	130
		Hatayda intihabata Salı günü başlandı	130
		İtalya Hükümeti Montrö muahedesini tanıdı	130
		Karsta eski ile yeni arasında bir mukayese	130
		Binicilerimizin Romada bir zaferi	130
		Karakilisenin adı değiştirildi	130
		Türk mallarına rağbet gittikçe artıyor	130
		Erzurum Tarihi Anıtları Kitabeleri	130
6 Mayıs 1938	4	Atatürk'ün sıhhatleri	131
		Hidirellez	131
		Hatayda intihabat	131
		Hitler Romadan Napoliye gitti	131
		Erzurumun yardımı	131
		Türkiye'ye sokulacak hayvanlar	131
		Kaymakamlar arasında yeni tayinler	131
		Gaz kursları ikinci devresi dün başladı	131
		Japon Cephesi Yarıldı	131
		Binicilerimizin Romada kazandığı muvaffakiyet	131
		Kemaliye ve Tercan kazaları	131
		Erzincana bağlanmasına dair kanun kabul edildi	131
		Okuyucu Mektupları	131
		Karsta şeker çok pahalıdır	131
7 Mayıs 1938	4	ERZURUM	132
		Adının orjini	132
		MEZARLIKLAR TESVİYE EDİLİNCE	132

⁴¹⁴ Hopa.

		Ya sahibi olmayan yazılı taşlar ne olacak?	
		Bahçeleri içine alınacak Erzurum camileri	132
		ERZURUMDA HİDİRELLEZ	132
		İspirde sosyal hayat	132
		Trabzonun içme suyu eksiltmeye çıkarıldı	132
		Köylerin iş cetvelleri nasıl doldurulacak	132
		Trabzonda yapılacak modern okul	132
		Erzurumun yardımı 1500 lirayı buldu	132
		Filistinde taksim projesi ne şekil alacak?	132
		Okuyucu Mektupları Doğuda kalkınma	132
8 Mayıs 1938	4	Çekoslovakya'da Nihayet Silâh Patladı	133
		Gene kumar meselesi	133
		Kars, Sarıkamış, Iğdır elektriği	133
		Ziraat Bankası tevdiat sahiplerine ikramiye veriyor	133
		Ders kesimi günleri bildirildi	133
		Trabzon Belediye kimyahanesi	133
		KIRŞEHİR FELAKET ZEDELERİNE	133
		Erzurum memurları düne kadar 732 lira verdiler	
		Askerlikte ölmüş sayılanlar	133
		Bir köyde şap hastalığı	133
10 Mayıs 1938	4	Hatayda Seçimi Kana Bulaştırıyorlar	134
		Yeni üç büyük vapur için sipariş verildi	134
		Ahlat	134
		Van gölü kıyılarının incisi olacak	
		İnhisarlardaki nakil ve tayinler	134
		Vanda onarma ve yapma işleri	134
		Vanda ağaç bayramı	134
		Doğu Bayazıtta bu seneki sayım neticesi	134
		Milletler Konseyi Toplandı	134
11 Mayıs 1938	4	Çiftçi malını korumak için kanun projesi	135
		Vilâyet dahilinde inşaat faaliyeti başladı	135
		Hitler Romanyadan ayrıldı, Floransa'ya gitti	135
		Taşla başından yaralanan Nurettin öldü	135
		Cinayeti işleyenlerin kim oldukları anlaşıldı, hepsi de Tevfik edildi	
		Tercanda giydirilen yoksul çocuklar	135
		Kars'da nüfus vaziyeti	135
		Aşkaleliler felâketzedelere 270 lira verdiler	135
		Trabzon borsası	135
		yeni Trabzon Lisesi	135
		Yeni 10 liralıklar	135
		Dünya iktisadiyatının bugünkü temayülleri	135
		Yoksullar Kurumu piyangosu	135
		MİLLÎ ENDÜSTRİ	135
		Bizde yünlü dokuma	
		Radyolar bu yıl ucuzlatılacak	135
		Hava seferlerinde yeni yolcu ve yük tarifesi	135
		Alınacak ücretler Bakanlar Heyetince kabul edildi	
12 Mayıs 1938	4	Başvekil Kral Naibinin Sarayında!	136
		Celâl Bayar Yugoslavyada	136
		Rıza Korukçu	136
		ROMANYADA YAPILAN ARAŞTIRMALAR	136
		Bu yıl halk dershanelerinden belge alanlar	136
		Bir köy hayvanlarında uyuz hastalığı	136
		İzmir fuarının açılış günü	136
		Abacılar ne âlemde?	136
		Fransa bu sene içinde 1500 tayyare yapacak	136
		Türk kömürü	136
		Ne kadar Şeker Yiyoruz?	136
13 Mayıs 1938	4	Hatay için Ankarada verilen kararlar	137
		Erzurumda şeker neden 36 kuruş?	137
		Atatürke Türk köylüsünün ve Ankara halkının minnet ve şükranları	137
		BELGRAD ZİYARETİ	137
		Celâl Bayar Belgrad radyosunda Yugoslav milletine hitap etti	
		Evkaf İdaresi cevap veriyor	137
		Bir köy deresinde kafası kürekle parçalanmış ceset	137
		ESNAF ARASINDA	137
		Kuyumculuk böyle mi olmalı?	

		Hava Şehitleri İhtilafı	137
		15 Mayıs'ta yapılacak olan şehitleri anma töreni programı	
14 Mayıs 1938	4	Musolini İngiltere ve Almanya'ya gidiyor	138
		Hatay nihayet kendi havasını teneffüs edecek	138
		Son oyunlar	138
		Ankara kararlarının tatbikine geçildi	138
		Milletler Konseyi Habeş işini konuşmaya başladı	138
		Hinista zelzele	138
		Gençlik İdman Bayramına hazırlık yapıyor	138
		Doğu şehirleri	138
		TRABZON	
		Subayların rütbe ve isimlerinde değişiklik	138
		Üçüncü Umumi Müfettiş Trabzonluları tebrik etti	138
		Türkiyede kömür madenleri	138
		Trabzonda yapılacak Atatürk Anıdı müsabaka şartları	138
15 Mayıs 1938	4	İğdır'da sulama tesisleri	139
		Bugün Hava Şehitlerini Hürmetle Anacağız	139
		CELÂL BAYAR VE RÜŞTÜ ARAS SOFYADA!	139
		Güreşçi gençlerimize müjde	139
		ATATÜRK	
		Türkiye serbest güreş şampiyonu olacak güreş takımına	
		"Altın Atatürk kupası" veriyorlar	
		Hava şehitleri için bugünkü ihtifal	139
		Bugün aziz hava şehitlerini anmak için yapılacak olan ihtifale	
		bütün Erzurumlular davetlidirler	
		Kontrolsüz et yemek tehlikesi	139
		Trabzon hastanesinde bir şarbonlu feci ızdıraplar içinde öldü	
		Bir çocuk tabancayı karıştırırken arkadaşını vurdu	139
		ESNAF ARASINDA	139
		Erhamcılar da Hallerinden Şikâyetçi!	
		Soyadları	139
		Resmi muamelelerde soyadlarının yazılmasına bilhassa dikkat	
		edilecektir	
		Çinde yeniden kanlı bir meydan muharebesi	139
		Abidelerimizin korunması ve tamiri için	139
17 Mayıs 1938	4	Aleviler Atatürk'e Şikayette Bulundular	140
		Hatayda seçimi şirazeden çıkarmak istiyorlar	
		"Yavuz'a sancak verildi	140
		19 Mayıs	140
		On dokuz sene evvel Atatürk'ün Anadoluya ayak bastığı	
		gündür	
		Erzurum gençleri o büyük günü zinde idmanlarıyla	
		canlandıracaklardır	
		Memlekette yeniden yer sarsıntıları oldu	140
		HAVA ŞEHİTLERİ	140
		Pazar günü Araplar Düzlüğündeki Şehitlikte hazin bir tören	
		yapıldı	
		Bir adam çayırına girdi diye bir çocuğa kıydı	140
		İki erkek bir kızı kaçıracaktı	140
		Kars'da yeni Halkevi binası	140
		Veraset ve intikal vergisine dair bir tamim	140
		HAYATI UCUZLATMAK İÇİN	140
		Belediyeler yiyecek, içecek ve mesken kiralalarının ucuzlatılması	
		işini ön plana alacaklar	
		Kabotaj Kanunu	140
		Meksikalılar İngiltere ile münasebetleri kestiler	140
		ESNAF ARASINDA	140
		Bakkallar trenin Gelmesini dört Gözle bekliyorlar	
		Emir Adil Arslan Halebe döndü	140
18 Mayıs 1938	4	Hatayda Fransızlar da açıkca tazyik ve işkence yolunu tuttular	141
		Maksat, Türkü seçimden zayıf çıkarmak	
		Çemberlayn, kabinesinde değişiklik yapıyor	141
		İdman şenlikleri için provalar	141
		Dünkü provalardan yarınki şenliklerin muvaffakiyetli olacağı	
		anlaşıyor	
		"Hamidiye" yola çıktı	141
		ESNAF ARASINDA	141
		Dabağlar on beş Gün sonraki Hallerini Düşünüyorlar	
		Yarın Erzurum Gücü ile Yeni Spor karşılaşacak	141
		Kırşehir felâketzedelerine Doğu bölgesinin yardımı	141

		TARİHTEN YAPRAKLAR Oltu hakkında bir efsane Oltuk-Ulutan-Oliti-Oltu	141
		“Japon ordusu pek yakında topraklarımızdan atılacaktır” Çin Ordusu Başkumandanı böyle söylüyor	141
		Ordu kıyafet nizamnamesinde yapılan değişiklik	141
		Tortumda yeni hükümet konağı	141
19 Mayıs 1938	8	19 MAYISIN 19 UNCÜ YIL DÖNÜMÜ	142
		Yarınki Trabzon Gemilerin rıhtıma yanaşacağı büyük yeni limanın plânı son şeklini aldı	142
		Süleymanşah türbesinin tamiri bitiyor	142
		Trakya'da sıtma mücadeleleri	142
		Uzak Şark Boğuşması	142
		Japonlar yeniden mühim zayıata uğradılar	142
		“Hamidiye” mektep gemimiz Varnaya geldi	142
		MUHABİR MEKTUPLARI	142
		İğdirdaki göçmenler arasında	142
		Göçmenlerin toprak davaları	142
		Sinema artistleri pek çabuk ölüyorlar	142
		Bazı mülklerin tapu harçları	142
		Ordu subayları heyetinin terfileri	142
20 Mayıs 1938	4	İtalyan Gönülleri Çekiliyor mu?	143
		Dünkü idman şenliği güzel ve muntazam oldu Erzurum gençleri 19 Mayıs neşeli bir spor günü olarak yaşattılar	143
		Kars'da Belediye hamamı	143
		Doğu şehirlerinde hava şehitleri için ihtifaller Muhtelif şehirlerimizde Bayan öğretmenler heyecanlı hitaplarda bulundular	143
		NÜFUSUMUZDAKİ ARTIŞ	143
		Nüfus artışında dünyada ikinci milletiz	143
		Filistin'de müdhiş bir çarpışma: 85 ölü	143
		Ağrı'da 520 doğuma karşı 100 ölüm	143
		Kırşehir felâketzedelerine Ağrının yardımı	143
21 Mayıs 1938	4	Hatay'da işkence ve zulüm aldı, yürüdü	144
		Hükümet Milletler Cemiyetine ve Fransaya birer nota verdi	144
		Bir çocuk elleri bağlanarak suya atıldı	144
		Katil yakalandı, çocuğun başına taşla vurulduğu da anlaşıldı	144
		Bir kapitilasyon artışı daha tarihe karıştı	144
		Sovyetler Çeklere yardım taahhüdünü harfi harfine yerine getirecek	144
		Teknisyen ordusunu da hazırlıyoruz	144
		Transit yolunda memurlara verilecek harcırah	144
		Zelzele tetkiklerini ait tafsilat	144
		Başvekâle verilen raporda neler var? Raporda alınacak tedbirlerle yeni köylerin inşasına dair kararlar vardır	144
		İstanbul elektrik şirketi de satın alındı	144
		“Hamidiye” Varnadan ayrıldı	144
		Talebenin kıyafeti hakkında yeni kararlar	144
		Hayat Ve Sıhhat	144
		Beyin ne işe yarar?	144
22 Mayıs 1938	4	ATATÜRK MERSİNDE	145
		Hatay'da tescil işleri nasıl cereyan ediyor?	145
		Cumhuriyetin 15 inci yıldönümü	145
		İĞDIR SEVİNÇ İÇİNDE	145
		İğdirdan bir buçuk milyon kilo pamuk satın alındı	145
		Başvekil Çiftçiye iltifatı	145
		Halk cirit oyunlarına büyük alâka gösteriyor	145
		Yurtta gençlik bayramı	145
		Halilçavuş Köyündeki Kuzu zayıatı	145
		Uzak Şarkta zehirli gaz	145
		Fahri Barudi'nin Suriye meclisine bir mektubu	145
24 Mayıs 1938	4	Avrupada vaziyet birden bire çok karıştı	146
		İğdir pamukları	146
		Atatürk Mersinde köylüler arasında	146
		Hatay'da Fransızlar ne hazırlığı yapıyor	146
		Erzurum İplik Fabrikası için tetkikat yapmak üzere bir heyet	146

		geliyor	
		Şarktaki memurlar Garba, Garptaki memurlar Şarka	146
		İğdır kooperatiflerine yeniden yüz bin liralık kredi açıldı	146
		Erzurum Lisesinde radyo neşriyatı	146
		Gümüşhanede iki yeni köprü	146
		Nüfus kütüğüne yazılmayan gençler	146
		HAYVAN SAĞLIĞI	146
		Koyunlarda tırnak çürüğü hastalığı	
		İngilterenin açtığı kredi	146
		İğdırda hayvan sayımı neticesi	146
25 Mayıs 1938	4	Paris'in hiçbir şeyden haberi yok mu?	147
		Bir harb tehlikesi daha atlatıldı	147
		Hataylılar namına bir heyet Atatürk'ü görmek istedi	147
		Kamutay 1938 bütçesini müzakere ediyor	147
		Bölgemizde 19 Mayıs bayramı nasıl geçti?	147
		Muhabirlerimiz bu seneki gençlik bayramı etfarında tafsilât veriyorlar	
		Jandarma elbisesile yakalanan hırsız	147
		Nümune hastahanesi hemşireliği	147
		Yaz at yarışlarının programı hazırlandı	147
		Yusufelinde Ulus dersanelerini bitirenler	147
		Hükümet İstanbul elektrik Şirketini satın aldı	147
		Kızılayın dün geceki balosu neşeli geçti	147
26 Mayıs 1938	4	Türkiyede emniyetsizlik yoktur	148
		Üç Vekâletin bütçeleri kabul edildi	148
		Atatürk Ankarada	148
		Cumhurreisimiz Mersinden Ankaraya döndüler mutantan, surette karşılandılar	
		Eski Maarif Vekili Esat Sagay öldü	148
		Hasankalede 19 Mayıs nasıl geçti?	148
		Gaz kursunun Haziran devresi	148
		Bir katil Patnos İlçebayına teslim oldu	148
		Sarıkamış köylerinde mektep ve telefon	148
		Göçebelerin askerliği	148
		Gayrimübadillere tahsis edilen malların vergileri	148
		İngilizler Filistine yeni kuvvet gönderdiler	148
		SPOR	148
		Pazar günü bisiklet ve mukavemet koşusu	
27 Mayıs 1938	4	Südet Almanları neler istiyorlar?	149
		HATAY	149
		Paris sefirimiz Fransız Hariciye Nazaretinde	
		Ilıca ve Taşmağazalarda posta şubeleri açılıyor	149
		Siirtten Erzuruma 21 günde gelen mektup	149
		Ağrıda gençlik Bayramı	149
		Halkın ulusal bayramlara karşı alakası gittikçe artıyor	
		Sarıkamış Halkevi köylerde temsiller veriyor	149
		İlk defa Karakurt nahiyesinde, üç yüz köylünün önünde Kozanoğlu piyesi temsil edildi	
		Meclis Muvazene Vergisi Tenzilâtını Kabul Etti	149
		Meksikadaki petrolar ⁴¹⁵ yüzünden çıkan intika	149
		Moskova radyosunda Türk haftası	149
28 Mayıs 1938	4	Kamutaydan Orduya Selâm	150
		Hayatdan haberler	150
		Hatayda seçim işte bu hiç görülmemiş şartlar içinde yapılıyor	
		İplik fabrikası	150
		Su ve kömür vaziyetini tetkik edecek heyet yola çıktı	
		Bu işi de düzeltmek lâzım	150
		Kars ve Ağrı postaları neden Erzurumda üç gün bekletiliyor?	
		Müthiş Bir Hava Muharebesi	150
		48 Çin, 62 Japon tayyaresi çarpıştı	
		Filistinde kanlı çarpışmalar	150
29 Mayıs 1938	4	KAMUTAY BÜTÇE MÜZAKERELERİNİ BİTİRDİ	151
		Hariciye Vekili Hatay vaziyetini anlattı	
		Hatay davasında zerre kadar kaybedemeyiz	151
		Ağrı hükümet konağının temeli törenle atıldı	151
		Almanyada doğum azalıyor	151

⁴¹⁵ Petroller.

		Hariciye Vekili Hatay vaziyetini anlattı	151
		Kaybolan Fransız kadın teyyarecisi bulundu	151
		Almanyadaki yahudilerin servetleri azalıyor	151
		DOĞUNUN GEÇİRDİĞİ ESKİ GÜNLER	151
		Osmanlı akıncıları bir zaman Uzun Hasan'ın eline nasıl düştüler?	
		Orta okul öğretmenliği için imtihanlar	151
		Tekaüt işlerinde memurların nüfus kayıtları	151
		Almanyadaki yahudilerin servetleri yazılıyor	151
		Orman çiftliği pulluk fabrikası	151
		Büyük ziraat kongresi	151
31 Mayıs 1938	4	Hatayda anarşi	152
		Önümüzdeki sene iş senesidir	152
		Bütçenin kabulü Kamutayın hükümete itimadi demektir	
		Binicilerimiz Varşovada birinci geldiler	152
		Türk bayrağı alkışlar arasında şeref direğine çekildi	
		Meşhur delege Garo gacetleri kapattı	152
		Iğdır Göçmen evlerinin ihalesi yapıldı	152
		Iğdırda Hastahane hazırlıkları	152
		İnhisarlar idaresi Doğuda yeni binalar yaptırıyor	152
		Karakösede Hayvan Borsası	152
		Kaçırılan çocuğun ceseti bulundu	152
1 Haziran 1938	4	Romada büyük Faşist şenlikleri yapıldı	153
		Çekoslavakyada seçim nasıl neticelendi?	153
		Iğdırın gelecek yıl pamuğuna şimdiden talip var	153
		Göçmenler pamukçuluğa alıştırılıyor	153
		Ağrı vilâyet Merkezinin ismi	153
		Öşk köyü öğretmeni cevap veriyor	153
		Gaz Kursu Mayıs devresi dün bitti	153
		Çinde yeni muharebeler	153
		Tayyare bombaları bir Çin şehrinde bin kişiyi öldürdü	
2 Haziran 1938	4	HÜKÜMET 150 LİKLERİ AFFEDİYOR	154
		DOĞUMEVİNDE YARIM SAAT	154
		Bu civarda bir anaya altı çocuk düşer	
		Çinliler Sovyetlerden yeni askeri yardım istediler	154
3 Haziran 1938	4	Çinliler bir Japon fırkasını imha ettiler	155
		Hataydan Ankara'ya bir heyet geliyor	155
		İlca posta şubesi açıldı	155
		Devlet otobüleri yaz tarifesini tatbik ediyor	155
		Karakösede Halkevi inşaatı bitti	155
		Karakösede bu sene sayım 74.000 fazla	155
		İlcanın bir köyünde bir adam dayakla öldürüldü	155
		Kamutay Atınada imzalanan munzam muahedeyi tasdik etti	155
		Yeni paralar	155
4 Haziran 1938	4	Paris Elçimizin Şiddetli Bir Teşebbüsü	156
		Şehrimizde muhafaza edilecek eski eserler	156
		Kamutayda Okunan Mektup	156
		Türkler bu şartlar içinde nasıl rey verebilir?	
		İLK MİLLÎ BANKAMIZ	156
		Ziraat Bankası elli yaşına giriyor	
		Çanakkale'ye yeni göçmen geliyor	156
5 Haziran 1938	4	Hatayda askerler idareyi ele aldılar	157
		Türk hâkimin terfii ve terfihî	157
		Hükümet yüzellikleri niçin affediyor?	157
		ERZURUMDA PAZAR GÜNLERİ	157
		MÜTHİŞ BİR TEDHİŞÇİ	157
		Romanyada mahkûm olan Kodreano kimdir?	
		Adliye tebliğleri posta ile yapılacak	157
		Vilâyetlerin içki gelirleri hissesi	157
		Trabzon Belediyesinin dört senelik bütçesi	157
		Kahvelerde kıtlama çay usulü kaldırıldı	157
		Arazi tahriri en kısa zamanda bitirilecek	157
		Japonlar Çin'in merkezi olan Hankeu'ya da yürüyecekler	157
7 Haziran 1938	4	Çin Kuvvetleri Ağır Basmağa Başladı	158
		Şeker meselesi	158
		İngiltere Japonya'ya bir nota verdi	158
		Umumi Müfettişimiz Trabzona hareket etti	158
		Sarıkamışda	158
		her tarafa Pazar kurulacak	

		Emin oşkunder Gazeteler hesabına sahtekârlık yaptığından hakkında tevkif müzekkerei kesildi	158
		Muşta mahsul vaziyeti fena	158
		Kars Halkevi sosyal komitesi	158
		Sarıkaşıta Ortaokul	158
		Türk, Yunan muahedesi münasebetile yeni dostluk tezahürleri	158
		Delege Garo Hataydan ayrıldı, Beyruta gitti	158
8 Haziran 1938	4	Fransız Topraklarına Tecavüz Edildi	159
		Umumi Müfettiş	159
		Bugün Trabzona varmış olacak	
		Bir muvaffakiyet	159
		Türkkuşu öğretmenlerinden biri plânörle havada kalma dünya ikinciliğini kazandı	
		Rizede aycılık	159
		Sarıkaşıta Orta Okul sergisi	159
		İstanbul Valisinin mahkemesi	159
		Köylü bayramı İzmir’de hararetle kutulandı	159
		Yeni kitaplar	159
		Felsefe	
9 Haziran 1938	4	FRANSA İLE ANLAşMA ÜMİDİ VAR	160
		Erzurum Belediyesi şeker fiatlarını tetkik ediyor	160
		Umumi Müfettişimiz	160
		Dün Trabzona geldi	
		Rizede elektrik	160
		Sarıkaşıta	160
		Fevzipaşa İlkokulu sergisi	
		ERZURUMDA ZİRAİ İNKİşAF	160
		Tohum ıslah istasyonu	
		Halkevi alışmaları	160
		Erciş	
10 Haziran 1938	4	Kanton ve Hankeu bombalar atıldı	161
		Hataydaki komisyon	161
		Üçüncü Umumi Müfettiş	161
		Tahsin Uzer evvelki gün Trabzona gelerek merasimle karşıldı	
		Ağaköyü tehlikede	161
		Hınısta et buhranı	161
		Belediye fevkâlâde tedbirler aldı	
		Köylüyü bu hayattan kurtarmalı	161
		İrlanda parlamentosunun feshi	161
		Meksikada isyan	161
11 Haziran 1938	4	Amerika da Müdahaleye Karar Verdi	162
		Karayazı kazası	162
		Sadettin Uğursal	162
		İğdır Pamuk tarım ⁴¹⁶ kooperatifine murakıp tayin edildi	
		Halkevleri spor şubeleri nasıl çalışmalıdır?	162
		Karayazı kazası	162
		Halkevleri spor şubeleri nasıl çalışmalıdır?	162
		Papa müdahale etti	162
		İspanyada sivil halkın tecavüzden kurtarılmasını Fransadan istedi	
		Bu seneki fındık rekoltesi	162
12 Haziran 1938	4	Fransa ile tam mutabakat sağlandı	163
		İLİCADA BİR GÜN	163
		şarbayımızın seyahati	163
		Sergi dün açıldı	163
		Umumi Müfettiş	163
		Velayete bir telgraf çekerek tahassüslerini bildirdi	
		Trahomla mücadele	163
		Hasankale’de bir Dispanser açılıyor	
		şeker ihtikârı	163
		Fazla fiatlada olsa halk şeker bulamıyor	
		Hasankalede	163
		Hummalı bir imar faaliyeti var	
		TARİHTEN YAPRAKLAR	163
		Oltuda Partlar	

⁴¹⁶ Tarım.

14 Haziran 1938	4	Hataya gönderilen beynelmilel komite vazifesini yapmamıştır	164
		Doğunun sınaileşmesine doğru	164
		Kayıt başlar başlamaz Ermeniler yeni bir hâdise çıkardılar	164
		Erzurum elektriği	164
		Türk maliyesi ve Fransız gazeteleri	164
		HAYAT VE SİHHAT Anadolu amazonları	164
		Bir çocuk kuyuda boğuldu	164
		Kömür madenlerimiz	164
		İstihsalâtın artması için makineleştirilecek	
		Amerikada kaçırılıp öldürülen çocuk	164
		Mareşak Göring Fransız hududunu teftiş ediyor	164
15 Haziran 1938	4	Antakyada görüşmelere başlandı	165
		Kültür kongresi	165
		8 Ağustosta Trabzonda kongre toplanıyor	
		Ilıca tireni evvelkigün bir kaza geçirdi	165
		Belediyenin iki güzel kararı	165
		Orta mekteb muallimi olmak isteyenler	165
		Bugün Kız Orta Mektebinde imtihanlar yapılacak	
		Orman kanununda köylü lehine kolaylıklar	165
		General Franko İngilterenin protestolarını aldırış etmiyor	165
		19 Mayıs bayramı	165
		Resmi tatil günü olarak kabul edildi	
		“Hamidiye” İskenderiyede	165
16 Haziran 1938	4	Antakyada Yeni Bir Karışıklık Oldu	166
		Türk havasında Türk çocuğu	166
		İlkokullarda Açılan elişleri Sergileri	166
		İSPANYADA MUHAREBE BİTİYOR MU?	166
		Gelecek yıllarda Ankara-Sivas-Erzurum hava hattı da açılacak	166
		Türkkuşu Öğretmenleri bir Rekor kırdılar	166
		YENİ BİR KANUN	166
		Hava tehlikesinden korunmasını bileceğiz	
		İspirde ve köylerinde bu yılki çalışmalar	166
		Giresunun bu yılki fındık mahsulü	166
		Bu sene her yerde hayvan sayımı fazla çıkmıştır	166
		Muşda da elli bine yakın fazla hayvan sayıldı	
		Çekoslovakya'da seçim bitti	166
		Çocuk katilinin arkadaşı öldürüldü	166
17 Haziran 1938	4	Bu yıl kalkınmaya büyük hız verilecek	167
		Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, bu yıl doğuda yapılacak yeni işler hakkında gazetemize mühim beyanatta bulundu	
		Erzurumun sudan evvel elektriğe ihtiyacı vardır	167
		“DOĞU” gazetesi bölgede vazifesini yapmakta ve büyük bir ihtiyacı karşılamaktadır	167
		ERZURUMDA HAYAT PAHALIDIR	167
		Şehrimizde şiddetli bir mücadele başlıyor	
		Harf inkılabının onuncu yıldönümü	167
		Üçüncü Umumi Müfettiş Trabzona geldiği gün	167
		İğdir pamuğunu ucuz sevk etmek için	167
		Trabzonlular orta tecim okulunun tecim lisesi olmasını istiyorlar	167
		Bayaz altın	167
		Satılan şlk mahsul iğdirdan yola çıktı	
		Fransa ile İngilterenin arası birdenbire açılıverdi	167
		Vali Akif Eyidoğan Karsa döndü	167
		İran Başvekili “Hamidiye” yi ziyaret etti	167
18 Haziran 1938	4	Doğuda yapılanlar yapılacak olanların yanında hiçtir	168
		Demek ki şekeri daha ucuz satmak mümkünmüş	168
		Belediyelere ve köylere yeni gelir	168
		ATATÜRK	168
		Dolmabahçede Başvekili ve diğer vekilleri kabul etti	
		TİCARET ODASI REİSİ DİYOR Kİ:	168
		Esnaf ucuz almıyor ki halka ucuza satсын	
		Trabzondaki büyük lisenin temel atma merasimi	168
		Trabzonda bu yıl yapılacak büyük imar işleri	168
		Uzak Şarkta Tavassut Mu?	168
		Milletler Cemiyeti Paktını ıslâh etmek meselesi	168
19 Haziran 1938	4	İmar Birliği Mühim Kararlar Verdi	169
		Doğuda şeker meselesi	169
		İktisat Vekâleti yüksek makamına açık istida	

		Trabzonun istikbali	169
		Yeni bir sinema binası inşasına da başlanıyor	169
		Evvelki gün Trabzon Lisesinin temeli atıldı Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer heyecanlı bir nutuk söylüyerek ilk taşı temele koydu	169
		Türk-İran hudut heyeti Trabzonda toplanıyor	169
		Okuyucularımızın yazıları Üçüncü Umumi Müfettişi Trabzona dönüşü münasebetile...	169
		Karayazı ve Hınıs hükûmet konakları	169
		Evvelâ memleketini gör!	169
		Kars-Göle inekhanesi tevsî ediliyor	169
		Fakir mahkûmların ailelerine yardım	169
		Hatayda vaziyet	169
		Almanya Avusturyanın borçlarını tanımıyor	169
		Ödünç para verme işlemleri kanununda tadilât	169
21 Haziran 1938	4	Hatay Türkiye'ye teslim edilmelidir Türk askeri önümüzdeki Pazar günü Hataya giriyor	170
		Trabzon-Köstence Hattı	170
		Mareşal Çakmak hastanesinin mutbak kısmı yandı	170
		Muşda imar faaliyeti tam hızla ilerliyor, teşkilatı genişletiliyor	170
		Hasankalede trahom dispanserî açılıyor	170
		ŞEHİRCİLİK İŞLERİ	170
		Bir benzetiş ve belediye için merkezi sıklet	170
		Memlekette emniyet teşkilâtı genişletiliyor	170
		Fransanın Hatay işinde aldığı son vaziyet	170
		Uzak Şarkta ölenler bir milyondan fazla	170
22 Haziran 1938	4	Tortum şelâlesinde 40,000 beygir kudretinde enerji istihsal edilebilecek	171
		İngiliz-İtalyan paktı galiba suya düşüyor	171
		Romanya Kralı Majeste Karol İstanbulda	171
		TORTUMUN BEYAZ KÖMÜRÜ	171
		Şelâleden hava hattı ile Erzuruma elektrik temin edilecek	171
		Hasankalenin imarına on sene verilen emek	171
		Toprağa gömülü 210 kutu sigara kağıdı	171
		"Hamidiye" Ağustos ortalarında Rizeye de uğrayacak	171
		Temelleri atılan Liseyi halk nasıl karşıladı?	171
		Trabzon-Köstence hattı	171
		Japonlar bir Çin şehrini daha topa tuttular	171
23 Haziran 1938	4	Hatay Davası Bu Hafta Halledilecektir	172
		İspanyadaki gönüllüler geri çekiliyorlar	172
		Alucradaki ikiz höyükler	172
		Tahran Seyahati	172
		Meccanî leyli talebenin mecburi hizmetleri	172
		Şellaleye ⁴¹⁷ giden Fen Heyeti Ankara'ya hareket etti	172
		Türk-İran hudut komisyonu toplantısı	172
		Devlet memurları maaşlarının tevhid ve teadülü	172
		Üçüncü Umumi Müfettiş Hopa ve Rizede	172
		Sarıkamış köylerinde	172
		Selim nahiyesinde de bir piyes gösterildi	172
		Kral Karol bir Türk vapur ile memleketine döndü	172
		Almanya'da Yahudiler için yeni bir kararname	172
		Güzelim tatlı şeker Şirket yüzünden zehir zenberek oldu	172
		Cenevrede afyon müzakereleri	172
		Askerî muhakeme usulünde değiştirilen madde	172
24 Haziran 1938	4	Efganistanla ⁴¹⁸ dostluğumuz	173
		Milletler Cemiyetinin acıklı hali	173
		Muahede uzatıldı, Tevfik Rüştü Aras Kamutayda beyanatta bulundu	173
		Van halkı Belediyeden neler istiyor?	173
		OLTUDA MÜTHİŞ KAZA	173
		Bir dam çöktü, beş kişi öldü, dört kişi de ağır, hafif yaralandı	173
		Japonlar Çine resmen harb ilân edecekler	173
		Oltuda tanzifat ve Tenvirat resmi	173
		Yedek subay okuluna gidecek kısa hizmetliler	173
		İspanya sularında bombaya tutulan İngiliz gemileri	173

⁴¹⁷ Şellaleye.

⁴¹⁸ Afganistan.

		DOĞUM EVİ	173
		Adanayı feyezan belâsından korumak için	173
25 Haziran 1938	4	Hatay tescil işleri tekrar durduruldu	174
		Avrupa'nın haline baktığımız zaman neler görüyoruz?	174
		Van halkı Belediyeden neler istiyor?	174
		İstanbulun meşhur otobüs davası karara kaldı	174
		Bu hafta koşacak atlar belli oldu	174
		Üçüncü Umumi Müfettişin Hope ve Rizeyi ziyareti	174
		YENİ BİR KANUN PROJESİ	174
		Meşhud Suçlar ağır cezalara da teşmil ediliyor	174
		Şehrimizde şeker fiyatı yeniden tesbit edilmelidir	174
		Muş ilkokullarında eliş sergileri	174
		Tortum hükümet konağının bugün temeli atılıyor	174
		İkizderede posta merkezi açıldı	174
		İran transit işleri müzakere ediliyor	174
		İngiliz muhalifleri Balear'ın bombardımanını istediler	174
		Türkiye namına Amerikadan alınan teyyareler	174
		Zonguldağın kurtuluş günü	174
		Hamidiye mektep gemimiz Kıbrıs limanında!	174
		Meşahiri yaşatalım	174
		Amerikada mahkûm edilen koministler	174
26 Haziran 1938	4	Milletler Cemiyetinden de çekilebiliriz	175
		Yaz at yarışlarının bugün birinci haftasıdır	175
		Safranbolu Piyade alayına merasimle sancak verildi	175
		Mübadil ve göçmenlerin tefviz işleri	175
		Japonların gözü Hankeu'da!	175
		Filistinde Arap çeteleri hergün baskın yapıyorlar	175
		Karaköse mi, Kılıçova mı?	175
28 Haziran 1938	8	Üçüncü Umumi Müfettiş bugün şehrimizde	176
		Milletler Seçim Komisyonu Hataydan ayrılıyor	176
		Atatürk	176
		Yatlarında filomuzun kumandanlarını kabul buyurdular	176
		Trabzonda 143 üncü alayda Yapılan merasim	176
		Hataylılar "Hamidiye"yi ziyaret ediyorlar	176
		Pazar günkü yarışlar	176
		İĞDIRDA PAMUK BAYRAMI	176
		İlk parti halkın büyük sevinci içinde uğurlandı	176
		Dün Taşocağında bir infilâk oldu	176
		Üçüncü Umumi Müfettişin Akçaabatı ziyaretleri	176
		Erzurumda Maden kömürü	176
		Bu sene Doğuda yapılacak yeni hükümet konakları	176
		Eskişehir'e tayin edilen Vali Sezai Uzay Trabzondan ayrıldı	176
		Rizede yeni bir karakol binası	176
		Trabzonun muhtelif yerlerine büyük saatler konulacak	176
		Gaz elbiseleri, vasıf ve kabiliyetleri, iyi elbisede aranılacak noktalar	176
		Üçüncü Umumi Müfettişliğe yapılan müracaatlar	176
		Filistinde İngilizlere ve Yahudilere rahat yok	176
		Ruhiyatçı Freuyd'un emlâki müsadere edildi	176
		Öğretmen A. Şerifle açık bir dertleşme	176
		Filistinde vaziyet gün geçtikçe fenalaşıyor	176
		SİNEMA	176
		DÜNYA FUTBOL MAÇLARI	176
		Pariste yapılan maçlarda İtalya Fransayı yendi	176
		TARİHTEN YAPRAKLAR	176
		Karsın milâttan beri geçirdiği günler	176
29 Haziran 1938	8	Üçüncü Umumi Müfettiş dün halkın candan tezahüratı ile karşılandı	177
		Erzurum lâıyk olduğu mevkie yakın bir zamanda ulaşacaktır	177
		İki İngiliz vapuru daha bombaya tutuldu	177
		Rize Valisile Bir Mülâkat	177
		Bu sene fındık bir buçuk milyon kilo tutacak	177
		Kars bol ve temiz içme suyuna kavuştu	177
		Erzurumun yeni istasyon mahallesi	177
		Transiy yolu üzerinden temiz misafirhaneler	177
		Şeker fiyatı ay başında tesbit ediliyor	177
		Temeli atılan Lise binası ve Trabzonlular	177
		Hatayda askerî müzakereler çok müsait safhada	177
		Saad'abad paktı	177

		Almanyadaki Amerikan tabiyetli Yahudiler	177
		Pazarlık yasak!	177
		Eşya üzerine maktu fiatlı etiketler konacak	
		Selim nahiyelerini Yenice köyünde hastalık	177
		Evlat katili baba	177
		Rize Valisi vilâyetin vaziyetini anlatıyor	177
		Gökoğlan nahiyesinde imar işleri	177
30 Haziran 1938	6	Kamutay dün yaz tatiline girdi Hükûmete, icraatında serbest kalması için ittifakla salâhiyet verildi	178
		Yeni müjdeler	178
		Üçüncü Umumi Müfettiş fahri Trabzon hemşerisi	178
		ERZURUMDA EKMEK VE ET	178
		Ardahan senede 1 milyon yağ ve 5000 baş ayaklı hayvan çıkarır	178
		Trabzona bir suni gübre fabrikası lâzım	178
		Aç kalma perhizi faydalı mıdır?	178
		Sovyet-Japon münasebetleri bozuluyor mu?	178
		Doğuda kurulacak olan şeker fabrikası	178
		Almanya ile on senelik ticarî münasebetimiz	178
		Hataydan dönen kâtip izahat verecek	178
		Köy kalkınma işleri üzerinde bir etüd	178
		Bir çocuk dereye düştü, boğuldu	178
1 Temmuz 1938	4	İran heyeti dün akşam geldi	179
		İngiltere Frankocuları resmen tastik etmiş	179
		Yakalanan kaçakçılar	179
		Suriye ile koyun ticareti mi, yoksa sigara kağıdı kaçakçılığı mı?	
		Trabzon Lisesinin temeline konulan tarihi vesika	179
		Hataydaki askerî heyetimiz Beylân kasabasına gitti	179
2 Temmuz 1938	4	YARIN Atatürk'ün Erzuruma ayak bastıkları büyük gün	180
		Maarif Vekili Saffet Arıkan dün Doğu teftiş seyahatine çıktı	180
		Doğu için bir bülten hazırlanıyor	180
		Üçüncü Umumi Müfettişin Rize ve Hopeyi ziyaretlerinde intibalar	180
		Maarif Vekili Saffet Arıkan dün Doğu teftiş seyahatine çıktı	180
		İran Heyeti dün Trabzona gitti	180
		Bugün iki binanın daha temeli atılıyor	180
		Doğumevi ve büyük ilkokul binası da yükselmeğe başlayacak	
		Şehrimizde yapılacak Atatürk Anıdı	180
		Dumlu hükûmet konağının inşaatı bitirildi	180
		YARINKİ AT KOŞULARI	180
		Pazar treni ile Karsdan Sarıkamışa geziye geliyorlar	180
		Dumlu hükûmet konağının inşaatı bitirildi	180
		İngilizlerin Frankoyu tanınması Fransızları memnun etmedi	180
		Viyanada Yahudilerin emlakî müsadere ediliyor	180
		Kudüsde bir Arap bütün bir aileyi öldürdü	180
		Bir Yahudi asıldı	
3 Temmuz 1938	6	Atatürk on dokuz sene evvel bugün Erzuruma ayak basmışlardı Erzurumlular bugün iki büyük bayramlarını birden kutluyorlar	181
		BUGÜNKÜ TÖRENLER	181
		Öğleden evvel ve sonra yapılacak merasim	
		Dün şehrimizde iki yeni binanın temelleri atıldı	181
		Memlekette Doğumevleri	181
		Umumi Müfettiş dün Erzurumlularla hasbihalde bulundu Erzurumda yakında tatbik sahasına geçirilecek olan işleri izah etti	181
		Sürmenenin Gorgor köyünde bir cinayet oldu	181
		DOĞU FİLMİ	181
		Eli tabancalı çocuk	181
		Durup dururken kendi yaşında bir arkadaşını öldürdü	
		Trabzonda soğuksuyu güzelleştirme cemiyeti	181
		Ağrıda kır balosu	181
		Günün meseleleri	181
		Doğuda elektrik	
		Hatay ihtilâfi halledildi, Fransa ile nihayet anlaştık	181
		Atatürk İngiliz hükümdarlarını taziye etti	181
		AZİZİYE	181
		İşte Erzurumlular tarihe böyle bir sahife yazdılar	
		İKİ YENİ BİNA	181

		Dün Doğumevinin ve büyük ilkokul binasının temelleri atıldı	
		Pasinlerde okul sergisi	181
		Bugünkü at koşuları	181
5 Temmuz 1938	4	Hatayda 1500 Türk askeri bulunacak	182
		Doğuda gençlik	182
		PAZAR GÜNKÜ TÖRENLER	182
		Erzurumun iki büyük gününü tekrar yaşadık	
		ATATÜRK'E	182
		Minnet ve şükran telyazıları	
		Ağrıda iki bina daha yükselecek	182
		Müfettişlik umumilik bürosu bu yaz bir köyde çalışacak	182
		Doğuda yükselen yeni binalar	182
		Trabzon suyu eksiltmeye konuyor	182
		Trabzon hastanesi yakında eksiltmeye çıkıyor	
		Kabotajın Türk bayrağına Geçtiği gün	182
		Atatürk sevinç tellerine teşekkür ediyor	
		Japonların gözü Hankeu'da	182
6 Temmuz 1938	4	Türk Askeri Dün Hataya Girdi	183
		Ankarada imza edilen siyasi vesikalar derhal neşredilecek	
		Üçüncü Umumi Müfettiş Hasankaleye gitti	183
		Erzuruma civar Höyüklerde tettiakat yapılacak	183
		Profesör Von der Osten dün şehrimize geldi	
		Rize elektrik fabrikasının havalesi geldi	183
		Bundan sonra çay için de harice para vermeyeceğiz	183
		İspanyaya gidecek Milletler Heyeti Londradan hareket etti	183
		Kudüs kaynıyor	183
		Bir karakol içindekiler kılıçtan geçirili	
		Akçaabatta deniz bayramı	183
7 Temmuz 1938	4	Hatay emsalsiz bir bayram içinde	184
		HER AĞIZDAN YÜKSELEN SES	
		"Yaşasın Atatürk, Hatayı kurtardı"	
		İngilterenin açtığı kredi	184
		MEDENİYETLERİN BEŞİĞİ ERZURUM	184
		Pr. Von der Osten ile bir mülakat	
		Şehrimizde bulunmakta olan maruf Arkeolog Erzurumun sanat ve kültür bakımından ehemmiyetini anlatıyor	
		İngilterenin açtığı kredi	184
		Avam Kamarasında reye konulmadan kabul edildi	
		Yirmi birinci kısımda bir define bulundu	184
		Erzurum lisesinin bu seneki mezunları	184
		Beş kişi Dumlu yolunda bir adamı soydular	184
		Trabzonun İmaret mezarlığı güzel bir park oluyor	184
		Doğuda gübre fabrikası ihtiyacı	184
		İngiliz hükûmdarları Parise nasıl girecekler?	184
		Trabzon Lisesi ve Trabzonlular	184
		Tokyoyu yeniden sel bastı	184
8 Temmuz 1938	4	Atatürk Hataylıların telgrafına şu cevabı verdi: Türkiye vazifesini yaptı	185
		Basın Birliği kanunu	185
		Maarif Vekili Saffet Arıkan Vana geldiler	185
		Gönüllüler Geri Çekiliyor	185
		Norgâh yeni bir kasaba olarak kuruluyor	185
		Heykeltraş Belling şehrimize geliyor	185
		Doğum evinin temel atma teline gelen cevap	185
		Ağrı at koşuları Ağustosta yapılıyor	185
		Japonlar Çinlilerin hükûmet merkezine girdiler	185
		Dünyanın en büyük ve süratli vapuru: Normandie	185
		Çocuk Bakıcı Okulu kabul şartları	185
9 Temmuz 1938	4	Ordumuzun ikinci kolu da büyük tazahürat arasında Hataya girdi	186
		Arapçaya Yer Yok!	186
		Bütün devairde muamele Türkçe yapılacak	
		Hatay zaferi	186
		Niçin işletilmiyor?	186
		Karaköse-İran hududu arasındaki seyrüsefer boşluğu doldurulmalıdır	
		Mareşal Fevzi Çakmağın teşekkürü	186
		Doğuluların büyüklere şükranı	186
		İğdırdaki göçmenlerin vaziyeti ıslah edildi	186
		Çoruha giren beş yaşında çocuk	186

		Ceryana kapılarak boğuldu, cesedi on iki saatlik mesafede bulundu	
		“Benim için hatırası çok kıymetli gün” Atatürk’ün Üçüncü Umumi Müfettişin telgrafına cevapları	186
		Beynelmilel ziraat kongresi toplandı	186
		Norgâhda yeni yapılan okul	186
		Çinliler zehirli gaz kullandılar	186
		Filistinde çeteler dört İngiliz zabitanı kestiler	186
		Viyanadaki Yahudi mezarlıkları arandı	186
		Lehistanb- mekteplerinde Almanca yasak	186
		Köy kalkınma işleri üzerinde bir etüd	186
10 Temmuz 1938	4	Fransız Meclisi Atatürk’e saygılarının bildirilmesini sefirimizden rica etti	187
		BUGÜNKÜ AT YARIŞLARI Koşulara birçok yeni hayvan iştirak edecek	187
		Erzurumdan daha şarka gidecek postalar burada lüzumsuz bekletiliyor	187
		Tahran sefirimiz şehrimizden geçti	187
		Kıbtı göçebelerin diyar diyar dolaşmaları yasak!	187
		Umumi Müfettişimiz Öğretmen Okulu kampında...	187
		Vasfi Rıza İrandaki tetkiklerinden döndü	187
		Pragda Büyük Sokol Bayramı	187
12 Temmuz 1938	4	İngiltere, Hükûmetimizi Tebrik Etti	188
		Umumi Müfettişimiz Hasankale köylülerle uzun bir hasbihalde bulundu	188
		Pazar günü at yarışları yağmurlara rağmen heyecanlı oldu	188
		Doğu maliyesi	188
		Umumi Müfettişimizin Maliye Vekâletine gönderdikleri telgraflar	188
		Umumi Müfettişimiz Sarıkamış’a gitti	188
		Muşda trahomla mücadele lâzım	188
		Erzurum münevverlerinin bir dileği	188
		MEYVE VE SEBZE DIYARI Yusufelinde çalışmalar	188
		Karsta bir katil idam edildi	188
		İspanya harbi ne halde?	188
		Pazarda yetişen tütünler damarları ince tütünlerdir	188
13 Temmuz 1938	4	Kültür Bakanımız Sarıkamışta alkışlarla karşılandı, akşam Karsa hareket etti	189
		Sayın Vekil Sarıkamışta bazı tetkiklerde bulundu	189
		Halk tarife yüzünden transit otobüslerinden istifade edememektedir	189
		Eski bir kilisenin taşları Yeni yapılan bir binaya taşınırken, tarihi kıymette oldukları anlaşıldı	189
		Erzurum sinemaya kavuşuyor	189
		Filistinde adeta muharebe oluyor	189
		Demir Muhafızların muhakemeleri bitti	189
		Müddeiumumi 27 kişinin kurşuna dizilmesini istedi	189
		Bitlis tütün atelyesi genişletiliyor	189
		Karakösedede şehir haritası	189
		Bitliste yeni bir gazete ⁴¹⁹	189
		Hınışlıların felâketzedeler yardımı	189
		Ziraat Bankası büyük su işlerini ele aldı	189
		Bir köyü rahatsız eden serseri	189
		İspanyol ordusundan kaçanlar	189
14 Temmuz 1938	4	Maarif Vekili bugün şehrimize geliyor Sayın Vekil öğleden sonra şehrimizdedirler	190
		İran hudut heyeti Borçkaya kadar bir gezinti yaptı	190
		Doğudaki Eserler	190
		Erzurumun Anıdı	190
		Şehrimize gelen Profesör Belling ile görüştüm...	190
		Türkiyede Kimya Endüstrisi	190
		Sovyet Rusya Hatay zaferini tebrik etti	190
		Ne kadar su içmeli?	190
		Doğu okullarında sergiler	190
		Filistinde gerginlik artıyor	190

⁴¹⁹ Bitlis’te Yurtyolu gazetesinin çıkarılması.

		Hitler Viyanada!	190
		Trabzon tarihî konferanslar	190
		Viyanada malları müsadere edilen Yahudiler	190
15 Temmuz 1938	12	Maarif Vekilimiz Dün Erzurumluların Emsalsiz Tezahürleri Arasında Şehrimize Geldi KARS KAPISINDAN GEÇTİKTEN SONRA DEDİ Kİ: “Bana ilk kültür kaynağı olan Erzurum için minnet,şükran ve sevgi duygularıyla meşbuum, mütehecciyim” Maarif Vekili bugün iki yeni binanın temelini atacak	191
		Kültür Bakanımızdan dileklerimiz	191
		Hatayda	191
		Askerlerimiz Fransız milli bayramına iştirak etti	191
		Türk-İngiliz Kredi anlaşması	191
		HODRİ MEYDAN	191
		Yusufelili Mustafa pehlivan Ali pehlivana meydan okudu	191
		Aşkale kaymakamı takdir edildi	191
		Kars ve Ağrı Postaları	191
		Erzurum Posta Müdürlüğünü tebrik ederiz	191
		Erzurumun sanat incisi	191
		Çifte minarelerin müze haline konulduğunu biran evvel görmek isteriz	191
		İngiliz-İtalyan muahedesi tatbik mevkiine giriyor mu?	191
		Numan Menemencioğlu	191
		Hitler taafindan kabul edildi, askeri merasim yapıldı	191
		Filistinde Arap çeteleri ile mücadele kızıştı	191
		Soğuksuya otobüs seferleri başladı	191
		Üçüncü Umumi Müfettişlik mıntkasında 6 senelik tütün ekiliş ve ürünü	191
		DOĞUDA KÜLTÜR HAYATI	191
		Doğu çocuklarının kültür vaziyetleri salâha doğru ilerliyor ve yükseliyor	191
		Kültür durumunda Erzurum	191
		Rakkamlar söylüyor	191
		Üçüncü Umumi Müfettişlik mıntkası içinde ve seneler itibarile okul, öğretmen ve öğrenci durumu	191
		Silâh fabrikasındaki Çırak Okulu tevsî edilemez mi?	191
		DOĞUYA GELİN, DOĞUYU GÖRÜN	191
		Karadenizin incisi Trabzonu belediye bakımından bu yıl başlanan işler bir kat daha güzelleştirecektir	191
		TRABZON	191
		Su	191
		Anıt	191
		Şehir Haritası	191
		İmar plânı	191
		ATATÜRK KÖŞKÜ	191
		Mezbaha, Tebhirhane, Parklar	191
		KÖYLÜNÜN GAZETESİ	191
		Tavukları beslemek için bilinecek noktalar	191
		Köylümüz hayvanlarını beslemek için yonca yetiştirmelidir	191
		Yonca hayvanlara nasıl verilmeli	191
		Üçüncü Umumi Müfettişlik mıntkasında 1931-1936 yıllarında istihsal ve ihrac olunan fındık miktar ve kıymeti	191
16 Temmuz 1938	6	Maarif Vekilimiz, Doğu seyahatleri ve memleket kültürü hakkında gazetemize beyanatta bulundular	192
		Köylüyü bilgi ile techiz etmek ve refâha kavuşturmak emelimizdir	192
		Maarif Vekili dün yeni ilk mekteb ve sinema binasının temellerini attı	192
		Erzurum elektriği dün ihale edildi	192
		Pazarda elma fabrikası	192
		Diyanibakır, Irak, İran demiryolu	192
		Trabzonda yeni bir itfaiye garajı yapılıyor	192
		Cesedin kime ait olduğu anlaşıldı	192
		Kars Vilâyetinin Sovyetlere dört senelik ihracaatı	192
		İktisad Vekilimiz Zonguldak havzası demiryolunu açtı	192
		1940 Olimpiyad oyunları Japonyada yapılamıyor	192
		HATAY	192
		Siyasi murahhasımız da Antakyaya gitti	192
		Türk-Yunan senelik ticaret toplantısı	192
		Doğu Şehirlerini Tanıyalım	192

		Elma, meyve diyarı bildiğimiz Gümüşhanenin bir ispiroto fabrikasına büyük ihtiyacı var Kültür durumu	
17 Temmuz 1938	4	Maarif Vekili Dün Şehrimizden Ayrıldı Sayın Vekilin Erzuruma gelişi, şehrimizde birkaç yeni kültür müessesesi kazandırdı	193
		Erzurumun Kavuştuğu Nimetler	193
		Saffet Arkan'ın Erzuruma hediyeleri	193
		Maarif Vekilinin Erzurumlulara teşekkürleri	193
		TRABZON MEKTUPLARI Hastane kadar temiz bir mezbaha	193
		Doğuda çalışmalar Temelleri yeni atılan ilk mektepler dolayısıyla Sayın Müfettişimize gönderilen tazim telyazıları	193
		İlçada yeni bir otel binası inşa ediliyor	193
		Rize öğretmenlerinin tetkik gezileri	193
		At yarışlarının sonuncu haftası diğer yarışlardan daha heyecanlı olacak	193
		Filistinde yeni kanlı hâdiseler oldu	193
		Tedavüle çıkarılan yeni paralar	193
		Maarif Vekili Bugün Trabzonda	194
19 Temmuz 1938	4	Sayın Vekil geçtiği her yerde bir güzel eser bırakıyor Saffet Arkan Erzincanda tezahürlerle karşılandı Vekilimizin Doğu gezisi münasebetile muhabirlerimizden gelen mektuplar Muştan geçerken Ağrıdan geçerken Sarıkamıştan geçerken	194
		Sarıkamış Halkevi binasına kavuştu	194
		İktisat Vekili Karabükte geçti ve Ankara'ya döndü	194
		Fabrika ve müessese sahiplerine tebliğ	194
		Türk-Yunan dostluk muahedesi	194
		Amerikalıların milli bayramları Atatürk'le Amerika Cumhursiyesi ⁴²⁰ arasında tebrik ve teşekkür telgrafları taati edildi	194
		Güzel Bir Güreş Seyredebilecek Miyiz? Ali Aslan Pehlivan Yusufelili Mustafa Pehlivan'a cevap veriyor	194
		Oltudaki Balkaya Maden kömürü Oltuda mahsul	194
		Trabzon deniz hamamları	194
		Trabzonda yeni hâl binasının önü açılıyor	194
		Yaz hastalıkları	194
		Bir cesed bulundu	194
		50 Arab kurşuna dizilecek Filistinde vaziyet son derece gerginleşti	194
		Hatay haberleri Fevkalâde murahas Cevad Açıklan Antakya'ya vardı	194
		Boyacı Amerika Cumhurreisini öldürmek istiyormuş	194
		Tortum Kaymakamı cevap veriyor	194
20 Temmuz 1938	6	Sovyet orduları Mançuriye girdiler	195
		Celâl Bayar iş başında	195
		TRABZON BELEDİYE MECLİSİNDE Umumi Müfettişimize Trabzon hemşeriliğinin tevcih edildiği celse	195
		İngiliz Kral ve Kraliçesi Pariste	195
		Kumar yüzünden bir adam öldürüldü	195
		Kaybolan Kasım Kömürcü ölü olarak bulundu	195
		Yeni Çoruh Valisi vazifesine başladı	195
		Balık yumurtası ve havyar diyarı Erciş, güzel Erciş, şirin ve yeşil Erciş	195
		Pazar günkü yarışlar nasıl oldu?	195
		Hatay ve Fransız gazeteleri Bütün Fransız gazeteleri son anlaşmadan dolayı memnuniyet gösteriyor	195
		İngilterenin Çekoslovakya'ya Açtığı kredi	195
		İspanyadaki gönüllülerin geri çekilme meselesi	195
		Osmanlı borçları hakkında yeni anlaşma	195

⁴²⁰ Cumhurreisi.

		KÜLTÜR BAKANININ BİR TAMİMİ Lise ve orta okullarda yatılı okumak isteyenler	195
		Suçlara dair verilen ihbarlar Adliye Vekâleti teşkilatlarına bir tamim gönderdi	195
21 Temmuz 1938	4	ŞEKERE NARH KONDU Belediyenin koyduğu azami fiat tatbik mevkiine geçiyor Erzurumda şeker altı kuruş daha ucuzluyor	196
		Fransa-İngiltere dostluğu	196
		İngiliz Kralı Pariste görülmemiş büyük merasimle karşılandı	196
		Tohum Islâh İstasyonunun kurulmasına başlanıyor	196
		Filistinde 14 Arab öldürüldü	196
		Dört yaşında çocuğun tandıra attığı bomba	196
		Köy kalkınma işleri üzerinde bir etüt	196
		Öğretmen okullarına alınacak parasız yatılı talebe	196
		Fransada doğum azalıyor	196
		Viyanada Yahudi mezarlarında yapılan araştırmalar	196
22 Temmuz 1938	4	Hatayda tescile bugün tekrar başlanıyor Seçimin on günde biteceği tahmin edilmektedir	197
		Erzurumda şeker Azami fiat ⁴²¹ Ağustostan itibaren tatbik ediliyor	197
		Türkiye ve Fransa	197
		Maarif Vekili Saffet Arıkan Trabzonda merasimle karşılandı	197
		İngiliz Kralına Pariste gösterilentezahürat	197
		Bir genç kendisini döğen ⁴²² kır bekçisini öldürdü	197
		Filistinde mücadele çetinleşti	197
		İngiliz Kralı Corc 24 saatini nasıl geçiriyor?	197
		Ağrı İnhisarlar binası mütehide ihale edildi	197
		Filistinde mücadele çetinleşti	197
		Yunanistanda şiddetli bir zelzele oldu	197
23 Temmuz 1938	6	Erzurum Kongresi Bugün Toplanmıştı “Tarih bu kongreyi ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir”	198
		Doğuda tetkiklerini bitiren Kültür Bakanımız dün Trabzondan ayrıldı	198
		Maden suyu mu, yoksa zezem mi?	198
		Bir çocuk öküz arabası altında can verdi	198
		Muşda imar faaliyeti hızla ilerliyor	198
		Bayburt Halkevi iyi bir programla çalışmaya başladı	198
		Filistinde çeteler trene bomba attılar	198
		Yahudileri yerleştirecek yurd bulunamıyor	198
		Uzun ömürlü buğday	198
		Yenişpor-Erzurumgücü	198
		Pazara karşılaşıyor	198
		Askeri hasta bakıcı hemşireler okulu	198
		Gümüşhanenin başardığı işler Yollar Transit yolu Gümüşhane belediyesinin yaptığı işler Halkevleri Hayvan ıslahı işleri ne halde	198
		Doroti Lamur az kalsın boğuluyordu	198
		Trabzon'da fındık satışı kooperatifi kuruldu	198
24 Temmuz 1938	4	HATAYDA HERKES FESLERİNİ ATTI Kayıt muamelesi büyük bir intizamla devam ediyor	199
		Gümüşhane haberleri	199
		İran heyetinin Rizeyi ziyareti	199
		Bulgaristandaki Şeriat Yasak! Bulgar hükûmeti oradaki şerî mahkemelerin kaldırılması için bir kanun yaptı	199
		Amerikada bir maden ocağında müthiş infilâk	199
		İtalyadaki Yahudileri de büyük bir telâş aldı	199
26 Temmuz 1938	4	Fransızlar Mussoliniye hücum ediyorlar	200
		Pazar günkü maç kavgalı oldu	200
		Çocukların kavgası yüzünden bir adam öldürüldü	200
		Bayburdun bir köyünde cinayet	200

⁴²¹ Fiyat.⁴²² Döven.

		Trabzonda köy spor klüpleri	200
		Kars bira fabrikası ve bir silo istiyor	200
		Köy kalkınma işleri üzerinde bir etüd	200
		Şehirlerin maruz bulundukları tehlikeler ve zehirli gaz	200
		Marashta karahumma	200
		İspanyada Vaziyet Ne Halde?	200
		Celâl Bayar iş başında	200
		Yozgatta zelzele	200
		Trabzonda bu sene fındık mahsülü azdır	200
27 Temmuz 1938	4	Şehirde Belediye bakımından imar işleri ne halde? Belediye Reisi bu inşaat mevsiminde yapılmakta olan ve yapılacak işler hakkında malûmat veriyor	201
		Almanya ile yeni ticaret muahedesi imzalandı	201
		11 yaşında bir çocuk Karasuda boğuldu	201
		Türkiye-Lehistan	201
		Misafir İran heyeti yarın Trabzondan dönüyor	201
		Bölgemiz kaymakamları arasında tayinler	201
		Mübadeleden dolayı devlete geçen arazi ve çiftlikler	201
		Bölge sanat okulları ve inşaat usta okulları	201
		Uzak Şark muharebeleri ve Almanya	201
		Şehirde imar işleri ne halde?	201
28 Temmuz 1938	4	Trabzon-Köstence Yolu hakikat Oluyor mu?	202
		İngiliz-İtalyan muahedesinin nihayet tatbikına geçiliyor mu?	202
		Polis ehemmiyetli bir kalpazan şebekesini meydana çıkardı	202
		HATAYDA	202
		Halepten gelen bir Arab çetesi köylere saldırdı	202
		Erzurumdan Şarka gönderilecek postalar	202
		Bir zamanlar yarışlara 90 at iştirak ederken, bu rakam nihayet 19a düştü	202
		Erzurumda İmar Faaliyeti	202
		94 parça büyük inşaat üzerinde çalışılıyor	202
		Hayfada atılan bombadan altmış kişi öldü	202
		Çankırıda memleket hastanesinin temeli atıldı	202
		Yeni Trabzon Valisi geldi	202
		Salzburgdaki Şuşnif âbidesi uçuruldu	202
29 Temmuz 1938	4	Mussolini Bu Hafta Londraya Gidiyor	203
		İram Hudut Heyeti Dün Akşam Trabzondan Şehrimize Geldi	203
		Dört Kalpazan daha tevkif edildi	203
		Trabzonda Soğuksu seferleri	203
		Talebe var, mezun yok	203
		Eski yüz liralıkları tedavülден kalktı	203
		Numan Menemencioğlu İstanbula döndü	203
		Almanya ile yapılan ticaret anlaşmasının metni yakında neşredilecek	203
		Lordlar kamarası tatil devresine girdi	203
		Filistindeki vaziyet hakkında İngilterenin mütalası	203
30 Temmuz 1938	4	İran heyeti dün öğleden evvel şehrimizden hareket etti	204
		İran bütün ticaretini Trabzon yolu üzerinden yapmağa amadedir	204
		HATAYDAN HABERLER	204
		Tahrikâtçılar Halepte dilenmeğe başladılar	204
		Dün bir kalp lira daha ele geçirildi	204
		Bir çocuğun kasaba verdiği bu kalp liranın da kimin tarafından piyasaya sürüldüğü araştırılmaktadır	204
		Bir aylık gayri meşru çocuğu öldürüp gömmüşler	204
		İş dairesi teşkil edildi	204
		Bir bahçe meselesinden ihtiyar bir adam vuruldu	204
		Trabzonda kundura boyacıları bir salonda çalışıyor	204
		Ankara Terbiye Enstitüsüne girmek isteyenler	204
		Kudüste gergin hava şiddetini artırıyor	204
31 Temmuz 1938	4	GİRİTTE BÜYÜK BİR İSYAN ÇIKTI	205
		Âsile Hanya şehrine girmeğe muvaffak oldular	205
		Radyo: mühim meselemiz	205
		İngiliz gözü ile İran Transit yolu	205
		Erzurumdaki geçim durumu da tetkik ediliyor	205
		Trabzonda eğlence yerleri	205
		Rize haberleri	205
		Rize Şarbayı İstanbul'dan döndü	205
		Oltu çayı üzerinde yeni köprü	205

		Üç çoban bir adamı öldürdüler	205
		Çıldır Malmüdürlüğü ölü bulundu	205
		Kars haberleri	205
		Hatayda evvelce şiddetli tazyik gören Aleviler de şapkayı attılar	205
		1927 ve daha evvelki senelere ait zimmetler	205
		İki binanın daha temeli atıldı	205
2 Ağustos 1938	4	Doğuda Şeker Satışı Durdu	206
		Şeker buhranı	206
		Bulgarlar Balkan paktına girdiler	206
		Kalp para tahkikatı	206
		Kars haberleri	206
		Sarıkamışlıların teşekkürü	206
		Japonlar Rus hududundan 4 kilometre içeriye girdiler	206
		Yeni yapılacak hükümet binaları	206
3 Ağustos 1938	4	Şeker Meselesi Halledildi	207
		Selânikte imza edilen muahede	207
		Balkanların pakta girmesi bütün Balkanlarda memnuniyet uyandırdı	207
		ERZURUM ELEKTRİĞİ	207
		Tortum şelâlesinde yapılan tetkikler	207
		Transit yolu için iki kar makinesi alınıyor	207
		Saylavlarımız dün Halkevinde halkla hasbihal ettiler	207
		Herkes arzusunı ve şikâyetlerini mebuslarına anlattı	207
		Doğuda idare âmirlerine mesken	207
		Karasu bataklığını kurutmak için tedkikler başladı	207
		Hopalılar Trabzon Valisini hemşeriliğe seçtiler	207
		Japonlar Sovyet Rusya ile dostane bir şekilde anlaşmak istiyorlar	207
		Kudüs çarşısında dört Arab cesedi bulundu	207
4 Ağustos 1938	4	Yeni Bir Japon-Rus Muharebesi Başladı	208
		Hatayda tescil bitti, netice anlaşıldı	208
		Sekiz yaşında bir çocuk bıçakla arkadaşını öldürdü	208
		TRABZON MEZBAHASI	208
		Ankara Ceza evinden kaçan azılı hırsız yakalandı	208
		Doğuda yeni hükümet konakları	208
		Ölümlerle neticelenen çocuk kavgası	208
		Giresun fındık tüccarının bir toplantısı	208
		Milletler Cemiyetinin sulha hiçbir yardımı olamıyormuş!	208
		1940 olimpiyadları nerede yapılacak?	208
		Hatayda diğer unsurların çıkaracağı saylav adedi? En son haberlere göre Türkler 22, diğer unsurlarda 18 mebus çıkaracaklar	208
		Selânik muahedesi	208
5 Ağustos 1938	4	Sovyetler Japonların iki alayını muhasara ve imha ettiler	209
		Nafia Vekili yakında şehrimize geliyor	209
		Şiddetli yağmurlar Oltu köylerine çok zarar verdi	209
		Belediye şekerini kendisi satmağa karar verdi	209
		Umumi Müfettişimiz İstanbul'a gitti	209
		Trabzon Kültür kongresine iştirak edecek öğretmenler	209
		Fevzi Tombul Ardahan hakimliğine tahvil olundu	209
		Şehrimizdeki grup inşaatı	209
		Yeni ticaret anlaşmaları	209
		Alacak yüzünden bir adam öldürüldü	209
		Viyanada Yahudilerin evleri aranacak	209
		Bir çocuk denizde arkadaşını bıçakla öldürdü	209
6 Ağustos 1938	4	HATAYDA	210
		İkinci müntehipler seçiliyor	210
		Doğunun Gülhanesi Erzurumdadır ev en müşkülpesentlerin beğeneceği mükemmeliyettir	210
		Ruslar ve Japonlar yeni bir muharebeye daha tutuştular	210
		Mareşal Çakmak hastanesinde neler gördüm	210
		Üçüncü Umumi Müfettişi Tahsin Uzer'in eski bir mektubu	210
		Genç bir aşık sevgilisinin babasını öldürdü	210
		Belediye meclisleri ile vilâyet umumi meclisleri için yeni esaslar	210
		İtalyada Yahudilere karşı büyük bir hareket başladı	210
		Abdurrahman Gazi	210
7 Ağustos 1938	4	Japonlar anlaşma teklif ettiler	211

		Ruslar razı olmadı	
		Evvelki gece bir hırsız girdiği evin sahibini tabanca ile yaraladı	211
		Selânik Anlaşması	211
		Sürmenedeki cinayetin failleri yakalandı	211
		Ehli hayvan sergisi bugün açılıyor	211
		Çocuk Bakıcı Okulu kabul şartları	211
		Üç çoban birleşip bir adamı öldürdüler	211
		Arab çeteleri yirmi İngiliz askerini kama ile kestiler	211
		Balkan Antantı pulları	211
9 Ağustos 1938	4	Büyük Avrupa merkezlerinde mühim siyasî müzakereler Şimdi de Macarlar eski topraklarını istiyorlar	212
		Hasan Basri Mahallesinde Hırsızlık Ev sahibi Hüsnünün sırtındaki kurşun çıkarıldı	212
		Rus-Japon muharebesi	212
		Belediye bugün şeker satışına başlayacak	212
		Selânik anlaşması	212
		Atatürk'le Bulgar Kralı arasında tebrik telgrafları teati edildi	212
		Almanyada Yahudiler doktorluk yapamayacak	212
		Şehir ve Trabzon belediyesi	212
		Çıldırda yeni binalar	212
		ESKİ MEDENİYETLERİN BEŞİĞİ Erzurum ve Pasin ovalarındaki höyükler	212
		İlcaya işleyen otobüs Yalnız ⁴²³ para kazanmağı değil, biraz da halkı düşünmeli	212
		Muş elektriğe kavuşuyor	212
10 Ağustos 1938	4	Japonlar Sovyetlerle Anlaşmağa Çalışıyorlar	213
		Bayburtta "Nusratlı" bahçesi	213
		İtalyada da ırkçılık cereyanı açığa vuruldu	213
		Şeker gene eski fiyatlar üzerinden satılıyor	213
		Hariciye Vekilimizin bir Amerikan gazetesine beyanâtı	213
		Trabzonda Sebze Hâli	213
		Ehli hayvan sergisi kapandı	213
		İğdır nihayet sıtma denilen belâdan kurtuluyor	213
		Göle kazası süratle imar ediliyor	213
		Oltuda çocukları koruma kurumu	213
		Selânik paktını Yunan gazeteleri nasıl karşıladı?	213
		Çıldırda heyelan mıntıkasında bir köyün vaziyeti İnşaat ne halde? Eğitmen başarıları	213
		Ardahanda inşaat ve iskân durumu	213
11 Ağustos 1938	4	Rus-Japon Harbi Şiddetleniyor	214
		Gençlerin derdi	214
		Karsta Borluk suyu 25 kilometreden şehre getirilen bu su Karşlıların hayatına hayat katacak	214
		Yoksullar Kurumu eşya piyangosu dün çekildi	214
		"Hamidiye" Trabzona geldi ve Rizeye gitti	214
		Kültür kongresi mesaisine başladı	214
		İtalya ve Almanyaya satılan İğdır pamukları tamamiye numunesine muvafık çıktı	214
		Tohum İslâh İstasyonuna Ziraat makineleri getiriliyor	214
		Alıkızıl toprakları da suya kavuştu	214
		Ağrının şimal eteğinde 6-7 bin dekarlık münbit topraklar İnekleri burada çalıp Hasankalede satan bir sabıkalı	214
		Erzurum kalesi Ne yazık ki kalenin şimalindeki duvarlar kendiliğinden yıkılmak üzeredir	214
		Askeri Ceza Kanunun değişen bazı maddeleri	214
12 Ağustos 1938	4	Litvinof Japonlarla anlaşmağa razı oldu	215
		Kağızman fidanlığı	215
		Fidanlık ilk tesisi yılında 13655 tane fidan dikilmiştir	215
		Doğuda Basın Birliği Merkezleri	215
		On iki çocuklu baba	215
		Trabzon Kültür kongresi dağıldı	215
		EKONOMİ Dünya iktisadiyatında değişmeler	215
		Kars haberleri	215

⁴²³ Yalnız.

		İzmir Halkevleri toplantısı	215
		Hınıs köylerinde yeni mektepler	215
		Ağrıda yeni nümune evleri	215
		Avcılar klübü kapatıldı	215
13 Ağustos 1938	4	Uzak Şarkta Sovyetlerle Japonlar Arasında Hudut Müzakereleri Başlıyor. Garpte İtalyanın Fronkaya Yeniden Asker ve Cephane Gönderilmesi İngiltere Ve Fransayı Telâşa Düşürdü	216
		İspanya harbinden alınan dersler	216
		Bir amele 14 kiloluk külçe altın buldu	216
		Harf inkılabının onuncu yılı	216
		Atatürk Kültür Bakanının telgrafına cevap verdiler	216
		Bir amele diri diri toprak altınd can verdi	216
		Mısır Başvekilinin Londra görüşmeleri	216
		Transit yolları için bayburtta otel yaptırılıyor	216
		Gümüşhanede dört senelik ihracat	216
		EKONOMİ	216
		Sovyetlere canlı hayvan ihracatımız	216
		Trabzonda ekmek fiatları	216
		Fırın adedinin çokluğu ekmeğin pahalı yenmesinde amil oluyor	216
		Köylerde elektrik ve radyo	216
		Ağrı at koşuları	216
		Halk koşu sahasının etrafına yüze yakın çadır kurmuştu. Çok güzel bir pistte çok heyecanlı yarışlar seyrettik	216
		İtalya Frankoya mütemadiyen asker ve cephane gönderiyor	216
		İzmitte yeni halkevinin yeni temeli atıldı	216
14 Ağustos 1938	4	Kültür kongresi	217
		Südet Almanları hükümetle anlaşmağa mecbur kaldılar	217
		Kültür kongresine giden murahhaslar döndüler	217
		Mahsulleri zarar gören köyler hakkında bir karar	217
		Vaktinde müracaat yapıldığı takdirde arazi vergisi terkin edilecektir	217
		Öğretmen okulu mezunlarının verildikleri yerler	217
		Profesör Lamber geliyor	217
		Trabzon Belediye Reisi takdir edildi	217
		Trabzonda elektrik fiatı	217
		Trabzonda yangınlar	217
		Aşkale Çocuk Esirgeme Kurumu	217
		Tabancayı karıştırırken	217
		Bayburtta şeker fiatları	217
		Bayburtta havalar fena gidiyor	217
		İğdir hayatında yaylanın rolü	217
		Fındık fiatları yükseliyor	217
		Uzak Şarkta hudut muharebeleri	217
16 Ağustos 1938	4	Almanlar Avrupayı Gene Korkuya Düşürdüler	218
		Yeni Hatay mebusları	218
		İngiltere Filistin taksiminden vazgeçti	218
		Başmüsavir şehrimizde	218
		Tortumda misli nadir yağmur ve dolu âfeti	218
		Yasak tabanca taşıyanlar	218
		Aşkaledde yeni belediye ve Halkevi binası	218
		Hummayı kallâi vakalarında	218
		Kars haberleri	218
		Erzurum gazeteleri	218
		Erzurumda gazeteciliğin bir asra yakın bir mazisi vardır.Bu maziye kısaca gözden geçirelim	218
		Uzak Şarkta Askerî Harekâta Nihayet Verildi	218
		Almanyada Yahudi aleyhdarlığı yeniden şiddetlendi	218
		İstanbulda çıkan iki gazete kapatıldı ⁴²⁴	218
17 Ağustos 1938	4	Almanların maksadı tehditte ibaret mi?	219
		Trabzon Doğu illeri Kültür Kongresi	219
		“Hamidiye”Rizede iken...	219
		Bir çocuğu değirmen suyuna atarak boğdular	219
		Trabzon belediyesinin ikinci otobüsü	219
		Lisede talebe kaydı ve sınavlar	219
		Cümbüşlü tiyatro kumpanyası	219

⁴²⁴ İstanbul’da çıkan “Tan, Haber” gazetelerinin geçici olarak kapatılması.

		Bir çocuk ağaçtan düştü, öldü	219
		Almanyada bir vapurumuz daha denize indirildi	219
		Sovyet Rusya'da yeni nüfus tahriri	219
18 Ağustos 1938	4	Birbuçuk Milyon Alman Silâh Altında!	220
		Erzurum'da kütüphane ihtiyacı	220
		Bir çocuk kendi yaşında bir arkadaşını öldürdü	220
		Hatay meclisi Antakya'da toplanacak	220
		ATATÜRK	220
		Dolmabahçe'de Hariciye Vekilini kabul buyurdular	220
		Köylerde açılacak kütüphaneler	220
		Oyun kitapları hazırlanıyor	220
		Maçk'da yeni karakol binaları	220
		EKONOMİ	220
		Sovyet Rusya ile ticaretimize bir bakış	220
		İspanya sularında bir İtalyan vapuru batırıldı	220
		Erzurum'un paşaları	220
19 Ağustos 1938	4	İSPANYA KARŞISINDA İTALYA	221
		Doğuda mektep ihtiyacı	221
		Haziran 27	221
		Yüz on sene evvel Çar ordusu Erzurumu ilk defa nasıl işgal etti?	221
		Trabzon'da yeni yapılan lise binası	221
		Trabzon'da bir senelik çalışmanın kısa muhasebesi	221
		BATIDAN DOĞUYA	221
		Cumhuriyetin yüceltiği bir vilâyet:Kocaeli	221
		Kültür kongresine iştirak eden öğretmenler	221
		Ankara radyo evi inşaatı tamamlanıyor	221
		İtalya'da da Yahudilere hayat hakkı kalmadı	221
		Arap çetelerinden 15 kişi kurşuna dizildi	221
20 Ağustos 1938	4	Hitler Ve Musolini Sonbahar Manevralarını bizzat idare ediyorlar	222
		Hâla Kan Gütme Davası	222
		Trabzon'da mektepli bir genç tabanca ile bir delikanlıyı yere serdi	222
		Kültür kongresinin büyüklerimize tazim telgrafları	222
		EKONOMİ	222
		Türkiye'nin Harici Borçları	222
		Kars haberleri	222
		Trabzon'da yeni bir posta telgraf şubesi	222
		Trabzon'da susuzluk	222
		Filistin'in vaziyeti ne olacak?	222
		Kahire'de bir Arap ittihadı toplanıyor	222
21 Ağustos 1938	4	Atatürk İstanbul'da bulunan elçilerimizi kabul buyurdular	223
		Şehir Mühürhassası Pr. Lamber yarın geliyor	223
		Erzincan garına girecek ilk tren yaklaşıyor	223
		Bayburtlu Zihniye Bayburt'ta tanıyan kimse yok mu?"	223
		Diye İstanbul gazetelerinde soran Vasfi Rıza Zobu'ya cevap	223
		Üçüncü Umumi Müfettişin Kültür Kongresine teşekkürü	223
		Yomradaki cinayet failleri yakalandı	223
		Bayburt'ta pulluk fabrikası	223
		Kızılayın Erzincan felâketzedelerine yardımı	223
		İspanya'da Frankistler yeni bir taarruza geçiyor	223
		Filistin'de vaziyet çıkmaza girdi	223
23 Ağustos 1938	4	Köycülük Meselesi	224
		Hatay'da 30 Ağustos: Mebus seçimine yapılan hazırlıklar	224
		CUMHURİYET ADLİYESİNDE BİR REKOR	224
		Cürmü meşhudlar Ağır cezaya teşmil edilince	224
		Hitler Macaristan Kral Naibi ile Viyanada!	224
		Efganistanda çalışan Türk doktorları	224
		İki oğul bir babayı boğarak öldürdüler	224
		Baba katilleri derhal yakalanarak Adliye'ye teslim edildiler	224
		Türk-İran hudut mülakâtı	224
		İhraç malı fındıklarımız için yeni nizamname	224
		Fındıklar kutularına göre yeni bir tasfiyeye tabi olacaklar	224
		İstanbul'da kahvelerde sınıflara ayrılıyor	224
24 Ağustos 1938	4	Japon sefirlerin içtimai	225
		Müstakil Hatayın ilk mebusları seçildi	225

		Doğuda hayvancılık ve ziraat sanayileşiyor	225
		Trabzonda halka tohumluk mısır tevzi edilecek ⁴²⁵	225
		TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ	225
		Kongre âzası şerefine verilen ziyafette Valive kongre reisinin nutukları	
		Profesör Lamber şehrimize geldi	225
		KISA ANKETLER	225
		Trabzonda halkın en çok beğendiği ve beğenmediği şeyler nelerdir?	
		Ziraat kalkınma kongresinde köy kütüphanesi	225
		Erzurum-Hasankale otobüs ücretleri	225
		Filistindeki Tethiş Teşkilatı	225
		Doğuda yeni ziraat ve hayvancılık	225
		BİBLİYOGRAFYA	225
		Aşık Şenliğin sevdakâr çıktı	
25 Ağustos 1938		Almanlar korkutmak mı istiyor, vurmak mı?	226
		Memlekette Turizm işleri	226
		ERZURUMDA GRUP İNŞAATI	
		Yeni Kolordu binası:Şimdi sıvaları da ikmal edilmiş bulunmaktadır	
		Üçüncü Umumi Müfettişlik binası:kremileri döşenmiş, mühim aksamı bitirilmiştir	
		Grup inşaatı civarında numune evlerinden biri	
		Sivas kongresinin açıldığı gün	226
		Sivas çimento fabrikası	226
		Filistine Yahudilere arsa satanlar öldürülüyor	226
		Ağaç kesme tarifi köylüye nasıl tatbik edilecek?	226
		Viyanadaki Yahudiler	226
		General Frankonun verdiği cevap	226
26 Ağustos 1938	4	BÜYÜK MANEVRALAR BAŞLADI	227
		Tayyarelerimizin de iştirak ettiği manevralarla Elâzığ ile Palo arasında birliklerin teması başlanmış bulunmaktadır	
		Hatay Meclisi	227
		2 Eylülde açılıyor	
		İlk tren Kemaha girdi	227
		Trabzon şehri nasıl imar edilecek?	227
		Polonya Milletler Cemiyetinden çekiliyor	227
		Tortumda zehirli gaz dersleri	227
		Kanlı kavga	227
		Macaristanda silahlanacak	227
		Arab çeteleri otuz İngiliz daha öldürdüler	227
		Ardahanda köylüye toprak	227
27 Ağustos 1938	4	Başvekil Elâzığda tezahüratla karşılandı	228
		DOĞU İLLERİNİN SIHHATİ	228
		Doğunun sıhhat işleri de gün geçtikçe düzeliyor	
		İzmir fuarında Başbakanın Müjdeleri	228
		Mütareke Suyu Mı Düşüyor?	228
		Japonlar Ruslara tekrar taarruza geçecekler	228
		Erzincan Eğitim Kursu nasıl çalışıyor?	228
		Halep Türkiye'ye iltihak vaziyetinde imiş	228
		Bayburt Halkevi inşaatı	228
		Trabzon Valisi spor kulüblerini geziyor	228
		Sivasta Atatürk İlkokulu	228
		Bir Arabın evinde otuz beş Yahudi cesedi	228
		Girit asileri Atınada muhakeme ediliyor	228
28 Ağustos 1938	4	Büyük manevraların geçirdiği safhalar	229
		Kırmızı ve mavi tarafların ilk gündeki vaziyetleri	
		Hükûmet benzin ve petrol fiyatını tespit etti	229
		Tortumda içme suları	229
		İğdir sıtma derdinden kurtuluyor	229
		Yomrada bir cinayet daha	229
		Köylere tevzi olunacak milli arazi	229
		Filistin'in yeni bir taksim projesi	229
		Eski bir Amerikan hâkimi teklifte bulunuyor	
		Erzurum Silâh Fabrikası Müdürlüğünden	229
30 Ağustos 1938	4	30 Ağustos: Büyük Zafer Günü	230
		Bundan on altı yıl evvel bugün "Düşmanı vatanın harimi	

⁴²⁵ Karadeniz bölgesindeki mısır üretimi için bkz. BCA.30-10-0-0/70-462-1.

		ismetinde boğmuştuk”	
		Şehrimizde bugünkü tören	230
		Başvekil Elâzığdan İstanbula döndü	230
		Malatyada Mart içinde işlemeğe başlayacak olan İplik fabrikasını gezdi	
		Ardanuçta susuz köylüler suya kavuştu	230
		Bu köyler tâ Rus istilasından beri susuzluktan kavruluyordu	
		Kırşehirde yeni bir zelzele	230
		Doğu Bayazıt kasabası transit yoluna indirildi	230
		Filistinde de artık bir muharebe oluyor	230
31 Ağustos 1938	4	Büyük Bayramı Nasıl Kutladık? Şehir baştanbaşa donanmıştı, geçit resmi çok muntazam oldu. Erzurum 16 yıl evvelkibüyük sevincini dün bir kere daha yaşadı	231
		Pr. Lamberle beraber eski eserler arasında	231
		İğdırın beyaz altını	231
		Trabzonda Zafer Bayramında spor faaliyeti	231
		Almanya'da çimento kıtlığı	231
1 Eylül 1938	4	İspanyada Nasyonalistler Yeni Bir Taarruza Geçiyorlar	232
		PAZARLIK YASAK	232
		Pazarlığı kaldıran kanun tatbik mevkiine girdi	
		Filistinde tedhiş bütün şiddetile devam ediyor	232
		Trabzonda bir stadyom ⁴²⁶ inşasına hazırlanıyor	
		937 İğdır pamuk mahsulü kâmilten satıldı	232
		Ankara Harbiye okulunun yeni mezunları	232
		İzmit hem ziraat, hem sanayi diyarı...	232
		Bir taraftan zirai istihsal artırılır ve kıymetlendirilirken, diğer taraftan da yeni yeni büyük fabrikalar kuruluyor	
		İtalyada Yahudilerin tahririne başlandı	232
		Yurt ve ulus için	232
		DİLENCİ	232
2 Eylül 1938	4	Hatayın ilk meclisi bugün açılıyor Bugün Hataylıların en büyük milli bayramıdır Erzurum âbidesi gelecek Cumhuriyet bayramında bitecek	233
		ATATÜRK'ün teşekkürleri	233
		Dün Belediye Sandık Heyeti seçimi yapıldı	233
		Doğu mıntıkası hayvan ihracatçıları toplantısı	233
		Nizamettin Ataker	233
		Umumhanede kavga	233
		Lokantada kavga	233
		Arabacı ile kavga	233
		Sokakta sarhoş	233
		Südet Almanlarına yeni teklif	233
		Trabzonda 30 Ağustos Zafer Bayramı	233
		İzmitte kurulmakta olan Sellülöz fabrikası	233
		Köy kalkınma işleri üzerinde bir etüd	233
3 Eylül 1938	4	Bugün Kemahta, yarın Erzurumda	234
		Hitler Milletlere Bir Hava Paktı Teklif Edecek	234
		Zafer bayramında Elâzığ'da yapılan geçit resmi	234
		Bankada şeker tıklım tıklım dolu. Fakat piyasada şeker yok	234
		Atatürk'ün Selânikte doğdukları ev	234
		Bayburt Halkevi Gösteri kolu	234
		Üç kardeş bir ihtiyara sopa çektiler	234
		Öldüresiye dayak atmışlar	234
		Karayazı kazasında posta merkezi açıldı	234
		938 mahsulü İğdır pamuğu satışının manâsı	234
		Arab çeteleri adalet tevziine de başladılar	234
4 Eylül 1938	4	İlk Hatay Meclisi Toplandı Antalya savyalvi Tayfur Sökmen ittifakla ve alkışlar arasında Hatay Cumhur Reisliğine seçildi	235
		Cumhuriyet rejimi Dersim çıbanını da temizledi	235
		Dört Vekilden mürekkep yeni Hatay kabinesi vazifesine başladı	235
		Trabzonda oparlor ⁴²⁷ tesisatı genişletildi	235
		ERZURUMDA ATATÜRK ANIDI	235
		Henüz hiçbir sanatkârla hiçbir taahhüde ve pazarlığa girilmiş	

⁴²⁶ Stadyum.

⁴²⁷ Höporlör

		değildir	
		5 EYLÜL 922	235
		Salihli muharebesi	
		Iğdır göçmenlerine 30 bin lira	235
		Aşkaledede yapılacak Halkevi	235
		İtalya Yahudileri Koğuyor ⁴²⁸	235
		İsviçreye Yahudi akını	235
6 Eylül 1938	4	Südet Almanları anlaşılmak istemiyor	236
		Hatay devletinin teessüs ettiği tarihi gün	236
		TRABZON KLÜPLERİNİ TANIYALIM	236
		İdman ocağı ne zaman kuruldu, nasıl çalışıyor?	
		General Frankonun asıl maksadı nedir?	236
		Aşağı Micینگert köyüne çekilen telefon	236
		Madride Havadan Dört Baskın	236
		400 kişi öldü birçok bina yıkıldı	
		Almanlar bir Piskoposu koğdular	236
		Evvelki gece şehrimizde iki zelzele oldu	236
7 Eylül 1938	4	Erzurum Âbidesi	237
		Hatayda Mili Bayram Tezahürleri Devam Ediyor	237
		Tunceli Manevralarından Resimler	237
		İskenderiyede Mısır Kralına bir suikast yapıldı	237
		Filistinde katliâm!	237
		Yafada Arablar 200 Yahudiyi öldürdüler, Yahudi dükkanları ateşlediler	
		Almanlar Ateş Püskürtüyorlar	237
		Çekoslovakya'da harbi Almanlar değil, İngilizler körtüklüyor!	
		Trabzonda fındık mahsulü	237
8 Eylül 1938	4	Avrupa Muharebe Arefesinde mi?	238
9 Eylül 1938⁴²⁹			
Sehven Basım			
		İlk Hatay kabinesi teşkil edildi	238
		Küçük esnafa kredi temin edecek sandıklar	238
		Hatay Devlet Reisi için güzel bir bina bulundu	238
		Dere mahallesinde evvelki gece bir yangın çıktı	238
		Üç ev kısmen yandı, ahırlarda bulunan on kadar hayvanı kurtarmak mümkün olmadı	
		Oltuda zafer bayramı nasıl kutlandı?	238
		Trabzonda zeytin yağları	238
		Başmüşavir ve Bay Lâmbert Sarıkamışta	238
		Sarıkamış Halkevinde temsiller	238
		Kral Zogo siyasi mahkûmları affetti	238
		Hatay Meclisinden Türk ordusuna selâm	238
		Hataylılardan Büyük Atamıza teşekkür	-?-
		Hatay Anayasasının en esaslı maddeleri	
		Vekâlet köy öğretmenlerine Ziraat vasıtaları verecek	238
		Sarıkamışta yeni ortaokul	238
		Kararganda beş sınıf okul	238
		Sarıkamışta Belediye inşaatı	238
		Partinin açtığı memleket hikâyeleri müsabakası	238
		Oltunun bir orta mektebe büyük ihtiyacı var	238
		Arap çeteleri Hayfayı bastılar	238
		Sokaklarda yüz kadar Yahudiyi öldürdüler	
10 Eylül 1938	4	Almanlar ilk önce Sovyetleri yokladılar	239
		Doğu kültür kongresi kararları	239
		Köy kalkınması için yeni bir proje	239
		Milli hikâyeler	239
		Trabzon Kültür kongresinin verdiği kararlar	239
		Pazarlıksız satışta tedricî usulü gözetilecek	239
		Arap çeteleri 3 Türkü şehit ettiler	239
		Hollanda Kraliçesinin 40 ıncı saltanat yılı	239
		Eğitmen mektepleri çoğalıyor	239
11 Eylül 1938	4	Hatayda millî marşımız istiklâl marşımızdır	240
		ŞEHİRLERİMİZİN BAYINDIRLIĞI	240
		Belediye bankası yerine mahalli idareler bankası	

⁴²⁸ Kovuyor.

⁴²⁹ 9 Eylül 1938 tarihli gazetenin üzerinde Sayı 238 yazmaktadır. Normalde Sayı 239 olmalıdır. Gazete yönetimi muhtemelen bu hatayı fark etmiş lakin 239. sayıyı 10 Eylül 1938 tarihli olarak neşretmeyi uygun görmüştür.

		Doğu kültür kongresi kararları –II-	240
		Hitler yarın Çekoslovakya'ya karşı askeri bir darbe mi indirecek?	240
		Başmüşavir Trabzona döndü	240
		Doğu ormanlarında tetkikler	240
		TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI Doğuda iklim vaziyeti ve ilk öğretim müfredat programı	240
		Hezarfen Hüseyin Çelebi	240
		Bayburtlular ve Zihni Vasfi Rıza Bayburtlularla Zihni hakkında gazatamızda ⁴³⁰ çıkan yazıya cevap veriyor	
		İspanyada siyasi vaziyet ne halde?	240
		İtalyada bekâr memular terfi edemeyecek	240
13 Eylül 1938	4	Südetler Almanya'ya iltilhak edecekler	241
		Artık köyler arasında hiç sınır ihtilâfı kalmayacak	241
		Erzurum istasyon inşaatı ilerliyor	241
		Hariciye Vekili Cenevreye gidiyor	241
		Tahriri Arazi Kanunu	241
		Orta Avrupa krizi ve İngiltere	241
		Mardinde imar faaliyeti	241
14 Eylül 1938	4	Orta Avrupa vaziyeti büsbütün karıştı!	242
		Doğu kültür kongresi kararları –III-	242
		Südet Almanları reyiam istiyorlar	242
		TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI Doğu çocuklarının okuma ihtiyacı nasıl karşılanır?	242
		Muşda imar faaliyeti hızla ilerliyor	242
		Amerikanın müdahalesi	242
		Filistinde Arap tedhişi devam ediyor	242
		Pulsuz mektup götürülenler hakkında takibat yapılacak	242
		Acıklı bir kayıp ⁴³¹	242
15 Eylül 1938 16 Eylül 1938 ⁴³² Sehven Basım	4	HİTLER söyledi: Südetlere istedikleri verilmezse, biz her şeyi göze alacağız.	243
		Doğululara yeni müjdeler	243
		Son dakika	243
		Çekoslovakya'da Almanlar isyan çıkardı	243
		Kars Vilayetinin 938 de yaptığı işler	243
		TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI Foklor encümeninin verdiği rapor	243
		Avrupa sulhünün korunmasında İngilterenin rolü	243
		Albay Şükrü Kanatlı bir yayla köyünde	243
		Trabzonda Atatürk günü bu sene daha coşkun kutlandı ⁴³³	244
		Oltuda seller gene kasabanın bir kısmını bastı	244
		TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI İlk öğretim ispekterinin teftiş ve mürakabesi	244
		Atina civarında yeni İzmir şehri	244
		Lübnan gazetecileri Hatayda gördüklerini anlatıyorlar	244
17 Eylül 1938	4	İğdir pamuk ovasını sulayacak kanala ilk kazma vuruldu	245
		İngiliz Başvekili, Hitler ile görüşmek üzere ani surette Almanya'ya gitti	245
		TRABZON KÜLTÜR KONGRESİ KARARLARI Trabzon Kültür kongresi hangi mevzuları görüştü? ⁴³⁴	245
		Karabük yolunda feci bir otobüs kazası	245
		Türkiyede ne kadar yabancı yaşıyor?	245
		Trabzonda 178, Erzurumda 50 yabancı var	245
		Zonguldakta işletilecek yeni maden ocakları	245
		Yunan Karagözü	245
18 Eylül 1938	4	İngiliz Başvekili Londraya döndü	246
		Köylünün gündelik ekmeği orman meselesi	246
		Ankaranın yeni radyosu tecrübeler başladı	246
		Hatay Cumhuri reisi bir ziyafet verdi	246
		İlk defa mezarı yapılan bir halk şairi	246

⁴³⁰ Gazetemizde.

⁴³¹ Üçüncü Umumi Müfettişlik Asayiş Müşaviri Celâl Özbay'ın vefat haberi.

⁴³² 16 Eylül 1938 tarihinde neşredilen gazetenin basım sayısı 243 olmasına rağmen bu hatalı basım olmuştur. Normalde 244. sayı olması gerekmektedir. Çünkü 17 Eylül 1938 tarihli gazetenin sayısı 245 olarak verilmiştir.

⁴³³ Kutlandı.

⁴³⁴ Trabzon Kültür Kongresi hangi mevzuları görüştü?

		Erzurumlu Emrah	
		Lise mezunları hakkında mühim bir karar	246
		Rakamlar söylüyor	246
		Büyük ve küçük Vilâyetlerimiz	
		İrana gidecek tren Bitlisten geçmeyecek mi?	246
		Hınıs ve Karayazı hükümet binalarının temelleri atıldı	246
20 Eylül 1938	4	Südetlere karşı şiddet siyaseti başladı	247
		Gene şeker meselesi	247
		ERZURUM ABİDESİ	247
		Acelemiz ne?	
		Valimizin Hınıs ve Karayazıda tetkik seyahetleri	247
		Seller Oltu köylerinde tahribat yaptı	247
		Rize güzelleşiyor	247
		Şehir mütehasşısı Lamber Rizenin imar işleriyle de alâkadar oldu	
		Trabzon pazarı	247
		ASKERİ BAHİSLER	247
		Polonyanın kuvveti	
		Avusturyadaki Yahudiler servetlerini bildirecekler	247
		İtalyadaki Yahudi memurlar da atılıyor	247
		HAYAT VE SİHHAT	247
		Alkole karşı şarap	
21 Eylül 1938	4	Hükümetin yeni sanayileşme programı	248
		Doğunun hissesi	248
		İngiliz Başvekili tekrar Hitlerle görüşecek	248
		İran ve Irak hatlarına 51 milyon lira harcanacak	248
		Trabzonda inşa edilecek yeni fabrikalar	248
		Doğuda Kültür hareketleri mecmuası	248
		Halkevi yoksul hastaları muayene ediyor	248
		Sünnetçinin katili bulundu mu?	248
		Bir çocuk kuyuya düştü ve boğuldu	248
		ASKERİ BAHİSLER	248
		Polonyanın kuvveti	
		Alman İktisat nazırı geliyor	248
		Suriye, Hollanda ceza kanunu kabul ediyor	248
		Asker Kılıcın zatürreden öldüğü anlaşıldı	248
		Oğlunu yaralayan Baba	248
		Madrid yeniden bombardıman edildi	248
		Kral Faruğu öldürmek isteyenler mahkemede	248
22 Eylül 1938	4	Çemberlayn Hitlerle tekrar konuşacak	249
		Dört senelik yeni sanayileşme plânı	249
		Şeker fiyatları tekrar tedkik ediliyor	249
		Cumhuriyetin 15 inci yıldönümü hazırlıkları	249
		Hükümetçi İspanya 100 firariyi kurşuna dizecek	249
		Tutakda ilk at koşusu bu sene yapıldı	249
		Taşlıçayda Atatürk büstü	249
		İzmir Fuarı kapandı	249
		Bir derece terfi eden öğretmenlerimiz	249
		Memnu muntikalarda satın alınan arazi vergileri	249
23 Eylül 1938	4	Çekoslovakya haritadan siliniyor	250
		Prag hükümeti Südetlerin Almanyaya iltihakını resmen kabul ediyor	
		Şeker fiyatı	250
		Sarkamışta Belediye intihabı hazırlıkları	250
		Bina vergisi için yeni hükümler	250
		Sahibinin oturduğu yerden yüzde 12, sair binalardan yüzde 16 alınacak	
		Dobrucadan gelecek 12,000 vatandaş	250
24 Eylül 1938	4	Sıra Polonyalılarla Macarlarda!	251
		On beşinci yıl dönümü hazırlıkları	251
		Öğretmen okulunda Nehari şube	251
		Kırk talebe kabul olunacak	
		Değirmende uyuyan bir adamı vurdular	251
		Sarkamışta polis teşkilatı	251
		Bina vergisi için hükümler	251
		Binaların tahriri nasıl yapılacak, verginin nisbeti ne olacak?	
		İtalyada Yahudi mektebi	251
		İtalyada Yahudi memur kalmamış	251
25 Eylül 1938	4	İŞ SİLÂHA DAYANIYOR	252

		Südet şehirlerinde bir çok yangınlar çıktı	
		26 Eylül Pazartesi DİL BAYRAMI	252
		ŞEKER MESELESİ Şirket manavra ⁴³⁵ yapıyor	252
		Karaköse yolunda feci bir kamyon kazası Kamyon devrildi, şoför öldü, yolculardan dört kişi yaralandı	252
		İhtiyat zabıtları kanununda değişiklik	252
		Bayburta at yarışları Köylüler bu neşeli günü görmek için şimdiden Bayburda gelmeye başladılar	252
		Ahırda bir dam çöktü, bir çocuk öldü	252
		DERT DİNLERKEN Bir şoförle mülakat	252
		Avusturyadaki Yahudilerin hali Viyanada 340 Yahudi tevkif edildi	252
		Posofta imar işleri	252
27 Eylül 1938	4	MUHAREBE OLACAK! Ay başına kadar mühlet Silâh elde bekliyorlar	253
		Hayatda umumî af ilan edildi	253
		Barbaros Hayreddin 1476-1545	253
		Dost ve komşu memlekette Trans iraniyen Demir yolları	253
28 Eylül 1938	4	Hitler yeni bir nutuk daha söyledi:	254
		Mussolini söylüyor Bu akıbeti ben on beş sene evvel söylemiştim	254
		Hopa yolunda feci bir Otomobil kazası	254
		Barbaros Hayreddin 1476-1545	
		Öküzleri bile sürüyüp götüren seller	254
		Oltuda belediye seçimi Oltunun iki köyü muallim istiyor	254
		Hatayda yeni Adliye teşkilatı	254
29 Eylül 1938	4	Alman kıtaları faaliyete geçti!	255
		Kor komutanı Mümtaz Aktay dün geldiler	255
		Barbaros Hayreddin 1476-1545	255
		Erzurumun Başvekilimize şükranları	255
		Belediye elindeki işler bayrama kadar bitirecek	255
		Trabzonda spor faaliyetleri	255
		Amasyada seller bir çok köprüleri götürdü	255
		Fransa Çekoslovakya'yı niçin bıraktı?	255
		Filistinde vuruşmalar devam ediyor	255
30 Eylül 1938	4	MUHELET BUGÜN BİTİYOR HİTLER, MÜNHİHE DAVET ETTİĞİ BAŞVEKİLLERLE GÖRÜŞMEK ÜZERE 24 SAAT DAHA SABREDECEK	256
		Atatürkün teşekkürleri	256
		Mektepler için bir kitap deposu açılıyor	256
		Umumi müfettişlik müşavirinin teftiş gezisi	256
		Barbaros Hayreddin 1476-1545	256
		Muş bu ay sonunda temiz suya kavuşuyor	256
		Norgâh karakol ve okul binası	256
		Otuz fakir çocuğun sünneti yapıldı	256
		Sarıkamışta Dil bayramı	256
		Amerika sergilerinde Türkiye	256
		Tohum ıslah istasyonunda	256
		Fındık kapuğu	256
1Birinci Teşrin 1938	4	Hitlere artık kimse boyun eğemez! Hitler bütün dünyayı kendi kanunlarına tabi tutamaz!	257
		Sarıkamışta Belediye intihabı	257
		Trabzonda Dil bayramı	257
		TRABZONDAN MEKTUPLAR Trabzonlu Ayışeyi tanımısınız?	257
		İspanyada muharebeler ne vaziyette?	257

⁴³⁵ Manevra.

2 Birinci Teşrin 1938	4	Südet mıntıkları dünden itibaren Almanyaya bırakılmıştır	258
		Münih toplantısı kararları	258
		197 torba kaçak kına yakalandı	258
		Bir arabacı kağının altında can verdi	258
		Sıra Macar ve Polonya akaliyetlerinde	258
4 Birinci Teşrin 1938	4	Alman orduları şu dakika bütün Südet mıntıklarını işgal etmiş bulunuyorlar	259
		Halâ Umumi harpten kalan mermiler	259
		Tandır başında bir ailenin geçirdiği felaket	259
		Hâkimlerin terfii hakkında kanun	259
		Rakamlarla Türkiye	259
		Postalarımız	259
		Define arama talimatnamesi	259
		Keşan suyunda bir çobanın cesedi bulundu	259
		Hiç yüzünden bir adamı öldürdüler	259
		Kızıl gölge, Kara el	259
		Filistindeki tedhiş çetelerini idare eden gizli cemiyetler varmış	259
		Japonlar zehirli gaz kullanmağa başladılar	259
		Macar dilinde Hatay kelimesi	259
5 Birinci Teşrin 1938	4	Mussolini Çekoslovakya'daki Macar akaliyetlerinin bulundukları yerlerin hemen iadesini tavsiye ediyor	260
		Nafia Vekâletinin yaptıracağı oteller	260
		Belediye seçimi bugün başlıyor	260
		Türkçe terimlerle Devlet kitapları	260
		Başvekil Ankara'ya dönüyor	260
		Köylerde halk işleri için köylü memur bulunacak	260
		Her köyün mutlaka bir korucusu olacak	260
		Rakamlarla Türkiye	260
		İnhisarlar satışı	260
		Zelzele mıntığında yeni evler kışa kadar bitirilecek	260
		Kars kazaları bu sene fare istilâsına uğradı	260
		Kemahtan trenler işlemeğe başladı	260
6 Birinci Teşrin 1938	4	Demokrat ve otoriter devletlerin Avrupada teşriki mesaisi	261
		Hitler Südet mıntığında!	261
		Çemberlayn kamarada vaziyeti anlattı	261
		Başvekil Ankara'ya döndü	261
		Seçim devam ediyor	261
		Belediye Meclisi için gösterilen namzetler	261
		Zirai kalkınma mali plânı için kaynaklar	261
		Rakamlarla Türkiye	261
		Devlet satışları	261
		HAYAT VE SIHHAT	261
		Bitle Pire	261
		Filistinde çetelerin tedhişi devam ediyor	261
		10.000 Leh yahudisi Filistine yürüyecek	261
		Alman İktisat Nazırı memleketine döndü	261
7 Birinci Teşrin 1938	4	Macar mıntıkları işgal edildi mi?	262
		Çekoslovak Cumhur Reisi istifa etti, Macar mıntıklarındaki Çek otoriteleri çekiliyorlar	262
		Mussolini Berline gidiyor	262
		Kağıt oyunu men edilmeli	262
		Bulanık ilçesinde petrol	262
		Sarıkamışta Belediye intihabı bitti	262
		Kaçakçılık kanunu değişiyor	262
		İspanyada harp şiddetleniyor	262
		Alman İktisat Nazırı Ankarada	262
		Balkan Antantı Deniz Komitesi	262
		Balkan çocuk kurumu kongresi	262
8 Birinci Teşrin 1938	4	Çekoslovakya Seferberliğe Son Verdi	263
		Mektepler açılırken	263
		Almanlar Çek borçlarını kabul etmiyorlar	263
		İran veliahdının düğün merasimi	263
		On beşinci yıldönümünde Erzurum gençleri	263
		Manevradan dönen Trabzon alayı büyük sevinç ve tezahürle karşılandı	263
		Trabzonda fındık kabuğu gene pahalı satılıyor	263
		Otomobil kazalarını önleyecek tedbirler	263
		Tahranda yeni fabrikaların inşası bitiyor	263
		Alman İktisat Nazırı bankalarımızda	263

		Hitlerin doğduğu otel: Pommer misafirhanesi	263
9 Birinci Teşrin 1938	4	İşgal yarın tamamlanıyor Enternasyonal komisyon Çekoslovakya'daki yeni Alman hudutlarını tespit etti	264
		Belediye meclis seçimi dün akşam bitti	264
		Trabzonlular nasıl eğleniyorlar?	264
		Trabzon sineması hakkında bir anket	264
		Arazi vergisi iki taksitte alınacak	264
		Hinista zelzele	264
		İtalyadaki Yahudiler	264
		Filistinde 34 Yahudi öldürüldü	264
		Avrupa mukadderatını idare edenler	264
11 Birinci Teşrin 1938	4	DEMİRYOLU ERZİNCANA ULAŞTI Cuma günü saat 12 de Erzincan ilk tren düdüğünün sesini duydu Tebrik telgrafları	265
		Viyanada vahim bir hâdis	265
		Oltuda Cumhuriyet bayramı hazırlıkları Oltuda belediye intihabı Oltuda yeni öğretmenler	265
		Arpaçay belediye seçimi bitti	265
		İki piyese bir tenkit ... Şehrimize gelen tiyatro trupu ⁴³⁶ temsillerinde muavvak oluyor	
		Pamuk hastalıkları	265
		Trabzonda Belediye seçimi Bilhassa kadınların rey vermek hususunda gösterdikleri alaka takdirin çok fevkindedir	265
12 Birinci Teşrin 1938	4	Hitler yeni bir nutuk söyledi Milyonlarda Almanı bir damla kan akıtmadan büyük Almanya'ya bağladığıma çok memmunum	266
		Erzincan garında ilk Lokomotif düdüğü	266
		Rizede yetiştirilen yerli çay	266
		İlk tecrübeler ümit ediliğinden fazla iyi netice verdi	266
		İtalya harbe giremez	266
		Çinliler iki Japon fırkasını daha imha ettiler	266
		Almanya Çek meselesi Türk efkârı umumiyesi	266
		Filistinde tedhişçilere karşı tedhiş	266
		Mareşal Averesko'nun hal tercümesi	266
		Musiki ve aşk insanı tertemiz yapıyor	266
		HAYAT VE SİHHAT Yıldızlar ve insanlar	266
13 Birinci Teşrin 1938	4	YENİ BELEDİYE MECLİSİ SEÇİLDİ Yeni Erzurum Belediye meclisi Reyler tasnif edildi. Yeni meclis 1 Teşrin sanide ilk toplantısını yapacak	267
		Filistinde vaziyet vahim!	267
		Şahinsah Hazretleri Mısır'a giderken	267
		Macarlar Çek topraklarında	267
		Köy birlikleri İdare amirleri müşterek işleri tespit edecekler ve bunları programlaştıracaklar	267
14 Birinci Teşrin 1938	4	Trabzon halkevi sineması güzel filmler getiriyor İspanyadaki lejyonierler İtalyaya döndü	268
		Cumhuriyet bayramı yaklaşıyor	268
		Almanya ile 150 milyon marklık kredi imzalandı	268
		Ankarada 15 inci yıl	268
		Bütün mekteplerde hazırlık devam ediyor	268
		Ankara-Erzincan Demiryolu Hat Cumhuriyet bayramında işletmeye açılacak	268
		İnhisarlar memurları da devlet memuru oluyor	268
		Ankaranın yeni radyo istasyonu	268
		Rakamlarla Türkiye Ticaret Odaları	268
		İspanyadan gönüllüler geri çekiliyor	268
		Filistinde yeni bir Arap hükümeti teşekkül etmiş	268
		Sofyada bir cinayet	268

⁴³⁶ Grubu.

		Bulgar ordusu Genel Kurmay Başkanını öldürdüler	
		Çek hükûmeti Yahudileri istemiyor	268
15 Birinci Teşrin 1938	4	Çekler Macarların yerlerini vermiyorlar	269
		Almanya ile imzalanan kredi mukavelesi	269
		Köylüler arasındaki davalar çabuk görülecek	269
		Akçaabat belediye seçimi de nihayet buldu	269
		Kars öğretmenleri arasında nakil ve tayinler	269
		Rakamlarla Türkiye Hapisaneler	269
		Sığır hastalığı	269
		Sulh elinde ileri düşünceli Türkiye	269
16 Birinci Teşrin 1938	4	Rutenler isyan mı edecekler?	270
		Eski Macar Başvekili Hitlerle görüştü	270
		Atatürk	270
		Hariciye Vekilini Dolmabahçe sarayında kabul buyurdular	270
		Zelzele mıntıkasında binden fazla Ev yapıldı	270
		Kızılay şimdiye kadar 483.208 lira harcadı ⁴³⁷	270
		Gümüşane ⁴³⁸ ve kazalarında belediye seçimi	270
		Gümüşanede imar işleri	270
		Dünyanın en büyük gemisi Kuin Elizabet	270
18 Birinci Teşrin 1938	4	Macarlar Almanlardan endişe ediyorlar	271
		Uzak Şarkta vaziyet ne şekil alacak?	271
		Atatürk	271
		Belediye seçiminde reylerini Cumhuriyet Halk Partisi lehine kullanan vatandaşlara muhabbet ve selam gönderdiler	271
		İzcilerimiz bu sabah gittiler	271
		Ankaradaki Büyük bayram geçit resmine iştirak edecek olan izcilerimiz önümüzdeki ayın ilk haftasında dönecekler	271
		1939 Nevyork sergisinde Türkiye paviyonu	271
		İtalya ile ticaret ve tediye anlaşmaları Ankarada merasimle imzalandı	271
19 Birinci Teşrin 1938	4	Atatürkün sıhhatları	272
		Riyaseticumhur Kâtibi Umumiliğinden	272
		Dört Çek nazırı Berline gidiyor	272
		Hasankale yolunda feci bir kamyon kazası	272
		Yol Kültürü	272
		Bir at yüzünden çıkan cinayet	272
		İngilizler filistinde umumi bir taarruza geçecekler	272
		Son seferberlik Avrupa'ya kaç mal oldu?	272
		50 milyar frank	272
20 Birinci Teşrin 1938	4	İngiltere Fransa hükûmetleri İtalyanın Habeşistan imparatorluğunu tanımak üzere bulunuyorlar ⁴³⁹	273
		Atatürkün sıhhatları	273
		Riyaseticumhur Kâtibi Umumiliğinden	273
		Hastahanelerde bol yatak	273
		Ergani tahvillerinin son keşidesi	273
		Harpde zehirli gaz	273
		Bir çocuk din din yandı	273
21 Birinci Teşrin 1938	4	Çekler hududun tashihini istiyorlar	274
		Atatürkün sıhhatları	274
		Riyaseticumhur Kâtibi Umumiliğinden	274
		Türkçe konuşmak ve konuşturmak	274
		Erzurumdan Kemah yolile Ankaraya...	274
		İngilizler bütün Filistin şehirlerini işgal ediyorlar	274
		Radio	274
		Radio sahibi okuyucularımızın şikâyetlerini ve dileklerini bu sütunlarda neşredeceğiz	274
22 Birinci Teşrin 1938	4	Macarlarla yeni müzakereler	275
		Atatürkün sıhhatları	275
		Riyaseticumhur Kâtibi Umumiliğinden	275

⁴³⁷ Kırşehir'de yaşanan zelzeleden sonra devletin yaptığı yatırımlar.

⁴³⁸ Gümüşane.

⁴³⁹ Bulunuyorlar.

		İspanyada Hükûmetçiler gönüllüleri geri göndermiyorlar	275
		Erzurumla Gez köyü arasında feci bir kaza	275
		Amerikalılar Filistin işlerine karışıyorlar	275
		Cumhuriyetin 15 inci yılı Hükûmetin alâkadarlara gönderdiği kutlama programı	275
		Karadenizin büyük limanları Çatalağzı limanlarının inşasına başlanıyor	275
23 Birinci Teşrin 1938	4	Macarlar istediklerini alabilecekler mi?	276
		Atatürkün sıhhatları	276
		Riyaseticumhur Kâtibi Umumiliğinden	276
		Trabzon-İran Transiti Hopa-Borçka yolları	276
		Mısır Kralının Ankara Ziyaretleri	276
		Boluda zelzele	276
		Muamele vergisinden yeniden muaf tutulan müesseseler	276
		Çekoslovakyanın taksiminden alınan dersler	276
		Çinde ikinci bir düşman ,Kolera ortalığı Kasıp kavuruyor	276
25 Birinci Teşrin 1938	4	Erzurumda bir memurlar istihlâk kooperatifine ihtiyaç var!	277
		Atatürkün sıhhatları	277
		Japon ordusu Kanton şehrine de girdi	277
		Almanlar şimdi Litvanyaya hücumla başladılar	277
		Kamyonetlere takılan çocuklar Sarıkamışta bir çocuk beyni patlamak suretile öldü, şöfor beraat etti	277
		Dört yaşında bir çocuğun ölümü	277
		Trabzon-İran Transidi Ne haldedir? Nasıl tamir edilir? Nasıl muhafaza olunur?	277
		İngilterenin uzak Şarktakison vaziyeti	277
		Cumhuriyetin15 inci yıldönümü	277
26 Birinci Teşrin 1938	4	Dangiç ve Polonya koridoru meseleleri Almanyanın lehine olarak hallediliyor	278
		Erzurumda bir istihlâk kooperatifi	278
		Bayburtta zengin bir kömür madeni bulundu	278
		Japon kuvvetleri Hankeu şehrine de girdiler	278
27 Birinci Teşrin 1938	4	Hitler bir sulh plânı hazırladı	279
		Köy evlerini nasıl yapmalıyız	279
		Macar-Çek müzakeresi yeniden başlıyor	279
		Habeşistana gönderilen İtalyan aileleri	279
28 Birinci Teşrin 1938	4	BÜYÜK BAYRAMA HAZIRLIKLAR Cumhuriyetimizin 15 inci yıldönümü bayramı bugün öğleden sonra başlayo ⁴⁴⁰ , şehir baştanbaşa donandı Yarın bu uğurlu günü merasimle kutlayacağız Sovyetler İspanyadaki gönüllüleri çekmiyorlar ⁴⁴¹	280
		Köy kalkınma işleri üzerine bir etüt TEKNİK İNKILAP	280
		Bölgemizde yeni inşalar	280
29 Birinci Teşrin 1938	16	BÜYÜK BAYRAMIN KUTLU OLSUN Bugün bütün Türk milleti tek bir kalb halinde Cumhuriyetin 15 inci yıldönümünü kutluyor ⁴⁴²	281
		Üçüncü Umumi Müfettiş bugün şehrimizde	281
		Uzak şarkta tehlike büyüyor Japonlar işgal edilen yerlerde ecnebi imtiyazlarını tanımak istemiyorlar	281
		Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkası ⁴⁴³	281
		Tren Hasreti	281
		Halkevleri	281
		KÜLTÜR İŞLERİ Üçüncü Umumi Müfettişlik mıntıkası dahilinde dünkü ve bugünkü Kültür durumu	281
		TARIM	281

⁴⁴⁰ Başlıyor.

⁴⁴¹ İspanya'daki-çekmiyorlar.

⁴⁴² Kutluyor.

⁴⁴³ 1932 yılından 1937 yılına kadar Trabzon borsasında muamele gören yumurta miktarı.

		Üçüncü Umumi Müfettişlik Bölgesinde Geçen seneler içinde ne kadar diktik, ne kadar biçtik?	
		Doğuda Maliye	281
		1938 İzmir enternasyonel fuarında Doğu vilâyetleri	281
		VETERİNER Hayvancılık bakımından vilâyetlerimizde şimdiye kadar neler yaptık?	281
		Erzurum, emsalsiz abideleri ve modern binalarile Doğunun en güzel şehri oluyor	281
		Erzuruma Cumhuriyetin ilk hediyeleri	281
		ERZURUM İş ve işçi	281
		KARS Kars her gün biraz daha güzelleşiyor	281
		Mali vaziyet 931-933-937 yıllarına ait mesaiyi gösterir malumat	281
		Karsın kazandığı yeni eserler ve müesseseler	281
		GÜMÜŞHANE Elmalarile memlekette şühret ⁴⁴⁴ alan diyar	281
		TRABZON Cumhuriyetimizin yeni bir armağanı: Trabzon Limanı Karadenizin müstakbel en büyük ihrac iskelesi, şarkın Avrupai beldesi... Trabzonda şimdiye kadar neler yapıldı?	281
		Sıhhat ve İskân	281
		RİZE Rize Karadenizin Bir İncisi Oluyor	281
		AĞRI Cumhuriyet idaresinin Ağrıya hediyeleri	281
		KÜLTÜR İŞLERİ	281
		ÇORUH	281
		TARIM	281
		Cumhuriyetimizin 15 inci yıldönümü Kutlama Töreni	281
1 İkinci Teşrin 1938	4	Cumhuriyetimizin 15 inci yıldönümü bütün yurttaki büyük tezahüratla kutlandı	282
		Ordu ve gençlik	282
		Büyük Atatürkten Orduya mesaj	282
		Üçüncü Umumi Müfettiş bugün Ağrıya gidiyor	282
		Erzurumdaki merasim	282
		Londra-İstanbul asfalt yolu	282
		Yedi devletin iştirak ettiği yol inşaatı iki sene sonra bitecek	282
		Cumhuriyet devrinde demiryollarımız	282
		Ankarada yapılan büyük yıldönümü merasimi	282
2 İkinci Teşrin 1938	4	Macar davası	283
		KAMUTAY DÜN AÇILDI	283
		Trabzonda su	283
		Hatayda Cumhuriyet bayramı	283
		Umumi müfettiş dün Karaköseye gitti	283
		Karilerimizden özür dileriz.	283
		İktisadî vaziyet her gün biraz daha inkişaf ediyor	283
		On beşinci yıl kitabı	283
		Nevyork sergisinde Türk Pavyonu	283
3 İkinci Teşrin 1938	4	İnsanlığın hamisi çocuklar	284
		Atatürk diyor: Sulh milletleri refah ve saadete erıştiren en emin yoldur. Büyük millet meclisinin açılışında senelik nutku Başvekil Celal Bayar Atatürkün namına okudu	284
		TİYATRO TENKİDİ Napolyon Bonapart	284
		HAYAT VE HAHİKAT Hakikî vatanperverlik psikolojisi	284
		Üçüncü Umumi Müfettiş	284
		Uzak şarktaki son kanlı mücadele	284
4 İkinci Teşrin 1938	4	İNGİLTERE-İTALYA YAKINLIĞI	285
		Senelik Nutuk	285
		Umumi Müfettiş	285

⁴⁴⁴ Şöhret.

		Çek Macar konuşmaları tekrar başladı	285
		BAŞARILAN İŞLER	285
		Demiryollarımız	
		CUMHURİYETİMİZİN ECNEBİ MATBUATINDAKİ AKİSLERİ	285
		Alman gazeteleri	
		Yunan gazeteleri	
		Almanyada Yahudi aleyhtarlığı çok şiddetlendi	285
5 İkinci Teşrin 1938	4	Çek-Macar ihtilâfı da halledildi	286
		İngiltere-İtalya anlaşması	286
		Köylüler ve çiftçiler okusun	286
		Umumi Müfettiş	286
		Yapılan işler	286
		Köylerin bugünkü durumu	286
		Bayburt çocuk esirgeme kurumu faaliyetleri	286
		Sarıkaşıta bayram	286
		Cumhuriyet bayramımız büyük merasimle ve heyecanla kutlandı	
		Almanyanın müstemlekeleri	286
6 İkinci Teşrin 1938	4	MACAR ORDUSU HAREKETE GEÇTİ	287
		Köy radyoları	287
		Tahsin Uzer	287
		Milli Borçlarımız	287
		HAYAT VE İLİM	287
		Hayatın menşei nerede	
8 İkinci Teşrin 1938	4	DOĞUYU ARTIK KAPATİYORUZ	288
		Çünkü "ULUS ERZURUMDA" pek yakında neşir hayatına atılacaktır	
		C. Bayar İstanbulda	288
		Almanyanın umumi siyaseti neye dayanıyor?	288
		DOĞU niçin çıktı, niçin kapanıyor	288
		Hatay meclisi açıldı	288
		Macar işgali tamamlandı	288
		YAPILAN İŞLER	288
		Köy okulları ve köy Eğitimcileri	
		Sarıkaşı haberleri	288
		"ANA" piyesi Karaorgan nahiye merkezinde temsil edildi	

Tablo-9-Doğu Gazetesinde Yer Alan Önemli Haberlerin Listesi.

Doğu gazetesi, Üçüncü Umumi Müfettişlik Bölgesi'ndeki güncel ve önemli olaylarla birlikte dünya ve ülke gündeminde yaşanan gelişmeleri de okuyucularıyla paylaşmıştır. Tablo-9'da görüldüğü üzere; asayiş, askeri, cinayet, çocuk, dini, diplomasi, doğal afetler, edebiyat, ekonomi, hukuk, inşaat, kaçakçılık, kültür, moda, sağlık, salgın hastalıklar, sosyal yardımlar, siyaset, spor, şiddet, tarım, tarih, ticaret, uluslararası ilişkiler ve ziraat konuları başta olmak üzere birçok konuyu okurun gündemine taşıyan Doğu, İstanbul gazeteleri değerinde bir basım kalitesine sahiptir.

Gazetesinin ayrıca, Hatay'da, Avrupa'da ve Uzak Doğu'da yaşanan siyasi ve askeri gelişmeler, Filistin bölgesinde yaşanan İsrail-Arap ilişkileri, Atatürk'ün sağlığı, Halkevlerinin durumu, Trabzon-İran Transit Yolu, Milli Bayramlar, Türkçe'nin önemi, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri başlıklı haberlerin üzerinde fazlaca durduğu görülmektedir. Erzurum'un sosyal, siyasi ve tarihi konuları hakkında geniş kapsamlı yayımlar yaptığı da dikkat çeken bir diğer husustur.

Gazete, iktidarın sözcüsü olsa da başta ekonomik sorunlar olmak üzere birçok sorunu açıkça yazmaktan çekinmemiştir. Hem iktidar hemde muhalefet görevini üstlenerek halkın sorunlarını cesurca dile getirmiştir.

2.9. Doğu Gazetesinin Kapanması

Ortalama 1 yıl boyunca yayın hayatına devam eden Doğu, zaman içerisinde ekonomik sorunlar başta olmak üzere birçok sorunla uğraştı. Kağıdın ve matbaa basımının maliyetli olması, basım yayım hayatında istihdam edilen personele maaş ödeme sıkıntısı, Doğu gazetesine ayrılan ödeneğin maliyetleri karşılamada yetersiz kalması, İsmet İnönü'nün Başbakanlık görevinden ayrılması⁴⁴⁵, Hasan Tahsin Uzer'in sağlık sorunları⁴⁴⁶ gibi birçok önemli sorunla uğraşan gazete yönetimi, Doğu'yu kapatma kararı aldı ve Doğu yayım hayatına veda etti.⁴⁴⁷

Doğu'nun kapanmasında etkili olan bir diğer husus ise 1938 yılında Matbuat Kanunu'nda yapılan değişikliklerdi. Bu değişikliklere göre, gazete çıkartmak için bir bankadan 1000-5000 Lira'lık garanti mektubu alınması gerekiyordu. Ayrıca gazete açılması için ruhsat alınması mecburi hale gelmekteydi.⁴⁴⁸ Bu şartlar Doğu gazetesi için ayrı bir külfetti. 1938 yılında Matbuat Kanunu'nda yapılan değişiklikler Doğu'nun kapanmasında hiç kuşkusuz etkili oldu.⁴⁴⁹

Bahadır Dülger, Doğu'nun son sayısında gazetenin kapanışıyla ilgili “*Doğuyu Kapatıyoruz*” isimli şu yazıyı kaleme aldı;

“Büyük ve mütemadi mesai ve fedakârlıklarla tam bir yıl çıkarılabilen gazetemiz, Ulus Erzurum'da namında bir gazete tarafından istihlaf edilecektir. Yakında intişarı için Ankara merkezince icabeden tertibata teşebbüs olunmuştur. Erzurum'da Ulus, Ankara'daki Ulusun izi üzerinde yürüyecek ve tıpkı onun gibi zengin verengin mündericat ve malûmat ile çıkacaktır. Bu maksatla Doğu gazetesine ait müamelât ve hesabâtı tasfiye ve Doğuya ait bütün hukuk vacibi Ulusa

⁴⁴⁵ Üçüncü Umumi Müfettişlik kurumunun ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Uzer'in İsmet İnönü'yle olan iletişimi Celal Bayar'a göre daha farklı ve samimidir. Bu nedenle İsmet İnönü'nün görevden ayrılması gerek bütçe gerek idari işler bakımından Uzer'i zor duruma düşürmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu durum Doğu gazetesine ayrılan bütçenin azalmasına neden olmuş olabilir.

⁴⁴⁶ Hasan Tahsin Uzer, Doğu gazetesinin çıkarılmasında en önemli yetkili ve sorumluydu. Lakin ilerleyen yıllarda sağlık sorunları yaşaması ve Umumi Müfettişlik binasının Erzurum'dan taşınmasıyla birlikte Doğu gazetesiyle eskisi kadar ilgilenemediği aşikardır. Bu nedenle Hasan Tahsin Uzer'in sağlık sorunlarıyla uğraşması, Doğu gazetesinin ihmal edildiğine yorumlanabilir.

⁴⁴⁷ Doğu, S.288,8 İkinci Teşrin 1938.

⁴⁴⁸ Hıfzı Topuz, *II.Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, (7.Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s.166-167.

⁴⁴⁹ Matbuat Kanunu'nda yapılan değişiklikler hakkında bkz. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 82. İnikad,C.26, Devre 5, 28.6.1938.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d05/c026/tbmm05026082.pdf>

Erişim Tarihi 12.04.2022.

devredebilmek zaman ve fırsatını gözetmek maksadile bu nüshadan itibaren Doğu'nun neşriyatına son verilmiştir. Esasen abone müddetleri de hitam bulunmuş olduğundan intişar edecek Ulusa 1939 yılı başından itibaren yeniden abone kaydolunacaktır. Her türlü mahrumiyet ve külfetlere katlanarak bir sene muvaffakiyetle intişar eden Doğu kendisine verilen vazifeyi ve kendisinden intizar olunan hizmeti eda ettiğine kani ve o düşünce ile müftehirdir.”⁴⁵⁰

Dülger ayrıca, aynı sayıda “Doğu niçin çıktı, niçin kapanıyor?” isimli son bir başmakale kaleme alarak Doğu'nun nasıl ortaya çıktığını ve neden kapatıldığını şu gerekçelerle ortaya koydu;

“Memleketin en çok ihmal edilmiş, en büyük felaketleri görmüş, tabiatın, tarihin ve tesadüflerin zulmüne uğramış, fakir bir mıntıkası olan Şarkta gündelik bir gazete çıkarmakla muhtelif gayeler istihdaf edilmişti. Bunlardan birincisi merkezlere uzak ve iklim şartlarına tâbi olarak oralarla rabitası az mıntikalarda oturanlara memleketten ve dünyadan vaktinde haber ulaştırmak. İkincisi ve en mühimi memleket efkârı umumiyesince meçhul bu diyarları, gençliğe, münevverlere ve memlekete tanıtmak.

Doğu, bu vazifelerden birincisini ve ikincisini içinde bulunduğu, maddi, teknik müşküllere rağmen kusursuz denecek bir derecede başarmıştır. Elllerinde bir Doğu koleksiyonu bulunduranlar, bugünden sonra artık tarihi bir mahiyet alacak olan bu gazetenin başarmış olduğu işleri oradan bitaraflıkla ve sükûnetle tetkik ederlerse, iddialarımızın yanlış olmadığını anlamış olurlar. Bugün, kadirşinas karilerinin, hafızalarında bir hatıra olarak kalmış olan Doğu, kurulmaya teşebbüs edildiği ilk anlardan itibaren büyük müşküllerle karşılaşmıştır. Bunları son nüshasının, son baş makalesine geçirmekle âmmeye karşı borçlu olduğumuz büyük bir vicdani vazifeyi ifa etmiş olduğumuza kani bulunuyoruz. Daha ilk günlerde, matbaanın kurulmasına, esaslandırılmasına teşebbüs edildiği sıralarda elde bulunan vasıtaların kifayetsizliği anlaşılmıştı. Baskı makinesi bir türlü kurulamıyor, İstanbul'dan getirilmiş olan yazı dizme makinesi nakil sırasında parçalanmış olduğundan işletilemiyordu. Bunların tamiri ve kurulmaları imkânları bulunduktan sonra da eldeki kuvvei muharrekenin kifayetsizliği görülüyordu. Bu sıralarda, etrafımızda bedbin bir haleti ruhiyenin çerçeveslendiğini görüyorduk. Bazıları matbaa makinelerinin işletilemediği bir yerde, yevmi bir gazetenin devamlı bir şekilde çıkmasına imkan yoktur diyorlardı. Fakat biz gayeyi benimsemiştik; ufak, büyük müşkülleri yenmek azminde idik. Israr ediyorduk. İlk günlerde, gazeteyi Vilâyet matbaasının küçük makinesinde teker sayfa basmak suretile çıkardık. Ve makinelerimizi işletmeye muvaffak olduktan sonra da bir gün bile aksamadan neşir vazifemize devam ettik. Eğer yenilecek müşküller, teknik zorluklardan ibaret bulunsaydı Doğu, omuzuna almış olduğu şerefli memleket vazifesini nihayete kadar ifada kusur etmeyecekti. Fakat büyük gayelerin tahakkuku için kurulmuş olan müesseselerin dayanacağı mali esaslar iyi hazırlanmamıştı. Mesul makamlarca ilk

⁴⁵⁰ Doğu, S.288, 8 İkinci Teşrin 1938. ;Gazete ilanında, gazete hakları yeni çıkarılacak Erzurum Ulus gazetesine devredilmiştir yazsa da Erzurum Basın Tarihi'nde “Erzurum Ulus” isimli bir gazete neşredilmemiştir. Bahadır Dülger, son sayıda neşredilen “Doğu niçin çıktı, niçin kapanıyor?” isimli son başmakalesinde “... Bu itibarla çıkacağı rivayet edilen “Ulus Ezurumda” yı bekleyerek Doğu'yu kapamak, ona merbut olanların maddi ıztıraplarını temadi ettirmemek için bir zaruret haline gelmiş oluyordu...”ifadesiyle “Ulus Erzurumda” isimli gazetenin çıkmasının rivayet olduğunu belirtmiştir. Doğu, S.288, 8 İkinci Teşrin 1938.

yapılan kadrolara ve işin tutuluş şekline göre, Doğu senede 56.000 Lira'lık bütçeye muhtaçtı. Bu bütçenin esası vilâyet hususi muhasebelerinin yardımları, abone paraları, satış ve ilan bedelleri olarak tespit edilmişti. Ve yine bu bütçeye göre müessesede çalışan 30 şahsın aylık ücretleri 1.915 Lira'ya baliğ oluyordu. Aylar geçince masrafa tekabül etmesi lazım gelen varidatın azalmakta olduğu görüldü. Ve senelik bilançoda varidatın 56.000 Lira yerine ancak 32,571 Lira'ya baliğ olmuş olduğu anlaşıldı. Doğu müessesesi büyük maddi müşküllerle karşılaştı. Bu sebeple kadroda tasfiyeler yapıldı ve aylık maaşat 1.915'ten 790 Lira'ya düşürüldü. Sayfa adeti 4'e indirildi. Böyle olmakla beraber ilk seneden devreden açık yüzünden müessese kendisini toparlayamadı. Zaman, zaman kağıdını tedarikten âciz kaldı. Artık cüzi bir para ile çalıştırılmakta olan mürettip gibi, katip gibi, hademe ve makinist gibi mensuplara da aylıklarının tediye edilmesinde imkansızlıklar görülmüyordu. Elleri iki, üç ay tedahülde kalmış maaşlarına mukabil birkaç lira vermek suretile günlük ihtiyaçlarının defedilmesi çareleri aranan bu elemanlar, Doğu'nun devamlı çıkması hususunda en büyük hisseye sahip ve en büyük fedakarlığa katlanmış kimselerdir. Onların bu yüksek feragatlarını ve her müşküle rağmen işe merbutiyette gösterdikleri samimiyeti burada şükranla anmayı bir kadirşinaslık vazifesi sayıyoruz.

Doğu'nun bu şekilde devamına artık imkan yoktur. Onun, yerini maddeten daha kuvvetli bir müesseseye bırakması zarureti vardı ve bu teşebbüsler zaten alınmıştı. Bu itibarla çıkacağı rivayet edilen "Ulus Erzurumda"yı bekleyerek Doğu'yu kapamak, ona merbut olanların maddi ıztırlarını temadi ettirmemek için bir zaruret haline gelmiş oluyordu. İşte Doğu'yu bu zaruretin ilcasile kapatıyoruz. Bir senelik hayatını mensuplarının feragatlarına fedakarlıklarına medyon (?) olan Doğu o kısa ömrü ile uzak ta olsa, teknik imkan da bulunmasa, hatta bunlardan başka melhuz ve gayri melhuz müşküllere de tesadüf edilse, Şarkta gündelik bir gazetenin devamlı bir şekilde çıkarılmasına imkân bulunduğu iddiasını ispat etmiş oldu. Artık gittikçe uzaklaşan bir hatıra, Şark bölgesinin tarihinde bir vesika olarak kalan Doğu'nun en büyük kıymeti işte bu noktadadır. Doğu'yu kaparken içimizde büyük bir heyecan, kalbimizde tasviri gayri kabil bir teessür uyanmakta olduğunu inkar edemeyiz. Onun için bu yazılarımızda hayata gözlerini kapayan evladına karşı son vazifesini yapan bir babanın duyacağı acılara pek benzeyen ıstırapların izleri var."⁴⁵¹

Doğu'nun çıkarılmasında en fazla katkıya sahip olan Uzer de gazete için son görevini yaptı ve Başvekil Celal Bayar'a Doğu'nun "Erzurum Ulus" ismiyle çıkacağını şöyle aktardı;

"Erzurumda gündelik çıkan Doğu gazetesinin adı (Erzurum Uluz)⁴⁵²namile çıkacaktır. Çok büyük fedakârlıklarla meydana gelen yevmi bu gazete ordu kumandan ve zabitlerin ve bütün devlet memurları ile münevver halk tabakasının günü gününe malumat ve havadis almalarını ve mütalaalarının genişlemesini mucib olarak pek çok memnuniyeti celb etmiştir. Bilhassa kışın İstanbul ve Ankara postaları bazan 7-8 gün sonra okunmakta iken şimdi her sabah yep yeni havadisi almaları orduyu ve devlet memurlarını müteşekkik bırakmıştır. Binaenaleyh

⁴⁵¹ Doğu, S.288,8 İkinci Teşrin 1938.

⁴⁵² Belgede Uluz şeklinde yazılmış ve Uluz'un üzeri çizilmiştir.

Erzurumda Uluz gazetesinin Ankaradaki Uluz gibi lütfen himaye ve takviye buyurulmasını bütün Üçüncü Ordu ve 8. Vilayêt memur ve halkı namına istirhâm ederim. Esasen Erzurum Vilâyeti bu gazeteyi güçlûkle idame ve idare ediyordu. Erzurumda Uluzun bu suretle himâyenizde kalması çok yerinde ve değerinde manevi bir eseriniz olacaktır.”⁴⁵³

Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin haber kaynağı olan Doğu gazetesi, 8 İkinci Teşrin 1938 tarihinde son sayısını yayımlayarak Türk Basım Tarihi’ndeki mümtaz yerini aldı. Doğu gazetesi hakkında bir değerlendirme yapan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun gazete hakkındaki şu görüşleri dikkat çekicidir;

“...İdari teşkilâtta bir nevi bölge zihniyetinin tesiri altında Umumi Valilikler ve Marif Eminlikleri ihdas edildikten sonra kendine mahsus güdümlü denebilecek bir gazetecilik hayatının Erzurum’da görüldüğünü müşahade ediyoruz. Doğu, o devrin bölge Umumi Valisi olan Tahsin Uzer’le İstanbul’dan davet edilen Cihat Baban ve Bahadır Dülger beyler ve İstanbul’dan daha birkaç muharririn yardımlarıyla çıkan bu gazete teknik ve muhteva bakımından oldukça ileri bir hamle sayılır. Doğu ilk 5 nüshasını haftalık olarak neşretmiş, 10-12-1937’den itibaren günlük neşriyata başlamıştır. Umumi Valilikçe himaye edilen gazete, kendi ölçüsünde kuvvetli, devrin İstanbul ve Ankara gazeteleri ile rekabet edebilecek şekilde çıkmıştır. Bugünün tanınmış muharrir ve milletvekillerinden Cihat Baban ile Bahadır Dülger, ilk gazetecilik tecrübelerini Doğu’nun “Doğu’sunda” geçirmişlerdir. Bu iki değerli kalem sahibi yanında bölgenin Maarif Emni Reşit Tarakçıoğlu’nu, evrenin tâ Erzurum Kongresi ve Albayrak ile ilgili kıymetli iki şahsiyeti olan Sıtkı Dursunoğlu ile Kâzım Yurdalan’ı, Doğu’nun fikir işçileri arasında görüyoruz. Bu gibi çevrede oturan muharrirlerden başka İstanbul’da yazı yardımında bulunan birkaç yazar adına ve yazarlarına Doğu koleksiyonunda rastlanıyor. Mesalâ Sait Kesler, Murat Sertoğlu, Rağıp Şevki gibi. Her halde devrin Umumi Valilik müessesesinin Doğu’ya hususî bir ehemmiyet verdiği, onu mali yönde desteklediği anlaşıyor. Bugünkü 106.00’lik ve oldukça gelişmiş serhat beldesinde bile çıkması ancak temenni edebilecek bir gazetenin 8.500 nüfusunu nihayet 30.000’e çıkarabilmiş 1937 Erzurum’unda böyle bir gazete ancak yukarının desteklemesi ile mümkün olabilirdi. Doğu, iki yıllık neşriyatı ile hacim ve muhteva bakımlarından dikkatimizi bugün dahi çeken bir koleksiyondur. Yalnız çıktığı yılların beldesini değil, beldenin tarihini ve iktisadiyatını araştırarak ilim adamları için de bir malzeme hazinesi sayılabilir. Hemen bütün yazı heyeti azaları, gazetenin intişar ettiği şehrin dününe, zamanlarına, hatta yarınlarına uzanan ehemmiyeti hakkında sağlam ve imanlı bir şuura sahiptirler. Gazetenin iki temel muharririnde bu şuur çok gergin görünüyor. Cihat Baban ve Bahadır Dülger beylerin her ikisi, İstanbul’un taşra dediği memleketi üstün değerde bir gazeteye ulaştırmak azmindedirler. Hatta eski devlet merkezinin (İstanbul) gazeteciliği hakkında bir haklı kanaate bile sahiptirler. Bir başmakalede şu hüküm yürütülüyor; “İstanbul gazeteleri teknik bakımından mükemmel olmalarına rağmen henüz memleket gazetesi olamamışlardır ve henüz İstanbul şehrinin gazeteleridir.”

“...Doğu gazetesi 130.00’den 8.500’e inen ve yeniden 106.000’lik şehir haline gelen, daha da büyüme potansiyeli taşıyan Erzurum’un şehirleşmesinden

⁴⁵³ BCA.30-10-0-0/71.468.1.

doğan ekonomik problemlerin feryatçı ve temsilcisi olmuştur. 1937-1938 yıllarında çıkan Doğu'nun araştırmacıda bıraktığı tesiri şu noktalarda toplamak mümkündür,

1-Gazete, intişar ettiği çevrenin spontane bir mahsülü değildir. Devrin iktisadi devletçilik düşüncesi, Umumi Valilik kanalı ile âdeti bir Gazete Devletçiliğinin numunesini Doğu'nun merkezinde vücuda getirmiştir. Mamefih, gazetenin koleksiyonu karşısında Devletçi zihniyetin sadece maddi ve mali himayeye münhasır kaldığı, herhangi bir fikir dirizminin bulunmadığı anlaşılmaktadır...

2-Gazete, sahibi ve muharrirlerin de işaret ettiği gibi bir gerçek memleket organı olmak istiyor. İki yıla kadar devam eden yayımı sona erdikten bugüne kadar hem mahalli münevver zümre, hem de Erzurum dışında onu takip eden okuyucu, Doğu'nun yokluğunu hissetmiştir. Çevrenin az gelişmişliği Devlet himayesinin son bulmasından sonra bu gazetenin idamesine engel olmuştur.

3-Gazete, yayım yaptığı müddetçe Erzurum'u, tarihi hüviyetiyle ve jeopolitik durumuna yakışır bir belde, bir şehir ve bir bölge merkezi yapmak için programlı bir şekilde gayret sarf etmiştir. Gerçekleşen ve gerçekleşmeyen iktisadi ve kültürel teşekküllere verdiği ehemmiyet bunun müsbet işaretleridir.”⁴⁵⁴

Fındıkoğlu'nun bu yazısında Doğu'nun Erzurum Basın Tarihi ve Türk Basın Tarihi için ne kadar kıymetli bir gazete olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

⁴⁵⁴ Fındıkoğlu, Doğu gazetesinin nüshalarına Erzurum'da ulaşamadığını, merhum Bahadır Dülger'in eşi Aliye Dülger hanımefendi aracılığıyla ulaşabildiğini ifade etmekte ve kendilerine teşekkür etmektedir. Z. Fahri Fındıkoğlu, “Erzurum Şehirleşmesi ve İktisadi,Sosyolojik Meseleler”, s.143-147.

DOĞUYU ARTIK KAPATİYORUZ

Çünkü "ULUS ERZURUMDA,, pek yakında neşir hayatına atılacaktır

**C. Bayar
İstanbulda**

Ankara 5 [A. A.] — Dün akşam buradan hareket eden Başvekil Celal Bayar bugün İstanbul'da varmış ve Haydarpaşadan doğrudan Dolma bahçe serayına giderek Atatürk tarafından kabul edilmiştir. Başvekil Atatürk'e muhtelif işler hakkında maruzatta bulunmuştur.

**DOĞU niçin çıktı,
niçin kapanıyor?**

Memleketin en çok ihmal edilmiş, en büyük fıkretleri görmüş, tabiatın, tarih ve tenadüflerinin zümme uğramış, fakir bir muntakası olan Şarkta gündelik bir gazete çıkarmakla — muhtelif gayeler ihtilaf edilmiştir.

Bunlardan birincisi merkezleri uzak ve iklim şartlarına tâbi olarak ormanlara, rahatsız az-mıntakalarda oturmalara memleketin ve dünya dan vakıfında hab r ulaştırma.

İkincisi ve en mühim memleket eldiki umumiyesiçe meşgul bu di-yarları, gençliği münevverlere ve memleketi tanıtmak...

«DOĞU» bu vazifelerden birincisi ni ve ikincisini içinde bulundugu, mad-dî, teknik müşküllere rağmen kusursuz derecede bir dercede başlamıştır. Ellerinde bir « DOĞU » ko leksiyonu bulunduranlar, bugünden sonra artık tarihî bir mahiyet aacak o an bu gazetesini başlamış olduğu işleri oradan bitirirler ve süksatle faaliyet ederler, iddialarımızın yanlış olmadığını anlamış olurlar.

Bugün, kadriyâsı karilerinin, ha-fızaların bir hatıra olarak kelime olan DOĞU kurulmuş teğebbüs edil-diği ilk anlardan itibaren büyük müşküllerle karşılaşmıştır.

Bunları son zühâşının, son baş makalesine geçirmekle âmmeye kar-gı borçlu olduğumuz büyük bir vic-danî vazifeyi ifa etmiş olduğumuza kani bulunuyoruz.

Daha ilk günlerde, matbaanın kurulmasına, esaslandırılmasına te-ğebbüs edildiği sıralarda elde bu'u nan vesatların kıfayetsizliği anlaşılmıştı. Baskı makinesi bir türlü ku-rulamıyor, İstanbuldan getirilmiş olan yazı dîme makinesi nakil sırasında parçalanmış olduğundan işletilemi-yordu. Bunların tamiri ve kura'mala-ri imkânları bulunmaktan sonra da eldeki kuvveti muharrekesin kif-yet-sizliği görülmüştü.

Bu sıralarda, etrafımızda bedbin bir halati sübiyeni çevrelediği ni görüyorduk. Bazıları matbaa ma-kinesinin işletilemediği bir yerde, yemini bir gazetesinin devamı bir şa-kilde çıkmasına imkân yoktur diyor-aldı. Fakat biz gayesi bitirmemiş-tik; ufak, büyük müşkülleri yinmek aziminde iddik. İrar ediyorduk. İki-mamıyıtı.

Doğuyu kapatıyoruz

Büyük ve mütemadî mesai ve fedakâulıklarla tam bir yıl çıkarılabilen gazetemiz, [Ulus Erzu-rumda] namında bir gazete tarafından istihlaf edilecektir. Yakında intaşarı için Ankara Merke-zince icabeden tertibata teğebbüs olunmuştur.

Erzurumda Ulus, Ankaradaki Ulusun izi üze-rinde yürüyecek ve tıbbi onun gibi zengin verengin mündericat ve malûmat ile çıkacaktır. Bu maksat-la Doğu gazetesine ait bütün hukuk vacibi Ulusa devredilemek zaman ve fırsatını gözetmek maksadile bu nushadan itibaren Doğunun neşriyatına nihayet verilmiştir.

Esasen abone müddetleri de hitam bnlmuş olduğundan intişar edecek Ulusa 1939 yılı başın dan itibaren yeniden abone kaydolunacaktır.

Her türlü mahrumiyet ve külfetlere katlana-rak bir sene muvaffakiyetle intişar eden Doğu kendisine verilen vazifeyi ve kendisinden intizar olunan hizmeti eda ettiğine kani ve o düşünce ile müftehirdir.

Macar işgali tamamlandı Beynelmilel komisyon muvakkat bir hudut tesbit etti

Paşte 6 (A. A.) — Viyanda ver-li-iş olan kararın tabiatına n'etisi olarak Macar kıtaları dün sırat o dan itibaren Çok hududu g'çmeler ve aşması kadar kendilerini gösteren bütün malatları işgal etmiştir.

Başta aynı kıyalar Tuna oliverinde ki işgalî lezizimden mutakalata tema men y'rmislerdir.

Yeni Macar hududu

Paşte 6 (A. A.) — Bratılavda işle-ma etmekte ve Çekoslovakya arazisinin işgalî teleridatını tesbi etmekte olan Beynelmilel Komisyon Çek - Macar kati hududunun tesbitine kadar müşkülleri bir hatı fani çözülmüştür.

Bu halatı faniye göre ç'kilcek olan Çekoslovak ordusu Macar kuvvetleri arasında her bînet bir kışkırtma mey-dan vermemek için bir kilo merelik bir mesafetle buhranında karar veriliş-tir.

günlerde, gazeteyi Vilâyet matbaasın-ın küçük meknesinde teler sayfa basmak suretile çıkardık. Ve ma-xnelerimizi işletmeğe muvaffak oldu-ktan sonra da bir gün bile aksama-dan neşir vaz'fimize devam ettik.

Eğer yenilecek müşküller, teknik zorluklardan ibaret bulunsaydı, DOĞU omurtusuna miş olduğu ş'refi memle-ket varifesini nihayete kadar ifada ki-ur etmeyecekti.

Fakat büyük gayelerinin tahakku-ku için kurulmuş olan memleketinin dayanacağı madi esas ar işi hazırla-mamıyıtı.

Almanyanın umumi siyaseti neye dayanıyor?

Doktor Hes'in söylediği nutuk siyaset aleminde akisler bıraktı

Yeni Alman ordusu : dün-yanın en yeni silâhlarla mü-cehhezdir ve Faşist İtalyan ordusu daima yanında onun la beraber her gayeye yürü-meğe daima hazırdr Bu kuvvetlerden düş-ma nlar korkmalıdır-lar.

İki büyük Avrupa devletinin reisi
Hitler Mussolini

Berlin 6 (A. A.) — Devlet reisi Hitler'in nutukuna sebep bu memleketi etnik bir cinsin Hitlerin muvafik Doktor Hess Dün umu-ma hitaben irat ettiği bir nutukta Rö-dellerin Almanya'ya hitak meselesini izah etmiştir.

Doktor Hess bu nutukunda evvelce demiyordu ki:

— Bir şüdet arazisi ile hitak etmek, güncü Almanya, an modern ciltlarla mü-hbez kara deniz ve hava kuvvet-lerine kargısında Doktor Bese'ler, Çemberlay'lar, Daladye'ler, Bese'ler, Al-manya'nın rejiminde bu cümlelere biddetlerinden irtih idtiriyordur. Onlar bu biddetlerinde hakordur. Çünkü Al-manya ne kimseyi tahkir etmiş, ne de her hengli bir millet hakır görmüştür. Almanya'n şüdet davasında ki leza-irineyeceğimizi mutakaktır.

Hatay meclisi açıldı

Ankara 6 (A. A.) — Hatay millet meclisi dün measlesini başlatmıştır.

Hatay hükümeti, neşreliği bir ka-rarname ile Hatayın dâhil vatanalı lağ-veleştirdi. Bundan sonra Hataya girmek için Hatayın dâhil vatanalı lağ-veleştirdi.

Hükümet bu husus'a tarasın Türkiye'nin ve Fransa'nın Hatay mümesullerine verilecek bir nota ile itiraz etmiştir.

Hataydan heric aşayış etmek le-terinlerde de iradına göre orada bulun-an Türkiye Cumhuriyeti veya Fransa Cumhuriyeti makamlarına müreccat edilek cırdan alacakları pasaportlarla seyahat edeceklerdir.

Bükreş konuşmaları

İki memleket arasında tam bir fikir mütabakatı olduğu anlaşıldı

Bükreş 6 (A. A.) — Dün kral an-ırayında Kral Karol ile Yugoslavya Kralı naibi Petar Pol arasında samimî bir konuşma oryan etmiştir. Konuşmada Roma'ya Hare'ye Nazı Komitan da hazır bulunmuşur.

İki devletreli memleket er'nalıkadar eden siya l meseleler üzerinde bir mik-tal nazır tasatı yapılmış ve bu en re-iletilerde evvelce ol vgu gibi iki memle-ket arasında ki fikir blâğılı bir kere daha mü-bede emilmişdir.

Bütün gayeler Bükreşte yapılmış olan bu mü-metelli k konuşmaya a' me-mleketler arasında ve alınan havra neli-c'den dolayı iki dost devlet re'ali na hararete tebrik etmektedirler.

Romenya Kralı Karol

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DOĞU GAZETESİNDE KADIN

3.1. Kadın Tarihine Bir Bakış

Tarihte ilk kadın karakter olan Hz.Havva'nın, yaratılışı ve yaşadığı hayat kadınlık tarihinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.⁴⁵⁶ Ruhani hayatta başlayan kadın tarihi, farklı aşamalardan geçerek varlığını canlı bir şekilde sürdürmektedir. Bu süreci belirleyen en önemli dünyevi varlık ise erkektir. Zaman içerisinde kutsal sayılan, cadı olduğuna inanılıp yakılan, eşya gibi satılan, şiddete uğrayan, istihbarat için görevlendirilen, doğurganlığı nedeniyle hayat verdiğine inanılıp Tanrıça sayılan, üretimin kaynağı olan kısacası hayatın merkezinde bulunan kadının toplumsal statüsünü belirleyen erkek, tarihi süreçte kadının dünyadaki misyonunu şekillendirmiştir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Kadının yaratılışı hakkında kutsal kitaplarda farklı anlatılar bulunmaktadır. Tevrat'a göre; "Tanrı, "insanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım" dedi. Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun. Tanrı, insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan, Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları, erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsadı ve verimli olun çoğalın dedi. Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun." **Tekvin**/Yaradılış-1/26-30. ; "Tanrı, Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam solğunu üflledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu...Bahçede iyi meyve veren türlü türlü güzel ağaç yetiştirdi. Bahçenin ortasında, yaşam ağacı ile iyiyi kötüyü bilme ağacı vardı...Tanrı, Aden bahçesine bakması, onu işlemesi için Adem'i oraya koydu. Ve ona "Bahçede istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin" diye buyurdu. Ama iyiyi kötüyü bilme ağacından yeme. Çünkü ondan yediğinde kesinlikle ölersün. Sonra, "Adem'in yalnız kalması iyi değildi." dedi. Ona uygun bir yardımcı yaratacağım...Adem, bütün evcil ve yabani hayvanlara, gökteki kuşlara ad koydu. Ama kendisi için uygun bir yardımcı bulunmadı. Tanrı, Adem'e derin bir uyku verdi. Adem uyurken, Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kapadı. Adem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem'e getirdi. Adem, "İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmıştır" dedi, ona "Kadın denilecek, çünkü o, adamdan alındı." Bu nedenle adam, anasını babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek bir beden olacak." **Tekvin**/Yaradılış-2/7-24. ; İncil'e göre; "Allah, yaratılışın başlangıcında, İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı." **Markos**,10:6, **Matta**, 19:4. "Ne var ki, Rab'de ne kadın erkekten ne de erkek kadından bağımsızdır. Çünkü kadın erkekten yaratıldığı gibi, erkek de kadından doğar. Ama her şey Tanrı'dandır." **Korintiler**,13/11-12. ; Kur'an-ı Kerim'e göre; "Ki O, yarattığı her şeyi en güzel yapan ve insanı yaratmayı bir çamurdan başlayandır. Sonra onun soyunu bir özden, basbayağı bir sudan yapmıştır." **Secde**,21/7-8. ; "İnsan, kendi başına ve sorumsuz bırakılacağını mı sanıyor? Kendisi, akıtılan meniden bir damla su değil miydi? Sonra bir alak oldu, derken (Allah, onu) yarattı ve bir düzen içinde biçim verdi. Böylece ondan, erkek ve dişi olmak üzere çift kıldı. (Öyleyse Allah), ölüleri diriltmeye güç yetiren değil midir?" **Kıyamet**,75/36-40. ; "Ve Rab Allah, Adem'e ağır bir uyku getirdi ve uyudu ve onun eğe kemiklerinden birini alarak yerini et ile doldurdu. Ve Rab Allah, Adem'den aldığı eğe kemiğinden bir kadın yaratıp onu Adem'e getirdi. Ve Adem: şimdi bu, kemiklerimden kemik ve etimden ettir;bu, insandan alındığı için ona "nisa" ismi verilsin, dedi". **Tekvin**,2/21-23. ; Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı anlatısı İsrailiyat kaynaklıdır. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Rabia Gürer, Mehtap Altıntaş, **Kutsal Kitaplarda Kadın**, Hayy Kitap, İstanbul 2017.

⁴⁵⁷ Ortaçağ Hristiyan dünyasında kadın ve evlilik kötülenmiş, Fransa'da 585 yılında düzenlenen Macôn Konsili'nde kadının ruhu tartışılmış, 7. Yüzyıl'dan itibaren 3 asır boyunca Batı Avrupası'nda büyücü ve cadı avı başlatılmış, kadının cinlerle ve şeytanla ilişkisi olduğu gerekçesiyle yakılmış veya suda boğulmuştur. Rabia Gürer, Mehtap Altıntaş, **a.g.e.**, s.80-81. ; Cahiliye dönemi Arap kabilelerinde kız çocuklarının öldürülmesinin birçok gerekçesi vardır. Kabileler arası çatışmalarda kızların esir düşmesi, tüketici konumda olan kadının tüketim miktarının önüne geçilmek istenmesi, erkek doğurmanın üstünlük kız doğurmanın utanç kaynağı olması bu gerekçeler içerisinde en bilinenleridir. Bu dönemde kadınlar, çocuk doğurduktan sonra nikahlanırdı. Çocuk doğurmadan ölen kadınlar, evli sayılmazdı. Necati Gültepe, **Türk Kadın Tarihine Giriş (Amazonlardan Bâcıyân-ı Rûm'a)**, Ötügen Yay. , (3.Baskı), İstanbul 2017,s.192-196. ;Bizans'ta yaşanan casusluk ve istihbarat

Ataerkil yapının egemen olduğu dünya düzeninde kadının haklarını belirleyen egemen erkek yapısı, tarih boyunca kadına üstünlük kurmuş istisnalar dışında kadının hayatında etkin güç olabilme özelliğini uzun süre korumuştur.⁴⁵⁸ Erkek bu etkinliği ve gücü, dini kaidelere ve toplumsal yasalara dayandırmıştır.⁴⁵⁹ Yaratılış itibarıyla erkeğin kadından daha üstün olduğu fikri birçok toplumda canlı tutmuştur. Bu durum dini kaynaklara dayandırılmış, Hristiyanlık ve Yahudilik’de insanların cennetten çıkarılmasına gerekçe olarak gösterilen kadın⁴⁶⁰, erkeklerin

faaliyetleri hakkında bkz. Emrullah Kaleli, **Bizans Casusluk ve İstihbarat Faaliyetleri**, Gece Kitaplığı, Ankara 2021. ;Şamanlık önceleri kadınlar tarafından icra edilen bir dini ritüeldir. Önce Altaylardan sonra Tölesler’de ortaya çıkmıştır. Necati Gültepe, **Türk Kadın Tarihine Giriş (Amazonlardan Bâciyân-ı Rûm’a)**, Ötüken Yay. ,(3.Baskı), İstanbul 2017. ;Ana Tanrıça kavramından Tek Tanrılı din anlayışına kadar geçen sürecin değerlendirilmesi için başlangıçtan itibaren bir araştırma yapılması gerekmektedir. Böylece tarihteki kadın karakteri anlaşılabilir. Bu hususta Ana Tanrıça ve Tek Tanrılı dinlerde kadın yaklaşımı için bkz. Fatmagül Berktaş, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlık’ta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Metis Yay. , (7. Baskı), İstanbul 2019. ;Kadınların cadı olarak nitelendirilmesi ve yakılması hususunda bkz. Derya Gürses, **Onyedinci Yüzyıl Cadılık Tartışmasında Şeytani Unsurlar**, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara 1997. ; Sena Şilan Çoşkun, **Tanrıçalıktan Orta Çağ’ın Cadı Avı Geleneği: Kadının İtibarsızlaştırılması Üzerine Bir İnceleme**, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa 2019. ;Özge Özal, **Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Cadılık Kavramı ve Cadı Kimliği Temsilleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2021.

⁴⁵⁸ İstisnalardan biri Hitit Devleti’nde yaşanmıştır. Tarihin bilinen ilk yazılı antlaşması Kadeş Antlaşması’nda Kral’ın yanında Kraliçe’nin de imzası vardır. Bu husus Hititler döneminde saray efradından da olsa kadınlara bazı haklar verildiğinin göstergesidir. “*Memleketin hâkimi, Arinna şehri güneşinin mühürü, ilâhenin hizmetkârı, memleketin kadını, Arinna şehrinin rahibesi, Kızvadna ülkesinin kızı, Hitit Kraliçesi Pudu-Hepa’nın mührüdür.*”, Afet İnan, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s.10. ; Bu etki evliliklere de yansımıştır. Yabancı uyruklu bir erkekle evlenen kadının, kocasının uyrukluluğunu alması 19. Yüzyıl’ın sonuna kadar hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde kabul edilen bir kural olmuştur. Bu kuralın 2 temel gerekçesi vardır. Bunlar; kocanın evlilik birliğinin başkanı sayılması ve aile bireylerinin aynı uyrukluluğa sahip olmaları gerekliliğidir. Bu husus zaman içerisinde ülkelerin hukuk sistemlerine göre zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Kadının uyrukluluğunun evlilik üzerindeki etkisi hakkında bkz. Rona Aybay, **Kadının Uyrukluluğu Üzerinde Evlenme Etkisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. ,Ankara 1980.

⁴⁵⁹ 15 Haziran 1215 tarihinde Kral John, Papa III.Innocent ve Baronlar arasında imzalanan Magna Charta’da (Büyük Sözleşme), kadınlar hakkında 2 önemli husus belirlenmiştir. Bunlar, “1-Kocasının ölümüyle birlikte dul kalan kadın, evlilikten kendine düşen paya ve mirasına gecikmeden ve herhangi bir zorluk yaşamadan sahip olacaktır. Çeyizinden veya evliliğinden kendisine düşen paydan ya da kocasının öldüğü gün kendisinin ve kocasının elinde bulunan mal ve mülkten herhangi bir şeyi geri vermek zorunda bırakılmayacaktır. Kadın, kocası öldükten sonra 40 gün evinde kalacak ve bu süre içinde çeyizi kendisine teslim edilecektir. 2-Hiçbir dul, kocasız yaşamayı tercih ettiği sürece, yeniden evlenmeye zorlanamaz. Ancak bizim topraklarımızın kullanım hakkına sahipse,bizim iznimizi almadan evlenemeyeceğine dair bize güvence vermek zorundadır ya da bizden başka birinin topraklarını kullanma hakkına sahipse, topraklarını kullanma hakkı elde ettiği o lordun onayını almadan evlenemez.”**Magna Charta**, Çev.Çiğdem Dürüşken, Alfa Tarih, İstanbul 2017, s.24-25.

⁴⁶⁰ Yasak meyvenin yenilmemesi uyarısını dikkate almayan kadın figürü şöyle anlatılmaktadır; “Yılan, kesinlikle ölmezsiniz, dedi. Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğimizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın, ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi.”**Tekvin**/Yaratılış-3/4-6. ;Bu olayın gerçekleşmesinden sonra Adem ile Havva’nın cennetten çıkarılarak sürgün hayatına gönderildiği anlatılmaktadır. Tanrı, yasak olan meyvenin yenilmesinin müsebbibi olarak kadını görmüş ve ona, “Tanrı, kadına “çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim”dedi. Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek.”dedi.**Tekvin**/Yaratılış-3/16. ; Kur’an-ı Kerim’de; “Dedik ki “Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyecek, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz”. Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırdı. Onları içinde bulundukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de,“Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır.”dedik.”,**Bakara**,35-36. ; “Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerde yiyecek. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz. Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: (öyle ise, yasak ağacın meyvesinden yiyecek ki melek olasınız yahut Cennet’te ebediyen kalasınız.)“**Rabbimiz** sie bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız

hizmetkarlığına sunulmuştur. Onlara göre kadının dünyadaki varlığı çocuk doğurmak, toprağın ekilmesine yardım etmek ve erkeğinin isteklerini gerçekleştirmektir. Bu durumun aslında böyle olmadığını Mary Wollstonecraft şöyle açıklamaktadır;

*“Kadının erkek için yaratıldığına ilişkin egemen görüşün kökenleri Musa’nın şiirsel öyküsünde aranabilir ama bu konu üzerinde ciddiyetle düşünen kimsenin Havva’nın gerçekten de Adem’in kaburgasından yaratıldığına inandığını sanmıyorum. Bu öykünün olsa olsa uzak geçmişte erkeklerin kendi eş ve arkadaşlarını boyunduruk altına almayı kendi çıkarlarına uygun bulmuş oldukları ya da yaratılan her şeyin salt kendi hazırları için yaratıldığını düşündükleri, bu yüzden öykünün kadının da boynuna bir tasma geçirilmesi gerektiğini gösterdiği düşünülebilir.”*⁴⁶¹

Wollstonecraft’ın da ifade ettiği gibi erkekler tarafından kadınlara, süreç içerisinde edilgen bir statü verilmiştir. Monogami yani tek eşli evliliklerle başlayan aile hayatı zaman içerisinde çok eşli evliliklere yani Poligami’ye dönüşmüş, bu durumdan en çok kadınlar olumsuz etkilenmiştir.⁴⁶²

Kadınların inandıkları din, bağlı oldukları soy, yaptıkları evlilikler, yaşadıkları toplum ve barındıkları coğrafya, erkeğin etkin olduğu alanlardır. Erkek

diye yasakladı”. “Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim” diye onlara yemin etti. Bu sûretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rab’leri onlara: “Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye seslendi. Dediler ki: “Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımasızan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.” Allah dedi ki: “Birbirinizin düşmanı olarak inin (oradan). Size yeryüzünde bir zamana kadar, yerleşme ve yararlanma vardır. Allah dedi ki: “Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan mahşere çıkarılacaksınız.”, A’râf, 19-25. ;Andolsun, bundan önce biz Âdem’e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme, diye) emrettik. O ise bunu unuttu. Biz onda bir kararlılık bulmadık. Hani meleklerle, Âdem için saygı ile eğilin” demiştik de, İblis’ten başka melekler hemen saygı ile eğilmişler: İblis bundan kaçınıyordu. Biz de şöyle dedik: “Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis) sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra mutsuz olursun.”. “Şüphesiz senin için orada aç kalmak çıplak kalmak yoktur. “Orada ne susuzluk çekersin ne de güneş altında kalırsın.” Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi: “Ey Âdem! Sana ebedilik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi? Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı. Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi. Allah, şöyle dedi: “Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin. Eğer tarafımdan size bir yol gösterici (kitap) gelir de, kim benim yol göstericime uyararsa artık o, ne (dünyada) sapar ne de (ahirette) sıkıntı çeker.”, Tâ hâ, 115,125. ; Tevrat, İncil ve Kur’an-ı Kerim karşılaştırıldığında sadece Kur’an-ı Kerim’de kadın suçlanmamıştır. Tevrat ve İncil’de kadın suçlu gösterilmektedir. ;Katolik kiliselerinde yapılan evlenme törenlerinde okunan duada dahi kadına karşı bir serzeniş vardır. “Günahla düşmüşüm annemin karnına, günah işlemiş annem bana gebe kalırken.” Yahudi erkekler sabah kalktıklarında yaptıkları duada, “Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrı’ya, bizlerin ve bütün dünyanın yüce efendisine şükürler olsun.” diyerek kadın olmadıkları için dua etmektedirler. Kurban Özüğürlü, **Evlilik Raporu**, Altın Kitaplar Yayınevi, (2.Baskı), İstanbul, s.36.

⁴⁶¹ Mary Wollstonecraft, **Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi**, (Çev. Deniz Hakyemez), (6.Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. ,İstanbul 2019,s.40.

⁴⁶² Monogami, bir kadınla bir erkeğin evlenmesidir. İlk toplumlardan günümüze kadar en yaygın görülen evlilik biçimidir. Poligami, bir kadın ve bir erkeğin birden fazla eşle evlenmesidir. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi polijini, bir kadının birden fazla erkekle evlenmesi poliandri olarak tanımlanmaktadır. Mahmut Kaya, **Dünden Bugüne Çok Eşlilik**, Çıra Yay. , (2.Baskı), İstanbul 2020, s. 27-28.

bu hususlarda belirleyici konumdadır. Özetlemek gerekirse yukarıda zikredilen özellikleri kadına yükleyen varlık, erkektir.

Erkekler ve kilise tarafından Ortaçağ Avrupası'nda kadına şiddet eğilimli bir tutum sergilendiği aşıkardır. Cennet'ten atılma nedeni olarak gösterilen kadına dünya üzerinde eziyet çektirilmiş, birçok gerekçeyle ya yakılmış ya da suda boğulmuştur.⁴⁶³ Hristiyanlığın ortaya çıkması ve şekillenmesiyle beraber kadınlık, Hz. Havva ile Hz. Meryem arasında süregelen bir çekişmenin aracı olarak erkekler ve kilise tarafından kullanılmıştır. Kiliseye göre, Hz. Havva'nın günahını temizleyen kadın Hz. Meryem olmuştur.⁴⁶⁴ Dünya, bir dönem kilise tarafından bu iki kutsal kadın arasındaki suç ve ceza hesaplaşmasına dönüştürülmüştür.

İslamiyet'tin tebliğ edilmesiyle kadının toplumdaki rolüne Yaratıcı irade tarafından doğrudan müdahil olunmuştur.⁴⁶⁵ Cahiliye dönemindeki kız çocukları⁴⁶⁶ ve kadın katliamlarına son verilmiş, sınırsız kadınla evlenme durumu 4'e indirilmiş, üvey anne ile evlilik kaldırılmış, mirastan pay alma hakkı getirilmiş⁴⁶⁷, kadın haklarının güvence altına alındığı Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed aracılığıyla bütün insanlığa tebliğ edilmiştir. Bu hususta erkeklerin ve kadınların birbirlerine

⁴⁶³ Kitab-ı Mukaddes'in Hz. Havva'ya ve Hz. Adem'e yüklediği bu hata, inanışlara göre her iki koldan nesilden nesile intikal eder. Böylece bütün dünya kadınları lekelidir, hatalıdır. Hristiyanlıkta, Milat'tan sonra 5. Yüzyıl'dan 11. Yüzyıl'a kadar kocalar, karılarını satabilirlerdi. İlk günahın işlenmesine sebep olan ve insanlığın felaketini hazırlayanın Hz. Havva olduğuna inanan Hristiyanların bir bölümü, kadınlara şeytan mahiyetinde bakmışlardır. İngiltere'de kadınlar murdar sayıldığından İncil'e el sürmeleri yasaklanmıştı. Bu durum Kral VIII. Hanri zamanında Parlemanto'da çıkarılan bir kararla sona erdirildi. Bu karardan sonra kadınlar, İncil okuyabili. Bekir Topaloğlu, **İslâm'da Kadın**, Yağmur Yay. , (10.Baskı), İstanbul 1980, s.11-28.

⁴⁶⁴ Kurban Özügürlü, **a.g.e.** ,s.37.

⁴⁶⁵ Cahiliye Dönemi ve Hz. Peygamber sonrası Arap toplumlarında kadın ikincil konumdayken, İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadın geneli itibariyle Türk erkeğinin yanında yer almıştır. Gök Tanrı inancının hakim olduğu dönemlerde kadın, toplumda yetkin bir konumda bulunmaktadır. Savaş zamanında erkeğiyle beraber savaşı kadın, sosyal hayatta hayatın merkezindedir. Ticaretle uğraşan, dini hayatta etkin olan, üretime ortak olan, kurultayda yeri ve söz hakkı olan, düşüncelerini açık bir şekilde savunan, evleneceği insanı seçebilecek konumda olan, yeri geldiğinde devlete liderlik eden Türk kadınının durumu, Orhun Yazıtları'na dahi yansımıştır; "...Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İleriş Kağanı, annem İlbilge Hatun'u göğün tepesine tutup yukarı kaldırmış olacak...", "...Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, babam kağanı, annem hatunu yükseltmiş olan Tanrı, il veren Tanrı, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye kendimi o Tanrı kağan oturttu... Muharrem Ergin, **a.g.e.** ,s.17-19. ;Hatun ifadesi, Çin İmparatorları tarafından Türk Kağan eşlerine verilen bir ünvanıdır. Çince, k'a-tun, Türkçe, Hatun'dur. Hatun ünvanlı kadınlar yönetici kesimindedir. Kadın, Hun Türklerinde bereket kaynağıdır. Kadın, erkeğin tamamlayıcısıdır. ve yabancı devlet elçilerinin karşılanmasında Kağan ile birlikte yer alırdı. Çin ile yapılan ilk barış antlaşmasında Hatun'un da mührü vardır. Kadın,ailenin koruyucusu ve devam ettiricisidir. Türklerde geneli itibariyle monogami denilen tek eşli evlilikler vardır. Türklerde kadın hakkında bkz. Necati Gültepe, **Türk Kadın Tarihine Giriş (Amazonlardan Bâciyân-ı Rûm'a)**, Ötüken Yay. , (3.Baskı), İstanbul 2017.

⁴⁶⁶ Temim ismi verilen bu olay bazı kabilelerde uygulanmaktaydı. Mehmet Azimli, **Cahiliyye'yi Farklı Okumak**, Ankara Okulu Yay., Ankara 2016, s.124. ;Kız çocuklarının diri diri gömülmesinin bir nedeni de kız çocuklarının düşman eline geçip namuslarının lekelenmesini engellemektir. Murat Sarıcık, **İslam Öncesi Dönem Cahiliye Kültürü**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002,s.138-139.

⁴⁶⁷ Mehmet Azimli, **a.g.e.** , s.119,123. ;Cahili döneminde kadınlar, kocalarına ve oğullarına mirasçı olamazlardı. Bu durum kızlar için de geçerliydi. Murat Sarıcık, **a.g.e.** ,s.160.

karşı sorumlu oldukları ayetlerde ve hadislerde açıkça anlatılmıştır.⁴⁶⁸Hz. Ömer'in "*Biz, Cahiliye döneminde kadına zerre kadar değer vermezdik.*"⁴⁶⁹ifadesi Cahiliye Dönemi'nin vahim halini özetleyen cümle olmuştur.

İslamiyet'i kabul eden topluluklarda kadınlar birçok alanda yeni haklar edinmiş, toplum değişim sürecine girmiştir. Asr-ı Saadet Dönemi'nde kadınlar üst düzeyde değer görmüş, haklarını hak ettikleri düzeyde almışlardır. Özetlemek gerekirse, "*Hz.Peygamber dönemi, kadın hakları bakımından zirve dönemdir.*" ifadesini kullanmak yanlış olmayacaktır. Lakin bu süre fazla uzun sürmemiştir.

Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında yaşanan sıkıntılı dönemlerde kadınlar, erkekler tarafından eski statülerine geri döndürülmüş, erkeklerin baskın ve etkin olduğu bir dünya profili yeniden oluşturulmuştur. Dini kurallarda kadınları koruyan hükümler olmasına rağmen uygulamaya yeterince konulmamış, kadınlar haklarından mahrum bırakılmıştır. Endogami türü evlilikler sürdürülmüş egzogami türü evliliklere pek yer verilmemiştir.⁴⁷⁰

İslamiyet öncesi ve İslamiyet'in kabul edildiği geçiş dönemleriyle ilgili Türk kadınlarına yönelik yapılan yorumlarda benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir. İbn Fazlan'ın ifadelerinde veya birçok araştırmada Türk kadınlarına yönelik ilginç ifadeler vardır. Türk kadınlarının toplum içerisinde değer gördükleri, cemiyet içerisinde rahatlıkla gezebildikleri, kadınların yüzlerini örtmelerinde mecbur

⁴⁶⁸ Kadın hakları hakkında bkz. **Bakara**,228-229,233,237. ;**Nisâ**,19-21,127. ;**En'âm**,139. ;**Nahl**,58-59. ; **Zuhruf**,17. ;**Talâk**,6. ;**Tekvir**,8-9. ;Hz. Peygamber'in hadislerinde kadın hususu hakkında bkz. **Hadislerle Kadın**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., (2.Baskı), Ankara 2019. ;Hz. Peygamber, Veda Hutbesi'nin bir bölümünü kadınlara ayırmış ve şöyle söylemiştir; "...Ey İnsanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onlar üzerinizdeki hakkınız iffet ve namuslarını korumalarıdır. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları geleneklere uygun biçimde yiyecek ve giyeceklerinizi sağlamanızdır. Kadınlar hususunda Allah'tan korkun ve onlara en iyi şekilde davranın...", Bünyamin Erul, "Vedâ Hutbesi", **TDVİA**, C.42, İstanbul 2012, s.591-593. ;Cahiliye dönemi Araçlarında ataerkil yani pederşahî denilen babanın otorite olduğu aile tiplmesi görülmekteydi. Aile, erkekler tarafından temsil edilirdi. Aile, erkeklerin akrabalarından oluşur kadının akrabaları aileden sayılmazdı. Erkek üretici, kadın ise tüketici olarak görülmekteydi. Kız çocuklarına karşı olumsuz bakış açısında bu tüketici konumunda olmalarının da etkisi vardı. Kadın, eşya durumundaydı. Mehrini verdikten sonra istenilen kızla evlenilirdi. Koca, eşini rahatlıkla boşayabilmekteydi ve istediği sayıda kadınla evlenme hakkına sahipti. Kocasını ölen kadın, ölen eşinin mirasçılara giderdi. Eğer mirasçı yoksa, kadın babasının evine geri dönerdi. Ali Bardakoğlu, "Cahiliye Döneminde Kadın", **Sosyal Hayatta Kadın**, Ensar Neşriyat, (3.Baskı), İstanbul 2005,s.15-16.

⁴⁶⁹ **Hadislerle Kadın**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , (2.Baskı), Ankara 2019,s.12.

⁴⁷⁰ Endogami türü evlilikte birey, evliliğini ait olduğu toplumsal tabaka, statü, sınıf veya grup içerisinde gerçekleştirir. Egzogami türü evlilikte birey, eşini ait olduğu toplum dışından seçer. Mahmut Kaya, **a.g.e.** ,s.32-33. ;Bahriye Üçok bu hususta farklı bir düşünceye sahiptir. Üçok'a göre, Müslüman reşit kadın kullanma ehliyetine sahip olduğu için çağdaş hukuk sistemlerine bağlı kadınlardan çok daha önce hukuki şahsiyetini kazanmıştır. O'na göre, serbestçe ticaret yapan ve kendi malları üzerinde istediği tasarruf hakkına sahip olan kadının toplum hayatında kendine düşen yeri almaktan alıkonulmamıştır. Üçok, Ortaçağ Avrupa Dünyası ile Ortaçağ İslam Dünyası'nı kıyaslayarak bu görüşlerini ortaya koymuştur. Bahriye Üçok, **İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981, s.7.

olmadıkları, vücut hatlarının gösterilmesinin töreye aykırı olduğu, iffetlerine düşkün oldukları birçok seyahatnamede ve eserde geçmektedir.⁴⁷¹

İslamiyet'in kabulüyle beraber Türk toplumunun evrim sürecine girdiği bu noktada yadsınamaz bir gerçeklik halini almıştır. Bu süreçte Araplaşma ve Farslaşma etkin bir şekilde ivme kazanmış, İslamlaşma adı altında Arap ve Fars kültürü Türk toplumunda yayılma alanı bularak toplumu derinden etkilemiştir. İslamiyet'in genel hatlarıyla Fars ve Arap toplumu üzerinden öğrenilmesi sosyal hayatta bazı değişimlere neden olmuş, en belirgin etki kadının toplumsal statüsü üzerinde yaşanmıştır. Arap ve İran örfü, kadının sosyal hayatta gerilemesine neden olmuş⁴⁷², İran kültüründen gelen çarşaf ve peçe şehirlerde kullanılmaya başlamıştır.⁴⁷³ Çok eşli evlilikler Türk aile yapısında çok etkin bir şekilde görülmese de özellikle yönetici kademesinde etkisini hissettirmiştir. Bu süreçte özellikle Anadolu coğrafyasında endogamik evliliklerde bir artış olduğu görülmekle beraber Pederşâhi aile yapısı etkinlik kazanmıştır.⁴⁷⁴ Türklerin Bizans toplumuyla tanışmasıyla birlikte Türk kadınları farklı bir toplumsal yapıdan da etkilenmiştir.⁴⁷⁵ Saray kadınları arasında Bizans, halk kadınları arasında Arap ve Fars kültürü yayılma alanı bulmuştur.

Araplaşmanın etkisiyle kadın, erkek tarafından dini mekanlardan uzaklaştırılarak dini sorumluluklarını evde yapmaya itilmiş, dini mekanlardan tasfiye

⁴⁷¹ Dilâver Cebeci, **a.g.e.**, s.107. ;İbn Fazlan'ın Oğuz Türk kadınları için söyledikleri şöyledir; “Kadınlar yerli ve yabancı erkeklerden kaçmazlar. Kadın, vücudunun hiçbir yerini insanlardan gizlemez...Zina diye bir şey bilmezler. Böyle bir suç işleyen birini ortaya çıkarırlarsa onu 2 parçaya bölerler. Evlenme adetleri şöyledir, içlerinden biri diğerinin kızını,kız kardeşini veya velayet altında bulunan bir kadını şu kadar Harezm kumaşı karşılığında ister. Başlığı veliye verdikten sonra kızı alır, çadırına götürür. Başlık, deve, hayvan veya başka bir şey de olabilir. Velisi ile anlaştığı başlığı ödemedi hiçbir kimse kadınla evlenemez. Bu başlığı ödeyince çekinmeden gelir, kadının bulunduğu çadıra girer. Babasının, anasının ve kardeşlerinin huzurunda onu alıp götürür. Onlar da buna mani olmazlar. Bir adam ölür, arkasında kardeşi ve çocukları kalırsa öz anası olmamak şartıyla, büyük babasının dul karısıyla evlenir.” İbn Fazlan'ın Bulgar Türk kadınları için söyledikleri şöyledir, “Hükümdarın eşine Hatun deniliyordu ve hükümdarın yanında oturuyordu. Bu onların adeti idi...Kadınlar ve erkekler hep beraber nehre girip çırpılıp yıkanır. Birbirlerinden kaçmazlar. Bununla beraber, herhangi bir şekilde zina etmezler. Zina onlara göre en büyük suçlardandır.” **Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnâmesi Tercümesi**, Haz. Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975,s.30-80. ; İslamiyet öncesi dönem, İslamiyet'e geçiş dönemi ve İslami dönem olmak üzere 3 dönemde incelenmesi mümkün olan Türk kadınlarının İslamiyet'in kabulü ve sonrasında yaşanan süreçte değişim sürecine girdiği açık bir şekilde görülmektedir. Bu hususta en belirgin özellik, Türk kadının toplum içinde giydiği kılık kıyafet noktasında ve toplumsal statüsünde yaşanmıştır. Türk dünyasının en önemli yazılı ürünlerinden olan ve İslami döneme geçişin yansımalarının görüldüğü Dede Korkut hikayelerinde Türk kadınlarının toplumun içerisinde aktif bir şekilde hayat sürdüğü görülmektedir. Burla Hatun, Banu Çiçek, Selcan Hatun gibi kadın karakterler Dede Korkut'un anlatılarında toplum içerisinde etkin karakterler olarak dikkat çekmektedir. Dede Korkut hikayeleri için bkz. **Dede Korkut Hikâyeleri –Kitab-ı Dedem Korkud-** , Çev. Ayşegül Çakan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , (6. Baskı), İstanbul 2019. ;İslamiyet'ten önce kadın-erkek ilişkileri yazıtlara ve seyyahların raporlarına yansımıştır. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Başak Kuzakçı, **6. ve 10. Yüzyıllar Arası Türk Kadın Tarihi**, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul 2018.

⁴⁷² Necati Gültepe, **a.g.e.**, s.264.

⁴⁷³ Dilâver Cebeci, **Tanzimat ve Türk Ailesi**, Panama Yay. ,Ankara 2017, s.105.

⁴⁷⁴ Pederşâhi evlilikte babanın hakimiyeti söz konusudur.

⁴⁷⁵ Şefika Kurnaz, **Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)**, Ötüken Yay. ,İstanbul 2013, s.17.

edilmeye başlanmıştır.⁴⁷⁶Bu duruma mukabil İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kadın, dini hayatın merkezinde olmuş Gök Tanrı, Şamanlık, Kamlık inançlarında etkin bir rol üstlenmiştir.⁴⁷⁷Bilindiği kadarıyla eski Türk inançlarında kadınların dini törenlerden uzaklaştırıldığına dair bir bilgi yoktur.

Arap kültürünün Türk kültürünü etkileme süreci yüzyıllar boyunca devam etmiş, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi birçok Türk Devleti'nde kadının toplumdaki rolü istisnalar dışında belirgin şekilde arka plana atılmış⁴⁷⁸, ev ortamının temel teşkil edildiği bir misyon kadına yüklenmiştir. Bu hususta Afet İnan'ın şu tespiti konuyu özetler mahiyettedir;

*“Teokratik bir devlet sistemine göre idare edilen bu imparatorlukta, kadının sosyal durumunda eski Türk törelerine göre gerilemeler kaydedilmiştir.”*⁴⁷⁹

Kadınlar, İslamiyet öncesi Türk devletlerinde ordu-millet anlayışı çerçevesinde ordu içerisinde yer almaktayken, Araplaşmanın etkisiyle Türk Kadını askeri sistemden tasfiye edilmiştir.⁴⁸⁰Zengin yöneticilerin eşleri veya akrabaları olan kadınlar yardım vakıfları aracılığıyla sosyal hayata ancak müdahil olabilmişlerdir.⁴⁸¹Zengin olmayan veya yönetici kesimiyle herhangi bir bağı

⁴⁷⁶ Bu süreç Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında yaşanan siyasi kargaşa dönemleriyle başlamıştır.

⁴⁷⁷ Bu hususta bkz. Fuzuli Bayat, **Türk Kültüründe Kadın Şaman**, Ötüken Yay. ,İstanbul 2020. ;Fuzuli Bayat, **Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı**, Ötüken Yay. ,Ankara 2006. ;Abdülkadir İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, (2.Baskı), Altınordu Yay. ,Ankara 2017.

⁴⁷⁸ Bu tespit genel hatlarıyla yapılmıştır. Anadolu'nun Türkleşmesinde etkili olan Bacıyan-ı Rûm yani Anadolu kadınları bu tespitin dışında tutulmuştur. ; Fatma Bacı, Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu olup Ahi Evran'ın eşidir. Bu teşkilat ahilik teşkilatının kadın koludur. Türkmen kadınlar burada siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel faaliyetlerde bulunmaktadır. Şefika Kurnaz, **Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)**, s.18. ;Büyük Selçuklu Devleti'nin önemli devlet adamlarından biri olan Nizâmü'l Mülk'ün kadınlar hakkındaki düşünceleri bu hususta hayli dikkat çekicidir. Nizâmü'l Mülk'e göre kadınlar kesinlikle idari işlerden uzak tutulmalıdır. Hükümdarın karısı, hükümdara hakim olduğunda ve idari işlere müdahale ettiğinde rezalet, fitne ve fesat hakim olur. Siyasetname isimli ünlü eserinde şu hadise yer vermiştir, “İşlerinizde kadınlarla istişare ediniz, doğru yapmak için onlar işin nasıl yapılması gerektiğini söylüyorsa tam tersini yapınız.” Bu hadisten sonra Nizâmü'l Mülk şu yorumu yapmıştır; “Eğer kadınların aklı tam olaydı peygamber aleyhisselam onların dediklerinin aksi istikamette hareket ediniz buyurmazlardı.” Nizâmü'l Mülk, Siyasetname'de kadınlar ile ilgili çok ciddi ithamlarda ve söylemlerde bulunmuştur. Bu hususta bkz. Nizâmü'l Mülk, **Siyasetname**, Çev. Mehmet Taha Ayar,Türkiye İş Bankası Kültür Yay. ,İstanbul 2017.

⁴⁷⁹ Afet İnan, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**,s.57.

⁴⁸⁰ Bu olumsuz olgudan Osmanlı Devleti de etkilenmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde yaşanan Aziziye Müdafaası'na kadar Türk kadınlarının Osmanlı Dönemi'nde bir savaşa doğrudan müdahil olduğu görülmemiştir. Kahraman Türk kadınlarının Erzurum'daki tabyalarda gösterdiği takdire şayan tutum savaşın seyrini değiştirmese de bir ruhun yansıması olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Aziziye Müdafaası'nda yaşananlar hakkında bkz. Akın Aktaş, **Nene Hatun (1854-1955)**, Gece Yay. ,Ankara 2022. ;Akın Aktaş, **Nene Hatun'un Hayatı ve Nene Hatun Bibliyografyası**, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun 2019.

⁴⁸¹ Vakıf kuran kadınlar hakkında bkz. **Vakıf Kuran Kadınlar**, Haz. Mevlüt Çam, vd., Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2018. ;**Vakıf Kuran Kadınlar**, Haz. Fahameddin Başar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2019. ;Eski Çin, Hint, Moğol ve Arap toplumlarında baba otoritesinin hakim olduğu Pederşahi aile sistemi ve Poligami şeklinde ifade edilen çok kadınlı evlilik tarzında bir hayat mevcuttu. Aile yönetimi babadan erkek çocuğa geçer, kız çocuğa herhangi bir hak verilmezdi. Kadının değer görebilmesi için ya soylu bir aileden gelmesi ya da çok zengin olması gerekmektedir. Hindistan coğrafyasında kadınlar, eşleri ölürse yakılmaktaydı. Eski Arap toplumlarında kız çocukları diri diri gömülmekteydi. Eski Yunan ve Roma toplumlarında kadın ticareti

bulunmayan kadınlar, hayatlarını idame etmekten bir fazlasını yapamamışlardır. Özetlemek gerekirse Türk Kadınlığı bir dönem Orta Doğululaşma sürecine bırakılmış ve kültür erozyonu yaşamıştır. Bu süreç, Cumhuriyet Türkiye'si'nin kurulmasına kadar devam edecektir.

Avrupa'da ise kadına yönelik çağ dışı uygulamalar yüzyıllar boyunca devam etmiş, kadına yönelik hakların verilmesi Fransız İhtilali sürecinde gündeme getirilse de⁴⁸² sistematik olarak uygulanması 19. Yüzyıl'da Avrupa'da ortaya çıkan Sanayi İnkılabı'yla başlamıştır. Bu süreçte kadının toplumsal hayata etkisi ivme kazanmış, sağlık ve eğitim başta olmak üzere birçok alanda haklarını elde etmişlerdir. Sanayi İnkılabı'nın etkisiyle köylerden şehirlere göçler başlamış, barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçların giderilmesi zaruriyet halini almıştır. Sanayiye dayalı ekonomilerin gelişmeye başlaması yani işçileşme sürecinin oluşmasıyla⁴⁸³ kadına olan ihtiyaç artmış, böyle güç bir dönemde kadın, şehir hayatında daha etkin bir rol izlemeye başlamıştır. Fabrika işçiliği ve beyaz yakalı işlere kadınların geçiş sağlaması bu dönemlerde görülmüştür.⁴⁸⁴ Kadınlar, kırsal bölgelerdeki tarım alanlarından şehirlerdeki fabrikalara geçiş sürecini etkin bir şekilde hissetmişlerdir. Öğretmenlik, hasta bakıcılık, terziilik, temizlik, ütü hizmetleri, çocuk bakıcılığı, fabrika işçiliği kadınların şehirlerde yaptığı başlıca işler arasında yer almaktadır. Şehirlerde iş hayatına atılan kadın, işten arta kalan zamanlarda ailesiyle ilgilenmiştir.

söz konusuydu ve kadınların yönetiminde bir söz hakkı yoktu. Eski Türklerde çağdaşlarına göre kadınlar için farklı bir durum söz konusuydu. Aile ortamında sadece babanın değil eşlerin ve çocukların da söz hakkı vardı. Toplumda geneli itibarıyla tek eşli evlilik yani Monogami hakimdi. Yönetici kesiminde ise bazen Poligami evlilikleri de görülmekteydi. Miras babadan oğula geçer, erkek çocuğun olmadığı ailede kız çocuğu mirası alabilirdi. Evlenecek yaşa gelen kızların hayatının güvence altına alınabilmesi için Kalın veya Kaling denilen bir miktar para erkek tarafına verilmekteydi. İslami dönemdeki başlık parasına veya mehre benzerlik göstermektedir. Hükümdarın eşi Katun, siyasi görüşmelerde elçilerin karşılanmasında veya önemli kararların alındığı kurultaylarda söz hakkına sahipti. Osmanlı'da Araplaşmanın etkisi giyim ve kuşam alanında da kendisini hissettirmiştir. Kadınlarda çarşaf ve peçenin kıyafet olarak yaygınlaşması kurallara bağlanmış bu bağlamda fermanlar çıkarılmıştır. Evlenme, boşanma ve miras konularında Şerri Hukuk olarak ifade edilen İslam Hukuku uygulandı. Çok eşli evlilikler için herhangi bir yasaklama olmamasına rağmen toplumda tek eşli evlilik hakimdi. Osmanlı Devleti'nde kadına yönelik haklar eğitim alanında ilk defa Tanzimat Dönemi'nde verilmiştir. Tanzimat öncesinde Türk kızları Sıbyan mekteplerinde eğitim alabiliyorlardı. Padişah veya idareci ailelerinin kızları özel dersler alarak kendilerini geliştirebiliyorlardı. Tanzimat Dönemi'nde Öğretmen Okulu şeklinde ifade edeceğimiz Dârülmuallimat'ın açılması ve sonrasında kızların mezun olmasıyla kızlar iş hayatına atılmıştır. Ebelik ve öğretmenlik meslekleri için kızlar bu dönemde eğitim aldılar. Kızlara ortaöğretim hakkı ilk defa Tanzimat Dönemi'nde verilmiştir. Kızlar için ilk idadi II.Abdülhamid döneminde 13 Mart 1880 tarihinde açılmıştır. Türk Kadınlığı'nın yaşadığı tarihi süreç hakkında bkz. Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, (2.Baskı), Ötüken Yay. ,İstanbul 2015.

⁴⁸² Kadınların kitle halindeki hareketleri ilk kez Fransız Devrimi'nde görüldü. Lakin bu süreçte kadınlar isteklerini elde edemediler. Kadınların toplantı yapmaları, dernek kurmaları yasaklandı. Kulüpleri kapatıldı. Kadın Hakları Beyannamesi'ni krala ve kraliçeye gönderen Olmpe de Gouge, giyotinle idam edildi. Şefika Kurnaz, **Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)**, s.19.

⁴⁸³ Mehmet Akif Kara, "Düğün-Diyet-Gelin Üçlemesi Üzerinden Kırdan Kente Göç Olgusunun Analizi", **The Journal Of Academic Social Science Studies**, S.51,2016,s.507.

⁴⁸⁴ E.Mine Tan, **Kadın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi**, Türkiye İş Bankası ve Kültür Yay. ,Ankara 1979,s.51.

Böylelikle modern aile yapısının ilk örnekleri Avrupa merkezli olmak üzere görülmeye başlamakla beraber, kadının emek karşılığında ücret elde etmesi neticesinde ev içindeki ataerkil yapının etkisi giderek azalmaya başlamıştır.⁴⁸⁵

Kadınların ekonomik hayata doğrudan müdahil olması ve işçi haklarının gündeme gelmesiyle Avrupa’da sendika hareketleri başlamıştır. Avrupa’da yaşanan kadın haklarına yönelik bu siyasi ve sosyal gelişmeler Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. Sanayileşmenin ivme kazanmasıyla köyden şehir merkezlerine doğru Avrupa’daki kadar olmasa da basit manada bir göç olgusu yaşanmaya başlamıştır. Şehirlere gelen insanlar şehir hayatına ayak uydurmaya çalışmış, Türk aile yapısı bu süreçte değişkenlik göstermeye başlamıştır. Geniş aile tiplemesinden çekirdek aile tiplemesine geçiş süreci oluşmuştur. Köy hayatında ücretsiz çalışan Türk kadını, şehir kültürüyle tanışması neticesinde şehirlerde ücretli işlerde çalışmaya başlamıştır. Bu durum şehir hayatında kadına daha fazla yer verilmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁸⁶

Osmanlı Devleti’nin güçlü olduğu dönemlerde dahi kadınların sosyal durumlarının iyi olduğu söylenmemekle birlikte⁴⁸⁷ kadın haklarının ciddi manada gündeme getirildiği dönem Tanzimat Dönemi’dir. (1839-1876). Bu dönemde kadınlara mesleki açıdan eğitim alanında bazı haklar verilmiş⁴⁸⁸, süreli yayınlarda kadın konusu irdelenmeye başlamıştır. Bu hususta Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemseddin Sami, Fatma Aliye, Nigâr Bint-i Osman kadın haklarının sözcülük görevini üstlenmişlerdir. Terakki, Muhedderât, Vakıf Yahut Mürebbi-i Muhadderât, İnsaniyet, Hanımlar, Şükûfezar, Mürüvvet, Parça Bohçası, Hanımlara

⁴⁸⁵ Merry E. Wiesner-Hanks, **Tarihte Toplumsal Cinsiyet**, (Çev.Meral Çiyan Şenerdi), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2020, s.73.

⁴⁸⁶ Emel Doğramacı, **Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1993, s.1-2.

⁴⁸⁷ Emel Doğramacı, **a.g.e.**, s.17. ; Osmanlı Devleti’nde ilk nüfus sayımı II.Mahmut döneminde 1828-1829 yıllarında yapıldı fakat bu dönemde meydana gelen Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle her yerde uygulanamadı. Savaşın bitmesi üzerine 1830-1831 yıllarında sayım yeniden yapıldı. Bu sayımda müslüman ve gayri müslim erkekler sayılmaya çalışıldı. Kadınlara yer verilmedi. Nüfus sayımı uygulamasına II.Abdülhamid döneminde de devam edildi. 1893 yılındaki nüfus sayımlarında kadınlar ve çocuklar da dahil edildi. Mehmet Güneş, “Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili”, **Akademik Bakış**, C.8, S.15, 2015,s.221-240. ;Osmanlı Dönemi’nde kadın hakları için bkz. Gülizar Doğan, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadın Hakları ve Kadına Yönelik Şiddetin Osmanlı Basınına Yansıması**, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep 2020.

⁴⁸⁸ Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, s.25. Tanzimat Dönemi (1839-1876), Osmanlı Devleti ile Batı arasında bir diyalog sürecinin başlatıldığı dönemdir. Bu nedenle kadın hakları hususunda yaşanan tartışmaların Tanzimat Dönemi’ne denk gelmesi tesadüfi değildir. Bu tartışmalar geneli itibarıyla şehir kadınları üzerinde yaşanmıştır. ;Tanzimât, mülki iradeyi ıslah etme ve yeniden organize etme anlamında kullanılmaktadır. 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Sultan Abdülmecid döneminde Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlatılan dönem, 1878 yılında II. Abdülhamid döneminde I. Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle sona ermektedir. Dönemin en önemli devlet adamı Mustafa Reşit Paşa’dır. Ali Akyıldız, “Tanzimat”, **TDVİA**, C.40, İstanbul 2011, s.1-10.

Mahsus Gazete, Ayine, Aile, Takvim-i Nisâ bu dönemde kadınlar için çıkarılan süreli yayınlardır.⁴⁸⁹

Kadın haklarının gündeme getirildiği bir diğer dönem II.Meşrutiyet dönemidir. (1909-1918). Mehmet Akif Ersoy, Abdürreşid İbrahim, Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret, Ahmet Cevat Emre, Celal Nuri, Tahsin Nahid, Halil Hamid, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Halide Edip, Müfide Ferit Tek, bu dönemde Kadın konusunu açıkça dile getiren yazarlardır. Bu isimler farklı düşüncelere ve görüşlere sahip olsalar da kadınların toplum içerisindeki statüleri hakkında çok kıymetli yorumlar yapmışlardır. Cemiyet-i İmdâdiye, İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Teali-i Nisvân Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi, Esirgeme Derneği, Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvâniye, Teali-i Vatan Osmani Hanımlar Cemiyeti, Mâmulât-ı Dâhiliye Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi, Esirgeme Derneği, Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi, Müdafaa-i Millîye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti, Şehit Ailelerine Yardım Birliği, Asker Ailelerine Yardım Hanımlar Cemiyeti, Bilgi Yurdu, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi, Mûsiki Muhibbi Hanımlar Cemiyeti, Biçki Yurdu, İnas Dârülfünûnu Mezûneleri Cemiyeti, II. Meşrutiyet Dönemi'nde kadınlara yönelik kurulan cemiyetlerdir. Mehâsin, Demet, Kadın, Musavver Kadın (3), Kadınlar Dünyası, Hanımlar Âlemi, Erkekler Dünyası, Kadın Âlemi, Seyyâle, Siyânet, Kadınlık, Kadınlık Hayatı, Bilgi Yurdu Işığ, Genç Kadın (2), Türk Kadını, İnci, Hanım, Kadınlar Saltanatı, Ev Hocası bu dönemde Kadınlar hakkında neşredilen süreli yayınlardır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, s.75-96.

⁴⁹⁰ Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, s.97-198. ;Osmanlı Devleti'nde kadınlar hakkında bilgi almak için bkz. Fatma Aliye, **Osmanlı'da Kadın**, (Eserin Orijinal Adı: Nisvân-ı İslâm), Bizim Kitaplar, İstanbul 2009. ;**Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın**, Yay. Haz. Ersin Kırca, Kevser Şeker, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 2015. ;19. Yüzyıl'ın sonundan 20. Yüzyıl'ın ilk çeyreğine doğru uzanan süreçte kadın yazarların odaklandığı konulardan biri de evliliştir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarıyla Ulus devlet temellerinin atıldığı ilk yıllarda evlilik konusu bazı süreli yayınlarda gündeme getirildi. Avrupa'da yaşanan gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne yansımaları aile bağlamında değerlendirildi. Osmanlı Devleti'nde evlilikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kadınların Hafızası İzdivaçlar, İttifaklar ve İhtilaflar**, Ed. Esra Nur Akbulak, Turkuaz Yay. ,İstanbul 2021. ;Arapça şart kökünden türeyen meşrutiyet kelimesi, Osmanlı literatürüne “anayasalı meclis, saltanat rejimi” karşılığında kullanılmıştır. 23 Aralık 1876 tarihinden 13 Şubat 1878 tarihine kadar I.Meşrutiyet, 23 Temmuz 1908 tarihinden 30 Ekim 1918 tarihine kadar geçen süre ise II.Meşrutiyet dönemi şeklinde tanımlanmaktadır. M. Şükrü Hanioğlu, “Meşrutiyet,” **TDVİA**, C.29, Ankara 2004,s.388-393. ;Parantez içerisinde gösterilen sayılar, aynı isimde kurulan farklı sayıdaki dergi sayılarını göstermektedir.

23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi, 13 Nisan 1909 tarihli (31 Mart Vakası) darbeyle II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesi ve Bâb-ı Âli baskısıyla yönetimin İttihat Terakki'nin eline geçmesiyle Osmanlı Devleti, tarihinin en şiddetli kırılma dönemlerini yaşamıştır.⁴⁹¹Bu siyasi karışıklık içinde kız öğrencilerin eğitiminde ve kadınlara yönelik süreli yayınlarda artış oldu.⁴⁹²İlk kız lisesi 1913 yılında İstanbul'da açıldı. 1918 yılına kadar İstanbul'da toplamda 4 kız lisesi oluşturuldu. 1914 yılında Dâr'ülfünun'da genç kızlara yönelik dersler vermeye başlandı. Bu dersler içerisinde kadın sağlığı, tarih, pedagojoloji gibi dersler vardı. Derslerin erkek öğretmenler tarafından verilmesi tepkilere neden oldu ve bir müddet sonra bu dersler kaldırıldı. Bu defa kız öğrencilerin tepkisiyle karşılaşan Eğitim Bakanlığı kızlar için 3 yıllık eğitim veren ayrı bir bölüm açtı. 1916-1917 yıllarında Dâr'ülmuallimat'ta okuyan kız öğrenci sayısında artış kaydedildi.⁴⁹³Eğitim alanında gelişen bu süreç uzun sürmedi. İttihat Terakki Partisi'nin idaresinde girilen I. Dünya Savaşı yılları (1914-1918) kadın haklarının sekteye uğradığı bir dönem olarak kayıtlara geçti. 1914-1918 yılları Avrupa Devletleri ve Osmanlı Devleti başta olmak üzere birçok ülkeye yıkım getirdi. Bu yıllarda insan hakları rafa kaldırılarak siyasi ve askeri planlar acımasızca uygulandı. Bu süreçte kadın hakları da olumsuz etkilendi. Türk Kadınlığı istisnalar dışında savaşa müdahil olmadı ve hemşirelik gibi cephe arkasında işlev gören bir misyon sergiledi. 30 Ekim 1918 tarihine kadar ülkeyi yöneten İttihat Terakki Partisi yöneticileri, I. Dünya Savaşı'nda alınan ağır mağlubiyet neticesinde ülkeyi terk etti. Buna mukabil 31 Ekim 1918 tarihinde Milli Mücadele Dönemi Türk Milleti'nin himayesinde başlatıldı, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yürütüldü. I. Dünya Savaşı'nda kaybedilen asker sayısı Milli Mücadele Dönemi'nde Türk Kadınlığı'yla telafi edildi.

Cumhuriyet Türkiye'si'nin kuruluş tarihi olan 29 Ekim 1923 tarihine kadar devam edecek olan Milli Mücadele sürecinde Türk kadınları üzerine düşen vazifeyi

⁴⁹¹ Kız öğrenciler için ilk idadi 13 Mart 1880 tarihinde II. Abdülhamid döneminde İstanbul'da açılmıştır. 1884 yılında Kız Sanayi Mektepleri gibi teknik okullara yeni düzenleme getirilmiştir. Bernard Caporal, **Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, Çev. Ercan Eyüpoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. ,Tisa Matbası, Ankara 1982, s.107.

⁴⁹² Osmanlı Devleti'nde ilk defa Türk Kadını, yüksek öğretime 1914 yılında kavuştu. İstanbul'da Darülfünun'da kızlara yönelik dersler verildi. 1915 yılında kız öğrencilere yönelik İnâs Darülfünunu kuruldu. 8 Ekim 1917 tarihinde Aile Hukuku Kararnamesi çıkarıldı. Bu kararnameyle devlet, evlenme ve boşanma konularında yeni bir düzenlemeye gitti. Devlet izni olmadan yapılan evlilikler kanunsuz sayıldı. Evlenme yaşı kadınlarda 17, erkeklerde 18 olarak belirlendi. Lakin bu kararname birçok çevreden tepki alınca 19 Haziran 1919 tarihinde kaldırıldı. Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, s.121-123.

⁴⁹³ Bernard Caporal, **a.g.e.**, s.112-114.

hassasiyet ve kararlılıkla yerine getirmiştir. Bu dönemde şekillenen kadın cemiyetlerinin ve Türk kadınlarının Milli Mücadele'ye çok kıymetli katkıları vardır. 19 Mart 1919'da İstanbul'da düzenlenen miting, İnas Dârülfünûnu öğrencileriyle Asri Kadınlar Cemiyeti üyeleri tarafından gerçekleştirildi. 19 Mayıs 1919 tarihindeki Fatih mitinginde Halide Edip Hanım, Meliha Hanım ve Naciye Hanım; 20 Mayıs 1919 tarihli Üsküdar Doğancılar'daki mitingde Sabahat Hanım, Naciye Hanım, Zeliha Hanım; 23 Mayıs 1919 tarihindeki mitingde Halide Edip Hanım; 30 Mayıs 1919 tarihindeki Sultan Ahmet mitinginde Şukûfe Nihal; 13 Ocak 1920 tarihindeki Sultan Ahmet mitinginde Nakiye Hanım, Türk halkını bilinçlendiren ve işgallere karşı direnilmesi gerekliliğini açıklayan ateşli konuşmalar icra ettiler.⁴⁹⁴

Kastamonu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Amasya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Kayseri Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Bolu Müdafaa-i Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti, Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Viranşehir Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Erzincan Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Eskişehir Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Burdur Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Yozgat Anadolu Kadınları Müdafaa-i Cemiyeti, Milli Mücadele Dönemi'nde kadınlar tarafından kurulan ve Milli Mücadele'ye destek veren bazı cemiyetlerdir.⁴⁹⁵

Halide Edip, Müfide Ferit Tek, Asker Saime, Tayyar Rahmiye, Kara Fatma (Fatma Seher)⁴⁹⁶, Gördesli Makbûle, Halime Çavuş, Binbaşı Ayşe, Nezahat Hanım, Sürayya Sülün Hatun, Kılavuz Hatice ve sayısız Türk kadınları yazdıklarıyla ve yaptıklarıyla Türk halkının haklı davasının yanında yer aldılar.⁴⁹⁷

Türk kadınları mühimmatı sırtında taşımış, askerlerin kıyafetlerini hazırlamış, ordunun yiyeceğini yetiştirmiş, evlatlarını vatan savunmasına göndermiş, cephelerde

⁴⁹⁴ Kurtuluş yıllarında yapılan kadın mitingleri ve bu mitinglerin programları hakkında bkz. Afet İnan, **Kurtuluş Savaşında Türk Kadını**, TTK, (2.Baskı), Ankara 2020.

⁴⁹⁵ Leylâ Kaplan, **Cemiyetlerde Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s.113-133.

⁴⁹⁶ Kara Fatma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İlknur Bektaş, **Milli Mücadele'de Bir Kadın Üsteğmen Kara Fatma**, Timaş Yay., İstanbul 2013. ;Akın Aktaş, “Sosyal Yardımlar Bağlamında Nene Hatun Kara Fatma Analizi”, **Tarih ve Günce**, S.6,2020,s.243-262. ;Türk kadınlarının askeri sistemden tasfiye edilmesini Mustafa Kemal Paşa da gözlemlemiştir. Kara Fatma olarak bilinen Fatma Seher Hanım'ı ve Halide Edip Hanım'ı bizzat Mustafa Kemal Paşa orduya dahil etmiştir.

⁴⁹⁷ Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, s.211-251. ;Milli Mücadele döneminde fayda sağlayan kadın kahramanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Kadınları**, Ulusal Eğitim Derneği Yay. , (5.Baskı), Ankara 2010. ;Milli Mücadele Dönemi'nde İttihatçı kadınların büyük bir bölümü de destek oldu. Müvevvet Hanım, Zişan Hanım, Emine Semiye Hanım ve Hasan Tahsin Uzer'in annesi Hatice Hanım da bu isimler arasındaydı. Bu hususta bkz. Sema Ok, **İttihat Terakki'nin “Yemin”siz Kadınları**, Destek Yayınevi, İstanbul 2012.

erkeğiyle birlikte düşman işgaline karşı silahlı direnişte bulunmuştur.⁴⁹⁸Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi birçok Türk devletinin askeri sisteminden tasfiye edilen Türk kadınları, Milli Mücadele Dönemi'nde gösterdikleri yararlılıklardan dolayı askeri sistemin içine yeniden dahil olmuşlardır. 93 Harbi'nde Erzurumlu kadınların gösterdikleri münferid vâka dışında Milli Mücadele Dönemi'ne kadar Türk kadınlarının bir savaşa doğrudan müdahil olduğu görülmemektedir.⁴⁹⁹Ölüm kalım savaşının son aşaması olan Milli Mücadele Dönemi'nde Türk kadını cepheye dahil eden Mustafa Kemal Paşa⁵⁰⁰, aldığı bu kararlar savaşın seyrine doğrudan müdahil olmuş ve haklı bir karar almıştır. I. Dünya Savaşı'nda şehit ve gazi olan Türk erkeklerinin yerine Türk kadınları tamamlayıcı unsur olarak Türk Ordusu'na monte edilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk halkının verdiği kutlu mücadele başarıya ulaşmış işgalci kuvvetler vatan toprağından sökülüp atılmıştır. Akabinde yeni devletin inşaa süreci başlamış, inkılaplar etkin bir şekilde kullanılmıştır. Kadının hukuksal ve sosyal durumunun düzeltilmesi inkılap hareketlerinin temelini oluşturmuştur.⁵⁰¹Türk kadınının Milli Mücadele Dönemi'nde verdiği destek unutulmamış⁵⁰², onlara siyasi, sosyal, hukuki alanda haklar tanınmış ve bu haklar anayasayla güvence altına alınmıştır. Ayrıca kadınlara yönelik tüzel yapıların oluşturulmasına hız verilmiştir.⁵⁰³

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kadınlara Harp Okulları dışında bütün okullara girme hakkı tanınmıştır.⁵⁰⁴4 Nisan 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanun'da kadınların sosyal hayattaki hakları teminat altına alınmıştır.

⁴⁹⁸ Afet İnan, **Kurtuluş Savaşında Türk Kadını**, TTK, (2.Baskı), Ankara 2020,s.4. ;İşgallere karşı yapılan mitingler için Şefika Kurnaz'un şu yorumu çok kıymetlidir; “*Mitinglerde konuşan hanımların çoğu öğretmen veya İnas Darülfünü'nda okuyan öğrencilerdir. Bu da meşrutiyet döneminde açılan kız mekteplerinin, Milli Mücadele'ye milliyetçi, aydın bir kadın potansiyeli hazırladığını gösteriyor. Bu hanımlar, vatana olan boçlarını canlarıyla ödemeye ant içmişlerdir. Böylece milli bir heyecan dalgasının doğmasına sebep olmuşlar, diğer kadın ve erkeklere örneklik etmişlerdir.*” Şefika Kurnaz, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, s.223. ;Afet İnan, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, s.104-144.

⁴⁹⁹ Türk kadınları, Balkan Savaşları döneminde (1911-1912) cephede aktif görev almamakla beraber, yardım derneklerinin kurulmasında, cephedeki askerlere para gönderilmesinde, hasta bakıcılık ve hemşirelik görevlerinde doğrudan görev almıştır. Balkan Savaşları'nda Türk kadınlarının faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şefika Kurnaz, **Balkan Savaşlarında Kadınlarımız**, Ötüken Yay. ,İstanbul 2012.

⁵⁰⁰ Mustafa Kemal Paşa, Türk ordusunun saflarını Türk kadınına açan ilk general olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Burhan Göksel, **Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 1993.

⁵⁰¹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, **Atatürk İlkeleri ve Türk Kadınlığının Çilesi**, İzmir Meslek Kadınları Kulübünün Yayınları, İzmir 1970, s.31.

⁵⁰² Burhan Göksel, **a.g.e.** ,s.148.

⁵⁰³ Kadınlara yönelik açılan tüzel yapılar için bkz. Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yay. ,(2.Baskı), İstanbul 2013. ;Leylâ Kaplan, **Cemiyetlerde Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998.

⁵⁰⁴ Emel Doğramacı, **a.g.e.** ,s.8.

Sonrasında belediye seçimlerine (3 Nisan 1930), muhtarlık seçimlerine (26 Ekim 1933) ve milletvekilliği seçimlerine (5 Aralık 1934) girme hakkı tanınmıştır.⁵⁰⁵ Verilen bu haklar sonrası yapılan 1935 yılı seçimlerinde, Nakiye Elgün (Erzurum), Hatı Çırpan (Satı Kadın-Ankara), Türkan Örs Baştuğ (Antalya), Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir), Hatice Özgener (Çankırı), Benel Arıman (İzmir), Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar), Şekibe İnel (Bursa), Huriye Öniş Baha (Diyarbakır), Fatma Memik (Edirne), Fakihe Öymen (İstanbul), Ferruh Güpgüp (Kayseri), Bahire Bediş Morava Aydılek (Konya), Mihri Bektaş (Malatya), Meliha Ulaş (Samsun), Esmâ Nayman (Seyhan), Sabiha Görkey (Sivas), Seniha Hızal (Trabzon), Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen ilk kadın milletvekilleri olmuşlardır.⁵⁰⁶

Kadınlara verilen haklar sadece siyasi alanda değil, askeri, hukuki, mülki ve idari alanlarda da gerçekleşmiştir. Çok eşli evlilikler kaldırılmıştır. Boşanma, erkeklerin keyfiyetine göre değil hukuki gerekçelere ve yasalara bırakılmıştır. Kadınlar ve erkekler arasında miras hukuku yeniden düzenlenmiştir. Mahkemelerde kadınların tanıklığı için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Birçok Türk devletinin askeri sisteminden tasfiye edilen Türk kadınları yeni kurulan devletin sistemine dahil edilmiş, yeniden bir yaşam alanı bulmuştur. Güzel sanatlar, eğitim, spor, savunma gibi birçok alanda yetiştirilen kadınlar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığı ve bütünlüğü için fayda sağlamışlardır.

Özetlemek gerekirse, Anadolu kadınları siyasi haklarına ciddi manada Cumhuriyet Türkiye'si'nin kurulmasıyla beraber kavuşabilmişlerdir.⁵⁰⁷ Atatürk'ün vefatı ve sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde Türk kadınlarının haklarında ilerleme olmamış aksine gerileme yaşanmıştır. Seçilen kadın milletvekilleri sayısı

⁵⁰⁵ Türk kadınlarına yönelik seçme ve seçilme konusuna, ilk defa Trabzon Türk Ocağı'nda Süreyya Hulusi'nin 1926 yılında yaptığı bir konuşmayla değinilmiştir. Burhan Göksel, **a.g.e.**, s.165. ;Türk kadınlarının milletvekili seçilme hakkı, 5 Aralık 1934 tarihinde TBMM'de kabul edilerek 11 Aralık 1934 tarihli 2877 sayılı Resmi Gazete'de neşredilen 2598 Sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna öncülük eden Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'dür. Der.Türkân Arıkan, **Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet**, TBMM, Ankara 1984, s.7. ;Kadınların belediye, muhtarlık ve vekillik seçimlerine katılabilmesi için yapılan anayasa değişikliği ve kanun teklifleri hakkında bkz. İhsan Güneş, **Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2017, s.391-453.

⁵⁰⁶ Ayten Sezer, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.14,1998,s.899-905. ; Emel Doğramacı, **a.g.e.**, s.22. ;Burhan Göksel, **a.g.e.**, s.168.

⁵⁰⁷ Bu dönemde kadın derneklerinde ve kadınlara yönelik süreli yayınlarda artış olduğu görülmektedir. Şefika Kurnaz, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)**, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay., Ankara 1991, s.127-128. ;Türk Kadının yaşadığı tarihi süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Afet İnan, **Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975.

azalmış⁵⁰⁸, kadınların toplumsal statüsünde gerileme başlamıştır. Kadına yönelik şiddet olaylarında artışlar olmuş, hedef olarak öne sürülen medeni toplum statüsünden uzaklaşmıştır. Bu vaziyetin en önemli müsebbibi hiç kuşkusuz erkek ve erkeğin egemen olduğu toplumsal yapıdır. Bu nedenle Hz. Peygamber dönemiyle Atatürk dönemi benzerlikler göstermektedir. Kadınlara yönelik haklar Hz. Peygamber döneminde zirveye ulaşmış, garanti altına alınmıştır. O'nun vefatından sonra yaşanan gelişmeler ve erkeğin baskın tutumu, kadınlara yönelik bazı olumsuz uygulamaları geri getirmiştir. Buna benzer durum Türkiye Cumhuriyeti için de geçerlidir. Türk kadınlarının hak ve özgürlük bakımından zirve dönemi olan Atatürk döneminde Türk kadınları yüzyıllar boyunca edinemediği siyasi, hukuki ve idari haklara sahip olmuşlardır. Atatürk'ün vefatı neticesinde Türk kadınlarının haklarında bir gerileme olduğu bir yadsınamaz bir gerçeklik halini almıştır.⁵⁰⁹

3.2. Doğu Gazetesinde Kadın Haberleri

Yukarıda ana hatlarıyla anlatılan kadınların geçirdiği süreç Doğu gazetesinde etkisini hissettirmiştir. Gazetede kadınlara yönelik yazılan köşe yazıları ve yer verilen haberler dikkatlice analiz edildiğinde gazete yönetiminin kadın konusunda ne denli hassas olduğu anlaşılabilecektir. Türk kadın tarihi, kadınların gündelik hayatta yaşadığı sorunlar, kadına şiddet, aldatılan kadınlar, imam nikâhının yansımaları, kadınların sosyal hayata katılma gerekliliği, kadınlara yönelik eğitim gibi birçok konu gündeme getirilmiş ve bu konularda çeşitli tefrikalar gazetede neşredilmiştir. Bu konular eleştirel ve bilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Böylelikle kadınların bilinçlenmesi amaçlanmıştır.

Gazetede Kadınlara yönelik yazılan haberler şunlardır⁵¹⁰;

⁵⁰⁸ Atatürk dönemi ve sonrasında yapılan seçim yılları ile seçilen kadın milletvekili sayıları şöyledir; 1935-18,1939-15,1943-16,1946-9,1950-3,1954-4,1957-7,1961-3,1965-8,1969-5,1973-6,1977-4,1983-12,1987-6,1991-8. Emel Doğramacı, **a.g.e.**, s.23.

⁵⁰⁹ Bernard Caporal, Fransa'nın Aix-en Provence Üniversitesi'nde hazırladığı "Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk Kadını (1919-1970)" isimli doktora tezinde bu hususları açık bir şekilde ifade etmiştir. Örneğin Atatürk ve Atatürk sonrası ilköğretimde okullaşma oranını gösterdiği tabloda (s.258), 1970 yılına kadar en yüksek oranın Atatürk döneminde olduğunu söylemektedir. Bu oran ortaokullarda (s.286) ve liselerde (s.298) aynı şekilde Atatürk döneminde en yüksek seviyededir. Bu bilgiler içerisinde kız öğrencilerin sayısal olarak en yüksek olduğu dönemler yine Atatürk dönemidir. Atatürk döneminde halk dersanelerince kadınlara verilen diploma sayısı 406.320'dir. Bu oran 1970 yılına kadar verilen en yüksek diploma sayıdır. Bu doktora tezi sonrasında Ercan Eyüboğlu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bernard Caporal, **Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, Çev.Ercan Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. ,Tisa Matbası, Ankara 1982.

⁵¹⁰ Bu tabloda, kadınlar hakkında yazılan bütün haberlere yer verilmemiştir.

Tarih Sayı	İçerik	Haber Köşe Yazısı	Sıra
14 Birinci Teşrin 1937 -Tanıtım Sayısı-	Yaralama (Yurt İçi)	Borçkada bir baskın	1.
	Magazin	Sun'i güzellik	2.
4 İkinci Teşrin 1937 -2-	Cinayet (Yurt Dışı)	Almanya da bir Landru yakayı ele verdi	3.
	Sağlık	Dünyanın en şişman kadını hasta	4.
1 Birinci Kanun 1937 -4-	Cinayet (Yurt Dışı)	Karım beni aldattırsa	5.
	İstihdam	Mahkûm kadınlar Sümerbankın Kayserindeki fabrikasında çalıştırılacak	6.
12 Birinci Kanun 1937 -8-	Yaralama (Yurt İçi)	Kızını kaçırtmak istemiyen ana	7.
	Kaza-Vefat (Yurt Dışı)	Feci yangın Amerikada bir kadınla dokuz çocuk yandı	8.
	Asayiş Şikayet	İhtiyar koca meraklısı bir kız	9.
13 Birinci Kanun 1937 -9-	Kız Kaçırma	İki gönül bir olunca	10.
	Siyasi-Askeri	Üç "fistanlı diktatör"	11.
14 Birinci Kanun 1937 -10-	Kız Kaçırma	12 yaşında bir kız kaçırıldı Hınıs'ın Karaağaç köyünde bir vaka	12.
	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Çat'da bir ev çöktü beş kişi öldü	13.
	Asayiş Hırsızlık	Mahallelerde hırsız kadınlar İki kadın çaldıkları eşya ile yakalandı	14.
16 Birinci Kanun 1937 -12-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir genç sevdiği kızı tabanca ile öldürdü	15.
17 Birinci Kanun 1937 -13-	Asayiş Kavga	Umumhanede kavga	16.
	Kız Kaçırma	Hınısta küçük bir kızı kaçıranlar yakalandılar	17.
	Sarkıntılık	Amerikada kadınlara sarkıntılık edenler	18.
19 Birinci Kanun 1937 -15-	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Balıkesirde feci bir yangın İki kadın, iki çocuk ve ahırdaki hayvanlar diridiri yandılar	19.
	Magazin	Sonya Heni Filmde de Birinci	20.
21 Birinci Kanun 1937 -16-	Magazin	Mısır kıralının düğün takımı İstanbulda Türk kızları tarafından işleniyor	21.
	Cinayet (Yurt İçi)	Bir kadın çocuğunu yaraladı ⁵¹¹	22.
	Asayiş Suikast	Suikastcının anası sorguya çekildi	23.
	Siyasi-Magazin	Belçika kralı Leopold Londraya gitmiş Kardeşinin bir İngiliz asılzadesinin kızı ile evlenmesi mevzubahs	24.
	Cinayet (Yurt Dışı)	Fransada beş kişiyi öldüren bir canavar	25.
22 Birinci Kanun 1937 -17-	Magazin	Bir günde on beş düğün	26.
23 Birinci Kanun 1937 -18-	Sağlık	Ruzvelt'in Annesinin kalbı sağlammış	27.

⁵¹¹ Haber başlığında yaralama olarak ifade edilse de olayın cinayet ile sonuçlandığı haber içeriğinden anlaşılmaktadır.

	Çocuk Kaçırma	Bir milyonerin çocuğunu kaçıran kadın	28.
24 Birinci Kanun 1937 -19-	Hukuk	Kadınlar da vergi verecek	29.
26 Birinci Kanun 1937 -21-	Şüpheli Ölüm	Arabacının Tortumdan getirdiği ölü kadın	30.
	Askeri Suikast	Japonların en meşhur kadın casusu öldürüldü	31.
28 Birinci Kanun 1937 -22-	Kaza Vefat (Yurt İçi)	ARDANUÇTA 4 yaşında bir kız ocak yanarken diridiri yandı	32.
	Hukuk	Evlenmiyen mütেকait kızları	33.
	Eğitim	Afyon'da Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü	34.
30 Birinci Kanun 1937 -24-	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Feci bir kaza Bir kadın kamyon altında ezilerek öldü	35.
31 Birinci Kanun 1937 -25-	Tarih-Kültür	Evlenme müessesesi ne gibi şekillerden geçti?	36.
1 İkinci Kanun 1938 -26-	Tarih-Kültür	Eski Türklerde kız alıp vermek âdeti	37.
2 İkinci Kanun 1938 -27-	Tarih-Kültür	Bir çok karlı erkek bir çok kocalı kadın	38.
	Cinayet (Yurt İçi)	Maçkade bir hurma için bir kadın öldürüldü	39.
5 İkinci Kanun 1938 -29-	Tarih-Magazin	M.m Küri öldü, fakat hatırası unutulmadı	40.
6 İkinci Kanun 1938 -30-	Kaza (Yurt Dışı)	Bir kadın teyyareci yolda kayboldu	41.
	Magazin	Çorçil'in Amerikadaki kızı nihayet dönüyor	42.
7 İkinci Kanun 1938 -31-	Yaralama (Yurt İçi)	Eski bir aile iğbirarı yüzünden	43.
	Magazin	Atınadaki düğün Yunan Veliathile evlenecek Prenses Atınaya vardı	44.
	Magazin	Bu yeni yıl içinde neler olacaktı? Bir Fransız falcı kadın bu sene Umumi Harp olmayacağını söylüyor	45.
8 İkinci Kanun 1938 -32-	Yaralama (Yurt İçi)	Umumhanede bir kadın dövüldü	46.
9 İkinci Kanun 1938 -33-	Vefat	Genç hemşire Şefika defnedildi Bütün doktorlar ve hemşireler cenazesinde hazır bulundular	47.
	Kültür	Almanyada genç kızlar için mecburi eliş	48.
	Şikayet	Şehir mütehasşısına isyan eden kadınlar	49.
	Edebiyat-Kültür	Niçe ve Lüdendorfa göre kadın	50.
11 İkinci Kanun 1938 -34-	Cinayet (Yurt Dışı)	Sevgilisinin kocasını ve üvey kızını öldüren adam	51.
12 İkinci Kanun 1938 -35-	Magazin	Alman sinema artisti Brigitte Helm Kocas ve çocuğu ile meşgul olmak üzere sinemayı bıraktı	52.
14 İkinci Kanun 1938 -37-	Şikayet-İstihdam	Erzurumda Türk kızına mağaza ve dükkünlerde neden iş verilmiyor?	53.
16 İkinci Kanun 1938 -39-	Askeri-Siyasi	Çin sularında muthiş bir korsan kadın	54.
19 İkinci Kanun 1938 -41-	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	İhtiyar bir kadın dereye yuvarlanarak öldü	55.
	Kız Kaçırma	Kız kaçırdılar	56.
20 İkinci Kanun 1938 -42-	Magazin	Kral Faruk bugün evleniyor MISIR KRALİÇESİ FERİDE	57.
	Cinayet (Yurt Dışı)	Vaydman'ın öldürdüğü Amerikalı kız	58.

21 İkinci Kanun 1938 -43-	Spor	Bayanlara tatbiki kayak dersleri	59.
	Eğitim	Tortumda okumasını öğrenen kadınlar	60.
23 İkinci Kanun 1938 -45-	Terör	Varşovada tethişçi bir kız yakalandı	61.
30 İkinci Kanun 1938 -51-	Askeri-Siyasi	ÇİNDE KADINLIĞIN GÖZÜ AÇILMIŞTIR Mm. ŞANKAYŞEK	62.
2 Şubat 1938 -53-	Magazin	101 top yerine 51 top atıldı Hollandalı Prenses nihayet bir kız çocuğu doğurdu	63.
	Kültür-Moda	Genç Alman kızı güzel olmağa mecburdur	64.
3 Şubat 1938 -54-	Siyasi-Magazin	Mısır Kralından Sonra Ardşidük Oton bir İtalyan prensesile evleniyor	65.
	Eğitim	Köylü kadınları Sihhi bilgilerle de techiz edilecekler	66.
4 Şubat 1938 -55-	Eğitim	KADINLARIMIZ NASIL ÇALIŞIYOR? Erzurum Akşam Kız Sanat okulunda bir saat Direktör Bayan Aliye Kurt diyor ki:	67.
6 Şubat 1938 -57-	Magazin	Prenses Jülyanaya sürpizler	68.
8 Şubat 1938 -58-	Eğitim	Hayata giren Türk kızı Trabzonda genç kızların gıpta ettiği bir müessese	69.
9 Şubat 1938 -59-	Taciz	Misafir olduğu evin genç kızına göz koyan adam	70.
15 Şubat 1938 -62-	Siyasi	Paris Elçimizin refikası Fransız Cumhurreisinin refikaları şerefine bir ziyafet verdi	71.
16 Şubat 1938 -63-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir kadını yumrukla döve döve öldürdüler	72.
	Kız Kaçırma	Bir kızı kaçırdılar	73.
17 Şubat 1938 -64-	Magazin	Hollanda prensesine ad kondu	74.
19 Şubat 1938 -66-	Siyasi-Magazin	Kral Zogo'nun evleneceği kız	75.
22 Şubat 1938 -68-	Siyasi	Aşkale Belediye seçimi yapıldı Kadınlar bizzat sandık başına gelerek reylerini verdiler	76.
23 Şubat 1938 -69-	Kız Kaçırma	Dört kişi 22 yaşında bir kızı kaçırdılar	77.
26 Şubat 1938 -72-	Siyasi-Magazin	Makdald'ın kızı evleniyor	78.
	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Bir kadın diri diri yandı	79.
4 Mart 1938 -77-	Eğitim-Bilgilendirme	Kadınların kol saatleri neden çabuk bozuluyor	80.
12 Mart 1938 -84-	Vefat (Yurt Dışı)	Feci bir nikâh	81.
13 Mart 1938 -85-	Eğitim-Hukuk	Köylü kadınlara! İmam nikâhile evlenmek meselesi	82.
13 Mart 1938 -86- (İkinci Baskı)	Sağlık	İhtiyar bir kadın ikiz çocuk doğurdu	83.
18 Mart 1938 -89-	Siyasi-Magazin	Hollanda Kraliçesi tahtan çekiliyor	84.
19 Mart 1938 -90-	Eğitim-Hukuk	İmam nikâhı ile iki taraflı mücadele lâzım	85.
22 Mart 1938 -92-	Eğitim	KADIN Evinde rahat eden koca eve bağlanır	86.

	Magazin	Fransanın şimdi en çok meşgul olduğu kadın	87.
23 Mart 1938 -93-	Eğitim-Kültür	Ağrıda konferans veren ilk Türk kadını	88.
	Yaralama (Yurt İçi)	Vanda iki artist kadına dayak atanlar	89.
24 Mart 1938 -94-	Eğitim-Bilgilendirme	İmam nikâhı Yüzünden canları Yanan kadınlar	90.
25 Mart 1938 -95-	Eğitim-Bilgilendirme	İmam nikâhı Yüzünden canları Yanan kadınlar	91.
26 Mart 1938 -96-	Vefat	Çocuk yetiştirme rekorunu kıran Türk kadını	92.
27 Mart 1938 -97-	Asayiş	Karısını 2,5 liraya kumara basan adam	93.
29 Mart 1938 -98-	Asayiş	62 defa evlenmiş	94.
6 Nisan 1938 -105-	Askeri	Sabiha Gökçenin kumandasında bir hava filosu İzmirliğin alkışları arasında Gazi emir sahasına indi	95.
	Vefat	Süvari Teğmen Fahri İlhanın refikası vefat etti	96.
8 Nisan 1938 -107-	Cinayet (Yurt İçi)	TÜYLER ÜRPERTİCİ BİR CİNAYET Bir kadını, boynundaki beşibirliği almak için boğup öldürdüler	97.
	Eğitim-Bilgilendirme	BAYANLAR! Ben sizin birer iyi zevce olduğunuzu nereden bileyim	98.
9 Nisan 1938 -108-	Yaralama (Yurt İçi)	İKİ EVLİLİĞİN KÖTÜLÜKLERİ Karısının üstüne karı alan sinirli bir genç üç kişiyi ağırca yaraladı	99.
10 Nisan 1938 -109-	Cinayet (Yurt Dışı)	Cezairde bir kadın bir zabiti öldürmüştü	100.
13 Nisan 1938 -111-	Yaralama (Yurt İçi)	UMUMHANEDE KANLI BİR EĞLENTİ Kafalar döndü Bıçaklar çekildi Kadınlar kan içinde yere serildiler	101.
14 Nisan 1938 -112-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir adam dişini baltayla kıran babasını ve üvey anasını kurşunla öldürdü Ölen adamın aldığı ikinci karısının öğütleriyle hareket ettiği sanılıyor	102.
	İstihdam	Kadın çorapları	103.
15 Nisan 1938 -113-	Eğitim-Bilgilendirme	Kadınlar artık uyanın	104.
	Cinayet (Yurt Dışı)	Vanda beşibirliklerine kurban giden kadın	105.
16 Nisan 1938 -114-	Eğitim-Bilgilendirme	DOĞUNUN DERTLERİ İmam nikâhı yüzünden çıkan facialar	106.
17 Nisan 1938 -115-	Eğitim-Bilgilendirme	ALDATILAN KADINLAR Sahibinin başından geçenler acıklı bir derstir.	107.
19 Nisan 1938 -116-	Eğitim-Bilgilendirme	İMAM NİKÂHI BELÂSİ Birçok saf kadınlar imam nikâhını hâlâ muteber bir nikâh sanıyorlar	108.
20 Nisan 1938 -117-	Eğitim-Bilgilendirme	ALDATILAN KADINLAR Hadiyeyi nasıl sokak ortasında bıraktılar?	109.
21 Nisan 1938 -118-	Eğitim-Bilgilendirme	DOĞUDA NİKÂH DERTLERİ Bir kadının haberi olmadan koacsından ⁵¹² boşanmış...	110.

⁵¹² Kocasından.

	Bilgilendirme	Genleşmek isteyen Bayanlara	111.
22 Nisan 1938 -119-	Eğitim-Bilgilendirme	HEP İMAM NİKÂHI YÜZÜNDEN “İmam nikâhını sahici sandım, ben ne bileyim?”	112.
	Eğitim-Yardım	Küpe ve yüzüklerini Köy mektebine veren kadın ve kızlar	113.
23 Nisan 1938 -120-	Bilgilendirme-Eğitim	İMAM NİKÂHINA NE LÜZÜM VAR? Nahiye merkezlerinde seyyar nikâh memuru bulundurmak kâfi!	114.
27 Nisan 1938 -123-	Bilgilendirme-Eğitim	İMAM NİKÂHI “Amme namına takibat yapılırsa cahill köylü üzerinde tesiri olur”	115.
	Yaralama (Yurt İçi)	Karısından dayak yemiş	116.
30 Nisan 1938 -126-	Asayiş Kadın Kaçırma	Üç çocuk babası beş çocuk annesini kaçırdı	117.
5 Mayıs 1938 -130-	Sosyal Yardım	Çok çocuklu analara ikramiye	118.
	Yaralama (Yurt İçi)	Adanada bir talebe kadın hocasını yaraladı	119.
7 Mayıs 1938 -132-	Magazin	TİRANDAKİ DÜĞÜN “Jeraldin, bugün artık kraliçe oldun!”	120.
8 Mayıs 1938 -133-	Yaralama (Yurt İçi)	Karısını döğen koca	121.
10 Mayıs 1938 -134-	Cinayet (Yurt İçi)	Ardahanda dereden bir kadın cesedi çıkarıldı	122.
	Taciz	Oltuda bir öğretmen tevkif edildi Okul kızlarının birine tecavüzden dolayı hakkında tahkikat yapılıyor	123.
14 Mayıs 1938 -138-	Adalet-İdam Vefat (Yurt İçi)	Katil bir kadının idam hükmü onandı	124.
15 Mayıs 1938 -139-	Kız kaçırma	Kızı kaçırmak isterken ağır surette yaralandı ⁵¹³	125.
	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Domuz öldürmeye giderken bir kadını vurdu	126.
	Magazin	İngiliz kral ve kraliçesi Parise geliyorlar	127.
17 Mayıs 1938 -140-	Kız Kaçırma	İki erkek bir kızı kaçıracaktı	128.
18 Mayıs 1938 -141-	Propaganda	Alman kadınları soğansız kaldı	129.
20 Mayıs 1938 -143-	Cinayet (Yurt İçi)	Yetmiş beşlik bir ihtiyar taze bir kadın öldürdü	130.
	Tecavüz (Yurt İçi)	Oltudaki iğrenç hadise	131.
21 Mayıs 1938 -144-	Spor	Atlı sporda kadınlar	132.
22 Mayıs 1938 -145-	Magazin-Siyasi	Ruzveltin ikinci oğlu da düşman aileden kız alıyor	133.
26 Mayıs 1938 -148-	Bilgilendirme-Siyasi	Bir Hatay gazetesinin başmakalesi Atatürk’ün on seve evvel Hataylı kadınlara sözleri	134.
27 Mayıs 1938 -149-	Asayiş-Hırsızlık	Evlenmek istediği kadının eşyasını mı çaldı? Dul Bir kadının hırsızlık iddiası tahkik ediliyor	135.
	Yaralama (Yurt İçi)	Koyunlar çayıra girdi diye Karı koca bir baba ile oğlunu yaraladılar	136.

⁵¹³ Haber başlığında yaralanma geçse de kızı kaçırmak isteyen erkek öldürülmüştür.

	Kaza	Bir Fransız kadın tayyareci kayboldu	137.
29 Mayıs 1938 -151-	Kaza-Vefat (Yurt Dışı)	Kaybolan Fransız kadın tayyarecisi bulundu	138.
2 Haziran 1938 -154-	Siyasi	HATAYDA BIÇAK KEMİĞE DAYANDI Kadınlarımıza da tecavüz etmeye başladılar	139.
	Eğitim	Almanyada nişanlı kızlar için kurslar	140.
4 Haziran 1938 -156-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir amele karısını öldürdü ⁵¹⁴	141.
9 Haziran 1938 -160-	Kız Kaçırma	Kız kaçırınlar	142.
11 Haziran 1938 -162-	İstihdam-Hukuk	17 yaşındaki kızlar Fabrikalarda geceleri çalıştırılmayacak	143.
	Eğitim	Kız Sanat Mektepleri	144.
14 Haziran 1938 -164-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir kadın, kocasını sevgilisine öldürttü	145.
	Eğitim	Akşam Kız Sanat mektebi sergisi açıldı	146.
15 Haziran 1938 -165-	Cinayet (Yurt İçi)	Kocasını aşıkına öldürten kadın	147.
	Eğitim	Akşam Kız Sanat Okulunun yeni mezunları	148.
16 Haziran 1938 -166-	Askeri-Siyasi	İki kadın bir çocuk ağır surette yaralandı	149.
	Siyasi-Hukuk	İdamdan kurtulan bir kadın hapishaneden de çıktı	150.
17 Haziran 1938 -167-	Şüpheli Ölüm (Yurt İçi)	Şüpheli bir ölüm	151.
	Siyasi-Magazin	Hitlerin hürmetkârı bir kadının Pragda başına gelenler	152.
	Askeri-Siyasi	Sabiha Gökçen Balkan turuna çıktı	153.
18 Haziran 1938 -168-	Askeri-Siyasi	Sabiha Gökçen İstanbuldan Selanığe Uğrayarak Atınaya vardı	154.
	Sağlık-Asayiş	Ruhsatsız ebelik yapan bir kadın	155.
	Eğitim	Trabzon Kız Orta okulunun müsameresi	156.
	Eğitim	Trabzon Kız Sanat Enstitüsünün sergisi	157.
	Sağlık-Magazin-Siyasi	İngiliz Kraliçesi rahatsız	158.
19 Haziran 1938 -169-	Askeri-Siyasi	Kadın tayyarecimiz Sabiha Gökçen Atınadan Sofyaya geçti, oradan Belgada hareket etti	159.
	Eğitim-Bilgilendirme	Cenevre Tarih Cemiyetinin son toplantısı Bayan Afet Türkiyedeki hafriyatın son neticeleri hakkında izahat verdi	160.
21 Haziran 1938 -170-	Askeri-Siyasi	Sabiha Gökçen Bükreşte Yapılan hava mitingine de iştirak etti	161.
	Cinayet (Yurt İçi)	İzmitte feci bir cinayet	162.
22 Haziran 1938 -171-	Kız Kaçırma	Bir kız kaçırıldı	163.
	Askeri-Siyasi	Türk Kadını bir örnektir Bükreş gazeteleri Sabiha Gökçenin Balkan turundan hararetle bahsediyor	164.
24 Haziran 1938 -173-	Askeri-Siyasi	Sabiha Gökçen Balkan turundan döndü	165.
	Sağlık-Magazin-Siyasi	İngiliz ana Kraliçesi evvelki gün vefat etti	166.
28 Haziran 1938 -176-	Cinayet (Yurt İçi)	Bafrada feci bir cinayet	167.
	Kaza-Yaralanma (Yurt Dışı)	Bir kadın tayyareci düştü	168.
	Kaza-Vefat	At tepti bir kızı öldürdü	169.

⁵¹⁴ Haber başlığında kadın cinayeti olarak geçse de haber içeriğinden bir erkeğin öldürüldüğü anlaşılmaktadır.

	(Yurt İçi)		
	Eğitim	Sarıkamışta nakış kursu açıldı	170.
	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Karsta bir kadın boğuldu	171.
2 Temmuz 1938 -180-	Cinayet Yaralama (Yurt İçi)	Bir tavuk yüzünden Torulun bir köyünde Ayşe komşusu Saadeti öldürdü	172.
	Kız Kaçırma	Bir kız sevgilisine kaçtı	173.
5 Temmuz 1938 -182-	Eğitim	Kız orta okulunun dikiş ve biçki sergisi	174.
6 Temmuz 1938 -183-	Kız Kaçırma	Kaçırılan kızlar	175.
	Magazin	Madam Dolfus Amerikaya gidiyor	176.
	Magazin	Rasputin'i öldüren prensin kızı evlendi	177.
8 Temmuz 1938 -185-	Sağlık	Omuzda on kilo ağırlığında ur Yirmi senedir bu derdi çeken fakir kadına nihayet ameliyat yapılacak	178.
12 Temmuz 1938 -188-	Yaralama (Yurt İçi)	Bacadan atılan Bomba Biri kadın olmak üzere, ocak başında oturan üç kişiyi ağır surette yaraladı	179.
	Kız Kaçırma	Evli bir adam da kız kaçırdı yakalandı	180.
13 Temmuz 1938 -189-	Yaralama (Yurt İçi)	İki kadının karşısına çıkan ayı	181.
15 Temmuz 1938 -191-	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	Genç bir kız değirmen suyuna düşerek doğuldu	182.
19 Temmuz 1938 -194-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir kadını bıçakla öldürdüler	183.
20 Temmuz 1938 -195-	Vefat (Yurt Dışı)	Romanya Valide Kraliçesi vefat etti	184.
	Cinayet (Yurt İçi)	Başkasile münasebette bulunan karısını öldürdü	185.
	Yaralama (Yurt İçi)	Jilet pıçağı ile	186.
21 Temmuz 1938 -196-	Cinayet (Yurt İçi)	Bacakları kopmuş gebe bir kadın cesedi bulundu	187.
24 Temmuz 1938 -199-	Siyasi	Diyarbakır sayısları Bayan Huriye Öniz şehrimizde	188.
	Siyasi	Romen Valde Kraliçesinin cenaze merasimi	189.
27 Temmuz 1938 -201-	Vefat (Yurt İçi)	Tercanda seller yüzünden 22 ev yıkıldı Sellerden bir kadın boğuldu	190.
30 Temmuz 1938 -204-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir aylık gayri meşru çocuğu öldürüp gömmüşler	191.
	Tecavüz-Asayiş	Bir kıza tecavüz etmek isteyenler	192.
	Kız Kaçırma	Kaçırılan kız	193.
3 Ağustos 1938 -207-	Sağlık	İkizlerle on çocuk doğurmuş olan ana	194.
4 Ağustos 1938 -208-	Vefat (Yurt İçi)	Bir köyde yayla damı çöktü, iki kadın öldü	195.
	Kız Kaçırma	Kocasını bırakıp sevgilisine kaçan kadın	196.
5 Ağustos 1938 -209-	Kız Kaçırma	Menfa isminde bir kıza kaçırıldılar	197.
6 Ağustos 1938 -210-	Kız Kaçırma	65 yaşında bir adam 50 yaşında bir kadını kaçırdı	198.
7 Ağustos 1938 -211-	Cinayet (Yurt İçi)	Babalar, çocuklarınıza dikkat ediniz İki çocuk tabanca karıştırlarken bir kızın ölümüne sebep oldular	199.

	Kız Kaçırma	Oltuda iki namus hırsız yakayı ele verdi Bunlar göz koydukları kızı elde etmek için nasıl bir plân çevirmişler?	200.
9 Ağustos 1938 -212-	Kız Kaçırma	Kız kaçırmak isterken yakalandı	201.
10 Ağustos 1938 -213-	Kız Kaçırma	Gez köyünde evli bir kadın başkasına kaçtı	202.
12 Ağustos 1938 -215-	Tecavüz (Yurt İçi)	Zorla güzellik olur mu?	203.
13 Ağustos 1938 -216-	Cinayet (Yurt İçi)	Faili mechul cinayet Bir kadını evinin bahçesinde kurşunla vurdular	204.
	Cinayet (Yurt İçi)	Gayri meşru çocuğunu düşüren kadın	205.
14 Ağustos 1938 -217-	Kız Kaçırma	Elmas kızı iki defa kaçırdılar	206.
	Kız Kaçırma	Hep Elmaslar kaçırılıyor	207.
	Asayiş (Yurt İçi)	Vâdi izdivaçla	208.
	Sağlık	Çok çocuklu analar	209.
16 Ağustos 1938 -218-	Kaza-Vefat (Yurt İçi)	İlçedeki havuzda bir kız çocuğu boğuldu	210.
	Asayiş-İntihar (Yurt İçi)	Dost sevgisi	211.
18 Ağustos 1938 -220-	Cinayet (Yurt İçi)	Fidan nasıl ölmüştü?	212.
19 Ağustos 1938 -221-	Cinayet (Yurt İçi)	Hazeri öldürenler yakalandı	213.
20 Ağustos 1938 -222-	Tecavüz (Yurt İçi)	Feci Şey	214.
	Kız Kaçırma	Genç bir kızı yatağından çıplak kaçırdılar	215.
21 Ağustos 1938 -223-	Magazin	Pariste bir Türk kızı ile evlenen Mısırlı Paşa	216.
25 Ağustos 1938 -226-	Eğitim	Alman kadınları nasıl selamlayacak?	217.
28 Ağustos 1938 -229-	Magazin-Siyasi	Bir Prenses isterse sulhu kurtarabilir miş	218.
	Cinayet (Yurt İçi)	Bir kadın tavanda asılı olarak bulundu	219.
30 Ağustos 1938 -230-	Kız Kaçırma	10 yaşında kız bir delikanlıyı kaçırır mı?	220.
31 Ağustos 1938 -231-	Magazin	Lupe Velez on ikinci kocasından da ayrıldı	221.
2 Eylül 1938 -233-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir adamı namaz kılariken öldürdüler Cinayete sebep, bir kız kaçırma meselesinden bir senedir unutulmayan kindir	222.
3 Eylül 1938 -234-	Kız Kaçırma	Bir kızı zorla yatağından kaçırdılar	223.
	Yaralama (Yurt İçi)	Bir emzik yüzünden kavgaya	224.
	Eğitim	Akşam Kız Sanat Okuluna talebe kaydı	225.
6 Eylül 1938 -236-	Yangın-Asayiş	Bir kadının intikamı	226.
9 Eylül 1938 -238-	Kaza-Vefat	İki kız yavru suda boğuldu	227.
11 Eylül 1938 -240-	Yaralama (Yurt İçi)	Su yüzünden kadın kavgası	228.
13 Eylül 1938 -241-	Cinayet (Yurt İçi)	Aşık Kerem pıçak altında can verdi Arkadaşının karısı ile gizli münasebatta bulunan adam	229.
	Kız Kaçırma	Evli kadını kaçırdılar	230.
	Kız Kaçırma	Bir kızı daha kaçırdılar	231.

14 Eylül 1938 -242-	Vefat (Yurt İçi)	Bir kadın çöken bir damın altında öldü	232.
24 Eylül 1938 -251-	Cinayet (Yurt İçi)	Yomranın bir köyünde 19 yaşında bir kadın kurşunla yaralandı, öldü	233.
	Eğitim	Kız orta mektebi yeni binaya geçti	234.
28 Eylül 1938 -254-	Vefat (Yurt İçi)	Bir kızcağız zehirlenerek öldü	235.
1 Birinci Teşrin 1938 -257-	Siyasi	İngiliz Kraliçesi Avam kamerasında sevincinden ağladı Ağlayan Kraliçe	236.
2 Birinci Teşrin 1938 -258-	Yaralama (Yurt İçi)	Dul kadını kaçırmak isteyenler	237.
6 Birinci Teşrin 1938 -261-	Magazin-Siyasi	İngiliz ana Kraliçesinin milli müdafa yardımı	238.
11 Birinci Teşrin 1938 -265-	Kız Kaçırma	Kayınvalidesini kaçırdı	239.
19 Birinci Teşrin 1938 272-	Cinayet (Yurt İçi)	Bir ana gayri meşru çocuğunu öldürdü	240.
20 Birinci Teşrin 1938 -273-	Vefat (Yurt İçi)	Köy yolunda Kızılıcak toplarken Bir ayı Satiye isminde bir kadını parçaladı	241.
26 Birinci Teşrin 1938 -278-	Sosyal Yardım	Altıdan fazla çocuğu olan Türk anaları Aşağıda isimleri yazılı olanlara kanun mucibince para mükâfatı verilecektir	242.
5 İkinci Teşrin 1938 -286-	Asayiş-Tecavüz (Yurt İçi)	Zorlu âşık	243.

Tablo-10-Doğu Gazetesinde Kadın Haberleri.

Tablo-10 detaylı şekilde incelendiğinde Doğu gazetesinde Kadın konusu geneli itibariyle, asayiş (cinayet, yaralama, kız kaçırma, taciz, tecavüz), eğitim, imam nikahı, kültür, magazin, moda, reklam, sağlık, siyasi evlilikler, spor, vefat haberleri başlıklarında ele alındığı görülmektedir.⁵¹⁵

Tablo-10'a göre Kadın ile ilgili en dikkat çeken haberler şunlardır;

3.2.1. Doğu Gazetesinde Kadına Yönelik Şiddet Haberleri

Doğu, kadınlar ile ilgili haberlere ve konulara sıkça yer vermiştir. Bu haber başlıklarından biri de kadınlara yönelik şiddet içerikli haberlerdir. Gazetede neşredilen, kadınlara yönelik şiddet haberleri (cinayet-tecavüz-yaralama-taciz) Tablo-11'de gösterilmiştir.⁵¹⁶

KADINA YÖNELİK ŞİDDET HABERLERİ (CİNAYET-TECAVÜZ-YARALAMA)						
Sıra No	(Tarih-Sayı)	Yer/Mekân Gereke	Sonuç			
			Cinayet	Tecavüz	Yaralama	Taciz
1.	4 İkinci Teşrin 1937/2	Almanya Seri Katil	5 Kadın			
2.	1 Birinci Kanun 1937/4	Amerika Aldatma	1 Kadın			
3.	16 Birinci Kanun 1937/12	İstanbul Aşk Cinayeti	1 Kadın			
4.	21 Birinci Kanun	Fransa	1 Kadın			

⁵¹⁵ Kadınlara yönelik haberler, Tablo-10'da ayrıntılı şekilde gösterildiği için bu kısımda her haber için ayrı bir dipnot verilmemiştir. Tablo-10'a bakıldığında haberlerin hangi tarihli ve sayılı gazetede yer aldığı görülmektedir.

⁵¹⁶ Bu tabloda, kız kaçırımları, doğal kazalar sonucu ölümler ve hayvan saldırılarından ölen veya yaralanan kadınların sayıları verilmemiştir. Tablo 10'a göre Doğu gazetesinde 28 kız kaçırma, 1 çocuk kaçırma haberine yer verilmiştir.

	1937/16	Hırsızlık				
5.	2 İkinci Kanun 1938/27	Trabzon/Maçka Kavga	1 Kadın			
6.	7 İkinci Kanun 1938/31	Eleşkirt/Arifbey Kavga			1 Kız Çocuğu	
7.	8 İkinci Kanun 1938/32	Erzurum/Eminkurdu Kavga			1 Kadın	
8.	11 İkinci Kanun 1938/34	İsviçre Aşk Cinayeti	1 Erkek	1 Kadın		
9.	9 Şubat 1938/59	Sarıkamış Sarkıntılık ve Tecavüz Girişimi				1 Kadın
10.	16 Şubat 1938/63	Oltu/Kosur Kavga	1 Kadın			
11.	23 Mart 1938/93	Van Hırsızlık			2 Kadın	
12.	8 Nisan 1938/107	Van Hırsızlık	1 Kadın			
13.	9 Nisan 1938/108	İğdir Şiddetli Geçimsizlik			2 Kadın	
14.	13 Nisan 1938/111	Erzurum/Gölbaşı Kavga			2 Kadın	
15.	14 Nisan 1938/112	Borçka Kavga	1 Kadın			
16.	5 Mayıs 1938/130	Adana Kavga			1 Kadın	
17.	8 Mayıs 1938/133	Erzurum/Taşmescid Kavga			1 Kadın	
18.	10 Mayıs 1938/134	Ardahan Faili Meçhul	1 Kadın			
19.	10 Mayıs 1938/134	Oltu Tecavüz		1 Kız Çocuğu		
20.	20 Mayıs 1938/143	Muş Kavga	1 Kadın			
21.	21 Haziran 1938/170	İzmit Faili Meçhul	1 Kadın			
22.	28 Haziran 1938/176	Bafra Hırsızlık	1 Kadın			
23.	2 Temmuz 1938/180	Torul Kavga	1 Kadın		1 Kadın	
24.	12 Temmuz 1938/188	Ardahan Kavga/Husumet			1 Kadın	
25.	19 Temmuz 1938/194	Tortum Faili Meçhul	1 Kadın			
26.	20 Temmuz 1938/195	Şavşat Yasak Aşk	1 Kadın			
27.	20 Temmuz 1938/195	Tuzluca Yasak Aşk			1 Kadın	
28.	21 Temmuz 1938/196	Artvin Faili Meçhul	1 Kadın			
29.	30 Temmuz 1938/204	Hınıs/Ketenci Yasak Aşk	1 Kız Çocuğu			
30.	7 Ağustos 1938/211	Tortum/Şekerli Kaza	1 Kız Çocuğu			
31.	12 Ağustos 1938/215	Ardahan Baskın		1 Kadın		
32.	13 Ağustos 1938/216	Rize Faili Meçhul	1 Kadın			
33.	18 Ağustos 1938/220	Ağrı Aile İçi Kavga	1 Kadın			
34.	19 Ağustos 1938/221	Kars Faili Meçhul	1 Kadın			
35.	20 Ağustos 1938/222	Sarıkamış Tecavüz		1 Kız Çocuğu		
36.	28 Ağustos 1938/229	Tutak Faili Meçhul	1 Kadın			
37.	3 Eylül 1938/234	Kars Kavga			1 Kadın	
38.	11 Eylül 1938/240	Kars Kavga			3 Kadın	

39.	24 Eylül 1938/251	Trabzon Kaza	1 Kadın			
40.	5 İkinci Teşrin 1938/286	Erzurum/İlca Tecavüz Girişimi		1 Kadın		
	Toplam Mağdur Sayısı		28	5	17	1

Tablo-11-Doğu Gazetesinde Kadınlara Yönelik Şiddet Haberleri.

Tablo-11'e göre, 1937-1938 yılları arasında Doğu gazetesinde 40 adet kadına yönelik şiddet haberlerine yer verilmiştir. Bu haberlere göre, cinayete kurban giden mağdur sayısı 28'dir. Bunlardan 20 kişi Türkiye'de, 8 kişi yurt dışında öldürülmüştür. Öldürülenler içerisinde 25 kadın, 2 kız çocuğu, 1 erkek bulunmaktadır. Aynı tabloya göre, tecavüze uğrayan mağdur sayısı 5'dir. Bunlardan 3'ü kadın, 2 kişi ise kız çocuklarıdır. Yaralanan mağdur sayısı 17 kişidir. Bunlardan 16 kişi kadın, 1 kız çocuğudur. Ayrıca 1 kadın tacize uğramıştır.

Tablo-10 dikkatlice analiz edildiğinde kadınlara yönelik şiddet haberleri olduğu gibi kadın kaynaklı şiddet (hırsızlık,yaralama, cinayet) haberlerine de yer verildiği görülmektedir. Bu haberler şunlardır;

3.2.2. Doğu Gazetesinde Kadın Kaynaklı Şiddet Haberleri

KADIN KAYNAKLI ŞİDDET HABERLERİ (HİRSIZLIK-YARALAMA-CİNAYET)					
Sıra No	(Tarih-Sayı)	Yer/Mekân Gerekçe	Sonuç		
			Hırsızlık	Yaralama	Cinayet
1.	14 Birinci Kanun 1937/10	Erzurum/Süngeriş Hırsızlık	2 Kadın		
2.	21 Birinci Kanun 1937/16	İstanbul Cinayet			1 Çocuk
3.	10 Nisan 1938/109	Cezayir Yaralama			1Erkek
4.	27 Nisan 1938/123	Erzurum/Kadana Aile İçi Kavga		1 Erkek	
5.	27 Mayıs 1938/149	Erzurum/Hınıs Kavga		2 Erkek	
6.	14 Haziran 1938/164	Muş Yasak Aşk			1 Erkek
7.	30 Temmuz 1938/204	Hınıs Yasak Aşk			1 Kız Çocuğu
8.	13 Ağustos 1938/216	Rize Yasak Aşk			1 Çocuk
9.	19 Birinci Teşrin 1938/272	Posof Yasak Aşk			1 Çocuk
	Toplam Mağdur Sayısı		2	3	6

Tablo-12-Doğu Gazetesinde Kadın Kaynaklı Şiddet Haberleri.

Tablo-12 analiz edildiğinde 1937-1938 yıllarında kadın kaynaklı 9 şiddet haberine yer verildiği görülmektedir. Bu haberlere göre, 2 kadın hırsızlık suçundan adalete teslim edilmiştir. 3 erkek, kadınlar tarafından yaralanmış, 6 kişi kadınlar tarafından öldürülmüştür. Öldürülenlerin 3 çocuk, 2 erkek, 1 de kız çocuğudur.

Öldürülen bebeklerin hukuki ve ahlaki olmayan ilişkiler neticesinde doğduğu ve anneleri tarafından bebeklik dönemlerinde öldürüldüğü anlaşılmıştır.

3.3. Doğu Gazetesinde Eğitim Haberleri

Doğu gazetesi, kızların okutulması gerekliliğini hassasiyetle savunmuştur. Bu durum Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın Erzurum'a geldiği gün gazetede açıkça ilan edilmiştir. Erzurum'da Kız Enstitüsü ve Kız Lisesi'nin kurulması gerekliliğini paylaşmıştır.⁵¹⁷ Bu haber, Arıkan ve heyetinin dikkatini çekmiş Erzurum Kız Sanat Mektebi'nin Kız Enstitüsü haline getirilmesine karar verilmiştir. İstanbul Kapısı'ndaki eski valilik konağı Kız Orta Mektebi'ne tahsil edilmiştir.⁵¹⁸ Gazetede kadınlara ve kız öğrencilere yönelik eğitim haberlerine sıkça yer verildiği dikkat çekmektedir.⁵¹⁹

3.4. Doğu Gazetesinde Moda Haberleri

Gazetenin bazı sayılarında moda köşesine yer verilmiş, kadınların gündelik hayatlarında modaya uyum sağlamalarını kolaylaştıracak bilgiler aktarılmıştır. Bu bilgiler içerisinde zayıflama, güzel giyinme, yüz bakımı, makyaj ve makyaj malzemelerinin kullanımı üzerinde durulmuştur.⁵²⁰

3.5. Doğu Gazetesinde Sağlık Haberleri

Gazetenin bazı sayılarında kadınlara, annelere ve kız çocuklarına yönelik bilgilendirme ve eğitim amaçlı sağlık alanında yazılar bulunmaktadır. Bu yazılarda özellikle kadınların ve kız çocuklarının gündelik hayatta sürekli karşılaşılabileceği hastalıklar anlatılmış ve pratik tedavi yöntemleri aktarılmıştır.⁵²¹

⁵¹⁷ Doğu, S.191, 15 Temmuz 1938.

⁵¹⁸ Doğu, S.193, 17 Temmuz 1938.

⁵¹⁹ Bu hususta bkz. Doğu, S.22, 28 Birinci Kanun 1937. ;Doğu, S.43, 21 İkinci Kanun 1938. ;Doğu, S.54, 3 Şubat 1938. ;Doğu, S.55, 4 Şubat 1938. ;Doğu, S.58, 8 Şubat 1938. ; Doğu, S.162, 11 Haziran 1938. ;Doğu, S.164, 14 Haziran 1938. ;Doğu, S.165, 15 Haziran 1938. ;Doğu, S.168, 18 Haziran 1938. ;Doğu, S.176, 28 Haziran 1938. ; Doğu, S.182, 5 Temmuz 1938. ;Doğu, S.234, 3 Eylül 1938. ;Doğu, S.251, 24 Eylül 1938.

⁵²⁰ Doğu, S.18, 23 Birinci Kanun 1937. ;Doğu, S.51, 30 İkinci Kanun 1938. ;Doğu, S.61, 11 Şubat 1938. ;Doğu, S.67, 20 Şubat 1938. ;Doğu, S.107, 8 Nisan 1938. ;Doğu, S.110, 12 Nisan 1938. ;Doğu, S.114, 16 Nisan 1938. ; Doğu, S.177, 29 Haziran 1938. ;Doğu, S.191, 15 Temmuz 1938.

⁵²¹ Doğu, T.S., 14 Birinci Teşrin 1937. ;Doğu, S.4, 1 Birinci Kanun 1937. ;Doğu, S.7, 11 Birinci Kanun 1937. ;Doğu, S.11, 15 Birinci Kanun 1935. ;Doğu, S.14, 18 Birinci Kanun 1937. ;Doğu, S.15, 19 Birinci Kanun 1937. ; Doğu, S.16, 21 Birinci Kanun 1937. ;Doğu, S.28, 4 İkinci Kanun 1938. ;Doğu, S.37, 14 İkinci Kanun 1938. ;Doğu, S.67, 20 Şubat 1938. ;Doğu, S.107, 8 Nisan 1938. ;Doğu, S.116, 19 Nisan 1938. ;Doğu, S.148, 26 Mayıs 1938. ; Doğu, S.155, 3 Haziran 1938. ;Doğu, S.177, 29 Haziran 1938. ;Doğu, S.215, 12 Ağustos 1938. ;Doğu, S.241, 13 Eylül 1938. ;Doğu, S.242, 14 Eylül 1938. ;Doğu, S.274, 21 Birinci Teşrin 1938. ;Doğu, S.275, 22 Birinci Teşrin 1938. ;Doğu, S.278, 26 Birinci Teşrin 1938. ;Doğu, S.279, 27 Birinci Teşrin 1938. ;Doğu, S.283, 2 İkinci Teşrin 1938.

3.6. Doğu Gazetesinde İmam Nikahı Konusu

Doğu gazetesinde kadınlar ile ilgili ele alınan en önemli konu, imam nikahıyla yapılan evliliklerdir.⁵²²Bu konu, 13 Mart 1938 tarihli gazetede şu şekilde kaleme alınmıştır;

“İçinizde okuyup yazma bilenler, bu satırları okusunlar! Ve bilmeyenlere anlatsınlar. Köy hocaları bu satırları kabil olduğu kadar köy kadınlarının kulağına ulaştırsınlar. Ve vatandaşlar diliniz döndüğü kadar, muhitinize ve bilhassa kadınlarımıza şu hakikatı anlatınız! İmam nikâhı diye bir şey mevcut değildir. Gizlice devlet kanunlarını çiğneyerek, sözde nikah kıyan imam, kadın ve erkeğin saffetinden istifade eden, alalâde bir mutavassıttan başka bir şey değildir. Kızlarınızı on beş yaşına varmadan evlendirmeyiniz, evlenme ancak belediyede veya muhtarca kanuni merasim yapıldıktan sonra tamam olur. Erkeklerle başka türlü birleşen kadınlar ihtiyarlayınca veya erkeklerin gönlü geçince kapı dışarı edildikleri zaman onları kanun korumaz. Nafaka alamazlar, zarar ve ziyan davası açamazlar. Koca dedikleri adam ölürse mirasa konamazlar. Kapatmalık çok ayıp ve kötü şeydir. Buna Allah ta razı değildir, hükümet te! Halbuki imam nikahı denilen şey, kadının kapatma olmasından başka bir şey değildir. Kadınlar eğer haklarını kendileri korumazlarsa, sonra ne kadar sızlansalar para etmez. Evleneceğiniz zaman belediyede nikahınızı kıydırmaya erkeğinizi ikna edemezseniz evlenmeyiniz. Erkeğin sizin hakkınızda iyi niyeti yok demektir.”⁵²³

Bu makaleden sonra Cihad Bâban tarafından, “İmam nikâhı ile iki taraflı mücadele lâzım” isimli bir makale kaleme alınarak, imam nikahının ortaya çıkardığı sorunlar üzerine durulmuştur.⁵²⁴Akabinde bu konuda kadınları bilgilendirmek için bir yazı dizisi neşretmiştir.⁵²⁵Bu yazılara bir destek de Erzurum Belediye Başkanı Şevket Arı’dan gelmiş, kadınların bilinçlenmesiyle son 1 ayda resmi nihaklarda % 30 artış olduğunu ifade etmiştir.⁵²⁶

⁵²² İmam nikahı konusu Doğu gazetesinde ilk defa Cihad Bâbân tarafından kaleme alınan “İmam Nikahı” isimli yazıyla gündeme gelmiştir. Bu yazı hakkında bkz. **Doğu**,S.81,9 Mart 1938. ;Nikah, kelime itibariyle birbirine meyletmek, iç içe geçmek anlamında kullanılır. Dinde kadını erkeğin evlenme akdine denir. Akid yapılırken 2 şahidin bulunması şarttır. Şahitler, iki erkek yahut iki erkek bir kadın olmalıdır. Süleyman Ateş, **Kur’an’a Göre Evlenme ve Boşanma**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul. ;Nikâh kelimesi, fıkıh terminolojisinde şer’an aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan evlilik ilişkisidir. Nikah akdinin duyurulması ve ilan edilmesi teşvik edilmiştir. İslam’da nikah hususu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fahrettin Atar, “Nikâh”, **TDVİA**, C.33, 2007,s.112-117.

⁵²³ **Doğu**,S.85, 13 Mart 1938. ;İmam nikahıyla 70 yaşında bir ihtiyarın 15 yaşında bir kıza evlenmesi haberi için bkz. **Doğu**, S.211, 7 Ağustos 1938. ;Gayriresmi yapılan evlilik neticesinde yaralama haberi hakkında bkz. **Doğu**, S.108, 9 Nisan 1938.

⁵²⁴ Makale için bkz. **Doğu**,S.90,19 Mart 1938.

⁵²⁵ **Doğu**, S.114, 16 Nisan 1938. ;**Doğu**,S.115, 17 Nisan 1938. ;**Doğu**,S.116, 19 Nisan 1938. ;**Doğu**,S.117,20 Nisan 1938. ;**Doğu**, S.118, 21 Nisan 1938. ;**Doğu**,S.119, 22 Nisan 1938. ;**Doğu**,S.120, 23 Nisan 1938. ;**Doğu**, S.123, 27 Nisan 1938.

⁵²⁶ **Doğu**,S.113,15 Nisan 1938.

Doğu, çok önemli bir konu olan imam nikahı hususunu sert bir dille gündeme getirmiştir. Gazeteye göre, imam nikahıyla yapılan evliliklerde kadınlar hukuken sosyal hayatta mağduriyet yaşamaktadırlar. Hukuki konularda haklarını alamayan kadınların bu durumu gazete tarafından şiddetle eleştirilmiş, resmi nikahların kısılması hususunda teşvik edici ve sert yazılar neşredilmiştir.⁵²⁸

Doğu gazetesinde yer alan verilere göre, 1937 yılında 255 çiftte evlenmek için sağlık raporu verilmiştir.⁵²⁹ Vilayet nüfus idaresince yapılan istatistiğe göre 1937 yılı Kanuni evvel ayı içinde Erzurum şehrinde 445 yeni doğum, 65 evlenme, 218 ölüm gerçekleşmiştir.⁵³⁰ 1937 yılının genelinde 716 doğum olmuşken 394 kişi vefat etmiştir. Doğanlardan 337'i kız, 339'u erkektir. Vefat edenlerden 182 kişi kadın, 212 kişi ise erkektir.⁵³¹

⁵³¹ **Doğu**, S.35, 12 İkinci Kânun 1938.

vakaları ise 2.000 ile 2.500 arasındadır. Boşanmanın en önemli gerekçesi, çiftler arası geçimsizliktir. 1937 yılında İstanbul'da 245, İzmir'de 236, Manisa'da 177 kişi boşanmıştır.⁵³²Gazetede gayrimüslimlere yönelik sayısal veriler de bulunmaktadır. Bu verilere göre gayrimüslimlerde evlilik oranı daha fazladır. 6.466.000 evli, 8.397.000 bekar, 1.160.000 dul, 48.000 boşanan insan vardır. Müslümanlarda evlilik oranı erkeklerde nüfusun %39,8'ini, kadınlarda %40,2'sini oluşturmaktadır. Hristiyanlarda ise erkeklerde %41, kadınlarda %43,1'dir. Musevi erkeklerde evlilik oranı %42,1'dir. Dul kadınların oranı, nüfusun fazla olduğu şehirlerde, erkeklerde %1,6, kadınlarda 15,8'dir. Nüfusun az olduğu yerlerde bu oran erkeklerde %1,3, kadınlarda %12,2 şeklindedir. Bu verilere göre, erkeklerin kadınlara göre daha fazla ikinci bir evlilik yaptığı görülmekle beraber, dul kadınların genellikle evlenmediği görülmektedir.⁵³³Doğu'nun 1 Eylül 1938 tarihli haberine göre; Türkiye'nin erkek nüfusu 7.936.512 kişidir. 4.611.363 bekar, 3.160.367 evli, 110.412 dul, 13.713 erkek boşanmıştır. Kadın nüfusu 8.220.938 kişidir. Bunların 3.785.929 bekar, 3.305.967 evli, 1.049.937 dul, 35.735'i boşanmıştır. Habere göre kadınlar ile erkekler arasında yaşanan bu farkın temel gerekçesi Birinci Dünya Savaşı'dır.⁵³⁴

⁵³² Doğu, S.34, 11 İkinci Kânun 1938.

⁵³³ Doğu, S.45, 23 İkinci Kânun 1938.

⁵³⁴ Doğu, S.232, 1 Eylül 1938.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde kurulan Umumi Müfettişlikler ile Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan Umumi Müfettişlikler arasında benzelikler olsa da kuruluş gayesi bakımından temel bir farklılık vardır. Osmanlı Devleti'nde kurulan Umumi Müfettişlikler, geneli itibariyle azınlıkların yoğun olduğu ve asayişsizliklerin etkin olduğu bölgelerde kurulmuştur. Avrupalı devletler tarafından desteklenen bu yapılar, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahil olunması bakımından emperyalist güçler tarafından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Başta Azınlıklara yönelik ıslahatlar ve Ermeni Meselesi gibi 2 önemli konuyu sürekli gündemde tutan Emperyalist güçler, Umumi Müfettişliklerin kurulması ve yaygınlaştırılması için Osmanlı Devleti'ni teşvik etmişlerdir. Böylece Osmanlı Devleti'nin iç işlerine rahatça müdahil olma imkanını elde etmeyi planlamışlardır. Lakin planladıkları Umumi Müfettişlik programını tam manasıyla uygulamaya koyamamışlardır.

Cumhuriyet Türkiye'si'nde kurulan Umumi Müfettişlikler ise geneli itibariyle Türkiye'nin tamamına yakın bir coğrafi alanda kurulmuştur. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ekonomik kalkınmayı desteklemekle beraber huzur ve güvenin sağlanması için bizzat kurucu irade tarafından hazırlanılmış ve tatbik edilmiş bir projedir. Hasan Tahsin Uzer de bu projenin bir ürünü olan Üçüncü Umumi Müfettişliği'ne atanarak kendisine tebliğ edilen resmi görevi, hayatının sonuna kadar yerine getirmeye çalışmıştır. Uzun ve yorucu bir çalışmanın ve emeğin ürünü olan Umumi Müfettişlikler, CHP döneminin bir ürünü olarak karşımıza çıkmakla beraber DP iktidarında çıkarılan kanunla tasfiye edilmiş, hukuki olarak kaldırılmışlardır.

Doğu gazetesi işte bu kurumlardan biri olan Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin yayın organı olması için hazırlanmıştır. Hasan Tahsin Uzer'in projesi olan bu gazete birçok misyonla donatılmış, Cumhuriyet'in temel değerlerini halka anlatmayı üzerine bir vazife addetmiştir. Doğu gazetesinin son sayısı resmi olarak 288. sayısı görünse de, Cumhuriyet'in ilan edildiği tarih olan 29 Ekim'e özel basılan 281. sayısı bize göre misyonunu tamamlamıştır. Cumhuriyet Bayramı'nın 15. Yıldönümü'nde 16 sayfa neşredilen, Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesinde yapılan yatırımları, açılan yeni kamu binalarını, okuyan öğrenci sayılarını ve birçok önemli bilgileri raporlar halinde okuyucuya sunan Doğu, böylelikle üstlendiği görevi hakkaniyetle yerine

getirmiştir. Geriye kalan 7 sayı, gündelik şekilde çıkan gazete formatında neşredilmiş, 288. sayısıyla basım ve yayın hayatına son vermiştir.

Doğu gazetesi, Erzurum Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi için bulunması güç bir hazine değerindedir. Yazılan yazılar, yer verilen haberler, kullanılan fotoğraflar ve belgeler itibariyle birçok konuda araştırmacılara kaynak olan Doğu gazetesi, Türk Basın Tarihi'nde benzerine az rastlanan bir gazete kalitesinde neşredilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında devlet desteğinin olması yadsınamaz bir gerçekliktir.

İçeriğinde birçok konu bulunan Doğu gazetesi, kadın konusunu açık ve net bir şekilde cesurca kaleme almıştır. Bu hususun ortaya çıkmasında Cumhuriyet Türkiye'si'nin Türk kadınına karşı görev ve sorumluluk bilinci gelmektedir. Milli Mücadele Dönemi'nde cephede ve cephe arkasında Türk askerinin destekçisi olan cefakar Türk kadınının hukuki, sosyal temel hak ve ödevleri süreç içerisinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu haklardan biri de basın hayatında kadına hak ettiği değerin verilmesidir. Doğu gazetesi işte bu minvalde kadın konusunu ayrıntılı bir şekilde ele almış ve yazılarında yer vermiştir. Bu yazılarda sadece Türk kadınlarıyla ilgili değil, Dünya üzerinde yaşayan hemen hemen bütün topluluklara ait kadınların yaşantısıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Doğu gazetesi, kuruluş gayesi itibariyle Devletçi, Kemalist ve Cumhuriyetçi bir yapının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle medeni ve çağdaş bir toplum yapısının kurulması amaçlanmış, kadın karakteri bu toplumun merkezinde düşünülmüştür. Bu minvalde gazetede, dini nikah olarak tanımlanan imam nikahı konusu eleştirel ve ağır bir üslup ile kaleme alınmıştır. İmam nikahının, ortaya çıkardığı sonuçları itibariyle ağır yükümlülükleri olduğu, kadınların mağdur olduğu ve resmi nikahın Anadolu coğrafyasının her köşesinde yaygınlaşması gerektiği savunulmuştur. Gazetenin geniş hatlarıyla ele almaya çalıştığı bir diğer kadın konusu ise kadınlara ve kız öğrencilere yönelik eğitim çalışmalarıdır. Gazetede, her kadının eğitim hakkı olduğunu savunulmuş, okulların ve eğitim kurumlarının açılması için her türlü gayret ve çaba sarf edilmiştir. Sonuç olarak Doğu gazetesinin kısa süreli yayın hayatı olmasına rağmen içeriği, basım kalitesi, kadrosu, ele aldığı konuları ve dönemi itibariyle ana kaynak mahiyetinde değerlendirilebilecek bir gazete olmakla beraber, kadın konusunda dikkat çeken yazıları ve Cumhuriyet Türkiye'si çerçevesinde üstlendiği misyonu bulunmaktadır.

KAYNAKÇA**Arşivler**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA).

BCA.30-10-0-0/71-464-1.

BCA.30-10-0-0/71-464-4.

BCA.30-11-1-0/117-39-16.

BCA.30-1-0-0/128-831-2. Ek: P2.

BCA.30-1-0-0/17-97-7.

BCA.30-1-0-0/33-195-5.

BCA.30-10-0/71-464-4.

BCA.30-10-0-0/119-844-2.

BCA.30-10-0-0/142-20-7.

BCA.30-10-0-0/159-113-22.

BCA.30-10-0-0/197-349-9.

BCA.30-10-0-0/2-12-4.

BCA.30-10-0-0/2-12-9.

BCA.30-10-0-0/69-453-6.

BCA.30-10-0-0/70-459-1.

BCA.30-10-0-0/70-462-1.

BCA.30-10-0-0/70-462-10.

BCA.30-10-0-0/70-462-6.

BCA.30-10-0-0/70-462-7.

BCA.30-10-0-0/70-462-8.

BCA.30-10-0-0/70-463-1.

BCA.30-10-0-0/70-463-13.

BCA.30-10-0-0/70-463-15.

BCA.30-10-0-0/70-463-24.

BCA.30-10-0-0/70-463-3.

BCA.30-10-0-0/70-463-6.

BCA.30-10-0-0/70-463-9.

BCA.30-10-0-0/71- 468-3.

BCA.30-10-0-0/71.468.1.

BCA.30-10-0-0/71-464-1.

BCA.30-10-0-0/71-464-14.

BCA.30-10-0-0/71-464-16.

BCA.30-10-0-0/71-464-2.

BCA.30-10-0-0/71-464-31.

BCA.30-10-0-0/71-464-6.

BCA.30-10-0-0/71-464-7.

BCA.30-10-0-0/71-464-9.

BCA.30-10-0-0/71-465-1.
BCA.30-10-0-0/71-465-5.
BCA.30-10-0-0/71-465-6.
BCA.30-10-0-0/71-466-10.
BCA.30-10-0-0/71-466-5.
BCA.30-10-0-0/71-467-2.
BCA.30-10-0-0/71-468-1.
BCA.30-10-0-0/71-468-10.
BCA.30-10-0-0/71-468-3.
BCA.30-10-0-0/71-468-5.
BCA.30-10-0-0/71-468-8.
BCA.30-10-0-0/71-468-9.
BCA.30-10-0-0/75-494-3.
BCA.30-10-0-0/75-494-4.
BCA.30-11-1-0/ 129-9-12.
BCA.30-11-1-0/101-2-14.
BCA.30-11-1-0/101-2-16.
BCA.30-11-1-0/101-3-19.
BCA.30-11-1-0/101-3-2.
BCA.30-11-1-0/101-4-1.
BCA.30-11-1-0/101-4-14.
BCA.30-11-1-0/101-5-17.
BCA.30-11-1-0/102-8-4.
BCA.30-11-1-0/103-13-5.
BCA.30-11-1-0/106-30-8.
BCA.30-11-1-0/107-35-18.
BCA.30-11-1-0/124-32-20.
BCA.30-11-1-0/127-48-2.
BCA.30-11-1-0/127-48-6.
BCA.30-11-1-0/129-9-12.
BCA.30-11-1-0/130-13-8.
BCA.30-11-1-0/135-42-6.
BCA.30-11-1-0/139-19-3.
BCA.30-11-1-0/140-25-18.
BCA.30-11-1-0/143-37-13.
BCA.30-11-1-0/147-17-5.
BCA.30-11-1-0/155-22-3.
BCA.30-11-1-0/158-36-8.
BCA.30-11-1-0/159-2-5.
BCA.30-11-1-0/163-23-19.
BCA.30-11-1-0/165-5-16.
BCA.30-18-1-1/22-87-18.

BCA.30-18-1-1/26-64-7.
 BCA.30-18-1-1/27-70-7.
 BCA.30-18-1-2/112-69-10.
 BCA.30-18-1-2/114-46-11. Dosya Ek: 76-681.
 BCA.30-18-1-2/43-15-7.
 BCA.30-18-1-2/57-70-16.
 BCA.30-18-1-2/57-70-25.
 BCA.30-18-1-2/59-84-1.
 BCA.30-18-1-2/60-97-2.
 BCA.30-18-1-2/61-1-8.
 BCA.30-18-1-2/61-2-11.
 BCA.30-18-1-2/61-2-12 Dosya Ek:71-408.
 BCA.30-18-1-2/61-9-15.
 BCA.30-18-1-2/70-97-20.
 BCA.30-18-1-2/72-14-7.
 BCA.30-18-1-2/77-62-16.
 BCA.30-18-1-2/82-6-9.
 BCA.30-18-1-2/83-44-3.
 BCA.30-18-1-2/91-63-18.
 BCA.30-30-0-0/70-459-1.
 BCA.490-1-0-0/1491-83-1.
 BCA.490-1-0-0/648-152-1.
 Devlet Arşivleri Başkanlığı Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA).
 BOA.Fon: DH. SAİDd...,150/279.
 BOA.MV.249.218.
 BOA.ZB.325-64.

Sürelî Yayınlar

Millî Kütüphane Sürelî Yayınlar Arşivi.
İstanbul Üniversitesi Arşivi–Gazeteden Tarihe Bakış Projesi-

Akşam.
 Ayın Tarihi.
 Cumhuriyet.
 Doğu (Bütün Sayıları).
 Erzurum.
 Resmi Gazete.
 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.
 Tan.
 TBMM Tutanak Dergisi.
 Ulus.
 Varlık.

Lisansüstü Tezler

AKDOĞAN, Didem, **İstiklâl Mahkemeleri ve Şapka İnkılâbının Erzurum'daki Yansımaları**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2019.

AKTAŞ, Akın, **Nene Hatun'un Hayatı ve Nene Hatun Bibliyografyası**, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun 2019.

ALPSOY, İkrâm, **Erzurum Yerel ve Yaygın Basın Kuruluşlarında Çalışan Gazeteciler Üzerine Bir Alan Araştırması**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2016.

ARPAÇAY, Çağatay, **Birinci Umumi Müfettişlik ve Ağrı İsyanı**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010.

ARSLAN, Ramazan, **Erzurum Şehir Merkezinde Vakıflar ve Sosyoekonomik Bir Değerlendirme**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995.

BACANLI, Hakan, **Cumhuriyet Dönemi Olağanüstü Bölge Yönetimi Uygulamaları: Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2012.

BAKİ, Osman, **Demokrat Parti Döneminde Erzurum Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1960)**, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak 2021.

BİLİCİ, Ümit, **Yeniyol ve Halk Gazeteleri Örneğinde Trabzon Basınının Çok Partili Sisteme Bakışı**, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul 2009.

BİNGÖL, İsmail, **Erzurum'daki Mahalli Basın Kuruluşlarının Birer İşletme Olarak İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995.

BOZ, İbrahim, **Doğu Gazetesine Göre Üçüncü Umumi Müfettişlik ve İmar Faaliyetleri (1937-1938)**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2018.

ÇELİK, Zişan Ataman, **Umumi Müfettişliklerde Nüfus Mühendisliği, Zorla Göçertme ve Yeniden İskan Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2019.

ÇİNİCİ, Harun, **Varlık Gazetesine Göre Cumhuriyet Döneminde Erzurum (1923-1935)**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2017.

ÇİRİŞ, Elmas İçyer, **Birinci Umumi Müfettişlik Raporlarına Göre Bitlis (1927-1952)**, Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis 2021.

ÇOŞKUN, Sena Şilan, **Tanrıçalıktan Orta Çağ'ın Cadı Avı Geleneği: Kadının İtibarsızlaştırılması Üzerine Bir İnceleme**, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa 2019.

DOĞAN, Gülizar, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadın Hakları ve Kadına Yönelik Şiddetin Osmanlı Basınına Yansıması**, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep 2020.

ERYILMAZ, Alparslan **1940 Yılı Erzurum Gazetesi Ekseninde Erzurum**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2010.

GEZDER, Erdem, **Sportif Haberler Açısından Hürsöz Gazetesi Tahlili (1955-1985)**, Yüksek Lisans Tezi, İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı 2021.

GİDER, Sinan, **Vakıfların İktisadi ve Sosyal Kalkınmadaki Rolü: Erzurum Vakıfları Örneğinde (XIX.Yüzyıl-Merkez)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2022.

GÜRSES, Derya, **Onyedinci Yüzyıl Cadılık Tartışmasında Şeytani Unsurlar**, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara 1997.

HAN, Volkan, **İktisadi ve İdari Yönleriyle Umumi Müfettişlikler (1863-1952)**, Doktora Tezi, Aksaray Üniversitesi 2017.

HASDEMİR, Seda, **Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Erzurum'a Yansıması (Erzurum Gazetesi'ne Göre)**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2019.

HELVACI, Pelin, **Gazeteci ve Siyasetçi Kimliğiyle Cihat Baban (1911-1984)**, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul 2021.

İNCE, Fatma, **İsmet İnönü'nün 1935 Yılı Trabzon ve Erzurum Gezisi ve III.Umumi Müfettişlik'in Kurulması**, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon 2008.

İZİBÜYÜK, Sevda, **Varlık Gazetesi'ne Göre Erzurum'da Parti Devlet Bütünleşmesi ve Yapılan Seçimler (1934-1936)**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum 2021.

KILIÇ, Ümit, **XVI. Yüzyılda Erzurum Eyaletinde Vakıflar**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.

KOCA, Hüseyin, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Dönemi Birinci ve İkinci Umumi Müfettişlikler**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 1994.

KORKMAZ, Ender, **Tahsin Uzer'in Yaşamı ve Faaliyetleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011.

KUZAKÇI, Başak, **6. ve 10. Yüzyıllar Arası Türk Kadın Tarihi**, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul 2018.

ÖZAL, Özge, **Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Cadılık Kavramı ve Cadı Kimliği Temsilleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2021.

ŞAHİN, Mustafa, **Hasan Tahsin Uzer'in Mülki İdareciliği ve Siyasetçiliği**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010.

TAŞ, Serap, **Umumi Müfettişlikler**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1997.

TOPARLAK, Bahar, **Dördüncü Umumi Müfettişlik: Kurulması, Çalışmaları ve Kaldırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013.

YÜCEBAŞ, Ferit, **I. Umumi Müfettişlik'in Kurulması ve Faaliyetleri: 1927-1952**, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 2012.

Araştırma Eserler

AKTAŞ, Akın, **Nene Hatun (1854-1955)**, (Ed.Oktay Karaman), Gece Yay. , Ankara 2022.

ALİYE, Fatma, **Osmanlı'da Kadın**, (Eserin Orijinal Adı: Nisvân-ı İslam), Bizim Kitaplar, İstanbul 2009.

ALYANAK, Kemal, **Erzurum'da Basın**, Erzurum 1999.

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın, (Yay. Haz. Ersin Kırca, Kevser Şeker), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 2015.

Atatürk'ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri, (Der. Necati Çankaya), II, Cem Ofset, İstanbul 1996.

Atatürk'ün Trabzon Konuşmaları, (Haz. Ahmet Can Bali; Rasim Şimşek) Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon 1990.

Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet, (Der. Türkân Arıkan), TBMM, Ankara 1984.

ATEŞ, Süleyman, **Kur'an'a Göre Evlenme ve Boşanma**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.

AVŞAR, Abdülhamit, **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul 1998.

AYBARS, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Doğan Kitap, İstanbul 2014.

AYBAY, Rona, **Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenme Etkisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. , Ankara 1980.

AZİMLİ, Mehmet, **Cahiliyye'yi Farklı Okumak**, Ankara Okulu Yay., Ankara 2016.

BALCIOĞLU, Mustafa; BALCI, Sezai, **Rothschdler ve Osmanlı İmparatorluğu**, Erguvanî Yay. ,(4.Baskı), Ankara 2020.

BARLIOĞLU, Hikmet; YAZICI, Celal, **Erzurum Matbuat Antolojisi**, Bar Yayınları, Erzurum 1963.

BAYAT, Fuzuli, **Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı**, Ötüken Yay. , İstanbul 2006.

BAYAT, Fuzuli, **Türk Kültüründe Kadın Şaman**, Ötüken Yay. , İstanbul 2020.

BAYDAR, Mustafa Çetin, **Şapka**, Vadi Yay., Ankara 2007.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (4. Baskı), Ankara 1991.

BERKTAY, Fatmagül, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Metis Yay. , (7. Baskı), İstanbul 2019.

BURGAÇ, Murat, **Türkiye'de Umumi Müfettişliklerin Kurulması ve Trakya Umumi Müfettişliği**, ATAM Yay. , Ankara 2013.

Büyük Tarih Trabzonda, (Der. Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu), Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1938.

CAPORAL, Bernard, **Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, (Çev. Ercan Eyüpoğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , Tisa Matbası, Ankara 1982.

CEBECİ, Dilâver, **Tanzimat ve Türk Ailesi**, Panama Yay. , Ankara 2017.

ÇİL, Yücel, **Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegeler**, Atatürk Üniversitesi Yay., (2. Baskı), Erzurum 2015.

Dede Korkut Hikâyeleri –Kitab-ı Dedem Korkud- , (Çev. Ayşegül Çakan), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , (6. Baskı), İstanbul 2019.

DOĞRAMACI, Emel, **Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1993.

DUMAN, Halûk Harun, **Erzurum Basın Yayın Tarihi (1867-1997)**, Vira Matbaası, İstanbul 2000.

ERGİN, Feridun, **Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi**, Duran Ofset Matbaacılık, 1977.

GÖKSEL, Burhan, **Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 1993.

GÜLTEPE, Necati, **Türk Kadın Tarihine Giriş (Amazonlardan Bâciyân-ı Rûm'a)**, Ötüken Yay. , (3.Baskı), İstanbul 2017.

GÜNEŞ, İhsan, **Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul 2017.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi (1935-1939) TBMM-V. Dönem, I, N.33**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay. , Ankara 2003.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-V.Dönem 1935-1939 (Özgeçmişler)**, N.26, II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay. , 2000.

GÜRER, Rabia; ALTINTAŞ, Mehtap, **Kutsal Kitaplarda Kadın**, Hayy Kitap, İstanbul 2017.

Hadislerle Kadın, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , (2.Baskı), Ankara 2019.

İNAN, Abdülkadir, **Eski Türk Dini Tarihi**, (2.Baskı), Altınordu Yay. , Ankara 2017.

İNAN, Afet, **Kurtuluş Savaşında Türk Kadını**, TTK, (2.Baskı), Ankara 2020.

İNAN, Afet, **Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975.

İNÖNÜ, İsmet, **Defterler (1919-1973)**, I, (Haz. Ahmet Demirel), YKY Yay. , (3.Baskı), İstanbul 2008.

İSHAKOĞLU, Mehmet, **Cumhuriyetle Başlayan Sanayileşme Hareketinde Doğu Anadolu**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1976.

KABACAKLI, Alpay, **Türk Basınında Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 1994.

Kadınların Hafızası İzdivaçlar, İttifaklar ve İhtilaflar, (Ed. Esra Nur Akbulak), Turkuaz Yay. , İstanbul 2021.

KALELİ, Emrullah, **Bizans Casusluk ve İstihbarat Faaliyetleri**, Gece Kitaplığı, Ankara 2021.

KAPLAN, Leylâ, **Cemiyetlerde Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998.

KARABEKİR, Kazım, **Paşaların Kavgası “İnkılap Hareketlerimiz**, (Yay. Haz. Faruk Özerengin), Truva Yay. , (2.Baskı), İstanbul 2019.

KARACA, Ali, **Anadolu Islahâtı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, Eren Yay. , İstanbul 1993.

KARAMAN, Oktay, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Şebinkarahisar**, Akademisyen Yay. , Ankara 2021.

KAYA, Mahmut, **Dünden Bugüne Çok Eşlilik**, Çıra Yay. , (2.Baskı), İstanbul 2020.

Kılıç Ali, **Atatürk’ün Hassasiyetleri**, Sel Yay. , İstanbul 1955.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , (2.Baskı), Ankara 2007.

KOÇAK, Cemil, **Umûmî Müfettişlikler (1927-1952)**, İletişim Yay. , İstanbul 2003.

KOPAR, Metin, **Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Doğu Anadolu’da Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1927-1950)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009.

Kur’an-ı Kerim Meâli, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , (7.Baskı), Ankara 2010.

KURNAZ, Şefika, **Balkan Savaşlarında Kadınlarımız**, Ötüken Yay. , İstanbul 2012.

KURNAZ, Şefika, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)**, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay. , Ankara 1991.

KURNAZ, Şefika, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, Ötüken Yay. , (2. Baskı), İstanbul 2015.

KÜÇÜKUĞURLU, Murat, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bayburt Tarihi**, Bayburt Belediyesi Kültür Yay. , Erzurum 2021.

KÜÇÜKUĞURLU, Murat, **Sorularla Erzurum Tarihi**, Çizgi Kitapevi Yay. , İstanbul 2018.

KÜÇÜKUĞURLU, Murat, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , Ankara 2012.

KÜÇÜKUĞURLU, Murat; OKUR, Mehmet, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Derya Kitabevi, Trabzon 2007.

Magna Charta, (Çev.Çiğdem Dürüşken), Alfa Tarih, İstanbul 2017.

METEL, Raşit, **Atatürk ve Donanma**, Deniz Basımevi Müdürlüğü, (2.Baskı), İstanbul 2005.

Nizâmü'l Mülk, **Siyasetname**, Çev. Mehmet Taha Ayar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul 2017.

OK, Sema, **İttihat Terakki'nin "Yemin"siz Kadınları**, Destek Yayınevi, İstanbul 2012.

Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnâmesi Tercümesi, Haz. Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975.

ÖZTÜRK, Saygı, **İsmet Paşa'nın Kürt Raporu**, Doğan Yay. , İstanbul 2008.

ÖZUĞURLU, Kurban, **Evlilik Raporu**, Altın Kitaplar Yayınevi, (2. Baskı), İstanbul.

ŞAHİN, Mustafa, **Hasan Tahsin Uzer'in Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , Ankara 2015.

TAN, E. Mine, **Kadın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi**, Türkiye İş Bankası ve Kültür Yay. , Ankara 1979.

TAŞYÜREK, Muzaffer, **Erzurum Kongresi ve I.BMM'de Erzurum Milletvekilleri**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 2000.

TOPALOĞLU, Bekir, **İslâm'da Kadın**, Yağmur Yay. , (10.Baskı), İstanbul 1980.

TOPUZ, Hıfzı, **II.Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, (7.Basım), İstanbul 2003.

Türk Basınında Kim Kimdir, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1977.

USTA, Veysel **Arşivlere Yansıyan Belgelerle Trabzon'da Atatürk Sevgisi**, Trabzon Belediyesi Kültür Yay. , Trabzon 2005.

UZER, Tahsin, **Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK Yay. , (2.Baskı), Ankara 1987.

ÜÇÖK, Bahriye, **İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981.

ÜNÜVAR, İhsan, **Erzurum Rehberi**, Tek Matbaası, İstanbul 1961.

ÜNÜVAR, İhsan, **Erzurum Vilâyeti**, Duygu Matbaası, İstanbul 1954.

Vakıf Kuran Kadınlar, Haz. Fahmeddin Başar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2019.

Vakıf Kuran Kadınlar, Haz. Mevlüt Çam, vd. , Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2018.

WIESNER-HANKS, E. Merry, **Tarihte Toplumsal Cinsiyet**, (Çev. Meral Çiyan Şenerdi), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul 2020.

WOLLSTONECRAFT, Mary, **Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi**, (Çev. Deniz Hakyemez), (6.Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul 2019.

YÜCEBAŞ, Ferit, **Doğu ve Güneydoğu'da Cumhuriyet Hükümetlerinin Temsilîyet Mekanizması: Birinci Umumi Müfettişlik (1927-1952)**, Gece Kitaplığı, Ankara 2021.

ZENGİN, Ersoy, **Tek Parti Döneminde Erzurum Vilayetinde Sosyal ve Ekonomik Hayat (1930-1946)**, Kitabevi Yay. , İstanbul 2021.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, **Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yay. , (2.Baskı), İstanbul 2013.

Makaleler

AKTAŞ, Akin “Sosyal Yardımlar Bağlamında Nene Hatun Kara Fatma Analizi”, **Tarih ve Günce**, S.6,2020, s.243-262.

AKTAŞ, Akin, “Arif Baytın’ın Vekil Seçilme Süreci”, **Asya Studies**, C.2, S.9, 2019, s.77-82.

AKYILDIZ, Ali, “Tanzimat”, **TDVİA**, C.40, İstanbul 2011, s.1-10.

ARSLAN, Zehra; OKUR, Mehmet, “Trabzon Atatürk Köşkü”, **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/trabzon-ataturk-kosku-2/>, (Erişim Tarihi 23.05.2022)

ATAR, Fahrettin, “Nikâh”, **TDVİA**, C.33, İstanbul 2007, s.112-117.

ATILCAN, İhsan Çoşkun, “Efendi Bey”, **Dadaş Dergisi**, Ankara 1959.

AYDOĞAN, Erdal, “Üçüncü Umumi Müfettişliği’nin Kurulması ve III.Umumî Müfettiş Tahsin Uzer’in Bazı Önemli Faaliyetleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.33-34, 2004, s.1-14.

BARDAKOĞLU, Ali, “Cahiliye Döneminde Kadın”, **Sosyal Hayatta Kadın**, Ensar Neşriyat, (3.Baskı), İstanbul 2005, s.13-20.

BAŞAR, Zeki, “Basın ve Erzurum Basını”, **Erzurum’da Basın**, Erzurum 1999, s.92-95.

DELİÇAY, İzzet “Erzurum Gazeteleri”, **Doğu**, S.218, 16 Ağustos 1938.

DUMAN, Halûk Harun, “1908-1928 Yılları Arasında Erzurum Basını”, N.42, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 1990, s.42-49.

ERUL, Bünyamin, “Vedâ Hutbesi”, **TDVİA**, C.42, İstanbul 2012, s.591-593.

FINDIKOĞLU, Fahri “Erzurum Şehirleşmesi ve İktisadî, Sosyolojik Meseleleri”, **Doğu Kalkınması ve Erzurum Şehirleşmesi İle İlgili Sosyolojik Meseleler**, Tortum Kalkınma Derneği Yay. , İstanbul 1970, s.131-198.

FINDIKOĞLU, Fahri, “Erzurum’un Esaslı Bir İhtiyacı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.1, 1959.

GERNİ, Cevat, vd. “İl Düzeyinde Gerileme Süreci: Erzurum Örneği”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.34,S.3,2020, s.1181-1206.

GÜNEŞ, Mehmet, “Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili”, **Akademik Bakış**, C.8, S.15, 2015, s.221-240.

HANİOĞLU, M. Şükrü, “Meşrutiyet,” **TDVİA**, C.29, Ankara 2004, s.388-393.

KARA, Mehmet Akif, “Düğün-Diyet-Gelin Üçlemesi Üzerinden Kırdan Kente Göç Olgusunun Analizi”, **The Journal Of Academic Social Science Studies**, S.51,2016, s.505-515.

KARAMAN, Oktay, “Şebinkarahisar Bibliyografyası”, C.5, S.15, **Asya Studies**, 2021, s.65-84.

KÖSEOĞLU, Aslı, “Erzurum Yerel Gazetelerin Haber İçeriklerine Yönelik Bir İncelemesi”, **Atatürk İletişim Dergisi**, S.13,2017, s.149-164.

KÜÇÜKGÜRLÜ, Murat, “Cumhuriyet Dönemi’nde Trabzon’un Su Meselesi ve Atası Projesi”, **ETÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, Aralık 2015, s.7-30.

REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, “Erzurum Matbuatı ve ÖZDİLEK”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.5-6, 1960.

REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, “Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.1, 1959.

REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, “Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.3, 1959.

REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, “Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.4, 1959.

REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, “Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.7-8, 1961.

REVNAKOĞLU, Cemaleddin Server, “Erzurum Matbuatı”, **Tarih Yolunda Erzurum**, S.9-10, 1961.

SEZER, Ayten, “Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.14,1998, s.899-905.

ŞAHİN, Mustafa; ŞAHİN, Cemile, “Osmanlı’nın Son Döneminde Partizanlık ve İç Çekişmeler Sebebiyle Azledilen Tahsin (Uzer) Bey’in-İşgal Öncesi-20 Günlük İzmir Valiliği”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.10, S.22, 2011, s.33-45.

YAZICI, Nesimi, “Takvîm-i Vekâyi”, C.39, **TDVİA**, İstanbul 2010, s.490-492.

İnteraktif Kaynaklar

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/>

Erişim Tarihi 26.06.2021

<http://ersa.ersurum.edu.tr/giris.php#katalog>

Erişim Tarihi 18.05.2021.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Erişim Tarihi 15.04.2022

<https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/viewAuthorThesis.js>

Erişim Tarihi 18.04.2022

<https://www.resmigazete.gov.tr/>

Karar No: 5858, 05.12.1927. ; Karar No: 1164, 16.07.1927.

Erişim Tarihi 04.03.2021.

<https://ersa.ersurum.edu.tr/>

Erişim Tarihi 28.03.2022.

<https://sozluk.gov.tr/>

Erişim Tarihi 12.11.2022.

EKLER

Ek-1

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVLERİ
Başvekalet
Muamelât Müdüriyeti
Aded
5858

Kararnâme

Umûmî Müfettişlik Kanûnı mücibince, Umûmî Müfettişlik vazîfe ve selâhiyyetleri hakkında, Dâhiliyye Vekâlet-i Celîlesince tanzim ve tevdi' kılınmış olan merbûta ta'lîmatnâmenin mer'îyyete vaz'ı, Vekâlet-i müşârün-ileyhânın 27 Teşrin-i sâni 927 tarihli tezkiresiyle vukû' bulan teklifi üzerine İcra Vekilleri Hey'etinin 27 Teşrin-i sâni 927 târihli ictimâ'ında tasvib ve kabûl olunmuştur.

27 Teşrin-i sâni 927

Reisicumhur
Gazi M. Kemâl

Başvekil
İsmet

Adliyye Vekili
M. Esâd

Müdâfa'a-i Millîyye Vekili
M. Abdülhâlik

Umumi Müfettişliklerin Selahiyetlerine Dair Yönetmelik.
BCA.30-18-1/26-64-7.

Ek-2

T. C.
BAŞVEKALET
Müşavir Kalem Müdürlüğü
Sayı:
2
3199

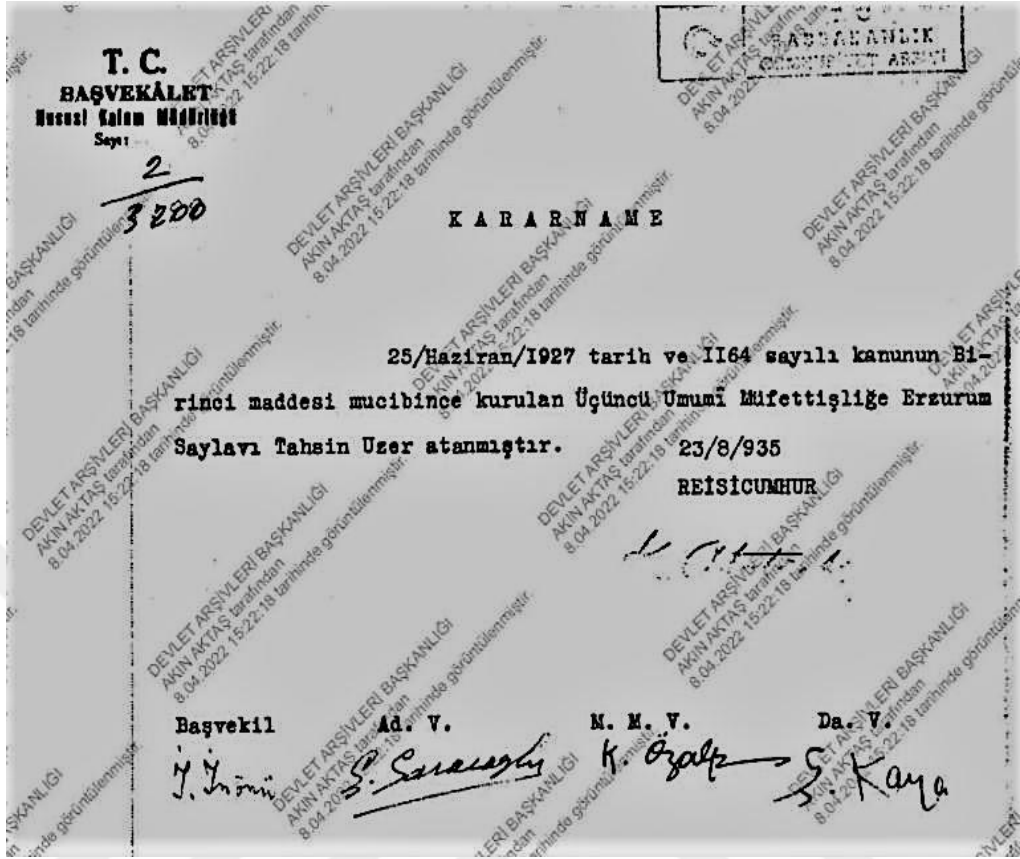
KARARNÂME

1) 25/Haziran/1927 tarih ve 1164 numaralı kanunun Birinci maddesi mücibince ve Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı vilâyetlerini ihtiva etmek üzere Üçüncü bir Umûmî Müfettişlik kurulması tensip edilmiştir.

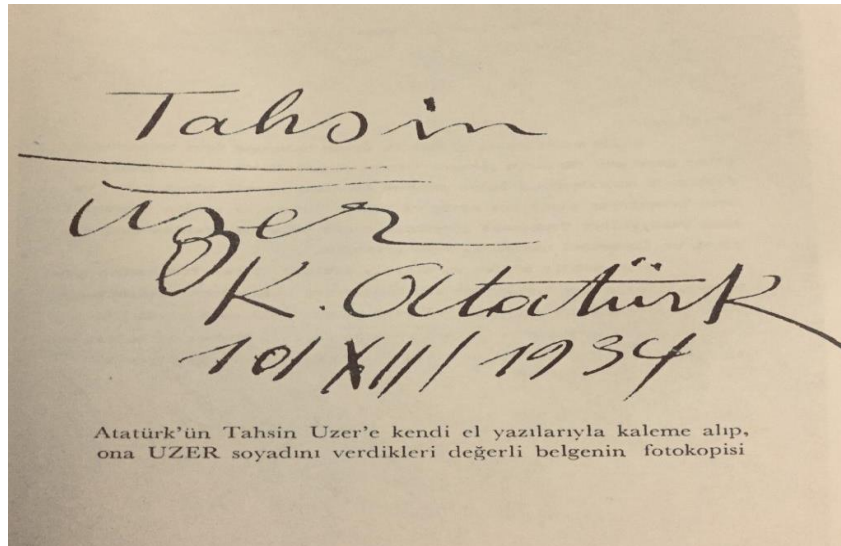
2) Bu kararnâmenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

REİSİCUMHUR
K. Atatürk

Üçüncü Umumi Müfettişliğin Kurulması.
BCA.30-18-1-2/57-70-15.

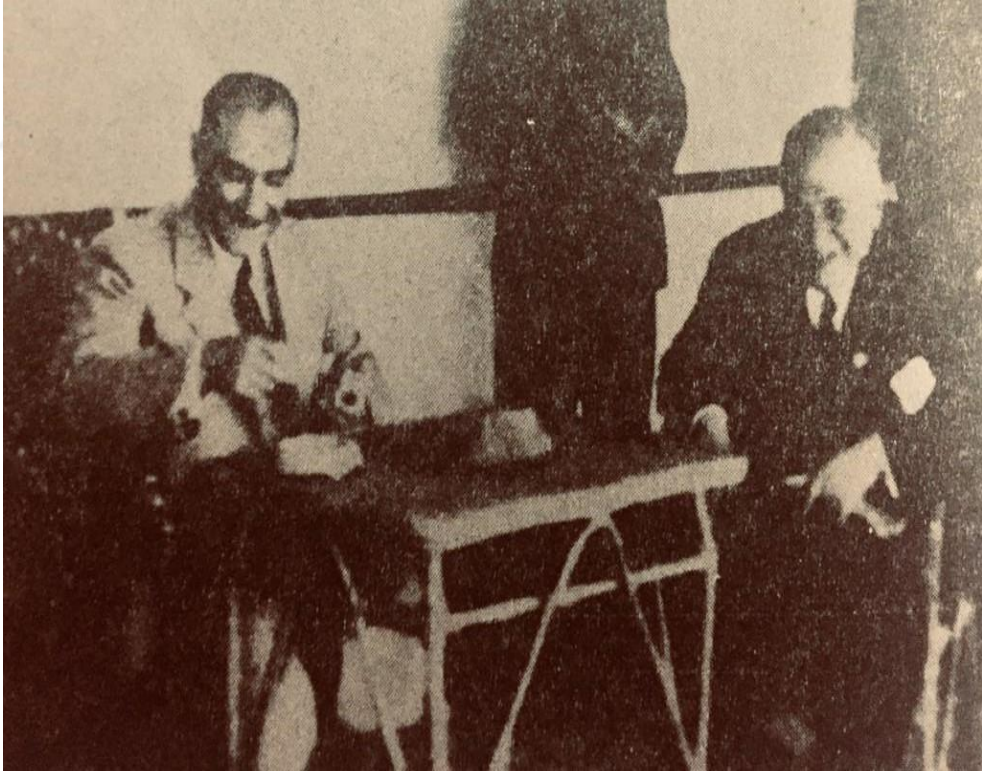
Hasan Tahsin Uzer'in Atama Kararnamesi.
BCA.30-18-1-2/57-70-16.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Hasan Tahsin Bey'e Uzer Soyadını Verdiği Belgenin Fotokopisi.
Tahsin Uzer, Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi, TTK Basımevi, Ankara 1987.

Tahsin Uzer, İsmet İnönü, Orgeneral Kâzım Orbay, Tevfik Rüştü Aras, Tortum Şelalesi Kıyısında-1934.
Tahsin Uzer, **Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK Basımevi, Ankara 1987.

Atatürk'ün 1937 Yılı Trabzon Ziyaretinde Hasan Tahsin Uzer İle Sohbet Ederken.
Tahsin Uzer, **Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK Basımevi, Ankara 1987.

Üçüncü Umumi Müfettişlerinden Nafiz Ergun ve Ailesi.
İhsan Ünüvar, **Erzurum Vilayeti**, Duygu Matbaası, İstanbul 1954.

Enver Paşa-Vehip Paşa-Hasan Tahsin Bey Erzurum'da-1915.
Tahsin Uzer, **Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, (2.Baskı), TTK Basımevi,
Ankara 1987

Cumhuriyet, 4 Aralık 1939-Doğu Gazetesi Kadın Yazarlarından Peride Celâl, **Doğu**, 22 Kanun 1937.

Doğu, S.226, 25 Ağustos 1938. Umumi Müfettişlik Binasının İnşaatı.

Peştemallar kalktı

Karadeniz halkı bu gün peştemalları atmış vaziyette bulunmaktadırlar. Hemen bütün köyler birbirine imtisal ederek şimdiye kadar kadınlarını sıkı, sıkı sardıkları peştemalların atılmasına karar vermekte ve bu kararı hemen tatbik etmektedirler.

Peştemalı atmak için Gürsu köyü halkının verdiği karar diğer bütün köylere imtisal nümunesi olmuştur. Karara derhal iştirak eden Harmanlı (Harra) da, Viçe nahiyesinde de peştemallar kaldırılmıştır.

Doğu, T.S, 14 Birinci Teşrin 1937.

Fransada beş kişiyi öldüren bir canavar

Nihayet müthiş itiraflarda bulundu ve beşini de paraları için nasıl öldürdüğünü birer birer anlattı.

Solda katil Vayduvan, sağda öldürdüğü insanlardan Amerikalı Dansöz Mis de Kovan

Doğu, S.46, 21 Birinci Kânun 1937.

Doğu,S.21,26 Birinci Kânun 1937.

Doğu,S.51, 30 İkinci Kânun 1938.

Doğu,S.23,29 Birinci Kânun 1937.

Doğu, S.25, 31 Birinci Kânun 1937.

Doğu, S.27, 2 İkinci Kânun 1938.

Doğu, S.54, 3 Şubat 1938.

Doğu, S.58, 8 Şubat 1938.

Trabzon'da Kız Talebe Milli Kıyafetleri.

Doğu, S.281, 29 Birinci Teşrin 1938.

hilinde ziraat ve beytari ihtiyacatın temini .

8 - Erzurumda gündelik çıkan doğu gazetesinin adı (Erzurumda *Uluz*) namile çıkacaktır . Çok büyük fedakârlıklarla meydana gelen yevmi bu gazete ordu kumandan ve zabitlerinin ve bütün devlet memurlarile münevver halk tabekasının günü gününe melumat ve hevedis almalarınınve mutalaalarının genişlemesini mucib olarak pek çok memnuniyeti celb etmiştir . Bilhessa kışın İstanbul ve Ankara postaları bazen 7 - 8 gün sonra okunmakta iken şimdi her sabah yep yeni havadisi almaları orduyu ve devlet memurlarını müteşekkir bırakmıştır . Binaenaleyh Erzurumda Uluz gazetesinin Ankaradaki Uluz gibi lutfen himaye ve takviye buyurulmasını bütün üçüncü ordu ve 8 Vilâyet memur ve halkı namına istirhâm ederim . Esasen Erzurum Vilâyeti bu gazeteyi güçlûkle idame ve idare ediyordu . Erzurumda Uluzun bu suretle himâyenizde kalması çok yerinde ve değerinde mânevi bir eseriniz olacaktır .

Hasan Tahsin Uzer'in Raporu.

BCA.30-10-0/71-468-1.